МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

КОНТЕКСТИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ВОЛОДИМИРА БОНДАРЯ. АДАПТИВНЕ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Матеріали І Всеукраїнських педагогічних читань пам'яті Володимира Бондаря

3 жовтня 2024 року

З нагоди відзначення 190 річниці Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Київ – 2024

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ПЕДАГОГІВ І ПСИХОЛОГІВ ПОЧАТКОВОЇ, ДОШКІЛЬНОЇ І ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»

КОНТЕКСТИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ВОЛОДИМИРА БОНДАРЯ. АДАПТИВНЕ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

матеріали І Всеукраїнських педагогічних читань пам’яті Володимира Бондаря

3 жовтня 2024 року

Київ – 2024

УДК 37(477)(092)Бондар В.:[378.02-044.347:355.01(477)
К64

Друкується за рішенням Вченої ради Педагогічного факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (Протокол №3 від 25 вересня 2024 року).

Голова редакційної колегії: В.П.Андрущенко, дійсний член НАПН України, член-кореспондент НАН України, доктор філософських наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, ректор Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Відповідальний редактор: Т.О. Олефіренко, кандидат педагогічних наук, професор, декан Педагогічного факультету УДУ імені Михайла Драгоманова

К64 Контексти наукових досліджень Володимира Бондаря. Адаптивне навчання студентів в умовах воєнного стану та відновлення України : матеріали І Всеукраїнських педагогічних читань пам'яті Володимира Бондаря (3 жовтня 2024 року) : збірник тез / ред.кол: В. П. Андрущенко (голова) [та ін.]. Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова. 2024. 239 с.

ISBN 978-966-931-313-3

До збірника увійшли матеріали І Всеукраїнських педагогічних читань пам'яті Володимира Бондаря (3 жовтня 2024 року).

Матеріали збірника будуть корисними для дослідників, науковців, аспірантів, викладачів, студентів.

© Андрущенко В.П., Олефіренко Т.О., автори статей, 2024
© Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

АНДРУЩЕНКО Віктор Петрович – (голова) дійсний член НАПН України, член-кореспондент НАН України, доктор філософських наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, ректор Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

ТОРБІН Григорій Мирославович – доктор фізико-математичних наук, професор, проректор з наукової роботи УДУ імені Михайла Драгоманова.

ОЛЕФІРЕНКО Тарас Олексійович – кандидат педагогічних наук, професор, декан Педагогічного факультету УДУ імені Михайла Драгоманова.

МАТВІЄНКО Олена Валеріївна – докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки, заступниця декана з наукової роботи та міжнародних зв'язків Педагогічного факультету УДУ імені Михайла Драгоманова.

КРЕМЕНЬ Василь Григорович – доктор філософських наук, професор, дійсний член (академік) Національної академії наук України, президент НАПН України.

БЕХ Іван Дмитрович – дійсний член Національної академії педагогічних наук України, доктор психологічних наук, професор, директор Інституту проблем виховання НАПН України, заслужений діяч науки і техніки України.

МАКСИМЕНКО Сергій Дмитрович – дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор, директор Інституту психології НАПН України.

СИСОЄВА Світлана Олександрівна	–	дійсна членкиня НАПН України, докторка педагогічних наук, професорка, академікиня-секретарка Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України
БОГІНІЧ Ольга Любомирівна	–	кандидатка педагогічних наук, професорка, головний спеціаліст відділу публічних закупівель послуг у сфері вищої освіти МОН України.
БАЛУБА Ігор Анатолійович	–	керівник експертна група з питань фахової передвищої, вищої освіти МОН України
ВАСЮТІНА Тетяна Миколаївна	–	докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки УДУ імені Михайла Драгоманова.
САВЕНКОВА Людмила Василівна	–	кандидатка педагогічних наук, доцента, заслужена працівниця культури України, директор бібліотеки УДУ імені Михайла Драгоманова.
КОХАНКО Оксана Григорівна	–	кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки УДУ імені Михайла Драгоманова.

ЗМІСТ

Андрущенко Наталія, Рондяк Соломія ДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ВОЛОДИМИРА БОНДАРЯ 10

Бабич Владислав ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЧЕРЕЗ ПІЗНАННЯ СУЧАСНОЇ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ РІЗНОЇ ТЕМАТИКИ ТА ЖАНРІВ 13

Бабік Анна ЗАСОБИ РОЗВИТКУ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ18

Бойчук Валентина АДАПТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІДЛІТКІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ 21

Бублик Альона РОЗВИТОК ТУРБОТЛИВОГО МИСЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ ЩОДО ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ 27

Ван Ся ІНТЕГРАЦІЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ ВЧИТЕЛІВ: МЕХАНІЗМ СПРИЯННЯ МІЖКУЛЬТУРНОМУ ДІАЛОГУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ. 30

Ван Ці ОСОБИСТІСНИЙ ІМІДЖ УЧИТЕЛЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ 33

Васютіна Тетяна ВПЛИВ ОСНОВОПОЛОЖНИХ ЗАСАД ГАЛУЗЕВОГО СТАНДАРТУ ЗА РЕДАКЦІЄЮ В. БОНДАРЯ НА СТАНДАРТИЗАЦІЮ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 013 «ПОЧАТКОВА ОСВІТА» В СУЧАСНИХ УМОВАХ 36

Вовканець Юлія ВИКОРИСТАННЯ ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕНЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ НУШ 42

Ведмеденко Наталія ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ВЧИТЕЛЯ: РОЛЬ HARD SKILLS ТА SOFT SKILLS У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ45

Грозак Зоя ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ 49

Губарєва Дар'я АДАПТАЦІЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ ЧЕРЕЗ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ 53

Дудник Наталія МИСТЕЦТВО ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ 57

Д'якова Олена РОЛЬ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ У ФОРМУВАННІ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ 60

Євдокимов Максим ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ 63

Єрєпньова Мірра ВИКОРИСТАННЯ LEGO-ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ З МЕТОЮ РОЗВИТКУ КОГНІТИВНОЇ СФЕРИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ 67

Зорочкіна Тетяна, Здір Дарина АДАПТИВНЕ НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЕЛЕМЕНТІВ STEM-ОСВІТИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ 71

Зуй Анастасія РОЗВИТОК ТУРБОТЛИВОГО МИСЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ ЩОДО ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ 75

Коваль Вікторія, Кисла Оксана ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНО-МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ 79

Комогорова Марина НАОЧНІСТЬ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ 82

Коновалова Надія ГУМАНІСТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПЕДАГОГІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ 85

Корнієнко Діана ІНФОГРАФІКА ЯК ЗАСІБ СТВОРЕННЯ ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНИХ ЗАВДАНЬ ПІД ЧАС РОЗВИТКУ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ 88

Корх Віра СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТРЕНІНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗВО 91

Костюк Марія ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ 98

Коханко Оксана ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ – ОСНОВА АДАПТИВНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 013 ПОЧАТКОВА ОСВІТА У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ 102

Лисовець Софія РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ 106

Литвиненко Олександра ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ «ФІЛОСОФІЯ ДЛЯ ДІТЕЙ» З МЕТОЮ РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА 111

Лук'янченко Ольга РОЛЬ МУЗИКИ В ПРОЦЕСІ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ 113
Мамчик Вікторія ФОРМУВАННЯ ЛОГІЧНОГО СКЛАДНИКА МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ LEGO – КОНСТРУЮВАННЯ 117
Мандзюк Ольга ЛОГОРИТМІКА В УМОВАХ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ІЗ МОВЛИННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ ДО СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ 121
Матвієнко Валерій ПЕДАГОГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ: РОЛЬ АДАПТИВНОГО НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ 124
Матвієнко Олена ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ЗАСТОСУВАННЯ ТРАВМА-ІНФОРМОВАНОГО ПІДХОДУ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ 128
Мішина Софія ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ДО ЗВИЧАЇВ І ТРАДИЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ 132
Невойт Дарина ГЕНДЕРНА ЕКСПРЕСІЯ, ЇЇ РОЛЬ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ 134
Новікова Анна ФОРМУВАННЯ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ 138
Орлова Валерія ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ПРОЄКТНОГО НАВЧАННЯ 142
Паламарчук Владислав ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СФЕРІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ 144
Пелех Іванна ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ 148
Полевик Роман МЕДІАОСВІТА В УКРАЇНІ: ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОГО ПЕДАГОГА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ 150
Попов Микита МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК ОСНОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У КОНТЕКСТІ АДАПТИВНОГО НАВЧАННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ 153
Попов Олександр ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ОСНОВА АДАПТИВНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ 157
Рашковська Ілона, Себало Людмила ФЕНОМЕН ЩАСТЯ В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОМУ КОНТЕКСТІ 161
Рогальська Ірина ПОКРАЩЕННЯ РОБОЧОЇ ПАМ'ЯТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ 166

Русин Юрій РЕКРЕАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СФЕРА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МЕНЕДЖЕРІВ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 169

Силенко Надія НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ОСНОВА ВИХОВАННЯ МОЛОДІ: ДОСВІД УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ 172

Соколова Тетяна ФОРМУВАННЯ ОРФОГРАФІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ В УЧНІВ ІЗ ВАДАМИ МОВЛЕННЯ 176

Сопова Дана ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ СТУДЕНТАМИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ АДАПТИВНОГО НАВЧАННЯ 178

Таляр Олександра ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ ДО МАТЕМАТИКИ В РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ШКОЛИ 182

Фетісова Вероніка ВИКОРИСТАННЯ ФІЗИЧНИХ РУХІВ ДЛЯ КРАЩОГО ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ 186

Харін Іван АДАПТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР СТАНОВЛЕННЯ НОВОГО ПОКОЛІННЯ ВЧИТЕЛІВ В УМОВАХ ВОЄННИХ І ПІСЛЯВОЄННИХ РЕАЛІЙ УКРАЇНИ 188

Химич Марта ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ТРИВОЖНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ЧИННИКИ, ПРОЯВИ ТА МЕТОДИ ЗНИЖЕННЯ 190

Цимощук Ілона РОЗВИТОК ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В УМОВАХ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ НУШ 194

Черкавська Марія ЗДОРОВ’ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ: ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ 198

Чжан Мен ТВОРЧИЙ ПІДХІД У ВИКЛАДАННІ МИСТЕЦТВА: ПЕДАГОГІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ 202

Чжан Цзін АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА АДАПТИВНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ 206

Чумак Анастасія ФОРМУВАННЯ ДРУЖНІХ ВІДНОСИН У ДИТЯЧОМУ КОЛЕКТИВІ: ГУМАНІСТИЧНИЙ ПІДХІД У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ 211

Шкурупій Єлизавета ІНДИВІДУАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ 215

Щербатюк Анастасія ФОРМУВАННЯ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПРАЦЮВАТИ У ГРУПАХ ЗАСОБАМИ СТРАТЕГІЙ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ 219

Янковський Ілля РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ 221

Ян Цзіньвень ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ЯК ОСНОВА УСПІШНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ 225

Яценко Тамара НАУКОВА ПОСТАТЬ ВОЛОДИМИРА БОНДАРЯ І ЙОГО ВНЕСОК В РОЗВИТОК ПСИХОДИНАМІЧНОЇ ТЕОРІЇ В УКРАЇНІ 228

Коханко Оксана ВИХОВАННЯ СТІЙКОСТІ ТА МОРАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: МЕТОДОЛОГІЯ І ПРАКТИКА АДАПТИВНОЇ ПЕДАГОГІКИ 231

Нікіфоров Роман МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПЛАНУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ З АДАПТИВНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 234

Андрущенко Наталія Вікторівна,
старший викладач кафедри дошкільної освіти
УДУ імені Михайла Драгоманова;
Рондяк Соломія Богданівна,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 012 "Дошкільна освіта"
УДУ імені Михайла Драгоманова

ДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ВОЛОДИМИРА БОНДАРЯ

Сучасні глобальні виклики, зокрема воєнний стан, ставлять перед системою освіти нові завдання, що вимагають переосмислення дидактичних основ підготовки майбутніх учителів. Одним із найважливіших наукових підходів до вирішення цієї проблеми є адаптивне навчання, розроблене в рамках досліджень доктора педагогічних наук, професора та академіка НАПН України Володимира Бондаря. Його наукові розробки фокусуються на формуванні професійної компетентності студентів через впровадження адаптивних технологій навчання, інтеграцію освіти і науки, а також розвиток гуманістичного підходу до педагогічної діяльності.

Володимир Бондар у своїх працях підкреслював важливість адаптивного підходу до навчання майбутніх педагогів. Це особливо актуально в сучасних умовах, коли система освіти повинна гнучко реагувати на соціальні, економічні й політичні зміни. Адаптивне навчання, за В. Бондарем, – це підхід, що дозволяє навчальному процесу пристосовуватися до індивідуальних потреб студентів та до зовнішніх обставин, таких як воєнний стан [1]. *Основні складові цієї концепції:*

Гнучкість та персоналізація навчання. Володимир Бондар підкреслював важливість гнучкої побудови навчальних програм, які можуть змінюватися відповідно до потреб студентів. Персоналізація процесу навчання, що передбачає створення індивідуальних освітніх траєкторій, дає змогу враховувати не лише рівень знань студентів, але й їхні психологічні й соціальні потреби. В умовах воєнного стану це особливо важливо, оскільки багато студентів стикаються з особистими проблемами, що впливають на їхню здатність до навчання.

Забезпечення індивідуального підходу до викладання. Адаптивне навчання також передбачає індивідуальний підхід до кожного студента. За В. Бондарем, учитель повинен бути гнучким у своїх методах викладання,

пристосовуючи їх до потреб учнів. Це вимагає високої професійної компетентності, уміння швидко змінювати підходи й використовувати інноваційні методики [2].

Гуманістичний аспект в адаптивному навчанні. Гуманізм у педагогіці В. Бондаря полягає у взаємодії між учителем та учнем на засадах поваги, розуміння та підтримки. В умовах стресу, викликаного війною, важливо забезпечувати не лише академічний, але й емоційний розвиток учнів. Тому В. Бондар наголошував на необхідності врахування психоемоційного стану студентів під час навчання [1].

Одним із важливих елементів адаптивного навчання є його здатність швидко адаптуватися до зовнішніх змін. У своїх працях В. Бондар детально розробив механізми впровадження адаптивних технологій у навчальний процес у кризових ситуаціях, зокрема під час воєнного стану.

З огляду на сучасні виклики, Володимир Бондар підкреслював необхідність впровадження технологій дистанційного та гібридного навчання. Він наголошував на тому, що це дозволяє забезпечити безперервність навчального процесу навіть за умов неможливості фізичної присутності студентів у закладі освіти. Зокрема, В. Бондар підтримував використання сучасних онлайн-платформ для навчання, які надають студентам доступ до ресурсів і дозволяють викладачам здійснювати контроль за виконанням завдань [2].

Адаптивне навчання, за В. Бондарем, повинно враховувати психологічні аспекти навчання, особливо в умовах воєнного стану, коли студенти можуть перебувати в умовах підвищеного стресу. У цьому контексті важливою є підтримка емоційної стійкості через запровадження спеціальних курсів і тренінгів, які допоможуть студентам справлятися зі стресовими ситуаціями та підвищити їхню психологічну стійкість.

Володимир Бондар у своїх дослідженнях звертав увагу на важливість використання інтерактивних методів навчання, які дозволяють студентам активніше брати участь у навчальному процесі. Це може бути інтерактивне навчання в малих групах, проєктна робота, дослідницькі завдання. Такий підхід дозволяє студентам розвивати навички самостійного мислення і прийняття рішень. Володимир Бондар вважав, що ефективна підготовка майбутніх учителів повинна включати тісну інтеграцію наукової діяльності з освітнім процесом. Він розробив систему, що дозволяє студентам активно брати участь у наукових дослідженнях і одночасно впроваджувати наукові досягнення у педагогічну практику [2].

Володимир Бондар підкреслював важливість залучення студентів до наукових досліджень. Це сприяє розвитку у них аналітичного мислення,

критичного погляду на педагогічні процеси та здатності вирішувати складні професійні задачі. Участь у наукових проєктах дозволяє студентам глибше зрозуміти суть педагогічної діяльності й бути готовими до професійних викликів. Ще однією важливою складовою професійної підготовки є активна участь студентів у наукових конференціях та публікація їхніх досліджень. Це не лише сприяє їхньому професійному зростанню, але й допомагає їм краще усвідомити актуальні педагогічні проблеми та запропонувати нові рішення.

Один із центральних аспектів педагогічної концепції В. Бондаря – це гуманізм. Він вважав, що справжній учитель – це не лише фахівець у галузі своєї дисципліни, але й людина, здатна зрозуміти та підтримати учня. Гуманістичний підхід у педагогіці дозволяє створити позитивне емоційне середовище, що стимулює розвиток учнів як особистостей [1].

Володимир Бондар наголошував на тому, що вчитель повинен володіти не лише знаннями, але й здатністю розуміти емоційний стан учнів. Це особливо важливо в умовах стресових ситуацій, коли учні можуть відчувати страх, тривогу або невизначеність. Учитель, який застосовує гуманістичний підхід, може не лише навчати, але й підтримувати учнів у складні моменти. Для того, щоб майбутні вчителі могли успішно реалізувати гуманістичний підхід у своїй роботі, В. Бондар пропонував впровадження спеціальних курсів з психології та емоційного розвитку. Це допомагає педагогам краще зрозуміти психічні процеси, що відбуваються в учнів, і ефективніше взаємодіяти з ними.

Наукова спадщина Володимира Бондаря є надзвичайно важливою для сучасної педагогіки, особливо в умовах воєнного стану та відновлення України. Його концепція адаптивного навчання дозволяє майбутнім учителям бути гнучкими та професійно підготовленими до викликів, які ставить перед ними суспільство [2]. Інтеграція науки та освіти, розвиток емпатії та гуманістичний підхід до навчання є ключовими елементами успішної підготовки педагогів, здатних працювати в умовах криз та невизначеності.

Використані джерела:

1. Гладуш В.А. Внесок академіка В. І. Бондаря та його наукової школи в теорію та історію спеціальної педагогіки й психології. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : зб. наук. праць.* Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. Вип. 24. С. 55-61. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7532?show=full.

2. Цвєтаєва О.В., Знанецька О.М. Адаптивне навчання в сучасній системі освіти. *Педагогічні науки. Збірник наукових праць, № 87.* 2019. С. 170-175. URL: https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/4249.

Бабич Владислав Віталійович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Криворізького державного педагогічного університету
Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент І.А. Кравцова

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЧЕРЕЗ ПІЗНАННЯ СУЧАСНОЇ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ РІЗНОЇ ТЕМАТИКИ ТА ЖАНРІВ

В сьогоднішніх умовах викликів війни роль дитячої літератури посилюється ще й тому контексті, що книги можуть виконувати роль тих практичних інструментів, які можуть допомогти стабілізувати та зберегти психічне здоров'я дітей. Вони є однією з найбільш вразливих категорій населення і потребують особливої підтримки від дорослих: педагогів, батьків. А батькам, вчителям для того, щоб надавати якісну підтримку дітям, важливо бути обізнаними щодо вікових особливостей реагування їх на стрес та оптимальних форм та засобів надання допомоги у кризових ситуаціях. Тому, педагоги і батьки, мають бути підготовленими щодо того як використовувати книги в якості практичних інструментів, обізнаними з питань що і як читати під час війни, аби не нашкодити, а допомогти [7, с. 107].

Простір дитячого читання передбачає взаємодію організованої і самостійної читацької діяльності учнів, що сприяє формуванню дитини-читача, який на завершення початкової школи має належний читацький кругозір, розуміє цінність читання і виявляє до нього інтерес, набуває достатній досвід використання з різною метою текстів різних видів [4, с. 16].

Компетенція – об'єктивна категорія; задана ззовні (найчастіше державою) вимога щодо рівня знань, умінь, навичок, досвіду діяльності й ціннісного ставлення до неї [6, с. 8].

Компетентність – суб'єктивна категорія; якісна характеристика особистості, що виявляється у здатності й готовності діяти автономно в ситуації невизначеності. [6, с. 8].

Читацька компетентність – здатність особи широко розуміти текст як частину повсякденного життя й навчальної діяльності, шукати нову інформацію, відтворювати та використовувати її, інтерпретувати зміст і формулювати умовиводи, осмислювати й оцінювати зміст і форму тексту тощо [3, с. 14].

Читацька компетентність як ключова – це якість, що виявляється в готовності та здатності особистості самостійно здобувати і застосовувати

пов’язані з читанням знання і вміння для здійснення читацької діяльності, читацького й особистісного саморозвитку.

Читацька компетентність як предметна – це інтегрований результат навчальних досягнень учнів, пов’язаних із читацькою діяльністю, здатність до осмисленого набуття знань і вмінь, передбачених конкретною програмовою темою та шкільним курсом літератури загалом, система ціннісно-світоглядних та естетичних орієнтацій, сформованих на матеріалі високохудожніх творів, а також здатність до цільового застосування комплексу предметних знань, умінь і способів діяльності в нових навчальних і життєвих ситуаціях [8, с. 184].

Читацька компетентність молодшого школяра – комплексна характеристика особистості, яка вбирає в себе результати попереднього психічного розвитку, володіє достатньо сформованою навичкою читання, читацькими вміннями та навичками; має здатність до читацької самостійності, самооцінки, самоконтролю, творчого розв'язання літературних завдань; сформованість інтелектуальних операцій для повноцінного сприймання й осмислення твору, творчих літературних здібностей. [3, с. 13].

Одним із ключових завдань початкового рівня освіти є навчання учнів читання з розумінням, що передбачає здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання й усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб або відтвореної технічними пристроями, що охоплює, зокрема, уміння виявляти приховану і очевидну інформацію, висловлювати припущення, доводити надійність аргументів, підкріплюючи власні висновки фактами та цитатами з тексту, висловлювати ідеї, пов’язані з розумінням тексту після його аналізу і добору контраргументів. Уміння працювати з текстом відображено в Державному стандарті початкової освіти 2018 року через вимоги до обов’язкових результатів навчання і в змісті типових освітніх програм через очікувані результати навчання здобувачів освіти [5, с. 10].

Література – це його величність слово, естетичне, багатолике і прекрасне. На жаль, у XXI столітті словесна деградація дуже помітна. Це безпосередньо пов’язане з читанням, а вірніше з небажанням читати класичні твори. Мова класики соковита, яскрава, насичена образами, а найголовніше – це справжня літературна мова, якою має володіти кожна культурна людина. При постійному читанні збагачується словниковий запас. Прислів’я, приказки, крилаті вирази, словесні образи насичують мову, роблячи її по-справжньому красивою і багатою [7, с. 116].

Художній твір є основою сучасного уроку читання, організація роботи з яким є складною справою для кожного педагога. Це зумовлено тим, що в кожному класі протягом навчального року діти ознайомлюються з творами

різними за жанром, за обсягом, складністю. Це в свою чергу потребує від учителя творчого підходу до кожного уроку читання. Але від того, наскільки цілеспрямовано вчителеві вдається врахувати особливості сприймання учнями певного віку жанру, змісту, активізувати емоції, мислення, значною мірою залежить результат опрацювання твору, позитивного впливу його на всебічний, а особливо мовленнєвий розвиток дитини [1].

Художній текст – багатовимірне явище, адже завдяки художній волі митця у творі виформовується цілий і цілісний художній світ, де є час і простір, живуть люди, відбуваються події тощо. Відкриття цього світу для себе завдяки інтелектуальній та емоційній взаємодії з текстом дає читачеві можливість розширити власні горизонти, збагатитися інтелектуально, духовно, морально, естетично і, безперечно, емоційно. Саме тому художні твори відіграють особливу роль у процесі навчання читання учнів початкової школи, адже насправді навчання читання в цьому віці перетворюється певною мірою на навчання самого життя [3, с. 78].

Читання оповідання відбувається у різних форматах. Якщо текст є емоційно насиченим, наповненим драматичними моментами та діалогами, то перше прочитання краще залишити за вчителем. Під час підготовки до читання корисно виокремити ключові смислові частини тексту, акцентуючи увагу на них під час читання. Якщо ж інформація в тексті є знайомою учням, вони можуть читати його самостійно. Також ефективним може бути використання чергового читання тексту учнями та вчителем або прослуховування запису твору [9, с. 3].

Вірш – це короткий поетичний твір, поділений на рядки, які римуються. Навчання учнів читанню та розумінню поезії є відносно складним завданням. Основні акценти при цьому кладуться на:

• розуміння глибинного змісту твору (семантичний розбір);

• дослідження структурних особливостей (аналіз композиції);

• вивчення емоційно-образних аспектів та аналіз мовних та стилістичних засобів у вірші;

• вміння читати вірш виразно, базуючись на попередніх аналізах [8].

Також молодші школярі починають знайомитися з новим жанром «байка», тому що цей жанр містить алегорію. Для того, щоб учні могли засвоїти зміст байки, необхідно використати їх відомості про тварин, оскільки малеча завжди з радістю сприймає історії про тварин, що розмовляють. Вчитель має з'ясувати, що ці розмови є вигадкою, характерною для байки. Цей жанр потребує уваги учнів на тому, що байка - це короткий віршований текст, де поняття «алегорія» не розглядається прямо, але її присутність відчутна в змісті [2, с. 243]

Як бачимо, читацька компетентність визначається не лише обсягом літературознавчих понять, знань, початкових читацьких умінь і навичок з їх відтворенням, а й здатністю школяра засвоювати знання та застосовувати їх у власній літературній діяльності.

Процес формування читацької компетентності в молодших школярів буде результативним лише за умови цілеспрямованої і систематичної взаємодії педагога, школярів та їхніх батьків. Лише така співпраця може дати певні результати. Тому проводити роботу над формуванням читацької компетентності слід починати із розуміння сутності кожного етапу та використання найбільш ефективних методів та прийомів на уроці.

Читання відіграє важливу роль у пізнанні сучасної літератури для учнів молодших класів з кількох причин.

Розвиток мовлення, мовних навичок, уяви та творчих здібностей. Через читання діти вивчають нові слова, фрази та вирази, що збагачує їхній словниковий запас і допомагає розвивати мовлення. Читання різноманітних казок, оповідань та історій стимулює уяву дітей та сприяє розвитку їхньої творчості.

Багато сучасних казок та оповідань мають моральні висновки, які вчать дітей моральним цінностям та правильному співжиттю з іншими людьми. Читання допомагає розвивати емоційний інтелект, допомагає дітям розуміти та висловлювати свої емоції. Сучасна література може містити історії про різні емоції та способи їх розуміння та управління.

Підвищення мотивації до навчання під час читання цікавих та захоплюючих книг може стати джерелом великого задоволення для дітей, що підвищує їхню мотивацію до навчання та розвитку. Також знайомство зі сучасною літературою в молодшому віці може сприяти формуванню постійної зацікавленості та любові до читання на все життя.

Використані джерела:

1. Види читання. Прийоми роботи над текстом. URL: https://studopedia.com.ua/1_397726_vidi-chitannya-priyomi-roboti-nadtekstom.html

2. Грицай М. С., Бойко В. Г., Дунаєвська Л. Ф. Українська народнопоетична творчість. Київ, 2020. 243с..

3. Нова українська школа: розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи в системі інтегрованого навчання : навчально-методичний посібник / Старагіна І. П., Терещенко В. М., Панченков А. О. - Харків : Соняшник, 2020. - 176 с., іл.

4. Типова освітня програма,розроблена під керівництвом Савченка О. Я. 3-4 клас, Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.10.2019 року № 1273.

5. Український центр оцінювання якості освіти читацька компетентність. Рекомендації щодо формування читацької компетентності учнів на рівні початкової освіти. URL: https://testportal.gov.ua/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-formuvannya-chytatskoyi-kompetentnosti-uchniv-na-rivni-pochatkovoyi-osvity/

6. Фасоля А. Читацька компетентність: що формуємо, що і як перевіряємо й оцінюємо // Дивослово. - 2017. - №9.

7. Читання як життєва стратегія / Зб. наук. та наук.-метод. пр. [ред. кол. І. Б. Вашеняк (гол.) та ін.]. Хмельницький: Видавництво ХОІППО імені Анатолія Назаренка, 2023. 193 с.

8. Яценко Т. О. Розвиток читацької компетентності учнів ліцею у контексті нової парадигми шкільної літературної освіти // Вісник Луганського національного університету імені Т. Шевченка : зб. наук. пр. Старобільськ, 2019. Вип. 3 (326). Педагогічні науки.

9. Яцента Л. Формування якостей читання як методична проблема. Початкова шк., 2018. № 9. С. 3 – 6.

Бабік Анна Володимирівна,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
УДУ імені Михайла Драгоманова

ЗАСОБИ РОЗВИТКУ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Розвиток логічного мислення у молодших школярів є особливо актуальним в умовах сучасного світу, де важливо вміти критично оцінювати інформацію та знаходити рішення в нестандартних ситуаціях. Систематичне формування логічного мислення у дітей молодшого шкільного віку створює міцну основу для подальшого інтелектуального розвитку та успішного засвоєння навчальних дисциплін.

Логічне мислення – це процес, в якому людина застосовує логічні принципи та правила для розуміння, аналізу та вирішення проблем. Воно базується на принципах достовірності, однозначності та консистентності. Людина з розвинутим логічним мисленням здатна вирішувати завдання, які потребують аналізу та узагальнення інформації, логічно розглядати проблему, робити висновки та приймати обґрунтовані рішення.

Існують різні види логічного мислення. Наприклад, аналітичне мислення включає в себе розбиття проблеми на складові частини для кращого розуміння. Синтетичне мислення, навпаки, об’єднує різні елементи в єдине ціле. Абстрактне мислення дає можливість відволікатися від конкретних деталей і зосереджуватися на загальних принципах. Порівняння допомагає знаходити подібне та відмінне в об’єктах або явищах. Узагальнення дає змогу робити висновки на основі окремих фактів або прикладів. Кожен з цих видів мислення відіграє важливу роль у процесі пізнання та вирішення проблем.

Логічне мислення молодших школярів має свої особливості, які пов’язані з їхнім віковим розвитком. У цей період діти переходять від наочно-образного до словесно-логічного мислення, що означає, що вони починають використовувати логічні принципи для розуміння та вирішення проблем, але все ще сильно залежать від конкретних образів і реальних ситуацій. Їхнє мислення часто характеризується егоцентризмом, тобто вони схильні бачити світ лише зі своєї точки зору і їм важко враховувати інші перспективи. Вони ще не здатні до абстрактних міркувань і формально-логічних висновків, але вже починають розуміти основні логічні конструкції та поняття. Наприклад, вони можуть аналізувати прості ситуації, робити висновки на основі конкретних фактів і застосовувати базові логічні операції, такі як порівняння та узагальнення. Разом із тим, важливо зазначити, що розвиток логічного

мислення у молодших школярів значною мірою залежить від навчального процесу та методів, які використовуються вчителями для стимулювання їхньої пізнавальної діяльності.

З поміж різних підходів виокремимо технологію розвивального навчання, спрямовану на розвиток мислення, творчих здібностей та самостійності учнів. Вона передбачає активну взаємодію між учителем і учнями, метою якої є формування «колективного суб'єкта навчальної діяльності» (О. Дусавицький), тобто колективу учнів, які здатні під керівництвом учителя досліджувати, шукати рішення проблемних задач. Основна мета технології – розвиток здатності до самостійного мислення та навчання. Учитель допомагає учням визначити їхню «зону найближчого розвитку» і підтримує їх у переході на вищий рівень розумових операцій.

Розвиток логічного мислення молодших школярів засобами технології розвивального навчання передбачає використання різних методів і прийомів, які сприяють активному залученню дітей до навчального процесу. Створення проблемних ситуацій стимулює дітей до пошуку рішень і розвитку критичного мислення. Спеціальна організація навчального діалогу, що розгортається з метою пошуку рішення, дає можливість учням вчитись точно, зрозуміло, логічно висловлювати свої думки, обговорювати різні підходи до вирішення завдань і вчитися аргументувати свої висновки. Розвитку логічного мислення сприяє і спеціальна робота з моделями (предметними, графічними та знаковими) як на уроках математики, так і на уроках української мови. На уроках математики, використання геометричних фігур для створення різних конструкцій допомагає дітям розвивати просторове мислення та вчитись аналізувати форми. Учні можуть працювати з наборами геометричних фігур, створюючи з них різні об'єкти, що сприяє розвитку їхньої уяви та логічного мислення. Системно моделювання діти вчаться для розв'язання задач. Наприклад, учні можуть моделювати ситуації з реального життя, такі як розподіл ресурсів або планування подорожі. Це допомагає їм зрозуміти, як застосовувати математичні концепції на практиці. Важливо, щоб задачі були цікавими та відповідали рівню розвитку дітей, щоб вони могли колективно або самостійно знаходити рішення.

Загалом, спеціальна робота з моделями на уроках математики допомагає молодшим школярам розвивати логічне мислення, вміння аналізувати та синтезувати інформацію, а також застосовувати отримані знання на практиці [4, с. 37].

Слід вказати також і на використання у технології розвивального навчання ігор, головоломок, задач-казок. Один із таких прийомів – гра на основі задачі з трьома капелюхами. Є три капелюхи: два білі та один чорний.

Двоє учнів заплющують очі, і кожному з них на голову одягають капелюха. Гравець не може бачити, якого кольору капелюх на ньому, але має вивести цю інформацію шляхом міркування. Обом гравцям одягають білі капелюхи. Якщо один з гравців бачить білий капелюх на іншому, він може припустити, що на ньому чорний капелюх. Але якщо обидва мовчать, то можна зробити висновок, що на обох білі капелюхи.

Такі вправи допомагають дітям розвивати навички логічного мислення, аналізу та синтезу інформації, а також вміння робити висновки на основі обмежених даних [2, с. 87].

Умовою ефективного розвитку логічних здібностей молодших школярів роботи є врахування індивідуальних особливості кожного учня і надання їм можливості працювати в своєму темпі.

Отож, розвиток логічного мислення молодших школярів є важливим завданням початкової школи. Воно є основою для подальшого успішного навчання та особистісного розвитку. Використання технології розвивального навчання, що передбачає специфічні методи (вирішення проблем, організація навчального діалогу, робота зі спеціальними моделями, навчальні ігри), суттєво сприяє цьому процесу.

Використані джерела

1. Антропова І. В. Особливості розвитку мислення молодших школярів в умовах інтеграції змісту початкового навчання. Вінниця: ВДПУ, 2021. 78 с.

2. Гаман І. Огляд додатків для розвитку логічного мислення дітей молодшого шкільного віку. Київ: Київський університет, 2023. 145 с.

3. Дусавицький, О. Розвиток особистості учня і вчителя у системі розвивального навчання / Олександр Дусавицький, Євген Заїка, Ігор Зуєв. *Психологія і суспільство.* 2012. № 4. С. 147-153.

4. Сущенко Л. О. Розвиток логічного мислення молодших школярів за допомогою інноваційних технологій. Харків: ХНПУ, 2020. 54 с.

Бойчук Валентина Сергіївна,
здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
кафедри освітології та психолого-педагогічних наук
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

АДАПТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІДЛІТКІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Поняття «адаптивне навчання» (від лат. adaptation – пристосування) отримало певне визнання та стало поширюватись серед педагогів - науковців лише у кінці другої половини ХХ сторіччя. При цьому, базове положення адаптивного навчання про те, що успішне виховання і навчання учнів, доведення до досконалості їх інтелектуальних та моральних якостей не може відбуватись без урахування їх індивідуальних особливостей (індивідуальний підхід до кожного) обґрунтовували ще Я. Коменський (XVII ст.) та Г. Песталоцці (XIX ст.)

Це пов’язано з тим, що саме у 1970 – 1990 роки, передусім у США та інших країнах Заходу, відбувся якісний стрибок у розвитку технологій збереження, обробки та передачі інформації – з’явились сервери, де стало можливим зберігання величезних обсягів даних, комп’ютери, операційні системи яких дозоляли швидку та якісну обробку цих даних, а також мережа Інтернет, шо забезпечила надійну комунікацію між адресатом і адресантом.

Так, спираючись на вказані ресурси, американці – професор Б. Скіннер, а також педагог Н. Краудер змогли змоделювати адаптивне навчання через програмні алгоритми, завдяки чому стали загальновідомими і отримали визнання в науковому світі [1].

Б. Скіннер, на основі кібернетичного підходу, використав лінійний алгоритм, де учень може послідовно пройти всі етапи навчальної програми лише за умови правильної відповіді на кожне попереднє запитання, а перехід на наступний етап можливий тільки після засвоєння навчального матеріалу.

Натомість, розгалужена система програмованого навчання Н. Краудера пропонувала учню декілька варіантів відповідей на кожне запитання, з яких лише один є правильним, а інші – неправильні (на сьогоднішній день – система тестів). Якщо учень помилився, він повинен знову вивчити відповідний матеріал та повторно виконати завдання [1].

Водночас, найбільш ефективну форму адаптивного навчання придумав британець Гордон Паск. Він запропонував пристосовувати комп’ютерні програми до індивідуальних можливостей учнів шляхом апаратного врахування

складності завдань та зроблених кожним учнем помилок, кількість яких стає не тільки критерієм для оцінки рівня знань, а також і підставою для негайного коригування програмою індивідуального навчального матеріалу. Зокрема, коли питома вага помилок зростає вище контрольних показників, і це значить, що завдання надмірно важкі для конкретного учня, програма автоматично персонально йому знижує рівень складності завдань. Якщо ж навпаки, відсоток помилок занижений порівняно із встановленою нормою, це означає, що учень занадто легко справляється із завданнями і програма сама підвищує їх складність в межах відповідного практичного курсу. За задумом автора, такі особливості "гнучкого" адаптивного навчання мали стимулювати інтерес учнів до виучуваних предметів та запобігати ситуаціям коли учень може або відмовитися від виконання завдання після низки невдалих спроб або навпаки, втратити до нього інтерес через те, що він і так вже "все знає". В ідеалі ж Г. Паск взагалі прагнув до того, щоб програма навчання не лише спиралася на базові знання кожного конкретного учня, а й враховувала періоди його активності та втоми, зміну ставлення до предмету і т.п. [2; 3].

На нашу думку, саме зазначена концепція адаптивного навчання найкращим чином виражає його сутність та мету (в частині пристосування методів до суб'єкта навчання), дозволяє розвивати навички самостійної роботи, уміння здобувати знання, вирішувати проблемні ситуації, проявляти креативність під час виконання завдань, а тому до теперішнього часу зберігає свою актуальність і є провідною у сучасних освітніх технологіях, які використовують комп'ютери із ще більш швидкими процесорами, операційними системами, а також хмарні сховища та ін.

Разом з тим, ця концепція має і певні недоліки, до яких можна віднести зменшення часу особистого контакту як між педагогом і учнем, так і між самими учнями, обов'язкову наявність комп'ютеру, планшету або смартфону та необхідність постійного «виходу» в Інтернет, платність відповідних ефективних навчальних програм.

Відтак, адаптоване навчання отримало і іншу складову використання різних середовищ, технологій, дій і типів заходів для адаптації самих студентів і учнів до умов їх майбутньої діяльності. З цією метою можуть бути задіяні і курси на окремих носіях інформації, і web-електронне навчання – з використанням комунікаційних мереж для зв'язку з постачальником навчальних матеріалів, і віртуальні класи та співробітництво, і навіть неформальне навчання в рамках соціальних мереж тощо.

Так, аналіз відповідної науково-дослідної літератури свідчить, що в Україні термін "адаптивне навчання" трактувався по різному: О. Солодухова і Н. Чайкіна розглядали його як процес входження у викладацьку діяльність [4;

5], Н. Ржецький – як навчання в контексті практичних вимог до освітнього процесу [6], В. Штифурак і В. Сорочинська – як процес пристосування до умов професійного становлення [7; 8], О. Плотнікова і В. Перетятько – як пристосування студентів до інноваційних форм подачі навчального матеріалу в контексті дидактичної адаптації [9; 10], В. Шарко – як прояв «педагогічної адаптації», під якою авторка розуміє «зміну структури якостей тих, хто навчається, їх інтелектуальної, емоційної, комунікаційної і практичної сфери активності у відповідності до того педагогічного середовища, до якого вони потрапляють» [11], В. Бондар та І. Шапошнікова – як «явище з широким спектром впливу особистості на оточуюче її освітнє, соціальне, морально-етичне середовище, або навпаки – впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на особистість» [12].

Необхідно відмітити, що вітчизняними вченими феномен адаптаційного навчання більш-менш ґрунтовно вивчався лише щодо студентів ЗВО. Стосовно ж учнів-підлітків, то адаптивне навчання досліджувалось у профільній середній освіті, де його також розуміють як «діалектичну єдність двох процесів: адаптації дитини до навчання й адаптації навчання до індивідуальних особливостей дитини, що вбачає пристосування до сучасних вимог часу всіх елементів педагогічної системи: цілей, змісту, методів, способів, засобів навчання, форм організації пізнавальної діяльності, діагностики результатів» [13].

Ще менше наукових розробок проведено щодо використання адаптивного навчання на уроках англійської мови, а для формування міжкультурної компетентності підлітків, то у цілісному вигляді вони взагалі відсутні.

Наприклад, є дослідження з питань адаптації студентів і учнів до зовнішніх умов, де цілком слушно підкреслено роль освітнього, зокрема іншомовного або навіть квазііншомовного середовища, у якому підлітки вчаться не тільки мові, а й англійській культурі, правилам, етикету, традиціям, що поступово дає їм розуміння менталітету іншого народу і створює умови для пристосування до адекватної співпраці з представниками англомовних країн.

Так, О. Першукова, Т. Бабенко, О. Бігич, Н. Бориско, С. Ніколаєва та інші вітчизняні науковці поділяють точку зору С. Тейлора про необхідність роз'яснення учням основних відмінностей між рідною та іноземною мовами, дослідження проблем вибору лексики, правильного і зрозумілого для іншомовного співрозмовника використання вербальних та невербальних засобів комунікації, для чого на своїх лекціях він (С. Тейлор) поміщає слухачів в так звану „капсулу культури" [14].

Аналогічний підхід до проведення уроків іноземної мови підтримують найстаріші у Європі школи вивчення іноземних мов (зокрема «Berlitz»), а також

багато вчених, серед яких Райхерт, Фантіні, Деардорф, що застосовують метод «повне занурення» – відтворюють для підлітків штучну атмосферу іншокультурного середовища або використовують «сервісне» навчання – мовне партнерство з іноземними навчальними закладами, проведення з ними спільних уроків, практичних занять, змагань, вікторин, олімпіад і т.п. через Інтернет або месенджери. Як наслідок, їх слухачі знають, що у Великобританії прийнято самому вибачатись, навіть коли тебе штовхнули чи наступили тобі на ногу, що там не треба розказувати самому чи розпитувати когось про сімейні або особисті справи, що вітаючись, чоловіки потискують руки жінкам, так само, як і всім іншим присутнім, але вже давно не пропонують жінкам місце в громадському транспорті та не притримують для них двері і т.п.

Разом з тим, брак адаптивних шкільних програм для кожного окремого курсу, класу, теми навчання англійської мови спричинив як неможливість їх використання педагогами, так і неможливість їх дослідження та аналізу науковцями для класифікації і вибору найбільш оптимальних з них для формування міжкультурної компетентності підлітків. Адже наявні адаптивні навчальні програми для самостійного вивчення іноземних мов такі як Babbel, Duolingo, Rosetta Stone та інші, хоч і налічують десятки мільйонів користувачів у всьому світі, але розраховані виключно на вивчення мови, а не культури (не містять відомостей про особливості побуту, казки, пісні, свята, видатних особистостей, невербальні «коди» – значення жестів рук, символічні знаки, дотики, відстань до співрозмовника, а також про міжкультурні розходження, бар'єри міжкультурної взаємодії, способи їх запобігання та багато чого ін.)

Крім цього, ці адаптивні програми не мають вхідного тестування для визначення рівня знань користувача (A1, A2, B1, B2, C1) та, відповідно, вибору навчального курсу в межах цього рівня. Також, вони не враховують весь необхідний та обов'язковий матеріал шкільних тем, передбачених рекомендованими Міносвіти України підручниками та затверджених навчальними програмами з іноземних мов.

Передусім, це пов'язане з тим що розробка діючих та ефективних вітчизняних адаптивних програм навчання англійської мови, які ґрунтуються на чинних в Україні нормативних документах є надзвичайно складним і трудомістким процесом, а відтак потребує великих витрат часу і грошей.

Водночас, необхідність вирішення завдання всебічного впровадження в освіту адаптивного навчання, зокрема і для формування міжкультурної компетентності підлітків на уроках англійської мови, в теперішній час стала як ніколи очевидною і критично важливою, в тому числі і через фізичну неможливість педагога забезпечити у повному обсязі неухильне виконання принципу індивідуального підходу до кожного учня при постійно зростаючому

масиві знань, мінімізації часу навчання і необхідності автоматизації праці викладача (для контролю учнів, статистичної обробки результатів, виявлення закономірностей, властивих здібностям конкретної особистості, варіювання навантаження, створення індивідуальної карти завдань і т.п.)

Як зазначають журнал «Time», веб-сайт освітніх новин «Education Dive» та інші західні ЗМІ, адаптивне навчання є «гарячою концепцією ... котра готова перетворити освіту», а відомі видавці, такі як Pearson ELT (www.pearsonelt.com), Cambridge University Press (www.cambridge.com), Macmillan English (www.macmillanenglish.com), Michigan Press (www.press.umich.edu), TESOL Books (www.tesol.org), English Central (englishcentral.net), Delta Publishing (www.deltapublishing.co.uk) відійшли від традиційних друкованих навчальних посібників і перейшли до цифрових курсів, які містять адаптивні елементи навчання. Також існують плани використовувати в майбутньому для вказаних цілей штучний інтелект [3].

Відтак, можемо розраховувати, що Україна буде перебувати у вказаному світовому тренді, у разі необхідності вона отримає підтримку з боку приватних фондів і міжурядових організацій (ЮНЕСКО, Світовий банк та ін.), а проблема, запровадження адаптивного навчання для формування міжкультурної компетентності підлітків на уроках англійської мови вирішиться на належному рівні.

Використані джерела:

1. Дем’яненко В.М. Тенденції розвитку адаптивних освітніх систем. URL:https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/708550/1/Демьяненко%20Віктор_тези_Одеса_2016.pdf

2. Pask G. The Cybernetics of Human and Performance: A Guide to Theory and Research. London : Hutchinson Educational, 1975. 345 p.

3. Цвєтаєва О., Знанецька О. Адаптивне навчання в сучасній системі освіти. Педагогічні науки. 2019. № LXXXVII. С. 170-175.

4. Солодухова О.Г. Становлення особистості вчителя у процесі професійної адаптації : монографія. Донецьк : ТОВ «Лебідь», 1996. 176 с.

5. Чайкіна Н. О. Специфіка професійної адаптації практичних психологів. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Психологія. 2010. № 913. Вип. 44. С. 174-177.

6. Ржецкий Н.Н. Лекции по педагогике: фундаментальне основы. Ч.1. Київ : СП «ДАН», 2001. 40 с.

7. Штифурак В.С. Адаптація студентів-першокурсників в умовах вищого навчального закладу: автореф. дис.. канд. пед. наук: 13.00.04. Луганськ, 1998. 15 с.

8. Сорочинська В.Є. Адаптація студентів вищих навчальних закладів: зарубіжна і вітчизняна практика. Серія: Педагогіка і психологія. Наукові записки ВДУ ім. М. Коцюбинського. Вінниця. 2013. Вип. 40. С. 383–386.

9. Плотнікова О.Б. Дидактична адаптація студентів першого курсу вищого педагогічного закладу (на матеріалі вивчення іноземної мови): дис. кандидата пед. наук: 13.00.09. Київ, 2001. 152 с.

10. Перетятько В.В. Рівень інтелектуального розвитку як складова дидактичної адаптації студента-першокурсника університету. Вісник Запорізького національного університету. 2010. № 2 (13). С. 223–226.

11. Шарко В.Д. Методична підготовка вчителя фізики в умовах неперервної освіти : монографія. Херсон : ХДУ, 2006. 400 с.

12. Бондар В., Шапошнікова І. Адаптивне навчання студентів як передумова реалізації компетентнісного підходу до професійної підготовки вчителя. Рідна школа. 2013. № 11. С. 36–41.

13. Зіненко І.М. Використання адаптивної системи навчання для формування математичної компетентності учнів старших класів гуманітарного профілю. Збірник наукових праць. Херсон. 2011. Вип. 57. С. 107–112.

14. Першукова О. На шляху до міжкультурної свідомості. Іноземні мови в навчальних закладах. 2008. № 1. С. 60-68.

Бублик Альона Сергіївна ,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
УДУ Михайла Драгоманова, Україна
Науковий керівник: канд.біолог.н,. проф. Телецька Л.І

РОЗВИТОК ТУРБОТЛИВОГО МИСЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ ЩОДО ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Актуальність теми зумовлена не тільки наявністю гострих соціальних проблем, але й важливістю формування емоційної зрілості та співчуття у молодшому поколінні в умовах сучасних викликів. Військовий стан, зокрема численні переселення, супроводжуються психологічними потрясіннями, що можуть негативно вплинути на психоемоційний стан дітей. Враховуючи це, розвиток турботливого мислення в учнів початкової школи є необхідним для забезпечення їхнього благополуччя та формування основ емпатії до людей, які пережили кризові ситуації.

Загроза психологічного травмування дітей, що стали свідками або жертвами війни, вимагає адаптації педагогічних стратегій, здатних підтримати не лише інтелектуальний розвиток, а й емоційну стійкість. Оскільки діти в початковій школі ще активно формують основи моральних цінностей та світоглядні переконання, саме в цей період важливо забезпечити розвиток навичок підтримки та взаємодопомоги, зокрема у ставленні до переселенців. Ця тема є важливою, оскільки сприяє розвитку соціальної відповідальності та гуманності серед учнів, що є невід'ємною частиною формування здорового та гармонійного суспільства в умовах післяконфліктного відновлення.

Турботливе мислення в навчальному процесі — це підхід, який спрямований на розвиток у учнів здатності враховувати емоційні потреби інших людей, проявляти співчуття, підтримку та взаємопоміч. Цей підхід передбачає, що учні не тільки здобувають знання, але й розвивають важливі соціальні та емоційні навички, такі як емпатія, уважність до почуттів інших, бажання допомогти тим, хто перебуває в складних ситуаціях. У навчальному процесі турботливе мислення реалізується через інтеграцію таких елементів, як навчання співпраці, розвиток соціальних емоцій та побудова взаємоповаги серед учнів. Важливо, щоб діти розуміли, як їхні дії можуть впливати на інших, і навчалися відповідальності за своє ставлення до оточуючих. Це також включає в себе підтримку учнів, які переживають стрес чи травму, зокрема в умовах соціальних чи політичних криз, таких як війна або переміщення. У підсумку, турботливе мислення в навчальному процесі є важливим

інструментом для розвитку у дітей не тільки інтелектуальних здібностей, але й соціальної зрілості, здатності до співпраці, взаємопідтримки та взаєморозуміння в різних життєвих ситуаціях [1].

Розвиток турботливого мислення серед учнів початкової школи в умовах військового стану є важливим аспектом, який враховує не тільки соціальні та емоційні потреби дітей, але й надає особливу увагу тим, хто зазнав складних життєвих обставин, таких як переселення через війну. В Україні, після початку повномасштабного вторгнення, зросла кількість дітей-переселенців, які шукають безпечне місце для навчання. Ці діти часто стикаються з психологічними травмами, які можуть негативно впливати на їхній розвиток та навчання. Враховуючи ці фактори, важливо створювати підтримуючі середовища, в яких турбота про інших стає важливим елементом навчального процесу. У початковій школі особливо важливим є розвиток турботливого мислення, яке допомагає дітям розуміти і приймати труднощі, що виникають у їхніх однолітків. Навчання, яке зосереджується на розвитку співчуття, допомагає формувати у молодших школярів емпатію до дітей, які пережили стрес, втрату домівки чи родини, створюючи атмосферу взаємної підтримки та взаєморозуміння [2].

Окрім того, сучасна освітня програма в Україні активно інтегрує психологічну підтримку у шкільне середовище, що є важливим для формування турботливого мислення. Спільно з психологами та соціальними педагогами вчителі розробляють уроки, які зосереджуються на вихованні доброзичливості, терпимості, взаємодопомоги та підтримки в умовах кризи. Дітей навчать не лише навичкам академічної дисципліни, а й важливим життєвим якостям, таким як здатність ставитися до інших з розумінням та турботою. Загалом, у контексті війни розвиток турботливого мислення серед учнів початкової школи є важливою складовою національного виховання. Це допомагає дітям не лише адаптуватися до нових умов, але й засвоїти соціальні цінності, які є основою для відновлення та розвитку суспільства в післявоєнний період. Підготовка дітей до мирного життя в умовах війни полягає в розвитку в них відчуття відповідальності за інших, готовності допомагати та підтримувати одне одного навіть у складних умовах.

У практиці розвитку турботливого мислення серед учнів початкової школи в умовах військового стану існує кілька проблем, зокрема психологічні травми та стрес, які переживають діти-переселенці. Вони можуть відчувати тривогу, страх, депресію, що ускладнює їхню адаптацію до нових умов навчання. Іншою проблемою є недостатня підготовленість педагогів до роботи з такими дітьми, відсутність належної психологічної підтримки та ресурсів для організації комфортного навчального середовища. Окрім того, існує

необхідність адаптації навчальних програм до специфічних потреб переселенців, оскільки традиційні підходи можуть не враховувати емоційний стан дітей в умовах війни [3].

Шляхи вирішення цих проблем включають інтеграцію психологічної підтримки в навчальний процес, надання вчителям спеціальних тренінгів з емоційної підтримки та роботи з дітьми, які пережили травму. Важливо також створити середовище, яке підтримує взаємодопомогу серед учнів, сприяє розвитку співчуття та емпатії через спеціально розроблені заняття та уроки. Педагоги повинні активно співпрацювати з психологами та соціальними працівниками, щоб діти мали можливість виразити свої почуття та адаптуватися до нового життя. Важливим є також застосування інклюзивних методик навчання, які дозволяють створити більш гнучке й чутливе навчальне середовище для переселенців [4].

Отже, підсумовуючи, розвиток турботливого мислення в умовах військового стану серед учнів початкової школи є необхідним кроком для підтримки дітей-переселенців, що переживають складні емоційні та психологічні переживання. Важливо забезпечити педагогам належну підготовку та ресурси для створення підтримуючого і безпечного навчального середовища. Інтеграція психологічної підтримки та виховання емпатії дозволить не лише допомогти дітям адаптуватися, а й сприятиме формуванню здорових соціальних зв'язків, що є важливими для відновлення суспільства в майбутньому.

Використані джерела:

1. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність: Науково-методичний збірник/ за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці «Букрек». 2022. 140 с.

2. Підтримка батьків та дітей під час війни / ЮНІСЕФ. URL: https://www.unicef.org/ukraine/parents-children-supportduring-military-actions.

3. Шанскова Т., Розвиток критичного мислення майбутніх вчителів початкових класів Нової української школи у процесі професійної підготовки в ЗВО. Специфіка фахової підготовки майбутніх учителів на засадах компетентнісного підходу: досвід, реалії, перспективи. Збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції (29листопада 2022 року) / за заг. ред. І.В. Голубовська Житомир: ФО-П «Н.М.Левковець», 2022. С 142-146.

4. Цьома Н. С. Сутність та структура критичного мислення. Гуманізація навчально-виховного процесу. Словянськ, 2019. № 4 (96). С. 207−221.

Ван Ся,
здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
УДУ імені Михайла Драгоманова
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц.Чайченко В.Ф.

ІНТЕГРАЦІЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ ВЧИТЕЛІВ: МЕХАНІЗМ СПРИЯННЯ МІЖКУЛЬТУРНОМУ ДІАЛОГУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

В умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України актуальність інтеграції освіти і науки у підготовку вчителів значно зростає. Цей процес сприяє не лише підвищенню ефективності професійної підготовки майбутніх педагогів, але й формуванню в них нових підходів до освітнього процесу, зокрема в питаннях міжкультурної комунікації. Музичне мистецтво, як частина гуманітарного знання, стає потужним інструментом для розвитку міжкультурної чутливості, що є важливим у сучасному мультикультурному суспільстві. У цей критичний період для країни, коли відновлення національної ідентичності та підтримка соціального єднання є пріоритетами, музика відіграє вирішальну роль у сприянні міжкультурному діалогу, що має особливе значення для освітньої сфери [2].

Під час підготовки педагогів важливо не лише забезпечити їх фаховими знаннями, а й допомогти сформувати здатність до адаптації в умовах мінливого суспільства. Музичне мистецтво, з його здатністю передавати емоційні та культурні значення, може стати дієвим інструментом для розвитку цих навичок. Важливим аспектом є те, що музика допомагає долати психологічні бар'єри та сприяє емоційному благополуччю, що є необхідним для роботи з учнями, які можуть переживати стресові ситуації. Музика також може сприяти формуванню внутрішнього комфорту та емоційної рівноваги у студентів, які навчаються в складних умовах воєнного часу [4].

Одним із ключових завдань сучасної освіти є підготовка вчителів, здатних працювати в умовах соціальних і культурних змін. Музичне мистецтво дозволяє студентам краще зрозуміти культурні відмінності та розвивати емпатію – важливу якість для майбутнього вчителя. Музика створює простір для відкритої взаємодії між культурами, сприяє розвитку комунікативних навичок і допомагає студентам краще адаптуватися до нових соціальних реалій. Це є надзвичайно важливим для педагогів, які працюють в умовах

післявоєнного відновлення країни, де толерантність і повага до інших культур стають необхідними для стабілізації суспільства [1].

Музичне мистецтво також допомагає формувати національну ідентичність і підтримувати культурний спадок. У сучасних реаліях, коли відновлення країни вимагає уваги до збереження національних цінностей, музика може виступати інструментом для виховання нових поколінь, зокрема у контексті передачі традицій та збереження культурного багатства [3]. Вивчення національної музики сприяє формуванню патріотичних почуттів та глибшого розуміння власної ідентичності, що є важливим для педагогів, які виховують майбутніх громадян України.

Інтеграція музики у навчальний процес може відбуватися різними способами. Наприклад, участь студентів у музичних проектах, організація культурних заходів або проведення музичних фестивалів сприяє формуванню культурної чутливості та взаєморозуміння [4]. Такі заходи дозволяють майбутнім вчителям поглибити свої знання про різні культури та розширити свої професійні горизонти. Використання мультимедійних ресурсів, таких як аудіо- та відеозаписи, допомагає студентам краще зрозуміти музичні традиції інших народів, що сприяє формуванню глобального мислення та розвитку міжкультурної комунікації [5].

Наукові дослідження, що зосереджуються на вивченні ролі музичного мистецтва в педагогічній практиці, можуть стати основою для розробки нових методичних підходів. Вивчення того, як музика впливає на емоційний стан студентів і сприяє розвитку їхньої культурної чутливості, дозволить педагогам створювати більш ефективні навчальні програми. Це, своєю чергою, сприятиме підвищенню якості підготовки вчителів та забезпечить їм необхідні інструменти для роботи в умовах післявоєнного відновлення країни [6].

Особливе місце у підготовці майбутніх педагогів займає розвиток навичок роботи з дітьми, які переживають емоційні та психологічні труднощі внаслідок воєнних подій. Музика, яка має потужний терапевтичний ефект, може використовуватися як інструмент для підтримки емоційного стану учнів. Вона дозволяє дітям виражати свої емоції, зменшує тривожність і сприяє створенню позитивної атмосфери в класі. Для вчителів, які працюють у складних соціальних умовах, вміння використовувати музичне мистецтво в педагогічній діяльності може стати важливим фактором у формуванні емоційної стійкості та ефективної комунікації з учнями [1].

Зважаючи на виклики, які постають перед освітньою системою України в умовах війни, важливо інтегрувати музичне мистецтво в процес підготовки вчителів як засіб підтримки культурного діалогу і розвитку толерантності [2]. Це сприятиме формуванню гармонійного суспільства, де культурні відмінності

не сприймаються як перешкода, а як можливість для взаємозбагачення та розвитку.

Таким чином, інтеграція музичного мистецтва в освітній процес має вирішальне значення для ефективної підготовки вчителів у сучасних умовах. Музика не лише сприяє формуванню професійних навичок, але й допомагає студентам розвивати емоційну чутливість, культурну толерантність і здатність до адаптації в умовах швидких соціальних змін. В умовах післявоєнного відновлення України ці якості є особливо важливими, оскільки саме вчителі відіграють ключову роль у формуванні нового покоління, здатного зберегти національну ідентичність і водночас активно взаємодіяти зі світом.

Музичне мистецтво, як інструмент міжкультурної комунікації, допоможе майбутнім вчителям не лише краще розуміти своїх учнів, але й сприятиме створенню сприятливого середовища для їхнього навчання та розвитку. Інтеграція музики у професійну підготовку вчителів дозволить забезпечити ефективний процес навчання, що відповідає викликам часу та сприяє відновленню і розвитку України.

Використані джерела:

1. Болгарський А.Г. Музична культура в системі підготовки майбутнього вчителя музики. Науковий часопис Нац. пед. ун-т імені М.Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. пр. К., 2004. Вип. 1 (6). С. 7-14.

2. Злотник О.Й. Комунікативний простір музичного мистецтва України кінця ХХ – початку ХХІ століття : Дис. на здобуття наук. ступ. канд. мистецтвознавства. Київ, 2019. 254 с.

3. Мистецька освіта в Україні: теорія і практика. (2010), Заг. ред. О.В. Михайличенко, редактор Г.Ю. Ніколаї. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 255с.

4. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ: Освіта України, 2008. 274 с.

5. Рамос да Пареха Б. Практична музика. Музична естетика західноєвропейського Середньовіччя та Відродження. Київ: Мистецтво, 2006. С. 339–354.

6. Солодка А. К. Використання сучасних методів у навчанні міжкультурної комунікації. Миколаїв: МДАУ, 2009. С. 6–8.

Ван Ці,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
УДУ імені Михайла Драгоманова
Науковий керівник: канд.пед. наук, доц. Себало Л.І.

ОСОБИСТІСНИЙ ІМІДЖ УЧИТЕЛЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Професія педагога є унікальною і багатогранною. Вона потребує не лише глибоких знань у своїй галузі, але й високого рівня емоційної та соціальної компетентності. Учителі постійно перебувають у полі зору учнів, їхніх батьків, колег, адміністрації, а також громади, виконуючи важливу соціальну місію, пов'язану з вихованням та навчанням майбутніх поколінь. У зв'язку з цим питання формування іміджу педагога набуває особливого значення, оскільки цей аспект впливає не лише на особистісне сприйняття вчителя, але й на якість його професійної діяльності.

Імідж педагога можна розглядати як своєрідний інструментарій, що допомагає вчителю вибудовувати ефективні взаємини з учнями, колегами, батьками та суспільством загалом. Він є багатогранним поняттям, що включає в себе не тільки візуальний образ, але і мислення, поведінку, комунікативні навички, а також здатність бути чуйним слухачем і емоційно грамотним спікером. Важливо, щоб імідж вчителя відображав не тільки його професійні якості, але й сприяв створенню позитивного емоційного середовища в навчальному процесі.

Проблематика іміджу особистості загалом і іміджу ділової людини зокрема є предметом багатьох наукових досліджень. Вивченню іміджу політичних лідерів приділяли увагу ще класичні філософи та соціологи, такі як Платон, Аристотель, Нікколо Макіавеллі, Макс Вебер, Зігмунд Фрейд. Від сучасних дослідників можна згадати праці таких науковців, як В. Шепель, К. Плешаков, О. Шестопал, які детально аналізували механізми формування позитивного іміджу у сфері політики та бізнесу.

Однак проблематика іміджу педагога є значно менш вивченою темою в порівнянні з іншими професіями. Деякі дослідники, зокрема В. Ісаченко та О. Ковальова, аналізували імідж викладача вищої школи. І. Размолодчикова та І. Ніколаєску вивчали особливості формування іміджу вчителя початкової школи, а М. Сперанська-Скарга розглядала імідж соціальних педагогів у системі післядипломної освіти. Проте проблема формування особистісного іміджу

вчителя загальноосвітнього навчального закладу все ще залишається недостатньо дослідженою, що підкреслює її актуальність [1, с. 20].

Особистісний імідж педагога формується під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів, що взаємодіють між собою. На думку Е. Семпсона, імідж особистості складається з трьох компонентів: самоімідж – уявлення людини про саму себе, бажаний імідж – уявлення про те, яким вона хотіла б виглядати в очах оточуючих, та необхідний імідж – образ, що відповідає певному соціальному статусу. Для педагога важливо, щоб усі ці три компоненти були гармонійно інтегровані, оскільки імідж учителя безпосередньо впливає на його авторитет серед учнів, їхніх батьків і колег [2, с. 92].

Важливою складовою іміджу ділової людини, а особливо вчителя, є природність, що виражається через щирість, доброзичливість, впевненість і надійність. Вчитель повинен вміти контролювати свої емоції, уникаючи напруженості, агресії чи надмірної дистанційованості. Як підкреслював А. Макаренко, зовнішній вигляд педагога має бути бездоганним, оскільки учні дуже чутливі до будь-яких невідповідностей у поведінці або зовнішньому вигляді вчителя [4, с. 34].

Однак дослідження, проведені Є. Російською, показують, що значущість іміджу вчителя для учнів і самих педагогів різниться. Якщо для дітей імідж учителя посідає одне з перших місць серед професійно важливих якостей, то педагоги схильні відносити його до менш важливих аспектів своєї професійної діяльності. Це свідчить про необхідність перегляду традиційних уявлень про роль особистісного іміджу в педагогічній практиці.

Згідно з сучасними підходами до педагогіки, вчитель має володіти низкою важливих якостей, серед яких любов до дітей, почуття національної гідності, чесність, справедливість, терпеливість та організаторські здібності. Проте серед цих якостей не завжди згадується особистісний імідж, що свідчить про необхідність його додаткового акцентування в підготовці майбутніх педагогів.

На наш погляд, професійний імідж вчителя – це форма самовираження, що відображає індивідуальний і цілісний образ педагога як професіонала, здатного реалізувати потреби освітнього середовища. Він включає в себе як зовнішні, так і внутрішні характеристики, що виявляються через професійну культуру, комунікативні навички та емоційну грамотність.

У сучасній педагогічній науці існують різні підходи до класифікації іміджу. За функціональним підходом виділяють кілька видів іміджу: особистісний, професійний, бажаний, дзеркальний та корпоративний. Кожен з цих видів може бути як позитивним, так і негативним, залежно від того, як вчитель себе презентує і як його сприймають оточуючі.

Структура іміджу вчителя є полікомпонентною і включає в себе такі складові: внутрішнє «Я», зовнішній вигляд, а також вербальні та невербальні засоби комунікації. Внутрішнє «Я» педагога має відображати його професійну культуру, емоційну стійкість та творчий потенціал. Зовнішній вигляд вчителя, у свою чергу, має бути привабливим і охайним, оскільки саме він створює перше враження і впливає на сприйняття учнів [3, с. 68].

Не менш важливим аспектом є використання вербальних та невербальних засобів спілкування. Жести, міміка, інтонація, темп мовлення вчителя відіграють важливу роль у залученні уваги учнів, формуванні довіри та налагодженні взаємодії в навчальному процесі.

Отже, формування стійкого й позитивного іміджу вчителя є складним і багатогранним процесом, що вимагає уваги до внутрішніх та зовнішніх аспектів особистості педагога. Саме гармонійне поєднання цих складових допоможе вчителю ефективно виконувати свою професійну місію та створювати оптимальні умови для розвитку учнів.

Використані джерела:

1. Ковальчук Л. Формування іміджу майбутнього вчителя у процесі вивчення педагогічних дисциплін в класичному університеті / Л. Ковальчук // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна.−2007. − Вип. 22. − С. 65–74.

2. Кузьмінський А. І. Педагогіка : підручник / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. − 3-тє вид., випр. − К. : Знання- Прес, 2008. − 447 с.

3. Особистість учителя у висловлюваннях представників вітчизняної та зарубіжної педагогіки, діячів науки, культури // Педагогіка : Хрестоматія / уклад. А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. − К. : Знання-Прес, 2008. − С. 14–31.

4. Черновол-Ткаченко Р. І. Імідж сучасної освітньої установи / Р. І. Черновол-Ткаченко // Управління школою. – 2006. − № 19–21. – С. 92–95.

Васютіна Тетяна Миколаївна,
докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри початкової освіти
та інноваційної педагогіки
УДУ імені Михайла Драгоманова

ВПЛИВ ОСНОВОПОЛОЖНИХ ЗАСАД ГАЛУЗЕВОГО СТАНДАРТУ ЗА РЕДАКЦІЄЮ В. БОНДАРЯ НА СТАНДАРТИЗАЦІЮ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 013 «ПОЧАТКОВА ОСВІТА» В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Зміна фактури сучасного ринку праці зумовлює переорієнтацію діяльності закладів вищої освіти, що мають готувати фахівців, які володіють певним набором компетентностей, здатні працювати за фахом, адаптуючись до економічної, політичної та соціальної ситуації в країні. Роль вищої школи в підготовці конкурентоспроможного фахівця аргументована кількома чинниками. Перший пов'язаний із завданням формування особистості, здатної актуалізувати свій потенціал, виявляти професійну компетентність, корегувати свої дії з очікуваним результатом, помічати проблеми, моделювати педагогічну майстерність. Другий напрям вимагає зміщення акценту в освіті з інформативності на конкурентоспроможність, створення ситуацій, які сприяли би творчому саморозвитку й самовдосконаленню студента. Третій напрям передбачає розвиток таких професійно важливих якостей, які б відповідали вимогам соціуму, що швидко змінюється [5] .

В. Бондар, аналізуючи підходи вчених і практиків до побудови навчальних планів та навчальних програм підготовки фахівців різних освітніх рівнів, фіксує існування суттєвих розбіжностей у структурі й у предметно-змістовому наповненні. «Унормування інваріантної частини навчальних планів відбувається через систему стандартизованого змісту освітньо-професійних програм підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр», «магістр» у ВНЗ ІІІ – ІV рівнів акредитації. Визначення достатнього знаннєвого і вміннєвого тезаурусу на кожному з освітньо-кваліфікаційних рівнів дасть можливість усунути дублювання номенклатури і змісту навчальних дисциплін і вибудовувати процес їх вивчення за концентричним і спіралеподібним принципами» [1, с. 3] Як голова робочої групи зі створення «Галузевого стандарту вищої освіти для спеціальності «Початкова освіта», В. Бондар наголошує на необхідності чіткого окреслення сфери компетенцій учителя, що закладені в ОКХ та ОПП фахівця певного рівня та спеціальності як моделі його підготовки [3; 4]. Учений констатує, що документи потребують точного формулювання комплексних інтегрованих умінь, які би задовольняли певний

рівень компетентності випускника. «Відповідно до цих умінь, ОПП розкриває місце й роль нормативних дисциплін навчального плану в системі їх вивчення. Блочно-модульний підхід як вихідний принцип змістової побудови програми створює підґрунтя для локальної (предметної), міжпредметної та трансверсальної (пересічної) інтеграції компонентів програмового змісту» [1, с. 4]. Зважаючи на специфіку побудови програм за модульним принципом, викладач повинен «звернути увагу на моделювання й конструювання змісту навчальних дисциплін відповідно до вимог комплексності в набутті студентами професійно значущих умінь» [1, с. 4].

З огляду на дослідження В. Бондаря та напрацювання робочої групи зі створення ОПП та ОКХ для студентів спеціальності «Початкова освіта» [3; 4], уважаємо, що основні концептуальні ідеї підготовки фахівців актуальні й донині. Учений стверджує, що чіткий опис сфери компетенцій учителя, його виробничих функцій і типових завдань професійної діяльності, «що закладені в ОПХ фахівця з початкової освіти як моделі його підготовки, диктує перелік комплексних інтегрованих умінь, сформованість яких задовольняла би певний рівень компетентності випускника ЗВО. Відповідно до цих умінь, освітньо-професійна програма розкриває місце й роль нормативних дисциплін навчального плану в системі їх вивчення» [1, с. 3].

Підходи до класифікації кваліфікаційних умінь описані в працях В. Бондаря та І. Шапошнікової, що присвячені особливостям управління формуванням конкурентоспроможного фахівця [2]. Учені виокремлюють три групи умінь, яким підпорядковані всі комплексні кваліфікаційні вміння, що ввійшли до Галузевого стандарту спеціальності «Початкове навчання» освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр», які згодом знайшли своє відображення у чинному Стандарті вищої освіти із вказаної спеціальності в узагальненому вигляді. Ідеться, зокрема, про *операційно-діяльнісні* вміння (вибирати, складати, застосовувати, розробляти, проводити), *діагностично-прогностичні* вміння (аналізувати, порівнювати, узагальнювати, спостерігати, оцінювати), *організаційно-управлінські* вміння (організовувати, планувати, моделювати тощо) [2].

Визнаючи важливість формування фахових умінь у майбутніх учителів, І. Шапошнікова доводить необхідність оптимального співвідношення нормативного й варіативного в змісті фахової підготовки вчителя в контексті сучасних вимог. Основну роль відіграють інтегровані вміння, що їх опановує фахівець із початкової освіти впродовж навчання в закладі вищої освіти. «Система вмінь розв’язувати типові завдання діяльності під час виконання професійних функцій ґрунтована на міцній теоретичний основі. Здатність випускника продемонструвати належну якість оволодіння сукупністю

інтегрованих умінь гарантуватиме належний ступінь його кваліфікації. Для цього система підготовки не має бути спрямована на формування локальних або предметних умінь, а забезпечувати їх поєднання, інтеграцію різних видів, типів умінь та ієрархізацію» [8, с. 176-177]. Ця ідея і була закладена при формулюванні компетентностей майбутнього вчителя початкових класів (інтегральна, загальні й фахові), які чітко описані в «Стандарті вищої освіти зі спеціальності 013 «Початкова освіта» [7]. А виробничі функції у зв'язку з професійними компетентностями, уміннями й навичками докладно представлені в «Професійному стандарті вчителя початкових класів» [6].

Одне з таких умінь, що є ключовим складником загальних і фахових компетентностей у стандартах вищої освіти різних років, – здатність випускника реалізувати зміст природничої освіти в професійній діяльності.

Проілюструємо змістові і термінологічні трансформації на прикладі одного фахового (комплексно-кваліфікаційного) уміння природничого спрямування від «Галузевого стандарту вищої освіти» (2006 р.) [4] до чинних Професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (із дипломом молодшого спеціаліста)» [6] та «Стандарту вищої освіти зі спеціальності 013 «Початкова освіта» [7] (таблиця 1).

Таблиця 1

Динаміка змістового наповнення комплексного кваліфікаційного вміння природничого спрямування в здобувача вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю «Початкова освіта» у нормативних документах різних років [5, с. 70 - 71]

<table>
<tr><th>«Галузевий стандарт вищої освіти», 2006 р.</th><th colspan="3">«Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (із дипломом молодшого спеціаліста)», 2020 р.</th><th>«Стандарт вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 013 «Початкова освіта», 2021 р.</th></tr>
<tr><td rowspan="2">Комплексне кваліфікаційне вміння природничого спрямування</td><td colspan="3">Професійна компетентність: предметно-методична.

Складники професійної предметно-методичної компетентності вчителя, де представлене досліджуване вміння.</td><td rowspan="2">Спеціальна (фахова) компетентність, де це вміння представлено в узагальненому вигляді.</td></tr>
<tr><td>А2.1.</td><td>А2.3.</td><td>А2.4.</td></tr>
</table>

	Здатність моделювати зміст навчання відповідно до обов'язкових результатів навчання учнів.	Здатність здійснювати інтегроване навчання учнів.	Здатність добирати й використовувати сучасні та ефективні методики і технології навчання, виховання і розвитку учнів.	
«На основі раніше отриманих знань про будову речовини, призначення речовини для життя рослин і тварин, про масу тіла з метою формування знань про існування трьох агрегатних станів речовин уміти забезпечувати учнів знаннями про властивості твердих, рідких, газоподібни	Уміння та навички, які формують у межах складників предметно-методичної компетентності.			
	А2.1.У.1. Визначати предметний зміст і послідовність його опрацювання з урахуванням вимог державного стандарту освіти, типових освітніх програм, попередніх років, результатів навчання учнів, їх освітніх потреб. А2.1.У.2. Формувати в	А2.3.У.1. Застосовувати міжпредметні зв'язки та інтеграцію змісту різних освітніх галузей, навчальних предметів (інтегрованих курсів) під час підготовки та проведення навчальних занять. А2.3.У.2. Формувати в учнів розуміння природних	А2.4.У.1. Добирати доцільні форми, методи та засоби навчання відповідно до мети і завдань навчального заняття, вікових та інших індивідуальних особливостей учнів. А2.4.У.2. Застосовувати інноваційні технології навчання освітньої	**СК-3.** Здатність до інтеграції та реалізації предметних знань як основи змісту освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти: мовно-літературної, матема-тичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережу-вальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної. **СК-7.** Здатність до моделювання змісту відповідно до очікуваних

х речовин, проводячи досліди та практичні роботи під час уроків та в позаурочній діяльності» [4, с. 25].	учнів уявлення про освітню галузь / навчальний предмет (інтегрований курс) на основі сучасних наукових досягнень. А2.1.У.3. Застосовувати сучасні методики і технології моделювання змісту навчання учнів предметів (інтегрованих курсів) [6, с. 11].	зв'язків різних процесів, уміння вирішувати практичні завдання, що вимагають синтезу знань з різних освітніх галузей; розвивати в учнів системне мислення [6, с. 12].	галузі / предметів (інтегрованих курсів). А2.4.У.3. Упроваджувати технології та методики особистісно зорієнтованого навчання, виховання і розвитку учнів [6, с. 12].	результатів навчання, добору оптимальних форм, методів, технологій та засобів формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів у процесі вивчення освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти: мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної [7, с. 8].

Отже, на прикладі одного фахового вміння випускника бакалаврату спеціальності «Початкова освіта» можна простежити його трансформацію відповідно до законодавчих документів, які ставали чинними з 2006 до 2021 року. При збереженні трудових функцій помітна відмова від поняття «типова задача» із детальною характеристикою знаннєвого підґрунтя погалузево. Констатовано появу узагальнених професійних компетентностей, що об'єднали знання, уміння й навички з дисциплін як нормативної, так і вибіркової частини навчального плану підготовки бакалаврів початкової освіти.

Використані джерела:

1. Бондар В. І. Відображення структури педагогічної діяльності у змістово-процесуальному забезпеченні дидактичної підготовки вчителя. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 17: Теорія і практика навчання та виховання.* 2015. № 26. С. 3-10. URL*:* https://bit.ly/3K6aoAs

2. Бондар В. І., Шапошнікова, І. М. Управління формуванням конкурентноздатного фахівця. *Освіта і управління*. 2006. № 2. С. 20-27.

3. Галузевий стандарт вищої освіти : освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра за спеціальністю 6.010100 початкове навчання напряму підготовки 0101 педагогічна освіта кваліфікація 3310 вчитель початкової школи / Міністерства освіти і науки України; розроб. : В. І. Бондар, І. М. Шапошнікова, А. П. Каніщенко, С. В. Страшко, Т. І. Тітова, З. Л. Гейхман / Заг. редакція В. І. Бондар. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2006. 57 с. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/16847

4. Галузевий стандарт вищої освіти : освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за спеціальністю 6.010100 початкове навчання напряму підготовки 0101 педагогічна освіта кваліфікація 3310 вчитель початкової школи / Міністерства освіти і науки України; розроб. : В. І. Бондар, І. М. Шапошнікова, А. П. Каніщенко, С. В. Страшко, Т. І. Тітова, З. Л. Гейхман / Заг. редакція В. І. Бондар. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2005. 140 с. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/16848

5. Васютіна Т. М. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до реалізації змісту освітніх галузей «Природнича» і «Громадянська та історична»: Монографія. Хмельницький: ФОП Бідюк Є. І., 2022. 448 с.

6. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». 2020. URL:https://bit.ly/3OxITDm

7. Стандарт вищої освіти України. Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти. Ступінь – бакалавр. Галузь знань – 01 Освіта/Педагогіка. Спеціальність – 013 Початкова освіта. 2021. URL*:* https://bit.ly/3SGJinA

8. Шапошнікова І. М. Практична підготовка вчителя початкової школи: проблеми і перспективи. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 17: Теорія і практика навчання та виховання, 2010. № 15. С. 175-181. URL*:* https://bit.ly/4deML7g

Вовканець Юлія Миколаївна
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
УДУ Михайла Драгоманова, Україна
Науковий керівник: канд..пед.наук, доц. Янковська І.М.

ВИКОРИСТАННЯ ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕНЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ НУШ

У сучасних умовах розвитку української освіти дедалі більшої ваги набувають креативні підходи та інтеграція міждисциплінарного навчання, що є основними принципами Нової української школи (НУШ).

НУШ передбачає орієнтацію на всебічний розвиток особистості, зокрема через формування ключових компетентностей, творчого мислення, критичних навичок та здатності до ефективного сприйняття й обробки інформації (Романенко, 2018; Сисоєва, 2020). У цьому контексті особливу роль відіграє графічний дизайн як інструмент, що дозволяє розвивати візуальну грамотність, стимулювати уяву і спонукати учнів до креативного мислення.

Графічний дизайн, як форма візуального мистецтва, є не тільки інструментом для художнього вираження, але й потужним засобом комунікації, що забезпечує розвиток естетичного сприйняття, здатності до аналітичного мислення та навичок міжособистісного спілкування (Данилюк, 2019). Розвиток візуальної грамотності стає важливим компонентом освіти в умовах зростаючої візуалізації сучасного світу. Використання графічного дизайну дозволяє учням початкової школи не лише опановувати базові навички роботи з візуальними матеріалами, але й створювати власні творчі проекти, що сприяють глибшому осмисленню навчального матеріалу та формуванню критичного мислення (Кравченко, 2021).

Залучення елементів графічного дизайну у навчання відповідає основним принципам НУШ, серед яких — інтеграція навчальних дисциплін, орієнтація на розвиток ключових компетентностей та створення мотиваційного освітнього середовища (Сисоєва, 2020). Наприклад, через виконання практичних завдань з елементами графічного дизайну учні можуть опанувати навички з різних предметів, зокрема математики, образотворчого мистецтва, мови та інформатики, що сприяє формуванню міждисциплінарного підходу до навчання (Романенко, 2018).

Використання графічного дизайну як інструменту розвитку творчого мислення в початковій школі має ряд переваг, зокрема стимулювання дітей до

самовираження через візуальну творчість. «Ранні заняття графічним дизайном дозволяють учням розвивати дрібну моторику, зорово-просторове сприйняття, а також здатність до роботи з візуальною інформацією, що позитивно впливає на когнітивний розвиток учнів» (Мартинюк, 2019, с. 60).

Дослідження виявили, що раннє ознайомлення з основами графічного дизайну сприяє розвитку дрібної моторики, навичок просторового мислення та здатності до роботи з візуальною інформацією, що позитивно впливає на когнітивний розвиток учнів (Мартинюк, 2019). Відповідно до концепції Левіттіна, візуальне мислення та здатність до перетворення візуальних образів є важливими складовими розвитку творчого мислення, яке забезпечує здатність до креативного підходу у вирішенні проблемних ситуацій (Levittin, 2018).

Незважаючи на очевидні переваги, впровадження графічного дизайну у початкову школу вимагає методичної підготовки педагогів та адаптації навчальних матеріалів, враховуючи вікові особливості дітей. Актуальність дослідження також зумовлена відсутністю системного підходу до вивчення графічного дизайну у початковій школі, що утруднює реалізацію творчого потенціалу учнів у повній мірі (Кравченко, 2021). Вивчення та вдосконалення методичних підходів до використання графічного дизайну в освітньому середовищі НУШ сприятиме формуванню нових підходів до організації навчального процесу, що забезпечує комплексний розвиток особистості учнів, готових до викликів сучасного суспільства.

Таким чином, проблема дослідження можливостей застосування графічного дизайну як інструменту для розвитку творчого мислення учнів початкової школи в умовах освітнього середовища НУШ, а також обґрунтування методичних підходів до його використання в навчальному процесі є актуальною та потрібною. Завданнями для нашої подальшої роботи є аналіз впливу графічного дизайну на творчий розвиток молодших школярів, виявлення найбільш ефективних педагогічних методів та інструментів, що сприяють формуванню креативного мислення, та розробка рекомендацій для педагогів з інтеграції графічного дизайну в освітній процес початкової школи.

Використані джерела

1. Данилюк, О. В. (2019). Графічний дизайн в системі загальної освіти: можливості та перспективи. Наукові записки, 23(3), 45-49.
2. Кравченко, Т. І. (2021). Візуальна грамотність і графічний дизайн у початковій школі: методичний підхід. Педагогічні інновації, 12(2), 18-24.
3. Левіттін, О. В. (2018). Візуальне мислення і креативність у початковій школі. Освіта і сучасність, 8(4), 33-39.

4. Мартинюк, В. І. (2019). Роль графічного дизайну в розвитку творчих навичок молодших школярів. Освітні перспективи, 10(1), 58-63.

5. Романенко, Л. В. (2018). Нова українська школа: компетентнісний підхід до навчання. Проблеми сучасної педагогіки, 5(1), 10-15.

6. Сисоєва, С. О. (2020). Нова українська школа: інтеграція творчих підходів у навчальний процес. Педагогічна теорія і практика, 15(3), 7-12.

Ведмеденко Наталія Олексіївна,
здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
УДУ імені Михайла Драгоманова
Науковий керівник: канд.пед.наук, доц..Севастюк М.С.

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ВЧИТЕЛЯ: РОЛЬ HARD SKILLS ТА SOFT SKILLS У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

У світлі сучасних інтеграційних процесів і швидкої модернізації освітньої системи питання професійного розвитку вчителя стає надзвичайно актуальним. Це питання привертає увагу педагогів і науковців, а також стає предметом глибокого аналізу в межах різних галузей знань, включаючи психологію, педагогіку, соціологію та управлінські науки. Сучасні реформи в освіті акцентують увагу на безперервному вдосконаленні педагогічних практик, що охоплює широкий спектр компетенцій, які є визначальними для успішної професійної діяльності вчителя.

На сьогоднішній день професійний розвиток вчителя не може обмежуватися традиційними формами навчання та підвищення кваліфікації. Він має бути систематичним, адаптивним і орієнтованим на потреби учнів, суспільства та змін у світі. Вчителі повинні не лише слідкувати за новими методиками навчання, але й активно впроваджувати інноваційні підходи до освіти, реагуючи на виклики сучасного світу, такі як цифровізація, глобалізація та соціальна нерівність.

У зв'язку з цим питання розвитку компетенцій вчителів у двох основних напрямках — технічних (hard skills) і соціальних (soft skills) — набуває особливого значення [1].

Hard skills або технічні компетенції вчителя формують основу його професійної підготовки. Це специфічні навички, які здобуваються в процесі формального навчання, а також під час самостійної роботи й професійної діяльності. Важливо зазначити, що технічні навички є не лише інструментами виконання педагогічної діяльності, але й елементами, які впливають на якість освітнього процесу [4].

Ключові технічні компетенції включають:

1. Глибоке знання предмету: Вчитель повинен мати глибокі знання свого предмету, постійно оновлюючи їх відповідно до нових наукових досягнень, освітніх стандартів та інноваційних практик. Це передбачає не лише знання фактичного матеріалу, але й уміння його критично осмислювати та інтегрувати в навчальний процес.

2. Методичні навички: Володіння різноманітними методами та прийомами навчання дозволяє адаптувати освітній процес до потреб учнів. Це включає знання традиційних і сучасних методик, таких як проектне навчання, колаборативне навчання та інші інтерактивні підходи, які стимулюють активність учнів.

3. Технологічна грамотність: Вчитель повинен впевнено використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), які стали невід'ємною частиною навчального процесу. Це включає в себе створення цифрових навчальних ресурсів, використання платформ для дистанційного навчання та вміння працювати з різними видами медіа.

4. Оцінювання та моніторинг навчальних досягнень: Важливо не лише проводити оцінювання, але й аналізувати результати навчання, розуміти, які методи оцінювання є найефективнішими для різних категорій учнів, а також адаптувати свою педагогічну діяльність відповідно до отриманих даних.

5. Правові знання: Вчитель повинен знати основи освітнього законодавства та етичні норми професії, що дозволяє йому діяти в рамках законодавства, дотримуватися прав учнів та їхніх батьків, а також формувати відповідальність у навчальному процесі.

Процес підвищення кваліфікації вчителя повинен бути безперервним. Участь у професійних тренінгах, семінарах, курсах підвищення кваліфікації та обмін досвідом з колегами дозволяє вчителю залишатися в курсі нових тенденцій і викликів у освіті. Це також сприяє розвитку навичок саморозвитку та самоосвіти.

Soft skills або соціальні компетенції вчителя є невід'ємною частиною його професійної діяльності. Це набір особистісних якостей, які забезпечують ефективну взаємодію з учнями, батьками, колегами та адміністрацією закладу. В умовах сучасної освіти важливою є не лише компетентність у предметі, але й здатність вчителя створювати позитивну навчальну атмосферу, яка стимулює учнів до навчання [3].

Ключові соціальні компетенції включають:

1. **Емоційний інтелект:** Вміння розуміти та управляти власними емоціями, а також емпатія до учнів — важливі складові успішної педагогічної практики. Вчитель з високим емоційним інтелектом здатний створити підтримуюче середовище, де учні відчувають себе комфортно та безпечно, що сприяє їхньому розвитку.

2. **Комунікабельність:** Вчитель, який володіє високим рівнем комунікативної компетентності, здатен чітко й доступно доносити інформацію, а також створювати відкриті й довірливі стосунки з учнями та їхніми батьками.

Це включає активне слухання, вміння ставити запитання, вести конструктивний діалог та враховувати різноманітність думок.

3. **Лідерські якості:** Вчитель має бути здатен надихати учнів, мотивувати їх до пізнавальної діяльності, бути взірцем професіоналізму й відповідальності. Лідерство в педагогічній діяльності також передбачає вміння організовувати командну роботу та підтримувати інтерес учнів до навчання.

4. **Критичне мислення:** Ця навичка включає здатність аналізувати освітні проблеми, оцінювати ефективність різних підходів до навчання, приймати обґрунтовані рішення на основі отриманих даних. Вчитель, який володіє критичним мисленням, здатен не лише реагувати на зміни, але й впливати на їх впровадження, пропонуючи інноваційні рішення.

5. **Управління конфліктами:** Вміння вирішувати конфліктні ситуації, що виникають у класі чи в стосунках з батьками, є важливим аспектом роботи вчителя. Це передбачає використання навичок активного слухання, медіації та пошуку компромісів, що дозволяє створити гармонійне навчальне середовище.

6. **Гнучкість і адаптивність**: У сучасному світі, де зміни відбуваються швидко, вчитель має бути готовим адаптувати свої підходи до навчання відповідно до нових умов, технологій і потреб учнів, забезпечуючи індивідуалізований підхід у навчанні.

Баланс між hard skills і soft skills є визначальним чинником успішної професійної діяльності вчителя. З одного боку, технічні знання забезпечують виконання професійних обов'язків, з іншого — соціальні навички формують позитивну взаємодію в класі.

Вчитель початкових класів має вміло поєднувати високий рівень технічних знань із розвиненими соціальними навичками, що сприятиме всебічному розвитку учнів та створенню сприятливого навчального середовища. Це вимагає від вчителя не лише професійних знань, але й розуміння індивідуальних потреб кожного учня, здатності працювати в команді, вести діалог з колегами та адміністрацією [2].

У процесі професійного зростання вчителя критично важливо не лише вдосконалювати технічні навички, але й розвивати комплекс особистісних характеристик. Це дозволить адаптуватися до динамічних умов сучасної освіти. Синергія hard skills і soft skills забезпечує не лише ефективну професійну діяльність, але й сприяє максимальній реалізації потенціалу кожного педагога, що є ключовою передумовою успішного впровадження освітніх реформ і підвищення якості навчального процесу.

Забезпечення системи безперервного навчання та розвитку, спрямованої на формування як hard skills, так і soft skills, має стати пріоритетом для освітніх

установ і держави в цілому. Лише за умови інтеграції цих двох аспектів в освіті можна досягти якісного розвитку вітчизняної системи освіти та підготувати конкурентоспроможних фахівців, здатних успішно справлятися з викликами сучасного світу.

Використані джерела:

1. Ясна І. Soft skills: універсальні навички європейського рівня, 2015. URL : https://studway.com.ua/soft-skills/
2. Glatthorn A. Teacher development : international Encyclopedia of Teaching and Teacher Education / Ed. by L. Anderson. London : Pergamon Press, 1995. 198 p.
3. Heckman J. J., Kautz T. D. Hard Evidence on Soft Skills. Working Paper 18121; National Bureau of Economic Research. June 2012. URL : http://www.nber.org/papers/w18121
4. Kagan J. Hard Skills. Investopedia. 2022. URL: https://www.investopedia.com/terms/h/hard-skills.asp

Грозак Зоя Денисівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
УДУ Михайла Драгоманова, Україна
Науковий керівник: канд.біолог.н., проф. Телецька Л. І.

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Сучасний світ з його стрімким розвитком неможливо уявити без фінансів. Фінанси та грамотне формування фінансових потоків забезпечують функціонування всіх сфер суспільства. Використання фінансової інформації, застосування фінансових знань є необхідними елементами будь-якого напряму діяльності людини. Формування основ фінансової грамотності має починатися із початкової школи, а підготовка – з дитячого садка, де у дітей формуються елементарні математичні уявлення, поняття про ресурси, потреби, гроші. У переліку ключових компетентностей випускника Нової української школи окреме місце посідає підприємливість і фінансова грамотність, адже виховання нового покоління на засадах економічного розвитку та фінансової грамотності є головною метою кожної розвиненої країни. Розвиток фінансово-економічного мислення учнів початкової школи забезпечується шляхом знайомства з елементарними економічними основами як домашнього господарства, так і економіки цілої країни, формування економічної ощадливості, здатності орієнтуватись у підприємницькому середовищі, а також усвідомленню економічних процесів [3].

Проблема фінансової грамотності набула широкої актуальності й починає досліджуватися багатьма науковцями. Більш активно цю тему досліджують зарубіжні вчені А. Лусарді, Т. Люсей, О. Мітчелл, які приділяють увагу формуванню фінансової грамотності у розвинених країнах. Окремі аспекти взаємовпливу фінансової грамотності індивідів та фінансової поведінки населення стали об’єктом наукових досліджень науковців О. Ковтун, І. Ломачинської, А. Незнамової, Н. Слав’янської, Л. Слободи. Питанню підвищення фінансової грамотності населення в Україні присвячені роботи вчених Т. Кізими, А. Незнамова, Б. Приходько, Н. Славянської, І. Соркіна, Т. Смовженко, С. Юрія та інших. У більшості робіт науковців проблема підвищення фінансової грамотності торкається загалом усього населення України, а не молодших школярів, і розглядається крізь призму використання світового досвіду. Оскільки фінансова грамотність тісно переплітається з навчальним курсом математики, то для повноти дослідження було вивчено

праці науковців, які вивчають методику навчання математики. Вагомий внесок у теоретичний і практичний курс методики навчання математики в початковій школі внесли відомі науковці-методисти Б. Дрозд, М. Козак, О. Комар, Г. Коберник, Д. Клименченко, О. Корчевська, О. Нікуліна, Г. Мартинова, О. Митник та інші. Попри широке коло науковців, які займаються питаннями фінансової грамотності, проблеми продовжують накопичуватися і набувають більшої актуальності, особливо в контексті початкової освіти. Тема формування фінансової грамотності в молодшому шкільному віці є доволі вузькою і недостатньо вивченою, тож потребує більш детального дослідження.

Формування фінансової грамотності у молодших школярів – складна та досить специфічна педагогічна задача, яка ускладнюється тим, що викладання таких окремих предметів, як «фінанси», «підприємництво» чи «економіка» у початковій школі не передбачено. Математика залишається фактично єдиним предметом, завдяки якому цю задачу можна успішно вирішити за умови належної підготовки вчителя. В свою чергу, засвоєння фінансових понять та розв'язання сюжетних задач на фінансові теми дозволяє вивчати математику не як абстрактну, але й достатньо реалістичну науку, що безумовно зацікавлює учнів [2]. В процесі оволодіння фінансовою грамотністю дітям потрібно опанувати основи фінансової грамотності, взяти їх на озброєння і потім у старшому віці переходити до інструментів фінансової грамотності.

Наскрізна змістова лінія «Підприємливість та фінансова грамотність» є одним з ключових компонентів програми НУШ. Основне її завдання полягає у тому, щоб забезпечити краще розуміння учнями фінансових питань (здійснення заощаджень, запозичення, кредитування, тощо), сприяти розвитку лідерських ініціатив та здатності успішно діяти у сучасному технологічному середовищі [3]. Формування компетентностей у початковій школі може здійснюватися по одній з двох Типових освітніх програм, створених під керівництвом О. Я. Савченко та Р. Б. Шияна.

Вже в першому класі програма, під керівництвом О. Савченко, передбачає навчення дітей рахувати гроші, ознайомлення з поняттям номіналу монет та банкнот. На закінчення першого класу, учень повинен чітко розуміти значення грошових номіналів і вміти підбирати необхідні монети та купюри для невеличких покупок. В другому класі учні повинні навчитися оперувати грошима в уявному процесі купівлі-продажу, використовувати короткі позначення грошових одиниць. Ситуація купівлі-продажу починає використовуватись у сюжетних задачах. В результаті учні повинні вміти підраховувати суму монет чи купюр різних номіналів, оцінювати можливість покупки за наявні гроші. Найбільш змістовним у питаннях формування фінансової грамотності є третій клас. Згідно програми, тут вже відбувається

засвоєння основних фінансово-економічних закономірностей. Учень повинен розуміти залежність у трійках взаємопов'язаних величин, таких як ціна, кількість, вартість, а також продуктивність праці, час роботи, загальний виробіток. Нарощування математичних знань на даному етапі дозволяє навчати учнів розв'язувати задачі на знаходження четвертого пропорційного у фінансових закономірностях. У четвертому класі закріплюється вміння та навички використання фінансових закономірностей у практичних ситуаціях. Учні повинні вміти розв'язувати сюжетні та практично зорієнтовані задачі на фінансову тематику. Чітке розуміння закономірностей повинно підтверджуватись успішним розв'язанням задач з буквеними даними. Закінчуючи четвертий клас, учень повинен мати навички користування формулою ціни та оперування грошовими величинами, вміти розв'язувати задачі на долю витрат, розраховувати нову ціну за знижкою, розуміти поняття бонуса [1].

На успішне формування фінансової грамотності учнів впливає безліч факторів. Важливе місце серед них мають психологічні чинники, а саме, довільність пізнавальних процесів, до яких відносяться сприйняття, увага, уява, пам'ять, мислення, мова, а також наявність у молодшого школяра необхідних вольових якостей, таких як цілеспрямованість, свідомість, відповідальність. Молодший шкільний вік – це той віковий період, коли дитина методом арифметичних обчислень взаємодіє із фінансовою сферою життя, а враховучи особливості дитячого розвитку в цьому віці, можна зробити процес вивчення якомога більш ефективним.

На підставі проведеного теоретичного аналізу психолого-педагогічно літератури з проблеми дослідження було визначено загальні педагогічні умови формування основ фінансової грамотності молодших школярів на уроках математики [5], а саме:

1) розширення обсягу додаткової освіти, контамінованe навчання з використанням інтеграційних процесів європейського освітнього простору;

2) розвиток мотивації, внутрішньо-особистісної готовності та фінансово-економічного мислення шляхом застосування новітніх технологій навчання;

3) реалізація бінарного, ігрового підходів до проектування, навчання і розвитку креативного мислення дітей молодшого шкільного віку.

Спираючись на сучасні наукові дослідження з питань фінансової грамотності і проведений нами аналіз особливості підготовки молодших школярів, ми пропонуємо розглядати фінансову грамотність молодших школярів як інтегровану якість, що виявляється в єдності двох основних аспектів: особистісного (мотиваційний, ціннісний компоненти) та діяльнісного

(когнітивного та операційного компоненти), сформованість яких дозволяє молодшим школярам пізнати цілісну картину основ економіки, навчитися приймати правильні фінансові рішення, здобути впевненість і рішучість [4].

Отже, аналіз наукових джерел і вивчення досвіду науковців у контексті формування фінансової грамотності молодших школярів відкриває широкі можливості для її формування на уроках математики як ресурсу формування предметної та ключових компетентностей. Застосування комплексу педагогічних умов буде сприятливо впливати на формування фінансової грамотності молодших школярів на уроках математики. Формування основ фінансової грамотності на уроках математики – це цілеспрямований процес оволодіння економічними поняттями, фінансовими здібностями завдяки оперуванню арифметичними діями та набуттю математичних компетентностей з метою практичного фінансового застосування. В організації уроків математики з формування основ фінансової грамотності слід гармонійно поєднувати мотиваційну діяльність, когнітивну та операційну. Вчитель має змотивувати дітей на фінансову успішність; створити умови для інтегрування фінансової грамотності в уроки математики; розвивати критичне мислення у фінансових питаннях; навчити ефективно управляти власними фінансами та відповідально користуватися фінансовими послугами.

Використані джерела:

1. Захарова Г.Б., Голуб І.Ю.Формування фінансової грамотності на уроках математики в початковій школі. *Сучасні тенденції та концептуальні шляхи розвитку освіти і педагогіки* (2021): 27.
2. Максимова О. Фінансова грамотність у початковій школі. *Сучасна школа України.* Київ. 2020. № 56.
3. НУШ: Компетентності для життя у 21 столітті. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/konferenciyi/serpnevakonferenciya-2018/sekciya-nush-kompetentnosti-dlya-zhittya-v-21-stolitti (дата звернення 09.11.2024).
4. Хом’юк І.В. Проблема формування основ фінансової грамотності молодших школярів. *Нова українська школа: початок реформ : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю*. Маріуполь, 2020. С. 45–46.
5. Хом'юк І.В., Родюк Н.Ю. Формування фінансової грамотності молодших школярів на уроках математики. *Pedagogical and psychological science and education: transformation and development vectors*. Vol. 2: 322-342. (2021).

Губарєва Дар'я Вячеславівна,
докторка філософії в галузі 01 Освіта/Педагогіка,
старший викладач кафедри початкової освіти
та інноваційної педагогіки
УДУ імені Михайла Драгоманова

АДАПТАЦІЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ ЧЕРЕЗ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ

Адаптація майбутніх вчителів до викликів сьогодення через формування життєстійкості є важливою темою, яка набуває все більшої актуальності в умовах постійних змін у суспільстві та освіті. Сучасний світ стикається з численними викликами, такими як швидкий розвиток інформаційних технологій, глобалізація, соціальні та екологічні кризи, а також пандемії та політична нестабільність й умови війни на території нашої Батьківщини. Ці фактори впливають на систему освіти, змушуючи її змінюватися, впроваджувати нові підходи до навчання та підтримувати високий рівень якості викладання. Відповідно, майбутні вчителі повинні бути готові не лише до передачі знань, але й до роботи в умовах нестабільності, високого стресу та змінних вимог. Життєстійкість як особистісна якість є одним із ключових факторів, що допомагають вчителям ефективно виконувати свої професійні обов'язки в таких умовах.

Проблема формування життєстійкості у майбутніх вчителів набуває особливої значущості, оскільки від цього залежить не тільки їхня професійна успішність, але й психічне здоров'я та здатність до саморегуляції. У сучасних умовах викладачі часто стикаються зі стресовими ситуаціями, такими як перевантаженість роботою, недостатність ресурсів, швидкі зміни в навчальних програмах та вимогах до викладання. Крім того, вчителі мають вирішувати питання, пов'язані із соціальною підтримкою учнів, зокрема в умовах кризи, війни або епідемій. Життєстійкість дозволяє майбутнім педагогам долати ці виклики, зберігаючи при цьому емоційну рівновагу та професійну компетентність.

Крім того, життєстійкість є основою для розвитку в майбутнього вчителя здатності до саморозвитку та лідерства. Вчитель у сучасному світі має бути не лише передавачем знань, але й натхненником, наставником для своїх учнів, який здатний вести їх через складні періоди та навчати життєвим навичкам, необхідним для успішної адаптації до викликів. У цьому контексті важливо, щоб педагогічні заклади включали до своїх програм навчання розвиток навичок стресостійкості, управління емоціями, а також психічного благополуччя

майбутніх вчителів. Це допоможе їм не тільки адаптуватися до сучасних викликів, але й стати надійною опорою для своїх учнів.

Вивченням цього феномену займалися А. Богданов, Г. Варіна, У. Єшбі, О. Кокун, К. Левін, С Мадді, К. Поппер, В. Предко, Н. Реймерс, Хобфолл, М. Унгар, С. Фанк, та ін. Сучасні науковці формують велику низку інноваційних інструментів для розвитку цієї риси характеру.

Так ще у 1979 Сюзанни Уеллетт Кобаса вказала, що ця риса складається з трьох факторів, які включають наступне: відчуття контролю над зовнішніми подіями, відданість у повсякденному житті та перспектива виклику, якщо відбуваються несподівані зміни [2]. Три складові життєстійкості об'єднуються, що сприяє тому, що людина прикладає більше зусиль для перетворення потенційно стресових обставин на можливості для зростання. Тому, коли ця риса розвивається, вона формує шлях до стійкості в стресових середовищах, що в кінцевому підсумку призводить до підвищення продуктивності через активне подолання проблемних ситуацій.

Сучасна підготовка майбутніх спеціалістів педагогічного спрямування вимагає удосконалення змісту дисциплін з акцентом на розвиток життєстійкості. Так *відчуття контролю над зовнішніми подіями* приходить через накопичення знань, умінь та навичок. Обізнаний спеціаліст швидко приймає рішення та не звертає особливої уваги на ситуативний зовнішній потік, коли має певний багаж знань. Проте, деякі спеціалісти вважають, що локус контролю над зовнішніми обставинами залежить також від трьох вимірів: віра у внутрішній контроль, випадковість та впливів інших [1].

Перше та останнє формується під впливом вивчення психологічних дисциплін та їх напрямами, що дозволяє взяти під контроль дві третіх проблемних ситуацій. Коли виникає частина «випадковості», вступає в дію фактор *відданості у повсякденному житті* або утотожненим твердженням є – *внутрішня мотивація.*

Учені багатьох країн досліджують природу внутрішньої мотивації. Існують психологічні вчення, які стверджують, що «воля» і «наміри» відіграють важливу роль у досягненні цілей, акцентуючи увагу на тому, як очікування результату впливають на дії та контроль. Поряд із психологічною теорією виникла й економічна модель мотивації. Вчені припускають, що зовнішні цілі або стимули викликають мотивовану поведінку за допомогою аналізу витрат і користі, де мотивований вибір відбувається, коли переваги переважають витрати. Тобто, коли результат від досягнутого перекриває усі ресурсні вкладання. Проте, сучасні дослідники прийшли до протилежної теорії.

Ріверхед Букс вказує на три основні елементи внутрішньої мотивації - це автономія, мета та майстерність. Люди є внутрішньо мотивованими, коли

можуть діяти незалежно, відчувають, що їхні зусилля мають значення, і отримують задоволення від того, що стають більш вправними. Дослідники виявили, що пропонування зовнішньої винагороди або підкріплення за вже внутрішню винагороду може фактично зробити діяльність менш винагородою. Це явище відоме як ефект надмірного виправдання [3]. Тобто, особистість зіштовхуючись з проблемними ситуаціями або стресом, піднімає внутрішні резерви та ставить перед собою мету в успішно пройденому шляху за допомогою знань, умінь та навичок, що призводить до стану відчуття контролю над зовнішніми подіями. Інакше кажучи, створюється кругооберт аспектів життєстійкості Рис. 1.

Рис. 1. Фактори життєстійкості

Повертаючись до створення умов в освітньому процесі для адаптації майбутніх вчителів до викликів сьогодення через формування життєстійкості, потрібно звернути увагу на зміст дисциплін роблячи акцент на набуття знань, умінь та навичок соціальної компетентності. Що включає в себе аспекти розуміння себе та своїх почуттів, ідентифікацію почуттів іншої особистості та накопичення кейсу соціальних ситуацій з алгоритмами їх вирішення.

Соціальна компетентність та життєстійкість тісно пов'язані, оскільки обидві ці якості сприяють успішній адаптації людини до складних життєвих ситуацій. Соціальна компетентність включає в себе здатність ефективно взаємодіяти з іншими людьми, будувати стосунки, вирішувати конфлікти та адекватно реагувати на соціальні виклики. Вона є ключовим елементом життєстійкості, оскільки соціальна підтримка і навички комунікації допомагають людині краще справлятися з труднощами.

Життєстійкість, в свою чергу, є здатністю людини подолати стрес і адаптуватися до змін. Високий рівень соціальної компетентності дозволяє людині знаходити підтримку в оточуючих, ефективно вирішувати проблеми в соціальних ситуаціях та підтримувати психоемоційний баланс, що сприяє розвитку життєстійкості. Взаємозв’язок цих двох якостей допомагає людині

краще адаптуватися до стресових обставин, зберігати емоційну стійкість та використовувати соціальні ресурси для подолання труднощів.

Отже, дослідження питання адаптації майбутніх вчителів через формування життєстійкості має важливе практичне значення. Це сприяє підготовці педагогів, здатних ефективно працювати в умовах нестабільності та змін, забезпечуючи якісне навчання та емоційну підтримку учнів. Крім того, формування життєстійкості дозволяє побудувати стійку освітню систему, яка зможе відповідати на сучасні виклики та створювати умови для гармонійного розвитку як учнів, так і вчителів.

Використані джерела:

1. Botha F, Dahmann SC. Locus of control, self-control, and health outcomes. SSM Popul Health. 2023 Nov 24;25:101566. doi: 10.1016/j.ssmph.2023.101566. PMID: 38077246; PMCID: PMC10698268.

2. Jianping G, Zhihui Z, Roslan S, Zaremohzzabieh Z, Burhanuddin NAN, Geok SK. Improving hardiness among university students: A meta-analysis of intervention studies. Front Psychol. 2023 Jan 12;13:994453. doi: 10.3389/fpsyg.2022.994453. PMID: 36710728; PMCID: PMC9878849.

3. Levy A, DeLeon IG, Martinez CK, et al. A quantitative review of overjustification effects in persons with intellectual and developmental disabilities. J Appl Behav Anal. 2017;50(2):206–221. doi:10.1002/jaba.359.

Дудник Наталія Сергіївна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
УДУ імені Михайла Драгоманова
Науковий керівник: канд. пед.наук, доц.. Янковська І.М.

МИСТЕЦТВО ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Розвиток соціальної компетентності є важливою складовою сучасної освіти і відображає готовність особистості до успішної взаємодії у суспільстві. Для дітей молодшого шкільного віку навчання навичкам мирного вирішення конфліктів є основою для розвитку та формування соціальної компетентності. Це пов'язано з тим, що навички вирішення конфліктів забезпечують розвиток таких важливих емоційних якостей, як емпатія та самоконтроль, а також навичок взаємодії. Як зазначає Бех І.Д., впровадження системних програм соціального виховання дозволяє дітям відчути підтримку, навчитися працювати у колективі та знижує рівень тривожності у процесі адаптації до навчального середовища [1, с. 28].

Методи вирішення конфліктних ситуацій включають у себе медіацію, рольові ігри та вправи, що імітують конфліктні ситуації. Ці методи дають можливість дітям навчитися аналізувати ситуації, що виникають у повсякденному житті, оцінювати поведінку інших, розуміти власні емоції та наслідки своїх дій. Як вказує Ковальчук О.В., учні, які мають навички конструктивного вирішення конфліктів, стають більш впевненими, відкритими до спілкування та більш готовими до майбутнього самостійного життя [2, с. 34].

Соломаха Т.М. зазначає, що розвивати навички вирішення конфліктів необхідно вже з молодшого шкільного віку, оскільки саме в цьому віці діти стикаються з першими ситуаціями, що потребують самостійного вирішення суперечок. Залучення батьків до процесу виховання соціальної компетентності також є важливим компонентом, оскільки воно допомагає підтримувати єдність виховного підходу між школою та родиною [3, с. 42]. Авторка підкреслює, що батьки можуть не лише сприяти розвитку соціальних навичок у дитини, але й формувати її впевненість у здатності вирішувати конфлікти.

Досвід зарубіжних педагогів підтверджує ефективність застосування різноманітних методів для розвитку соціальної компетентності. Джонс та Комптон у своїй роботі «Kids Working It Out» відзначають, що використання стратегій мирного вирішення конфліктів сприяє формуванню позитивного мікроклімату у класі, допомагає дітям уникати емоційного напруження та

сприяє зниженню конфліктності серед учнів [4, с. 34]. Коен та Сенді також вказують на значення практичних методик у навчанні дітей конструктивним способам вирішення конфліктів, що, за їхніми словами, є фундаментом для подальшого розвитку навичок співпраці та довіри [5, с. 50].

Одним із ефективних способів розвитку навичок вирішення конфліктів є створення програм інтерактивного навчання. Наприклад, використання практичних вправ, таких як «коло вибору», дозволяє дітям обирати різні способи реагування на конфліктну ситуацію, обговорювати їх наслідки та вчитися приймати зважені рішення. Медіація у школі є ще одним важливим методом, що допомагає учням навчитися вирішувати суперечки за допомогою нейтрального посередника, що сприяє зниженню рівня агресії та поліпшенню взаємин у класі.

Особливу увагу варто приділити рольовим іграм, які моделюють конфліктні ситуації. Вони дозволяють дітям відпрацьовувати навички комунікації у безпечному середовищі, аналізувати поведінку героїв та знаходити конструктивні шляхи розв’язання суперечок. Такий підхід формує в учнів не лише впевненість у своїх силах, але й вміння співпрацювати, слухати та розуміти інших.

Особливе місце в навчанні вирішення конфліктів займають інтегровані підходи, які поєднують розвиток соціальних навичок із іншими дисциплінами. Наприклад, використання елементів театрального мистецтва допомагає дітям розігрувати конфліктні ситуації та аналізувати їх у безпечному середовищі. Така діяльність сприяє розвитку емоційного інтелекту, підвищує здатність до самовираження та розуміння почуттів інших людей. Інтеграція цих підходів створює багатогранний освітній досвід, що готує учнів до ефективної взаємодії в реальному житті.

Інтеграція цих методів у навчальний процес сприяє підвищенню ефективності виховання соціально компетентних особистостей. Учителі можуть використовувати групові дискусії, мозкові штурми та кейс-методи для спільного пошуку рішень. Наприклад, учням можна запропонувати розглянути ситуацію, коли двоє дітей не можуть поділити іграшку, і запропонувати різні варіанти її вирішення. Це дозволяє дітям вчитися шукати компроміси, розуміти почуття інших і оцінювати наслідки своїх дій.

Залучення цифрових технологій у процес навчання також відкриває нові можливості для розвитку навичок вирішення конфліктів. Використання інтерактивних платформ, таких як освітні симулятори або програми віртуальної реальності, дозволяє учням тренувати навички комунікації в умовах, максимально наближених до реальних ситуацій. Такі технології допомагають

створювати індивідуалізовані сценарії для відпрацювання моделей поведінки та аналізу наслідків прийнятих рішень.

Додатково, важливим аспектом є проведення тренінгів для вчителів, які працюють з учнями молодшого шкільного віку. Вчителі, які володіють сучасними методиками роботи з конфліктними ситуаціями, можуть ефективніше сприяти розвитку соціальної компетентності своїх учнів. Такі тренінги включають освоєння навичок фасилітації, медіації, а також створення сприятливого клімату в колективі. Ефективна взаємодія вчителя та учня формує довірливі стосунки, які є основою для успішного вирішення конфліктів.

Не менш значущою є робота зі створення шкільних програм з розвитку соціальних навичок, які інтегрують навчання з іншими дисциплінами. Наприклад, уроки літератури можуть включати обговорення поведінки героїв, аналіз їхніх вчинків, що дозволяє учням переносити здобуті знання на реальні ситуації. Також велику користь приносять проєкти, спрямовані на колективну діяльність, де діти вчаться співпрацювати, розподіляти обов'язки та вирішувати суперечки.

Таким чином, комплексний підхід до навчання навичкам вирішення конфліктів, що включає взаємодію вчителів, учнів і батьків, є ключем до формування соціально компетентної особистості. Успішне впровадження таких методів у шкільну практику сприяє створенню гармонійного середовища, де кожна дитина відчуває підтримку, безпеку та можливість особистісного розвитку.

Використані джерела:

1. Бех І.Д. Виховання особистості. Київ: Либідь, 2003. С. 28-35.
2. Соломаха Т.М. Конфліктологія для вчителів початкової школи. Київ: Освіта, 2021. С. 40-45.
3. Jones, T. S., & Compton, C. L. Kids Working It Out: Strategies and Stories for Teaching Peace and Resilience. San Francisco: Jossey-Bass, 2003. С. 34-50.
4. Cohen, R. J., & Sandy, S. V. Teaching Conflict Resolution Skills to Elementary School Children // Peace & Conflict: Journal of Peace Psychology, 2008. С. 50-60.
5. Smith, J. Drama in Education: Enhancing Social Skills Through Role Play. London: Educational Press, 2015. С. 45-50.

Д'якова Олена Володимирівна,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
психолого-педагогічного факультету
Криворізького державного педагогічного університету
Науковий керівник: канд. пед.наук, доцент Кравцова І.А.

РОЛЬ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ У ФОРМУВАННІ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Українська освіта протягом останніх років розвивається в складних умовах і більшість навчальних закладів працюють у форматі дистанційного або змішаного навчання. Це пов'язано з активними воєнними діями в Україні. І все ж головною метою Нової української школи залишається створення відповідних умов для прояву та розвитку умінь та навичок і творчого потенціалу кожного учня. Завдяки цьому формується стійка особистість, здатна критично мислити та ефективно діяти в сучасних викликах. Особливу роль у досягненні цих цілей відіграє організація мовленнєво-творчої діяльності молодших школярів [1, с. 21].

Держава прагне розвивати творчо-мислячих людей, і цей розвиток починається вже з початкової школи. Тому кожен предмет має свою роль у Державному стандарті початкової освіти. Наприклад, на уроках української мови і літератури молодшим школярам важливо навчитися розуміти тексти різних видів, починаючи від казки, а також вірші чи навіть новини. Учнів спонукають не просто читати, а думати, висловлювати свої думки, критикувати те, що прочитали, якщо вважають за потрібне [2, с. 4].

Багато вчених, науковців довгий час вивчали, розвиток мовленнєво-творчих здібностей молодших школярів. Намагалися зрозуміти, що саме стимулює учнів молодшого шкільного віку краще висловлювати свої думки, а саме: М. Вашуленко, Г. Діновська, М. Оліяр, А. Приходько, О. Савченко, Н. Сіранчук, Н. Третяк, Ю. Хоменко та ін.

Вчені В. Мартиненко та Н. Медведєва досліджували, як молодші школярі розуміють те, що прочитали, інтерпретують. На сьогоднішній день у вчителів є різні способи навчання учнів інтерпретації прочитаного тексту, але все ж не вистачає методів і прийомів, які б допомогли молодшим школярам глибше зрозуміти казки, вірші та інші твори художньої літератури.

Розуміння слів автора, і те як він це написав, дуже важливо для розвитку творчості. Коли учні вчяться інтерпретувати тексти, вони самі починають мислити як письменники, саме така модель допомагає молодшим школярам краще розуміти світ навколо себе.

Мета тез – розкрити роль інтерпретації художніх творів у системі формування мовленнєвої компетентності молодших школярів.

Коли людина читає художній твір, то автоматично намагаємося зрозуміти те, що автор хотів сказати. Для молодших школярів це складний процес, якому треба навчитися. Учні частіше звертають увагу на окремі частини тексту, наприклад, що робив герой і т.п. В. Мартиненко зауважує на тому, що учні розкладають текст на окремі компоненти і тому не розуміють цільної картини [4, с. 3]. Щоб спонукати учнів краще розуміти твір, вчителі використовують спеціальні методи та прийоми. Саме завдяки таким методам діти вчяться не просто розбирати текст на компоненти, але й бачити весь текст одразу і розуміти думку автора. Це є важливою основою для розвитку мовленнєво-творчих здібностей учнів.

Інтерпретація тексту – це розуміння авторського задуму, тому треба формувати в школярів уміння визначати тему тексту, бачити ключові слова, відповідати та ставити запитання за змістом твору. Коли учні вчяться це робити, вони розуміють, що текст – це цілісна історія з певним авторським задумом. Крім того, школярі навчаються чіткості і ясності у висловлюванні своїх думок.

Для кращого зрозуміння тексту, треба розвивати уміння виділяти в тексті незрозумілі слова, шукати їх значення в словнику; знаходити слова-синоніми, створювати синонімічні ряди; розуміння емоційно-оцінної лексики, як сам автор відноситься до героїв та подій у творі. І результатом такої роботі є поповнення словникового запасу молодших школярів, краще розуміння значення слова, вдосконалюють уміння висловлювати власні думки.

В інтерпретації змісту твору К. Гнатенко вважає найпродуктивнішою технікою саме бесіду [3, с. 53]. Вчитель стає співрозмовником, який своїм прикладом показує шляхи мислення та висловлювання своїх думок.

Щоб навчитися інтерпретувати художній текст школярам пропонується не тільки скласти власний твір, спираючись на свої враження від прочитаного, а й самостійно відредагувати власне висловлювання. Такий вид роботи є важливим у процесі формування мовленнєво-творчих здібностей молодших школярів.

Отже, інтерпретація художніх текстів відбувається в кілька етапів, від повторення уже засвоєних знань (наприклад, ставити запитання до тексту), до створення чогось нового – створення своїх історій. Невід'ємна частина інтерпретації твору – це аналіз образів, подій, ідейно-тематичної системи. Навчившись такій діяльності, як інтерпретація художнього твору, розвивається і мовленнєво-творча діяльність молодших школярів.

Використані джерела:

1. Вашуленко О. Формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів на уроках літературного читання. *Початкова школа. 2017. №8.* С. 20–24.

2. Державний стандарт початкової освіти [електронний ресурс]. URL: http://surl.li/cyweq

3. Гнатенко К. І. Особливості методичної роботи над характеристикою персонажа художнього твору в початковій школі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. 2018. Вип. 64. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи.* С. 52–56. URL: https://www.chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/64-2018/13.pdf (дата звернення 09.03.2024)

4. Мартиненко В. Аналіз труднощів сприймання художніх творів молодшими школярами. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/32307723.pdf (дата звернення 28.02.2024)

Євдокимов Максим Миколайович,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
УДУ імені Михайла Драгоманова
Науковий керівник: док. пед..наук, проф..Васютіна Т.М.

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Формування комунікативної культури у молодших школярів є ключовим етапом їхнього особистісного та соціального розвитку. Комунікативні навички дозволяють дитині ефективно взаємодіяти з однолітками та дорослими, розвивати емоційний інтелект та здатність до співпраці. У сучасному освітньому процесі особливо важливу роль відіграють ігрові технології, які сприяють засвоєнню соціальних ролей і культурних норм у невимушеній, інтерактивній формі. Використання ігор у навчанні не лише стимулює цікавість і мотивацію дітей, але й допомагає закладати основи успішної соціальної адаптації та розвитку критичного мислення. Багато науковців і педагогів визнають, що саме молодший шкільний вік є оптимальним періодом для формування базових комунікативних навичок, оскільки діти в цей час найбільш відкриті до навчання та взаємодії з оточуючим середовищем.

Психологічні та педагогічні дослідження підтверджують, що комунікативні навички, здобуті в ранньому дитинстві, є основою для подальшого успішного навчання, соціалізації та розвитку критичного мислення. У цьому віці діти розвивають здатність розуміти інших людей, висловлювати свої думки та емоції, що є критично важливим для ефективної соціальної взаємодії. Це означає, що процес навчання має бути спрямований не лише на засвоєння академічних знань, а й на розвиток емоційного інтелекту, здатності до емпатії, розуміння культурних і соціальних контекстів комунікації. Формування цих навичок допомагає дитині легше адаптуватися до нових умов, швидше знаходити спільну мову з іншими людьми та успішно вирішувати конфлікти.

Значення комунікативної культури також полягає у тому, що вона безпосередньо пов'язана з розвитком особистісної ідентичності дитини. Завдяки ефективній комунікації дитина усвідомлює себе як частину соціальної групи, що сприяє розвитку її самосвідомості та впевненості у власних силах. Комунікативна культура включає не лише вербальні, а й невербальні аспекти спілкування, такі як міміка, жести, інтонація, контакт очей, що є важливими елементами соціальної взаємодії. Вміння розпізнавати ці сигнали допомагає

дитині краще орієнтуватися в соціальних ситуаціях, будувати ефективні стосунки з іншими та уникати непорозумінь [1].

Важливим чинником, що впливає на формування комунікативної культури, є взаємодія з дорослими, зокрема з вчителями, батьками та іншими значущими дорослими у житті дитини. Вчителі мають особливу роль у розвитку комунікативних навичок, оскільки вони не лише передають знання, але й моделюють способи ефективної взаємодії з іншими. Важливо, щоб у навчальному процесі педагоги створювали середовище, в якому дитина почуватиметься комфортно висловлювати свої думки, брати участь у дискусіях та вчитися слухати інших. Вчителі мають бути активними учасниками комунікативного процесу, спрямовуючи дітей на пошук компромісів, розвиток аргументації та критичного мислення [4].

На жаль, сучасний світ стикається з численними викликами, які впливають на процес формування комунікативної культури у дітей. Одним із таких викликів є розвиток цифрових технологій і зростання популярності соціальних мереж, які, з одного боку, надають нові можливості для спілкування, а з іншого — можуть призводити до поверховості взаємодій і зниження якості комунікацій. Діти, занурені в онлайн-простір, можуть втрачати важливі навички живого спілкування, такі як вміння правильно висловлювати свої емоції, розуміти невербальні сигнали та вибудовувати тривалі й глибокі стосунки з оточуючими. Відтак, сучасна школа повинна приділяти особливу увагу не лише академічним знанням, а й розвитку комунікативних навичок в реальному, а не віртуальному середовищі [3].

Особливу роль у формуванні комунікативної культури відіграють ігрові технології, які є невід'ємною складовою навчального процесу в початковій школі. Ігрові форми навчання дозволяють дітям експериментувати з різними сценаріями комунікації, взаємодіяти з однолітками в ігрових ситуаціях, що допомагає їм краще засвоювати соціальні ролі та вчитися співпрацювати. Наприклад, рольові ігри, де діти виконують певні ролі (лікаря, вчителя, продавця тощо), є ефективним засобом для розвитку їхніх комунікативних здібностей. У таких іграх діти вчаться не лише слухати одне одного, але й висловлювати свої думки, працювати в команді, знаходити рішення конфліктних ситуацій [1].

Крім того, ігрові технології сприяють розвитку емпатії у дітей, що є важливою складовою комунікативної культури. Граючи в команді або беручи участь у колективних завданнях, діти вчаться розуміти емоції інших, співпереживати, допомагати одноліткам. Емпатія, як складова емоційного інтелекту, допомагає дітям краще розуміти соціальні контексти та будувати здорові стосунки на основі взаємоповаги й толерантності. Це особливо важливо

у сучасному багатокультурному суспільстві, де діти постійно стикаються з різними поглядами, культурами, мовами та соціальними нормами. Навчання через гру дозволяє дітям безпечно експериментувати з різними формами комунікації, розвивати здатність до взаєморозуміння та вирішення конфліктів [2].

Не менш важливим для формування комунікативної культури є використання інтерактивних методів навчання. Сучасні педагогічні підходи передбачають активне залучення учнів у навчальний процес через обговорення, дебати, групові проєкти та презентації. Такий підхід стимулює дітей до активного спілкування, вчить їх висловлювати власну думку та аргументувати свої твердження. Важливо, щоб у процесі навчання діти мали можливість не лише отримувати знання, але й ділитися ними, обговорювати ідеї з однокласниками, спільно знаходити рішення складних завдань. Це допомагає їм краще зрозуміти важливість комунікації в сучасному суспільстві, а також розвиває вміння слухати інших та працювати в команді.

Інтерактивні методи також сприяють розвитку критичного мислення, яке є важливою складовою комунікативної культури. Критичне мислення дозволяє дітям аналізувати інформацію, ставити запитання, шукати альтернативні точки зору та об'єктивно оцінювати ситуацію. В умовах сучасного інформаційного середовища, де діти постійно отримують велику кількість інформації, розвиток критичного мислення є необхідним для ефективної комунікації. Діти повинні вміти відрізняти факти від думок, аналізувати джерела інформації та аргументувати свої висновки.

Одним із важливих аспектів формування комунікативної культури є створення сприятливого середовища для спілкування. Школа має бути місцем, де кожна дитина відчуває себе почутою і зрозумілою. Атмосфера довіри, поваги і взаємної підтримки сприяє тому, що діти починають відкриватися, висловлювати свої думки і почуття, вчаться слухати інших і знаходити компроміси. Важливо, щоб у класі панувала толерантність і рівність, де кожна дитина відчуває свою цінність і унікальність.

Таким чином, формування комунікативної культури молодших школярів є комплексним процесом, який вимагає інтеграції різних підходів і методів.

Використані джерела:

1. Косенко Ю.В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Суми, 2011. С. 17–18.

2. Лінкевич С.Б. Ігрові технології та інновації в умовах реалізації Нової української школи. 2019. – Режим доступу: https://imso.zippo.net.ua/wp-

content/uploads/2019/08/6_%D0%9Bi%D0%BD%D0%BA%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87_%D0%A1.%D0%91..pdf

3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування сучасної школи. – Міністерство освіти і науки України, 2016. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf

4. Пономарьова К. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови, посібник – Режим доступу: http://surl.li/hazwo.

Єрєпньова Мірра Олексіївна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
УДУ Михайла Драгоманова, Україна
Науковий керівник: канд..біолог.н., проф. Телецька Л. І.

ВИКОРИСТАННЯ LEGO-ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ З МЕТОЮ РОЗВИТКУ КОГНІТИВНОЇ СФЕРИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

LEGO є дієвим і сучасним інструментом для навчання математики в початковій школі. Іграшки LEGO дають змогу дітям експериментувати з формами, кольорами, розмірами та текстурами, які допоможуть їм візуалізувати математичні концепції й ідеї. Використання LEGO може підтримувати розвиток ключових математичних навичок, як-от розв'язування проблем, аналіз даних, вимірювання, розуміння відношень і геометричних форм.

Однією із провідних цілей Нової української школи є використання компетентнісного підходу, який спрямовує освітній процес на розвиток і вдосконалення ключових освітніх компетентностей учнів, зокрема й навчально-пізнавальної [5]. Велика увага приділяється саме формуванню математичної компетентності як особистісної якості, яка базується на здатності учня використовувати математичні моделі до процесів, які відбуваються в навколишньому світі [4], використовувати математичні знання для успішного виконання навчально-пізнавальних і практичних завдань [1].

Для формування ключових математичних компетентностей у початковій школі важливо використовувати LEGO-технології, які передбачають моделювання ситуацій вибору, ведення діалогу, вільний обмін думками тощо. Використання таких технологій на уроках математики в початковій школі сприяє створенню освітнього середовища, у якому формується соціальна компетентність, розвиваються світогляд і зв'язне мовлення учнів, а також формується характер дитини [3].

Важливість гри для навчання дітей початкової школи висвітлено в роботах педагогів і психологів, зокрема: В. Давидова, А. Запорожця й інших. Результати вивчення питання ефективності використання LEGO-технологій на уроках у початковій школі висвітлено в роботах Н. Бібік, А. Давідчік, Ю. Демченко, А. Євсюкової, Т. Мукія, Т. Пек-кера, Л. Парамонової, О. Петегирич, А. Костецької, Т. Форостюк. Методичні рекомендації до впровадження LEGO-технологій в освітній процес початкової школи описано у працях О. Міхєєвої, О. Рома, І. Палазової, П. Якушкіна й інших.

З 1 вересня 2018 року перші класи Нової української школи безкоштовно отримали набори LEGO, які допомагають впроваджувати ігрові та діяльнісні методи навчання в освітній процес. Методика навчання з конструктором LEGO допоможе учням тренувати пам'ять, розвивати моторику і творчо мислити. Міністерство освіти і науки опублікувало методичні посібники з використання конструкторів LEGO та методики «Шість цеглинок» у початковій школі. Адже з шести кубиків LEGO розміром 2х4 можна зібрати 915 мільйонів різних комбінацій. «LEGO» – це універсальний конструктор, який має низку переваг над іншими видами конструкторів: унікальна пластмаса, велике різноманіття деталей і можливість їх оригінального використання, яскравість, якість, безпечність, свобода у виборі тематики і матеріалу, що викликає з боку дітей інтерес саме до цього конструктора. В основу взаємодії дорослого і дитини покладено підхід «навчання через гру». Існує 5 характеристик ігрового досвіду навчання: гра активна (відчувається як радість); допомагає дітям знаходити сенс у тому, що вони роблять або вивчають; включає в себе активне, зацікавлене мислення; передбачає мотивацію і неодноразове повторення (наприклад, експерименти, тестування, гіпотези); передбачає соціальну взаємодію. За таких умов відбувається оптимальне «навчання через гру».

У посібнику «Гра по-новому, навчання по-іншому» (упорядник О. Рома), пропонується кілька варіантів ігрових вправ («Рухайся», «Мозковий штурм», «Уявляй та створюй», «Час на роздуми», «Працюємо разом»). Автор також залишає простір для реалізації педагогами власних підходів до організації ігрової діяльності з LEGO. Діяльність за посібником сприяє не лише всебічному розвитку учня як творця завтрашнього, а і становленню педагога – творця сьогоднішнього, який прагне відійти від педагогіки копіювання, шаблонування, практики однієї правильної відповіді і нав'язування дитині свого бачення. Зокрема дуже цікавими є ігри-вправи з використанням цеглинок LEGO під час уроків математики для розвитку когнітивної сфери молодших школярів.

1. При вивченні складу чисел до 10 (використовуємо LEGO – цеглинки двох кольорів). Наприклад, вивчаючи склад числа 7, учень викладає на парті 3 червоних і 4 зелених цеглинки. А інший учень обирає інше розв'язання завдання и викладає на своїй парті – 2 червоних і 5 зелених цеглинок.

2. Під час вивчення понять «більший-найбільший», «менший-найменший».

3. При встановленні взаємозв'язку між частинами і цілим (використовуємо LEGO – цеглинки різних кольорів за кількістю частин).

4. Під час розв'язання задач (використовуємо LEGO – цеглинки, замінюючи короткий запис задачі моделюванням). Учні замінюють відомі дані

у задачі LEGO – цеглинками різних кольорів. Побудована модель дозволяє учню розв'язати задачу швидко і правильно.

5. При додаванні чисел з переходом через розряд (використовуємо LEGO-цеглинки двох кольорів). Учні на парті переміщують LEGO – цеглинки від одного доданку до другого, вивчаючи алгоритм додавання з переходом через розряд.

6. При вивченні нумерації одноцифрових, двоцифрових, трицифрових чисел працюємо з моделями чисел: одиниці, десятки, сотні. Вчитель ознайомлює дітей зі схемою розміщення цеглинок-чисел в стовпчик, де 1 рядок – це сотні, 2 рядок – десятки, 3 рядок – одиниці.

7. При написанні графічних диктантів.

8. Під час вивчення геометричних фігур (діти з цеглинок викладають фігури). [2]

Отже, досліджена нами проблема розвитку когнітивної сфери учнів молодших класів в процесі LEGO-конструювання є актуальною. Для розвитку когнітивної сфери учнів початкової школи особливе значення мають гра і перші спроби продуктивної діяльності. Конструктивна творча діяльність – це ідеальна форма роботи з дітьми молодшого шкільного віку, яка дозволяє педагогові поєднувати навчання, виховання і розвиток дітей в режимі гри. А LEGO-конструювання є унікальним інструментом, що розкриває потенційні можливості кожної дитини. Організація ігрової діяльності з конструкторами LEGO на уроках математики в початковій школі – це робота за технологією, яка передбачає ефективний засіб навчання математиці, а також – ознайомлення з навколишнім світом, поглиблення знань про довкілля, експериментування, дослідження, розвиток мислення та мовлення, навчання розмірковувати, робити висновки, доводити власну точку зору, брати участь у діалозі. Використання конструктора LEGO дозволяє вчитися граючи і навчатися в грі, яка є найважливішим супутником дитини. Гра з конструктором захоплює багато функцій, які призводять до більш глибокого навчання, і таким чином, забезпечує оптимальне середовище для розвитку навичок і знань, які діти повинні мати, щоб працювати і досягти успіху в дорослому житті.

Використані джерела:

1. Готовність учителя початкових класів до впровадження інтерактивних технологій навчання / Л.О. Дубровська та ін. Virtus : Scientific Journal / Editor-in-Chief M.A. Zhurba. 2018. May 24. С. 69–72

2. Гра по-новому, навчання по-іншому. Методичний посібник / Упорядник О. Рома - The LEGO Foundation, 2018. – 44 с.

3. Застосування інтерактивних технологій у навчанні молодших школярів : методичний посібник для вчителів початкової школи / О.І. Пометун та ін. Тернопіль : Навчальна книга– Богдан, 2011. 304 с.

4. Стрілець С.І., Запорожченко Т.П. Методика навчання освітньої галузі «Математика» : навчально-методичний посібник. Чернігів : Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2014. 188 с.

5. Турчина І.С., Вахрушева Н.М. Формування навчально-пізнавальної компетентності учнів початкової школи як педагогічна проблема. *Молодий вчений.* 2018. No2.1 (54.1). С. 13–16

Зорочкіна Тетяна Сергіївна,
докторка педагогічних наук, професорка,
завідувачка кафедри початкової освіти
Черкаського національного університетуімені Богдана Хмельницького;
Здір Дарина Русланівна
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
кафедри початкової освіти,
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

АДАПТИВНЕ НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЕЛЕМЕНТІВ STEM-ОСВІТИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Розпочинаючи з 2015 році Міністерство освіти і науки України, Інститут модернізації змісту освіти спільно з представництвом компанії Intel почали впровадження напрямів STEM-освіти в навчальних закладах України. Кабінетом Міністрів України схвалено Концепцію розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) (5 серп. 2020 р. № 960-р.) та затверджено «План заходів щодо реалізації Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) до 2027 року» (13 січ. 2021 р. № 131-р.). У зв'язку з цим в Україні активізувалося вивчення науковцями ключових понять та теоретичних засад STEM-освіти (Н. Балик, Я. Биковський, Г. Єльникова, Н. Зима, О. Стрижак), змісту і напрямів впровадження STEM-освіти в освітній процес (П. Атаманчук, О. Гриньова, Н. Мірча, М. Левченко, В. Листопад) та особливостей її реалізації в закладах освіти (О. Мирончук, Н. Павчич, О. Скрипник, Г. Труханенко, Н. Форкун та інші). Відповідно до структури загальної середньої освіти перший етап реалізації в ній STEM-підходу відбувається на рівні початкової школи та передбачає стимулювання допитливості, підтримку інтересу до навчання та пошуку знань, мотивації до самостійних досліджень, створення простих приладів, конструкцій тощо [2]. Враховуючи це, виникає необхідність у підготовці майбутніх вчителів початкових класів до реалізації елементів STEM-освіти у початковій школі.

Підготовка майбутніх учителів початкових класів до реалізації елементів STEM-освіти у початковій школі може бути забезпечено шляхом залучення студентів до виконання практичних досліджень, роботи над STEM-проєктами, як під час навчальних занять, так і виробничих практик, застосування методів, прийомів та STEM-підходів у викладанні різних дисциплін, ознайомлення з ключовими поняттями STEM-освіти під час вивчення фахових методик початкового навчання або в межах спеціально розроблених навчальних

дисциплін («STEM-освіта в початковій школі», «STEM-освіта в закладах позашкільної освіти», «Технології STEM-освіти у початковій школі» тощо), забезпечення STEM-орієнтованого освітнього середовища в закладі вищої освіти [1].

Одним із шляхів підвищення ефективності підготовки здобувачів вищої освіти до впровадження STEM-освіти у початковій школі під час майбутньої професійної діяльності є організація адаптивного навчання.

Адаптивність трактується як здатність оптимізувати навчальний процес шляхом індивідуалізації темпу засвоєння матеріалу, проведення діагностики рівня опанування знань, а також надання широкого спектру дидактичних засобів. Це сприяє забезпеченню відповідності освітнього процесу потребам більш різноманітної аудиторії [3].

Адаптивне навчання передбачає:

1) оцінювання готовності майбутнього вчителя до набуття професійної компетентності відповідно до попереднього рівня знань і досвіду, індивідуальних особливостей навчальної діяльності;

2) вибір подальших кроків залежно від правильності виконання завдань;

3) формування системи завдань для контролю знань і вмінь;

4) зіставлення набутих знань і компетентностей із запланованими результатами;

5) можливість доповнення форм і методів навчання новими інструментами й методичними засобами [3].

Перевагами адаптивного навчання для майбутніх вчителів початкових класів є надання їм ширших можливостей щодо вільного вибору власної освітньої траєкторії й рівня оволодіння педагогічною компетентністю, зокрема і щодо впровадження STEM-освіти, регулювання темпу навчання і строків засвоєння навчального матеріалу, планування самостійної та індивідуальної роботи над тією чи іншою темою.

Крім того, адаптивне передбачає диференціацію навчання залежно від рівня знань, умінь, індивідуальних особливостей сприйняття матеріалу, а також здатностей до вирішення завдань різної складності. За таких умов відбувається перехід від традиційного алгоритму вивчення одного й того ж матеріалу всіма до складного алгоритму генерування змісту й методів навчання. У результаті, майбутні вчителі досягають запланованих результатів різними способами організації освітнього процесу, у різному темпі й на основі різних варіантів подачі навчального матеріалу [3].

Для індивідуалізації навчання активно розробляють адаптивні освітні інструменти – технології, які взаємодіють з майбутніми вчителями в режимі

реального часу. Вони автоматично забезпечують персоналізовану підтримку для кожного здобувача. Адаптивність може проявлятися в різних елементах таких технологій: контенті, оцінюванні, послідовності. Розглянемо їх детальніше.

Адаптація контенту. Адаптивні інструменти допомагають визначати матеріал, який майбутній вчитель не розуміє або має труднощі з його засвоєнням, і надають підказки, коригування або посилання на корисні ресурси. Контент адаптується, поділяючи навичку на окремі складові. Майбутній вчитель спочатку опановує одну складову, потім переходить до наступної, доки не оволодіє всією навичкою. Викладач у реальному часі отримує інформацію про прогрес студента, бачить, на якому етапі той знаходиться і де потребує допомоги.

Адаптація оцінювання передбачає, що наступне запитання залежить від відповіді на попереднє. Якщо відповідь правильна, завдання стають складнішими, якщо ні – простішими, доки матеріал не буде засвоєний. Адаптивне оцінювання часто використовується для періодичного моніторингу, після якого аналіз даних дозволяє коригувати програму й індивідуальну траєкторію навчання.

Адаптація послідовності. Цей елемент характеризується безперервним збором та аналізом даних. Адаптивна програма в процесі роботи автоматично коригує послідовність завдань, рівень складності і зміст залежно від результатів. Вона дозволяє заповнити прогалини в знаннях і надалі продовжувати навчання [4].

Таким чином, адаптивне навчання підвищує ефективність підготовки майбутніх учителів початкових класів до реалізації STEM-освіти у початковій школі, завдяки врахуванню індивідуального темпу навчання здобувачів вищої освіти, рівня засвоєння матеріалу і освітніх потреб. Ефективність такого підходу значно підвищується завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій, що розширює можливості для індивідуалізації та диференціації процесу підготовки майбутніх вчителів початкових класів до впровадження STEM-освіти.

Використані джерела:

1. Зорочкіна Т.С., Здір Д.Р. Формування STEM-компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Випуск 6 / Ред. Кол.: В.Ф. Черкасов, О.А. Біда, Н.І. Шетеля та ін. Ужгород-Кропивницький* : Видавництво «Код». 2024. С. 143-147.

2. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) (№ 960-р). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#n8 (дата звернення: 18.09.2024 р.)

3. Ляшенко О.І. Адаптивне навчання як ознака сучасних дидактичних систем. URL: http://appsychology.org.ua/data/jrn/v8/i10/17.pdf (дата звернення: 18.09.2024 р.)

4. Сікора Я.Б. Інструменти адаптивного навчання. URL: http://eprints.zu.edu.ua/28099/1/23.pdf (дата звернення: 18.09.2024 р.)

Зуй Анастасія Євгенівна,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
УДУ імені Михайла Драгоманова
Науковий керівник: канд. філол. наук, доцент Волошина В.В.

РОЗВИТОК ТУРБОТЛИВОГО МИСЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ ЩОДО ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Сучасні події, зокрема військові конфлікти та кризи, докорінно змінюють соціальну структуру та впливають на життя мільйонів людей. В умовах збройних протистоянь діти стають особливо вразливими до стресових ситуацій, зокрема переселення, утрати близьких і травматичних подій. Шкільне середовище, що традиційно вважалося місцем безпеки й розвитку, стає простором нових викликів для дітей, які постраждали від війни. Особливо важливою стає робота з учнями, що вимушено переселилися через військові дії, оскільки їхня інтеграція у нове шкільне середовище може бути складною.

Однією з ключових умов для успішної адаптації таких дітей є формування в учнів початкової школи турботливого мислення, що ґрунтується на емпатії, співчутті та здатності допомагати іншим, тому стає фундаментом для побудови інклюзивного і підтримуючого середовища. В умовах, коли школа стає місцем зустрічі дітей з різних соціальних контекстів і культур, розвиток цих якостей не лише покращує атмосферу у класі, але й сприяє більшій гармонії в суспільстві [1].

Педагогічні підходи до розвитку турботливого мислення вимагають сучасних, інноваційних методик, що дозволяють дітям не тільки навчатися за програмою, але й здобувати навички, необхідні для виживання в умовах соціальної невизначеності. У цьому контексті турботливе мислення стає інструментом формування в дітей цінностей, які допоможуть їм бути більш адаптованими та відповідальними членами суспільства.

Діти, які постраждали від війни та були вимушені покинути свої домівки, стикаються з низкою психологічних та емоційних проблем. Зокрема, для переселенців характерними є підвищений рівень тривожності, страх перед невідомим, емоційна нестабільність та депресивні стани. Ці діти часто переживають утрату звичного середовища, відчуття безпеки та спокою, а також соціальну ізоляцію через переїзд до нових шкіл і міст.

У нових умовах діти можуть зіткнутися зі складнощами адаптації не тільки через нові правила та навчальні програми, але й через соціальні виклики. Їм важко будувати нові стосунки з однолітками, знаходити спільні інтереси та

відчувати себе частиною колективу. У школах, де діти вже мають сформовані соціальні зв'язки, переселенці часто почуваються чужими та відкинутими, що може негативно вплинути на їхню самооцінку та психоемоційний стан.

Саме тут на перший план виходить роль шкільного колективу в процесі адаптації переселенців. Діти, які стикаються з переселенцями у своєму класі, можуть не завжди розуміти ситуацію, що склалася, або просто не знати, як підтримати нових однокласників, тому розвиток турботливого мислення у дітей є критично важливим для створення безпечної атмосфери у класі, де кожен учень, незалежно від свого минулого, почувається прийнятим і підтриманим.

У початковій школі вчителі мають унікальну можливість формувати у дітей важливі соціальні та моральні цінності, зокрема турботу про інших. Роль педагога в цьому процесі є незамінною, оскільки вчителі не лише передають знання, але й формують емоційний клімат у класі. Для ефективного розвитку турботливого мислення в учнів можна використовувати такі педагогічні методики:

1. **Інтерактивні уроки та дискусії на соціальні теми**. Педагоги можуть організовувати обговорення на теми війни, переселення, допомоги іншим. Це дозволяє дітям не тільки дізнатися більше про ситуацію, у якій опинилися їхні однолітки, але й обмірковувати, як вони можуть допомогти.
2. **Практичні завдання на розвиток емпатії**. Інтерактивні завдання, де діти вивчають, як допомагати іншим або висловлювати підтримку, можуть бути дуже корисними. Наприклад, діти можуть створювати листи підтримки для переселенців або брати участь у благодійних акціях, спрямованих на допомогу постраждалим сім'ям.
3. **Рольові ігри**. Це одна з найбільш ефективних методик для розвитку турботливого мислення. Учасники ігор ставлять себе на місце інших людей і аналізують, як би вони діяли в аналогічній ситуації. Це сприяє кращому розумінню емоційного стану однолітків, що дозволяє краще взаємодіяти з ними.
4. **Моделювання ситуацій взаємодопомоги**. Учителі можуть організовувати сценарії, у яких діти мають вирішити, як допомогти товаришу, що потрапив у складну ситуацію. Наприклад, можна розіграти ситуацію, де новий учень-переселенець почувається ізольованим, і діти мають вирішити, як його підтримати.
5. **Колективні проєкти та соціальні ініціативи**. Важливою складовою формування турботливого мислення є залучення дітей до колективної діяльності. Це можуть бути проєкти, спрямовані на допомогу переселенцям або іншим вразливим групам. Спільна праця не лише зміцнює командний дух, але й формує почуття відповідальності за інших.

Однією з важливих складових формування турботливого мислення є розвиток емоційної грамотності у дітей. Емоційна грамотність полягає у здатності розуміти власні емоції, визнавати їх та контролювати, а також розпізнавати емоції інших людей. Навчання дітей, як висловлювати свої емоції, ідентифікувати почуття інших і відповідним чином на них реагувати, є ключовим елементом формування соціальних навичок [2].

У процесі розвитку емоційної грамотності педагоги можуть використовувати різні техніки, зокрема:

- **Емоційні карти**, на яких діти можуть відзначати, що вони відчувають у певний момент. Це допомагає учням краще розуміти свої почуття та взаємодіяти з іншими на більш свідомому рівні.
- **Групові обговорення** ситуацій, пов'язаних із емоційними реакціями, допомагають дітям навчитися висловлювати свої почуття і знаходити способи, як вони можуть підтримати інших у складних обставинах.
- **Вправи на розвиток співчуття**, де діти вчаться ставити себе на місце іншої людини, можуть стати важливим інструментом для формування соціальної емпатії.

Умови військового стану вимагають від учнів початкової школи особливої здатності до взаємодії з іншими людьми, зокрема з переселенцями. Формування толерантності до різних точок зору та культурних особливостей є важливим завданням сучасної школи [3]. В умовах, коли учні стикаються з новими однокласниками, які мають інший досвід, украй важливо розвивати в дітей розуміння та повагу до відмінностей.

Для цього педагогічний колектив може використовувати різноманітні інтеграційні програми, що сприяють взаємодії дітей у спільних проєктах та активностях. Турботливе мислення, яке підтримується толерантністю та відкритістю до різних досвідів, є потужним інструментом у побудові дружнього середовища.

Формування турботливого мислення у дітей, зокрема у тих, хто навчається поруч із переселенцями, є надзвичайно важливим для побудови солідарного та інклюзивного суспільства. Педагогічні зусилля, спрямовані на розвиток емпатії, соціальних навичок та емоційної грамотності, допомагають дітям не лише відчувати себе частиною шкільного колективу, але й формують важливі життєві навички, необхідні для подальшої соціалізації у більш широкому суспільстві. Турботливе мислення, що ґрунтується на емпатії, здатності до співчуття та бажанні допомагати, дозволяє створити більш згуртоване та толерантне суспільство, де кожен відчуває підтримку та розуміння.

У сучасних умовах, коли військовий стан і кризові ситуації створюють додаткові виклики для школярів, розвиток турботливого мислення стає необхідною складовою навчально-виховного процесу, який не лише допомагає переселенцям інтегруватися у нове середовище, але й формує цінності, які сприяють побудові мирного та гармонійного суспільства у майбутньому.

Педагоги відіграють ключову роль у створенні цієї атмосфери, забезпечуючи учнів знаннями і навичками, що допоможуть їм не лише успішно адаптуватися до викликів сьогодення, але й активно брати участь у процесі відновлення та розбудови країни. Навчальні програми мають включати елементи, які сприяють розвитку соціальних та емоційних компетентностей, оскільки ці навички є критичними у вихованні свідомих громадян, здатних до конструктивної співпраці та вирішення конфліктів.

Отже, розвиток турботливого мислення в учнів початкової школи щодо переселенців є не лише актуальною педагогічною задачею, але й необхідною умовою для створення освітнього середовища, що сприяє загальному благополуччю та стійкості суспільства. Виховання в дітях емпатії та підтримки – це інвестиція у майбутнє, у якому кожна дитина, незалежно від свого досвіду чи походження, буде відчувати себе цінною та важливою частиною суспільства.

Використані джерела:

1. Губарєва Д., Омельянчук О., Білоцька А. Формування соціальної компетентності на уроках іноземної мови засобами корпоративного навчання. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2021. № 5. С. 99–105. URL: https://doi.org/10.32782/apv/2021.5.15

2. Матвієнко О., Олефіренко Т. Емоційне благополуччя дітей та педагогів: проблеми та практика підтримки в умовах військової агресії. Освітньо-науковий простір. 2023. № 3 (2). С. 71–79. URL: https://doi.org/10.31392/onp.2786-6890.3(2).2022.08

3. Попов О. Толерантність у сучасному суспільстві: виклики та педагогічні підходи. Освітньо-науковий простір. 2024. Т. 2, № 6 (1). С. 32–39. URL: https://doi.org/10.31392/onp.2786-6890.6(1)/2.2024.04

Коваль Вікторія Олександрівна,
доцентка, доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти
Національний університет «Чернігівській колегіум» імені Т. Г. Шевченка;
Кисла Оксана Федосіївна,
доцентка, доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти
Національний університет «Чернігівській колегіум» імені Т. Г. Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНО-МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Сучасна освіта зазнає кардинальних змін і не тільки у зв'язку з глобальною пандемією COVID-19, воєнним станом, введенням дистанційного навчання, а і тому, що відбувається впровадження «принципово нової моделі, що синтезує в собі ціннісний, творчий, компетентнісний та особистісно-орієнтований підходи до всіх учасників освітнього процесу, який передбачає здобуття майбутніми педагогами умінь та навичок, необхідних для успішної самореалізації у професійній діяльності, особистому житті, громадській активності в умовах невизначеності, характерних для сьогодення» [5, с. 23] У Професійному стандарті «Вчителя закладу загальної середньої освіти» серед окреслених компетентностей визначена предметно-методична яка:

- навчає моделювати зміст освіти відповідно до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти, визначених державними стандартами освіти,
- дозволяє формувати і розвивати в здобувачів освіти ключові компетентності і наскрізні вміння;
- допомагає здійснювати інтегроване навчання здобувачів освіти;
- вчить добирати і використовувати сучасні й ефективні методики і технології навчання, виховання й розвитку здобувачів освіти;
- навчає формувати ціннісні ставлення в здобувачів освіти [6, с. 9-12].

Одним із шляхів вирішення цих викликів сьогодення є впровадження адаптивного навчання. Метою статті є розкриття особливостей предметно-методичної підготовки майбутніх вчителів початкової школи із застосуванням адаптивного навчання під час практик.

Бондар В. та ін. визначають адаптивне навчання як «явище з широким спектром впливу особистості на оточуюче її освітнє, соціальне, морально-етичне середовище, або навпаки – впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на особистість» [1, с. 37]. Цвєтаєва О. розуміє «як підхід, що передбачає налаштування навчального процесу на потреби кожного здобувача освіти, «пристосування» під його здібності, знання, вміння та навіть настрій незалежно від форми здобуття освіти та її рівня» [7].

У процесі фахової підготовки формування предметно-методичної компетентності майбутнього вчителя початкової школи у вищому навчальному закладі відбувається під час вивчення навчальних предметів циклу загальної та професійної підготовки. Різноманітні види практик сприяють розширенню методичної підготовки. Зауважимо, що вагоме значення для формування предметно-методичної компетентності майбутнього фахівця має залучення його до науково-дослідної роботи і розв'язання науково-педагогічних проблем.

Для ефективної дослідницької діяльності студентів необхідні наступні якості [3, с. 320]:

– вмотивованість майбутнього фахівця, тобто бажання досягти високого рівня професійного розвитку;

– потреба в отриманні знань, що необхідні для вирішення дослідницьких завдань у професійній діяльності;

– наявність уміння критично ставитись до інформації, орієнтуватися в інформації щодо необхідності її використання в побудові власної траєкторії розвитку; використовувати комплекс дослідницьких методик безпосередньо на практиці.

Перед практикою викладачі розробляють індивідуальні та групові завдання для студентів творчо-репродуктивного та творчого (продуктивного) рівнів. Найчастіше завдання пов’язані з використанням методу проєктів, що поєднують дослідницьку та творчу діяльність студентів; надають можливість інтегрувати різні методи, засоби навчання; поєднувати знання з різних галузей (використовувати міжпредметні зв’язки), а найголовніше студенти можуть обирати значущі для них теми [4, с. 56]. Майбутні вчителі обирають завдання, спираючись на особисті інтереси та нахили (літературна творчість, образотворче мистецтво, впевнене володіння ІКТ, програмування, дослідницькі навички). Обравши тему проєкту, вони можуть об’єднатись у групи або ж працювати індивідуально. У першому випадку розподіл обов’язків для виконання певної частини проєкту має відбуватись у відповідності до нахилів студентів. Така організація робота сприяє самостійному виконанню завдань студентами, а педагогічне керівництво їх діяльністю забезпечується через систему індивідуальних консультацій.

Для ефективного формування предметно-методичної компетентності майбутніх вчителів початкової школи під час реалізації індивідуальних або групових завдань (проєктів) на практиці використовуються інформаційні технології. Застосування їх у навчальному процесі забезпечує студентам доступність до актуальної інформації у зручний час; можливість вибору зручного темпу та траєкторії навчання, яка відповідає індивідуальним здібностям та потребам здобувача освіти. Застосування платформ дистанційної

освіти створює сприятливі умови для навчання та активізації пізнавальної діяльності кожного студента.

Отже, така організація роботи щодо формування предметно-методичної компетентності майбутнього вчителя початкової школи стимулює діяльність студентів у процесі фахової підготовки, максимально наближеної до професійної; створює інтелектуальну та емоційну атмосферу у процесі навчання через досвід; надає педагогічну допомогу та психологічну підтримку у вирішенні проблемних, професійно значимих ситуацій учасникам освітнього процесу та дозволяє досягти більш високого рівня засвоєння матеріалу та підвищити ефективність навчання. Це співвідносно з функціями адаптивного навчання, що запропоновані Бондарем В. і Шапошніковою І. [2 ,с. 143].

Використані джерела:

1. Бондар В., Шапошнікова І. Адаптивне навчання студентів як передумова реалізації компетентнісного підходу до професійної підготовки вчителя. Рідна школа. 2013. № 11. С. 36–41.

2. Бондар В., Шапошнікова І. Адаптивне навчання: сутність, структура та принципи здійснення на засадах компетентнісного підходу до фахової підготовки вчителя. Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика реалізації. 2014. С. 143-150. URL: http://pedmaster.ucoz.ua/ii_tom.pdf#page=143 (дата звернення: 18.09.2024)

3. Кисла О. Формування дослідницької компетентності студентів магістратури під час асистентської практики. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка* (Серія: Педагогічні науки), 2015. Вип.125. С. 319-323.

4. Коваль В.О., Шевантаєва А. В. Формування екологічної компетентності майбутніх вчителів початкової школи в процесі проектної діяльності. *Молодий вчений. 2018. №2.1/54.1 лютий, спецвипуск.* С. 55-58

5. Коновальчук М.В., Богдан Т.М. Особливості розробки і впровадження грантового проєкту «Освітнє кафе «ПУНШ» (підтримка учителя нової школи)» на прикордонній території України. *NewInception*, 2023, 3-4 (13-14). С. 21-32.

6. Професійний стандарт «Вчителя закладу загальної середньої освіти» URL: http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text (дата звернення: 19.09.2024)

7. Цвєтаєва О.В., Знанецька О.М. Адаптивне навчання в сучасній системі освіти. *Педагогічні науки: зб. наук. праць*. Херсон, 2019. Вип. LXXXVII. С. 170–175.

Комогорова Марина Іванівна,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри української й іноземних мов та
методик викладання в початковій і дошкільній освіті
УДУ імені Михайла Драгоманова

НАОЧНІСТЬ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Як одна зі складових іншомовної компетентності, граматична компетентність визначається як володіння навичками використовувати граматичні елементи конкретної мови та вмінням коректно використовувати ці знання на практиці. «Граматична компетентність включає здатність розуміти і виражати певний сенс, оформляючи його у вигляді фраз і речень, побудованих за правилами певної мови (на відміну від механічного відтворення завчених зразків)» [3].

Дослідник В.В. Осідак до характерних рис граматичної компетенції відносить [5]:

– здатність розуміти, виражати, продукувати та розпізнавати у мові граматичні форми та їх значення, розуміти, наскільки вони відповідають граматичним формам мови, якою здійснюється комунікація;

– наявність неусвідомленого граматичного чуття, невербалізоване, інтуїтивне знання граматичних норм мови, якою здійснюється комунікація, навички самокорекції щодо граматичних форм мови, якою здійснюється комунікація;

– глибоке знання граматичної, морфологічної, синтаксичної системи мови, якою здійснюється комунікація.

В рамках формування граматичної компетентності, основним елементом є формування граматичних навичок, яке може бути реалізоване засобами наступних кроків:

1) ознайомлення учнів з граматичним явищем;

2) наслідування – виконання вправ щодо застосування граматичного явища за зразком;

3) трансформація граматичного явища;

4) продуктивне використання граматичних форм [1, с. 20-24].

Методи використання наочності, які можуть бути застосовані в ході навчання граматиці учнів молодших класів, можна розділити умовно на дві великі групи:

1. Метод ілюстрації;

2. Метод демонстрації.

За допомогою демонстрації, увага учнів спрямовується на істотні, а не на випадково виявлені, зовнішні характеристики розглянутих предметів, явищ, процесів. Ілюстрація є особливо ефективною при розгляді та поясненні нового граматичного матеріалу.

Перш ніж відібрати для уроку той чи інший вид наочності, необхідно визначити місце його застосування в залежності від його дидактичних можливостей. При цьому слід мати на увазі цілі і завдання конкретного уроку і відбирати такі наочні матеріали, які чітко виражають найбільш істотні сторони досліджуваного на занятті явища і дозволяють учневі виявляти і групувати ті істотні ознаки, які лежать в основі формованого на цьому занятті уявлення або поняття [4, с. 41-47].

В умовах сучасності, розуміння ролі наочності в навчальному процесі значно змінилося. Воно стало розглядатися в тісному зв’язку з методичними завданнями, які ставляться перед тим чи іншим засобом наочності, з необхідністю і доцільністю застосування саме цього засобу наочності на конкретному етапі навчального процесу. Сучасні завдання, поставлені суспільством перед початковою школою, нова освітня концепція, пошук ефективних дидактичних методів змушують сучасного вчителя по-іншому подивитися на проблему засобів наочного навчання, змінити стратегії їх застосування [2, с. 66-68].

Старі наочні засоби (наприклад, схема, таблиця, демонстраційна картка, навчальна картина) уже не забезпечують бажаного ефекту під час їх використання. Наразі, з’являється все більше можливостей використання найсучасніших засобів репрезентації наочності в ході навчального процесу. Одним з ефективних засобів є застосування онлайн-платформ. Якщо на старшому етапі навчання, можна залучати учнів до виконання завдань засобами онлайн платформ, то для учнів початкової школи, ефективним стане застосування онлайн-платформ в якості засобів наочності.

Ефективними засобами наочності є також численні сучасні навчальні ресурси, платформи, на яких розміщено велику кількість навчальних відео. Зазначимо також, що наразі існує велика кількість відеозаписів, утворених носіями мови для наймолодших учнів, які допомагають вивчати складні для молодших школярів граматичні аспекти.

Використання наочності у формуванні іншомовних граматичних навичок може забезпечити не лише якісне засвоєння граматичного матеріалу, а й міцність та тривалість його зберігання в пам'яті учнів, оскільки усвідомлене сприйняття граматичного навчального матеріалу сприяє розумінню,

правильному відтворенню та застосуванню отриманих знань на практиці в усній та письмовій формах з поступовим ускладненням , що дозволяє молодшим школярам перейти до творчого рівня використання граматичного матеріалу не тільки на уроках, а й перенести їх у повсякденне життя.

Використані джерела:

1. Вовк О.І. Формування граматичної компетентності студентів-філологів у процесі оволодіння англійською мовою. *Вісник ЛНПУ ім. Т. Шевченка*, 2007. № 20 (136). С. 20-24.
2. Громовенко В. В., Ярмолович О. І. Засоби наочності в навчанні граматиці англійської мови. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету,* 2010. С. 66–68.
3. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладення, оцінювання. / Науковий редактор укр. Видання С.Ю. Ніколаєва. К.: Ленвіт, 2003. 273 с.
4. Казачинер О.С. Дидактичні ігри як засіб активізації діяльності учнів на уроках англійської мові. *Англійська мова та література*, 2007, № 36. С. 41-47.
5. Осідак В.В. Визначення критеріїв оцінювання рівня сформованості англомовної граматичної компетенції. URL: http://ualta.in.ua/wp-content/uploads/2016/06/Osidak_Criteria.pdf

Коновалова Надія Олександрівна,
здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
кафедри дошкільної освіти
УДУ імені Михайла Драгоманова,
Науковий керівник: докт. пед. наук, проф. Цвєткова Г.Г.

ГУМАНІСТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПЕДАГОГІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Сучасне українське суспільство перебуває у процесі глибокої трансформації цінностей, зміщенні пріоритетів, що неодмінно позначається на зміні змісту виховання, навчання та розвитку дітей. Орієнтація на європейську інтеграцію викликає необхідність адаптації національної освіти до вимог та рекомендацій Європейського Союзу, однією із яких є оволодіння дітьми щонайменше однією іноземною мовою починаючи ще із дошкільного віку [1]. Окрім зміни законодавства [2], означене потребує переорієнтацію поглядів, переконань педагогів на інноваційні методи та прийоми навчання дітей дошкільного віку, і, зокрема, дітей середнього дошкільного віку, іншомовній комунікативній компетентності. Традиційні методи навчання дітей іноземним мовам, що ґрунтуються на довільному вивченні є неприйнятними для дітей 4-5 років через особливості вікового розвитку. Представниками сучасної світової наукової спільноти загальновизнано, що єдиним доцільним способом оволодіння дітьми дошкільного віку іноземною мовою може бути навчання через вплив іншомовного середовища [3, с 121-122]. За таких умов переосмислення ролі педагога у процесі оволодіння дітьми середнього дошкільного віку іншомовною комунікативною компетентністю, адаптація професійної діяльності педагогів до нових викликів є актуальним питанням сьогодення.

Питанням формування іншомовної комунікативної компетентності під впливом мовного середовища у дітей середнього дошкільного віку займалися А. Богуш, Н. Гавриш, І. Луценко, В. Ляпунова, Л. Казанцева, О. Язловицька, Т. Бондарчук, Т. Марчій-Дмитраш, Л. Виготський, Ф. Мендоза, А. Коста, П. Гарсія, Ф. Гарсія Маркос, А. Флор Ада, К. Бейкер, Б. Абделілах-Бауер, М. Шварц, Т. Хікі, В. Панфілд та ін.

Керуючись авторитетними думками зазначених вище науковців, вважаємо, що оволодіння іншомовною комунікативною компетентністю в умовах впливу іншомовного середовища потребує значної гуманізації освітнього процесу, де гармонійний розвиток дитини дошкільного віку - головна мета сучасної педагогічної науки. У свою чергу, педагог виступає свого

роду керівником цього процесу, направляє дитину, спонукає її підсвідомо визначати стратегії формування іншомовної комунікативної компетентності.

З цього приводу вважаємо доцільним представити концепт ролі педагога у процесі оволодіння дітьми середнього дошкільного віку іншомовною комунікативною компетентністю під впливом мовного середовища певним дорожнім **ЗНАКОМ** для дітей у оволодінні іноземною мовою, де педагог:

З – *ЗРАЗОК* мовленнєвої поведінки;

Н – *НАПРАВЛЯЮЧИЙ* мовного розвитку;

А – *АНАЛІТИК* ефективності методик формування іншомовної комунікативної компетентності;

К – *КОНТРОЛЕР* дотримання стратегії побудови мовного середовища;

О – *ОЦІНЮВАЧ* стану сформованості іншомовної комунікативної компетентності;

М - *МОДИФІКАТОР* мовного середовища, методик, програм, прийомів.

Оволодіння дітьми середнього дошкільного віку іншомовною комунікативною компетентністю у закладах дошкільної освіти під впливом мовного середовища передбачає своєрідну «імітацію» природних обставин такого оволодіння: проживання дітей закордоном, у багатонаціональних сім'ях тощо. Формування іншомовної комунікативної компетентності у природних умовах саме по собі передбачає активну діяльність дитини у оволодінні мовою: дитина, потрапляючи у мовне середовище та керуючись *мовними зразками*, що її оточують, підсвідомо, використовуючи природні механізми оволодіння мовою, самостійно здійснює діяльність із розкодування мовного коду, засвоєння лексики, вибудови граматичних правил. У штучних умовах закладу дошкільної освіти мовним зразком, на який спирається дитина у своїй самостійній діяльності із оволодіння іноземною мовою є іншомовний педагог, першочерговим завданням якого є забезпечення дітей достатнім за кількістю, автентичним мовленням іноземною мовою. У межах відповідальності педагога є створення умов для максимального розширення кола осіб, що спілкуються іноземною мовою: спонукання дітей до спілкування іноземною мовою між собою у певних умовах спілкування, наприклад, у присутності вихователь-транслятора іноземної мови, на заняттях із розвитку мовлення іноземною мовою; введення у життя дітей іграшок, казкових персонажів, що є носіями виключно іноземної мови.

Оволодіння іншомовною комунікативною компетентністю – це не лише мовні знання, а й мовленнєва діяльність. Завдання педагога – створити такі умови, які б спонукали дитину до активації засвоєних пасивних знань з іноземної мови, тобто до виходу із «періоду мовчання» та активізації мовлення іноземною мовою. Метою педагога повинно бути створення умов для формування стратегічної компетентності дітей середнього дошкільного віку, тобто здатності здійснювати успішну комунікацію іноземною мовою за

відсутності достатніх мовних засобів. У компетенції педагога є задіяння природної мотивації в оволодінні дітьми іноземною мовою, коли задовольняння побутових потреб, потреби у спілкуванні, бажань, навіть у випадку обмеженого рівня сформованості іншомовної комунікативної компетентності здійснювалося б іноземною мовою, в тому числі невербальною: за допомогою жестів, жестів і слів тощо.

Разом із тим, педагог повинен планувати мовний розвиток дітей, зокрема впроваджуючи певні лексичні теми у організовану діяльність у закладі дошкільної освіти: організацію відповідних ігор (драматичних, сюжетних, конструкторських, дидактичних, фольклорних), трудову та образотворчу діяльність, проектів, свят, знайомство з відповідним літературним надбанням тощо.

І наостанок, завданням педагога є контроль за мовленнєвим розвитком дітей задля корекції умов мовного середовища, в тому числі враховуючи індивідуальні особливості кожного із дітей, спроможність кожної дитини до навчання, його темп, стратегії тощо.

Отже, процес навчання дітей середнього дошкільного віку іншомовній комунікативній компетентності в умовах мовного середовища передбачає центральну роль у ньому дитини. Педагог же з одного боку виступає пасивним мовним прикладом для дітей, не навчаючи їх безпосередньо мові, а з іншого – відповідальний за надання іншомовному середовищу закладу дошкільної освіти ознак природного, для того щоб воно могло виконувати своє головне завдання – формування іншомовної комунікативної компетентності у дітей. Така роль педагога набагато складніша, ніж просте проведення окремих занять із іноземної мови, оскільки потребує значної адаптивності, часу, якісної, індивідуально прилаштованої мовленнєвої активності увесь час перебування із дітьми, постійної уваги до мовленнєвої поведінки дітей протягом усього дня, аналітичних здібностей, креативності.

Використані джерела:

1. Про застосування англійської мови в Україні: Закон України станом на 10.09.2024. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3760-20#Text
2. Language learning at pre-primary school level: making it efficient and sustainable a policy handbook (2011). Commission staff working paper SEC (2011) 928 final. Available at: https://education.ec.europa.eu/sites/default/files/document-library-docs/early-language-learning-handbook_en.pdf
3. Baker C. A Parents' and Teachers' Guide to Bilingualism: Third Edition. Multilingual Matte, 2007. 248 p.

Корнієнко Діана Олегівна
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності «Початкова освіта»
Науковий керівник: канд..філол.наук, доцент Волошина В.В.

ІНФОГРАФІКА ЯК ЗАСІБ СТВОРЕННЯ ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНИХ ЗАВДАНЬ ПІД ЧАС РОЗВИТКУ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Сучасний розвиток освіти потребує переосмислення традиційних підходів до навчання особливо у контексті розвитку ключових компетентностей учнів. Зміст та структура читацької компетентності мають бути адаптовані до умов переходу до інформаційного суспільства, де знання здобуваються не тільки завдяки текстовій інформації, а й візуальним, цифровим та мультимедійним ресурсам. Важливим аспектом цього процесу є розвиток уміння учнів самостійно працювати з інформацією, виявляти її зміст, аналізувати та застосовувати на практиці. У цьому контексті важливою складовою є формування читацької компетентності, що дозволяє учням не тільки розуміти прочитане, а й ефективно використовувати отриману інформацію для вирішення практичних завдань.

У Державному стандарті початкової освіти підкреслюється важливість розвитку читацької компетентності учнів, зазначено, що «вимоги до обов'язкових результатів навчання визначаються з урахуванням компетентнісного підходу». Одна з таких компетентностей – це «вільне володіння державною мовою, що передбачає вміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях» [2].

Отже, у контексті Нової української школи важливо застосовувати новітні методи й інструменти навчання, щоб стимулювати інтерес учнів до читання та підкреслити його значення в сучасному суспільстві.

Мета курсу з літературного читання полягає в розвитку читацької компетентності учнів, що є основою комунікативних і пізнавальних навичок, включає набуття знань і вмінь, які дозволяють дитині самостійно працювати з текстами: читати, розуміти, знаходити потрібну інформацію та застосовувати її для вирішення навчальних завдань і життєвих ситуацій [5].

Для досягнення цієї мети важливо використовувати інноваційні підходи та методи навчання, що сприяють розвитку у школярів не лише читацьких навичок, а й здатності застосовувати їх на практиці. Особливо популярною

останнім часом стала інфографіка (англ. Information graph-ics; infographics) – скорочена назва інформаційної графіки, графічний спосіб подачі інформації, унаочнення даних, метою якого є швидке і чітке виразнення необхідного матеріалу. Інфографіка розповідає про будь-що насамперед за допомогою різноманітних зображень, невеликої кількості слів і цифр, це візуальне представлення знань, що може містити максимально стислий текст з певної теми, тобто найголовніші і найцікавіші дані [4, с.4].

О. Шиян розглядає інфографіку як «візуальне подання інформації, даних і знань. Це поєднання тексту і графіки з наміром викласти ту чи іншу історію, донести той чи інший факт» (Шиян, 2014). Дослідниця вважає, що часто інфографіку плутають з ілюстрацією, проте існує певна відмінність між цими поняттями: інфографіка передбачає отримання інформації про зображуване, а ілюстрація викликає естетичне задоволення і насолоду.

Л. Панченко і М. Разорьонова констатують, що інфографіка в освітньому процесі виконує низку функцій: презентаційну, інформаційну, пояснювальну, переконувальну, реконструвальну, прогнозувальну, організаційну, фасилітативну (Панченко, Розорьонова, 2016) [3, с.190].

Інфографіка насамперед є ефективною за умови її застосування як засобу комунікації і сприяє полегшенню сприйняття та розуміння інформації, що підтверджено сучасними дослідженнями у сфері візуальних комунікацій.

Три основні характеристики, що забезпечують ефективність будь-яких методів візуальної комунікації, сформульовані Д. Ланкау:

- привернення уваги: комунікація має залучати аудиторію;
- розуміння: комунікація має ефективно передавати знання, сприяти чіткому розумінню інформації. Це означає, що читач повинен мати змогу легко сприйняти представлену інформацію;
- засвоєння: комунікація має надавати знання, що запам’ятовуються. Це означає, що користувач повинен легко запам’ятати відомості, представлені у вигляді інфографіки [1, с.200].

Отже, інфографіка є дієвим засобом для створення практико-орієнтованих завдань, що сприяють розвитку читацької компетентності учнів. Завдяки наочності та структурованості, інфографіка полегшує розуміння інформації, стимулює активну роботу з текстом, сприяє аналізу та систематизації даних. Інтеграція інфографічних матеріалів у навчальний процес відповідає сучасним освітнім підходам, орієнтованим на формування ключових компетентностей, необхідних для функціонування в інформаційному суспільстві, та забезпечує більш глибоке засвоєння знань завдяки залученню учнів до практичної роботи з інформацією.

Використані джерела:

1. Вовк О.В. Інфографіка як ефективний засіб навчання / О. В. Вовк, Р. А. Черемський // Системи обробки інформації. – 2017. – Вип. 4. – С. 199-205. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/soi_2017_4_43

2. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс]. Міністерство освіти і науки України. 2023. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti

3.Качак Т., Кульчак Х. Інфографіка як засіб візуалізації та аналізу мовно-літературного матеріалу в початковій школі. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 61, том 2, 2023. С. 188 – 195. https://doi.org/10.24919/2308-4863/61-2-31

4.Клименко Ж.В. Дива візуалізації, або Як зробити знання видимими, а уроки літератури – незабутніми // Всесвітня література в школах України. – 2019. – № 3. – С. 2-11.

5.Мартиненко В. Оновлення змісту літературного читання у контексті компетентнісного підходу // Початкова школа. – 2012. – № 10. – С. 20-25.

Корх Віра Михайлівна,
кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри дошкільної освіти
УДУ імені Михайла Драгоманова

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТРЕНІНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗВО

Основним завданням закладу вищої освіти є підготовка спеціаліста з обраного фаху, здатного професійно виконувати певну соціальну функцію, досягати соціальної успішності та бути конкурентно-спроможним фахівцем на ринку праці. Сучасний заклад вищої освіти, зокрема, готує фахівців, які можуть виконувати роль вчителя, практичного психолога, соціального педагога, вихователя чи керівника дошкільної установи тощо. Вирішальним у підготовці фахівців освіти є відповідна готовність, ставлення, певна позиція студента відносно своєї професійної діяльності, становлення особистісно-професійних якостей та загальних і професійних компетентностей.

Згідно закону України «Про освіту»: метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству [2].

Сформовані особистісні та професійні якості студента є підгрунтям успішної навчальної та професійної діяльності, виступають компонентом *комунікативної компетентності*, впливають на формування вольових та моральних якостей. Рівень сформованості особистісних та професійних якостей особистості студента відображається у специфіці його поведінки, спілкування, науковій та громадській діяльності, що є предметом вивчення багатьох досліджень психологічних аспектів підготовки майбутніх фахівців закладу вищої освіти (Л._Долинська, О. Дусавицький, Є._Заїка, О. Іванова, Н. Крейдун, С._Максименко, Н. Наумчик, О. Научитель, Н._Повякель, В. Панок, О._Солодухова, О. Фалько, Т. Хомуленко, Н. Чепелєва, Л._Яворовська, Т._Яценко та ін.).

Саме у студентські роки процес формування особистісних та професійних якостей набуває особливої інтенсивності. Юнацький вік характеризується усвідомленням власної індивідуальності, неповторності, несхожості на інших. У цьому віці остаточно складається фундамент морально-ціннісних орієнтацій,

окреслюється коло головних напрямків, пошуків, самореалізації тощо. Професійні інтереси, політичні орієнтири, стиль поведінки, характер міжособистісної комунікації тощо.

Вивченням формування комунікативної компетентності займалися такі вчені: Б. Ананьєв, Г. Андрєєва, О. Божович, Т. Вольфовська, Є._Головаха, Т. Годлевська, В. Давидова, О._Деркач, Г. Данченко, О. Добротвор, М. Докторович, В. Духневич, Ю._Ємельянов, О. Жирун, Т. Іванова, С. Козак, Т. Ладиженська, А. Леонтьєв, М._Лісіна, С._Макаренко, Є. Мелібруда, Р. Нємов, В. Панфьоров, Л. Петровська, М._Станкін, С. Трубачева, Н. Паніна, Р. Парошина, В. Черевко, С. Щербак, Л._Яковлєва та ін.

У нормативно-правовому документі Базовий компонент дошкільної освіти наведене таке визначення *комунікативної компетентності*: здатність дитини до спілкування з однолітками і дорослими у різних формах конструктивної взаємодії; здатність підтримувати партнерські стосунки, заявляти про свої наміри і бажання, узгоджувати свої інтереси з іншими, домовлятися, за потреби аргументовано відстоювати свою позицію. З комунікативною компетентністю тісно пов’язана *мовленнєва компетентність*, під якою розуміють здатність дитини продукувати свої звернення, думки, враження тощо в будь-яких формах мовленнєвого висловлювання за допомогою вербальних та невербальних засобів. Мовленнєва компетентність об`єднує фонетичний, лексичний, граматичний, діалогічний, монологічний складники та засвідчує їх взаємозалежність і взаємозумовленість [1].

Комунікативна компетентність у системі професійної освіти традиційно розглядається як інтегративна властивість особистості, що передбачає здатність людини до успішної реалізації комунікативних здібностей, умінь та навичок міжособистісного та фахового спілкування. Комунікативна компетентність зумовлює сформованість у здобувача професійно спрямованої освіти навичок цілепокладання у комунікації, здатності адекватно оцінювати ситуацію й визначати конгруентні способи взаємодії, готовність до варіювання мовленнєвої поведінки, гнучкого змінення стилів комунікації (Н. Токарєва, 2022) [6, с. 155-156].

Емпірично дослідивши логіко-смислову організацію мовлення здобувачів вищої освіти педагогічного університету (257 студентів), Н. Токарева зазначає, що через орієнтованість загальної та професійної освіти на засвоєння готових алгоритмів вирішення типових задач і тестовий контроль знань, в результаті чого відбувається знецінення розвитку комунікативних навичок особистості, значна кількість здобувачів вищої освіти, і зокрема – психолого-педагогічного спрямування, мають проблеми із моделюванням мовленнєвих конструкцій,

висловлюванням і аргументованим доведенням своїх думок, організацією професійного спілкування [6, с. 156].

З метою розвитку комунікативних та соціально-перцептивних здібностей студентів, оптимізації міжособистісних відносин у групах, сприяння самопізнанню, саморозвитку, самореалізації та формуванню комунікативної компетентності студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти рекомендуємо використовувати тренінгові технології в освітньому процесі.

Під *соціально-психологічним тренінгом* (СПТ) у широкому сенсі розуміється система активної підготовки до взаємодії. Відомо, що процес взаємодії, соціальної перцепції (міжособистісного сприймання та пізнання) та комунікації є сторонами цілісного процесу спілкування (Г. Андрєєва). Загальна мета соціально-психологічного тренінгу – підвищення компетентності у царині спілкування як міжособистісної взаємодії, удосконалення комунікативної поведінки особистості (В. Захаров, Н. Хрящева, Л. Петровська, А. Ситников). Головними перевагами соціально-психологічного тренінгу як засобу навчання виступає його здатність слугувати цілям навчання і можливість переводити реальні цілі в реальні результати (В. Сатір). З цією метою широко використовуються такі форми роботи як групові дискусії та ігрові розвиваючі та психокорекційні вправи.

Різні дослідники застосовували у своїх дослідженнях тренінгові технології з метою формування певних якостей особистості: Ю. Ємельянов, Л. Петровська, І. Вахоцька та О. Жирун, В. Духневич, Н. Фалько використовували соціально-психологічний тренінг для розвитку комунікативної компетентності; С. Третьяков - з метою корекції особливостей емоційного реагування, підвищення професійної готовності, формування продуктивних взаємостосунків з оточуючими, розвитку психологічної компетентності тощо.

Застосування тренінгових технологій в освітньому процесі закладу вищої освіти сприяють розвитку студентської молоді завдяки таким особливостям (О. Чуйко): налагодження групової згуртованості, особливості організації їх освітньо-виховного процесу; усвідомлення під час тренінгу на власному досвіді цінності згуртованості колективу для виконання спільних завдань, координації дій, обміну інформацією загалом для майбутньої професійної діяльності (профілактики професійного вигорання, розвитку, досягнень); усвідомлення процесу навчання як частини життєвого плану, у якому всі ситуації навчання (труднощі у роботі, побуті, стосунках) можуть стати важливим досвідом, ресурсом для професійного успіху; усвідомлення цінності знань для задоволення потреби відчувати себе професіоналом, особистістю, яка реалізувала власний потенціал.

Цілями удосконаленого нами (В. Корх, 2013) та апробованого в рамках дисертаційного дослідження комунікативного тренінгу є: 1) сформувати базові психологічні знання про особистісні властивості, стилі взаємодії, спілкування та роль емоцій та почуттів в житті людини; 2) розвинути соціально-перцептивні та комунікативні компетенції; 3) розвинути вміння адекватно виражати свої емоції та почуття, а також розуміти «мову емоцій» партнерів по спілкуванню (розвиток емоційного інтелекту); 4) підвищити рівень рефлексивності, інтуїтивності, емпатійності та навичок ідентифікації з партнерами по взаємодії, створити мотивацію для подальшого саморозвитку учасників; 5) тренувати уміння рефлексії, децентрації; 6) згуртувати учасників, сформувати атмосферу довіри для ефективнішої особистісної роботи в тренінговій групі [3, с. 124].

Розглянемо детальніше процедуру проведення та психокорекційний зміст деяких тренінгових вправ, які увійшли у програму соціально-психологічного тренінгу комунікативних компетенцій студентів ЗВО.

Для оптимізації становлення механізму соціальної перцепції емпатії, яка полягає у здатності до співчуття та співпереживання до іншої людини, та з метою налагодження міжособистісної взаємодії та довіри учасників тренінгових груп, проводяться наступні вправи: «*Зустріч поглядами», «Розмова руками», «Опасіння», «Подарунки*» [4, с. 139; 5, с. 362].

Вправа «*Зустріч поглядами*» (тривалість 5-7 хвилин). Учасники сидять чи стоять в колі, опустивши очі. За командою ведучого вони одночасно піднімають голови, їх задача – зустрітися з ким-небудь поглядом. Кому це вдалося, залишають коло. Інші продовжують. Протилежна задача – піднявши очі, ні з ким не зустрітися поглядом.

Психокорекційний зміст: вправа розвиває навички міжособистісного сприймання, емпатії, спостережливості. Обговорення: На які ознаки орієнтувались учасники, виконуючи завдання? Звичайно, учасники інтуїтивно орієнтуються на тих партнерів, з якими вони дружать та тісно спілкуються у навчальних групах. Це спрацьовує і вони зустрічались поглядами, сміються і радіють з цього приводу [4, с. 139; 5, с. 362].

Вправа «*Розмова руками*» (тривалість 5-7 хвилин) Група ділиться на пари, які сідають впівоберта один до одного. Пари краще мають бути малознайомі і різностатеві. Інструкція: «Ми поділились на пари. В кожній парі оберіть, хто буде першим, а хто другим. Тепер закрийте очі. Знайдіть в парах долоні один одного. Доторкніться двома долонями до долонь другого з пари. Тепер кожний перший з пари повинен спробувати своєю правою рукою щось сказати руці партнера. Маються на увазі, долоні, пальці, зап’ястя, зворотні сторони рук партнера. Ви можете торкатися, трясти, стискувати, терти тощо, але своїми рухами обов’язково намагатись щось сказати партнеру. Якщо

партнер чітко уявляє що йому говорять, тобто що роблять з його рукою, він має “віддзеркалити” цю фразу, тобто зробити те саме з лівою рукою першого. Перший після цього говорить своєю правою рукою другу фразу другому, другий дзеркалить її першому, перший говорить третю фразу і т. д. Я дам вам 1,5-2 хвилини щоб ви поговорили. Тільки не відкривайте очі. Довіряйте один одному». Вправа в зворотному напрямку (3 хв). *Обговорення* (5 хв.): розкажіть як вам вдалося поговорити з партнером? Чи розуміли ви один одного? Що ви відчували під час вправи? Що легше, говорити чи розуміти? Вдруге було так само як вперше чи по-іншому? Чи ви наговорились? [4, с. 140; 5, с. 363].

З метою розвитку адекватності сприйняття емоційного стану партнерів у соціальній взаємодії, розвитку емоційного інтелекту учасників тренінгу використовувався ряд спеціальних вправ: «*Вгадай емоцію», «Скульптор і глина».*

Вправа «*Вгадай емоцію*» (тривалість 10 хв). Розглянемо варіанти:

1. Ведучий виходить за двері, решта вирішують в колі яку емоцію будуть зображати. Після чого ведучий повертається і учасники зображають домовлену емоцію, використовуючи міміку обличчя і позу. Задача ведучого – відгадати, яка емоція була задумана.

2. Те ж саме, але половина учасників зображають одну емоцію, а половина – другу. Ведучий спочатку відгадує які це емоції, а потім уточнює, хто і що зображає.

Психокорекційний зміст: розвиток навичок соціальної перцепції (сприймання та розуміння), яка свідчить про емоційні стани, навички експресивної поведінки (вираження емоцій).

Обговорення: до яких наслідків може призвести ситуація, якщо людина думає, що зображають одну емоцію, а оточуючі бачать зовсім іншу? А якщо людина говорить одне, а її вигляд свідчить зовсім про інше (наприклад, каже: «Мені цікаво», а на обличчі написана скука)? Чи згодні ви з таким висловом: «Вміння конструктивно виражати емоції – умова того, що вони не принесуть шкоди»? [11, с. 144; 5, с. 364]

Вправа «*Скульптор і глина*» (тривалість 10 хв). Учасники розбиваються на пари. В кожній парі один грає «скульптора», а другий – «глину». Задача «скульптора» – виліпити з «глини» скульптуру, яка виражає певний емоційний стан. Робиться це безпосередньо за допомогою фізичних впливів на «глину» без слів. Задача «глини» – бути пластичною, піддатливою, максимально повно відтворити творчий задум «скульптора». Одночасно можуть працювати кілька пар, після закінчення роботи «скульптури» виставляються на загальний огляд, а інші учасники висувають гіпотези про те, що вони виражають. Коли всі

гіпотези вислухані, «скульптори» діляться своїм першопочатковим творчим задумом.

Психокорекційний зміст: для «скульптора» – це розвиток експресивності і вміння виражати свої емоції і почуття, а також ефективний спосіб отримання зворотного зв'язку. Для «глини» – це розвиток пластики і здатності до емпатії. Для групи в цілому це вправа на згуртування.

Обговорення: як учасники почували себе у ролі «скульптора», «глини», «відвідувачів виставки»? Які якості необхідні для «скульптора», щоб створити вдале творіння? А для «глини»? Чи зрозуміла «глина», що з неї хотіли зліпити? Чим визначалась зрозумілість задумів для глядачів? [11, с. 145-146; 5, с. 365].

Вимушені умови дистанційного та змішаного формату навчання в сучасних воєнних українських реаліях внесли свої корективи. Часто тренінгова взаємодія організована в дистанційному форматі через засоби онлайн зв'язку. Адаптивність, креативність та гнучкість педагога ЗВО в сучасних реаліях полягає у використанні різних цифрових платформ створення презентацій (Canva, Prezi, Power Point тощо) та іншого цифрового контенту з метою візуалізації інформації та організації тренінгової взаємодії між учасниками (програма mentimeter для опитування студентів, електронні анкети в гугл формах, поділ на кімнати в Zoom тощо).

Ми імплементуємо тренінгові технології у взаємодії зі студентами спеціальності 012 Дошкільна освіта під час вивчення вибіркових дисциплін «Тренінг педагогічних комунікацій», «Студія тренінгових технологій», «Професіогенез особистості майбутнього вихователя ЗДО» на кафедрі дошкільної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

Таким чином, обгрунтовано доцільність використання тренінгових технологій в освітньому процесі закладу вищої освіти з метою формування комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти.

Використані джерела:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). [Електронний ресурс]. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

2. Закон України «Про освіту»: новий (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст. 380). [Електронний ресурс]. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page

3. Корх В. М. Розвиток механізмів соціальної перцепції в підлітковому та юнацькому віці: Дис…канд. психол. наук: 19.00.05/ В.М.Корх. КНУ ім. Т. Шевченка. МОН України. Київ, 2013. 278 с.

4. Корх В. М. Розвиток механізмів соціальної перцепції в підлітковому та юнацькому віці : дис. … канд. психол. наук : 19.00.05. КНУ ім. Т. Шевченка. МОН України. Київ, 2013. 278 с.

5. Корх В. М. Формування комунікативної компетентності студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти засобом соціально-психологічного тренінгу. Теоретичні і технологічні засади підготовки здобувача вищої освіти до формування соціально успішної особистості у дитинстві: колективна монографія / В. П. Андрущенко та ін.; за заг. ред. проф. В. П. Андрущенка. Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023 р. С. 340-367. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/45886

6. Філософія освітнього простору: психологічний та психолінгвістичний дискурс: колективна монографія / за ред. Н. В. Корчакової, Київ: вид-во «Центр учбової літератури», 2022. 468 с.

Костюк Марія Василівна
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
УДУ імені Михайла Драгоманова
Науковий керівник: канд..пед.наук, доц. Янковська І.М.

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Сучасна освітня система переживає значні зміни, зокрема через постійні реформи та впровадження новітніх технологій, серед яких важливе місце займає штучний інтелект (ШІ). Цей технологічний прорив вже змінює підхід до навчання і його потенціал у початковій школі може стати каталізатором для значного підвищення якості освіти за умов правильного його використання, адже ШІ в навчальному процесі має безліч переваг, проте він також породжує низку викликів та питань щодо його ефективності, етичності та безпеки у його застосуванні.

Штучний інтелект – це технологія, яка здатна аналізувати, навчати та виконувати різноманітні завдання на основі обробки великих обсягів даних. У контексті освіти, ШІ може бути використаний для персоналізації навчання, моніторингу прогресу учнів, автоматизації рутинних завдань учителів та створення інтерактивних навчальних матеріалів [3, с. 95].

Однією з головних переваг використання ШІ в освітньому процесі є можливість персоналізації навчання. Завдяки алгоритмам можна створити індивідуальні плани навчання для кожної дитини. Системи штучного інтелекту можуть аналізувати успіхи учня в реальному часі, відстежувати, з якими темами вона має складності і на основі цього підбирати відповідні навчальні завдання, однак, штучний інтелект не завжди може адаптуватися до індивідуальних потреб учнів з особливими освітніми потребами, що особливо важливо в початковій школі, де кожна дитина має власний темп розвитку та унікальні навчальні потреби.

Застосування віртуальних помічників на основі ШІ може суттєво полегшити навчальний процес. Наприклад, віртуальні асистенти, такі як ChatGPT, Siri від Apple, Google Assistant та Amazon Alexa або інші подібні системи, можуть відповідати на запитання учнів, пояснювати складні теми, давати додаткові пояснення до завдань в школі та дома. Це особливо корисно у випадку, коли вчитель не може приділити достатньо часу кожному учню через велику кількість учнів у класі [1, с. 132].

Наприклад, система автоматичного перекладу Google Translate є корисною для вчителів початкової школи, які працюють з багатьма учнями. Зокрема вони можуть використовувати автоматизовані системи перекладу для спілкування з учнями та їхніми батьками, які не говорять мовою викладання. Це забезпечує інклюзивність навчання та дозволяє всім учням брати участь у навчальному процесі.

На практиці вчителі можуть використовувати Google Translate, щоб допомогти учням у вивченні нових слів і фраз. Наприклад, під час уроків іноземних мов вчителі можуть демонструвати, як перекладати прості речення, пояснюючи граматичні особливості та через голосове відтворення демонтувати вимову складних граматичних конструкцій.

Завдяки автоматизованому перекладу з сотень мов, вчителі можуть впроваджувати багатокультурні елементи у свої уроки, показуючи учням тексти та матеріали з різних країн, що сприятиме розвитку міжкультурної компетенції та розширить світогляд дітей.

Ще одним значним досягненням у використанні ШІ є можливість автоматизації оцінювання, адже ШІ може миттєво перевіряти відповіді учнів на тести або завдання та надавати зворотний зв'язок щодо їхніх помилок. Це дозволяє учням швидко отримувати свої результати роботи, а вчителям зосередитися на навчанні дітей, а не на рутинній перевірці. Відповідно системи на основі ШІ також можуть видавати детальніші аналітичні звіти про прогрес кожного учня та можуть вказати на слабкі місця у знаннях та дати поради як краще опрацювати матеріал для покращення результатів.

Успішними приклади використання освітніх платформ на базі ШІ в навчальному процесі початкової школи можемо назвати [3, с. 99]:

- Duolingo – це популярна програма для вивчення іноземних мов, яка може бути інтегрована у навчання іноземної мови в початковій школі, яка використовує алгоритми штучного інтелекту для створення індивідуальних навчальних планів. Завдяки аналізу відповідей користувачів, Duolingo надає персоналізовані вправи, які надалі покращувати мовні навички дітей;
- Google Classroom – популярна платформа, яка забезпечує організацію навчального процесу та співпрацю між учнями та вчителями. Вона автоматизує управління класом, дозволяючи вчителям легко розподіляти завдання, оцінювати роботу учнів та відслідковувати їхню успішність. Особливо актуальним Classroom став під час пандемії COVID-19 та зараз в умовах російсько-української війни, постійних повітряних тривог та періодичних відключень світла;
- Quizizz – інтерактивна платформа для проведення вікторин та тестів, на якій вчителі можуть створювати запитання, які учні проходять

онлайн. Нещодавно у Quizizz додали функцію, яка дозволяє генерувати новий контент за допомогою ШІ, що значно полегшує підготовку нових завдань для вікторин або уроків;

- ChatGPT, що представляє собою сучасний потужний помічник для вчителів, який виконує консультаційні та пошукові функції та може допомогти у створенні навчальних матеріалів, давати відповіді на запитання та навіть генерувати ідеї для уроків. Вчителі початкової школи можуть використовувати ChatGPT для отримання швидких відповідей на запитання або для пошуку нових підходів до навчання.

Використання штучного інтелекту в освітніх системах стає дедалі поширенішим явищем у різних країнах світу. Одна з останніх ініціатив реалізується у Франції через впровадження системи штучного інтелекту MIA, що надає учням можливість користуватися ШІ для вдосконалення знань з французької мови та математики [4].

Під час проходження тестування на MIA учні отримують доступ до тисячі вправ, адаптованих до їхнього рівня. Штучний інтелект аналізує прогрес кожного учня та пропонує завдання, які найбільш релевантні для його рівня знань. такий персоналізований підхід до навчання є одним із ключових аспектів програми, що дозволяє учням засвоювати матеріал у зручному для них темпі. Крім цього, система здатна автоматично оцінювати результати учнів, визначаючи чи ефективно вони просуваються у навчанні. Штучний інтелект буде аналізувати успіхи учнів та вносити корективи до рекомендацій, забезпечуючи динамічний процес навчання.

Проте використання ШІ в початковій школі несе за собою ряд викликів. Одним із ключових етичних питань, пов’язаних із використанням ШІ в освіті, є прозорість його рішень, адже іноді рішення ШІ можуть бути упередженими або неточними, що може негативно вплинути на результати учнів.

Крім того системи ШІ збирають велику кількість даних про учнів: їхні успіхи, помилки, навіть поведінкові характеристики під час навчання. Ці дані є конфіденційними і їх безпека повинна бути на високому рівні, щоб уникнути їх поширення [2, с. 11].

Ще один виклик, пов'язаний із впровадженням ШІ в початковій школі це технічні обмеження, адже у багатьох школах може бути недостатньо технічних ресурсів для впровадження високотехнологічних ШІ-систем. Крім того, для ефективного використання таких систем потрібен кваліфікований персонал, який здатен ефективно їх використовувати.

Перспективи використання штучного інтелекту на уроках у початковій школі включають індивідуалізацію навчання, що дозволить адаптувати матеріали під потреби учнів; розширення доступу до різноманітних ресурсів;

підтримка розвитку навичок XXI століття, таких як критичне мислення та креативність; адаптацію до різних стилів навчання; підвищення ефективності освітнього процесу шляхом автоматизації рутинних завдань; використання ігрових елементів для мотивації; підтримку емоційного та соціального розвитку; а також підготовку учнів до цифрового майбутнього. Відповідні інновації можуть значно покращити навчальний процес, зробивши його більш цікавим та ефективним.

Отже, впровадження штучного інтелекту в початковій школі відкриває нові можливості для освітнього процесу, підвищуючи його ефективність та адаптивність до потреб учнів. Завдяки можливостям персоналізації навчання, автоматизації рутинних завдань та створенню інтерактивних матеріалів, ШІ значно полегшує роботу вчителів і робить навчання більш захоплюючим для дітей. Використання таких технологій, як віртуальні асистенти, автоматизовані системи оцінювання та платформи для навчання, забезпечує інклюзивність та покращує розвиток критичного мислення та креативності. Однак, разом із перевагами є і виклики, такі як етичні питання, безпека даних та технічні обмеження. Тому, лише з правильним підходом, використання ШІ може стати потужним інструментом у формуванні сучасної, ефективної та різносторонньої освітньої системи.

Використані джерела:

1. Берегова Я., Борисенко Н. М. Штучний інтелект як інструмент розвитку креативності майбутнього вчителя початкової школи. In *The IV International Scientific and Practical Conference Science, people and the latest technologies,* 2023. С. 132-136.

2. Петухова Л. Є., Поспєлова О. О. Штучний інтелект як важливий концепт сучасної освіти. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»,* 2024. № 107. С. 5-12.

3. Третяк О. П., Лічманенко Х.О. Сприймання інструментів штучного інтелекту учителями початкової школи. Modern engineering and innovative technologies, 2024. № 32 (3). С. 93-102.

4. Французи інтегрують штучний інтелект у шкільні програми. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3796299-francuzi-integruut-stucnij-intelekt-u-skilni-programi-starsih-klasiv.html

Коханко Оксана Григорівна,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцент кафедри початкової освіти
та інноваційної педагогіки,
УДУ імені Михайла Драгоманова

ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ – ОСНОВА АДАПТИВНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 013 ПОЧАТКОВА ОСВІТА У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

Проблема адаптивного навчання учнів та студентів досліджувалася і активно досліджується сьогодні багатьма науковцями в різних контекстах, пов'язаних з психологією, соціологією, педагогікою та дидактикою. Наприклад, у закордонних дослідженнях вагомими є праці B. Bloom. Він розробив таксономію освітніх цілей, за якою освітні стратегії мають адаптовуватися під потреби учнів з різним рівнем знань і здібностей. А науковець D. Merrill зосередився на ефективних стратегіях викладання, включаючи адаптивне навчання, яке дозволяє студентам просуватися залежно від їхнього темпу засвоєння матеріалу. Дослідник John B. Carroll розробив «модель шляху навчання» (Learning Path Model), яка акцентує увагу на індивідуальних відмінностях студентів у швидкості навчання. Багато сучасних досліджень пов’язані з використанням ІКТ у освітньому процесі як важливому інструменті адаптивного навчання сучасної молоді (E. Soloway, S. Papert).

В Україні також є ряд науковців, які досліджували і досліджують проблему адаптивного навчання, зокрема стосовно підготовки студентів педагогічних спеціальностей (В. Андрущенко, В. Бондар, Л. Вовк, П. Гусак, В. Кремінь, В. Лозова, С. Максименко, О. Матвієнко, Т. Опалюк, О. Савченко, С. Сисоєва, О. Сущенко, Л. Савенкова, М. Севастюк, В. Семиченко, Т. Франчук, І. Шапошнікова, Т. Яценко та інш.). Вони активно займаються розробкою концептуальних засад та методологічних підходів, методик і технологій адаптації студентів до освітнього процесу у закладах вищої освіти та професійного становлення.

Вагомий внесок у систему адаптивного навчання студентів педагогічних спеціальностей зробив відомий український науковець у галузі педагогіки, доктор педагогічних наук, професор, академік Національної академії педагогічних наук України Володимир Бондар. Він приділяв велику увагу питанням формування професійних компетентностей майбутніх педагогів і їхній адаптації до вимог сучасної освіти.

Вчений вважав, що процес навчання у ЗВО повинен бути гнучким, адаптованим до індивідуальних потреб студента та відповідати європейській системі цінностей. «Адаптивне навчання в контексті професійної підготовки

студента набуває особливої актуальності на всіх етапах його становлення як вчителя і розвитку системи педагогічної освіти, орієнтованої на європейські освітні, моральні та духовні цінності» – так розпочинається перший розділ наукової монографії під загальним керівництвом В. Бондаря «Адаптивне навчання студентів професії вчителя:теорія і практика» (2018) [1, с.26].

Окремо він досліджує аспекти соціально-психологічної адаптації студентів до педагогічної діяльності, підкреслюючи важливість формування особистісно-орієнтованого підходу до навчання. Його роботи мають практичну значущість для вдосконалення навчальних програм у педагогічних університетах, де враховуються як індивідуальні потреби студентів, так і вимоги сучасного суспільства до підготовки вчителів [1; 3].

Партнерська взаємодія є важливою основою для адаптації студентів до навчального процесу та їх професійного становлення. Цей вид взаємодії включає співпрацю між студентами, викладачами, наставниками (кураторами) та іншими учасниками освітнього процесу, що значно полегшує процес входження в професію та сприяє гармонійному розвитку майбутніх фахівців.

Вважаємо, що професійний розвиток майбутніх учителів НУШ значною мірою залежить від партнерської взаємодії у період навчання у ЗВО. Взаємодія з більш досвідченими наставниками, викладачами та практикуючими вчителями допомагає студентам розвивати професійні компетентності та отримувати практичні навички, необхідні для роботи в початковій школі. Залучення до практичних занять і педагогічних практик під керівництвом досвідчених спеціалістів є невід'ємною складовою їх професійного становлення.

Викладачі педагогічних ЗВО, організовуючи співпрацю зі студентами, реалізують принципи партнерства (повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв’язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов’язань, обов’язковість виконання домовленостей) і цим самим вчать майбутніх учителів сповідувати ці принципи у взаємодії з учнями молодшого шкільного віку. Адже ці концептуальні засади педагогіки партнерства є необхідним для адаптації і студентів у ЗВО, і учнів у ЗЗСО.

Крім того, важливим аспектом є психологічна підтримка, яку студенти отримують через взаємодію з іншими учасниками навчального процесу. Підтримка з боку одногрупників і викладачів допомагає знизити рівень стресу, пов'язаного з новими викликами, та розвивати впевненість у власних силах. Спільне вирішення проблем і взаємодопомога створюють атмосферу довіри та безпеки, що сприяє особистісному розвитку.

Ще однією перевагою партнерської взаємодії є навчання через співпрацю. Робота в групах, участь у спільних проєктах та обговорення завдань допомагають студентам розвивати важливі комунікативні та організаційні навички. Для майбутніх учителів початкової школи це має вирішальне значення, адже їхня професійна діяльність буде пов'язана з постійною комунікацією та роботою в команді з дітьми, колегами та батьками.

Співпраця через інтерактивні технології роботи є надважливою для формування у майбутніх учителів професійної компетентності. Особливо якщо навчальні завдання носять практично-орієнтований та особистісно-орієнтований характер. Наприклад, під час вивчення курсу «Теорія та методика виховання молодших школярів» на початку практичних занять ми пропонуємо студентам 2 курсу взяти участь у ранковому колі. Його тема звісно має відповідати темі заняття, проте і вирішуватимуться завдання мотивації до взаємодії з іншими студентами, комунікації та формування позитивного емоційного фону для роботи. Така форма колективної роботи як ранкове коло допомагає студентам молодших курсів адаптації в студентському середовищі і кращому розумінню специфіки майбутньої професійної діяльності з молодшими школярами. Через такі практичні тренування вони активно включаються у навчальний процес ЗВО, а з другої сторони – формують практичну професійну готовність.

Досить продуктивними у процесі педагогічної взаємодії є інтерактивні кооперативні технології роботи зі студентами. Домінанта на групових та парних формах роботи допомагає викладачу включити всіх студентів у тему будь-якого практичного заняття. Групова робота допомагає студентам навчитися співпраці, комунікації та кооперації. Наприклад, інтерактивна вправа «Два-чотири-всі разом» допомагає узагальнити великий за обсягом зміст з теми «Напрямки виховання учнів в умовах НУШ». А вправа «Акваріум» допомагає майбутнім учителям глибоко проаналізувати проблеми кожного напрямку виховання молодших школярів та визначити дієві способи їх подолання в сучасних умовах.

Практико-орієнтованими є проєктні роботи студентів. Наприклад, в курсі «Теорія та методика виховання» студентам можна запропонувати створити мікрогрупою подкасти чи відео-звіти про проблему боулінгу у школі або про унікальні виховні системи шкіл світу. Такі проєкти можуть бути довготривалими та короткотривалими (на парі). У будь-якому випадку вони сприяють формування навичок співпраці та сприяють професійній орієнтації курсу з педагогіки.

Ефективним методом формування у майбутніх учителів здатності до реалізації педагогіки партнерства є аналіз виховних ситуацій під час лекційних та практичних занять з теорії та методики виховання. Особливо корисним цей метод є при вивченні таких практично-орієнтованих тем як методи виховання,

їх вибір і поєднання; методика виховної роботи з учнівським колективом; співпраця вчителя з батьками на основі партнерства.

Під час практичних занять студентам можна запропонувати моделювання виховних ситуацій чи занять з подальшим аналізом у мікрогрупах чи парах, рольові ігри з прогнозування поведінки вчителя та учнів, тощо. Досить ефективною для студентів є наприклад рольова гра, коли вони готують плани-конспекти ранкових зустрічей (або виховних бесід, або перших батьківських зборів тощо), а потім їх проводять у своїй студентській групі, яка виконує ролі учнів певного класу. Це допомагає їм краще осмислити різні прийоми та методи партнерської взаємодії та сформувати власний досвід [2].

Успішній адаптації студентів до навчання та професійного розвитку сприяють діалогові методи взаємодії. Наприклад, лекцію з теми «Методи виховання молодших школярів» можна розпочати з перегляду фрагментів відео з виховними ситуаціями з подальшим обговоренням використовуваних методів виховання, їх доцільності. Завершити лекцію доречно дискусією про доречність методів покарання в системі виховання молодших школярів. Обговорення проблемних питань «Хто має виховувати дитину: батьки чи вчителі?»; «Оцінка: мотивує дитину до навчання чи навпаки?»; «Інтегроване навчання: мода чи потреба сучасної освіти?» під час лекцій стимулює майбутніх педагогів до активної взаємодії з викладачем і один з одним, вчить вільно висловлювати свою думку і сприймати позицію інших [2].

Отже, партнерська взаємодія є фундаментальною складовою як для успішної адаптації студентів до навчального процесу, так і для їх професійного розвитку. Вона сприяє не лише соціальній інтеграції, а й формуванню необхідних компетентностей, які забезпечать успішну роботу в педагогічній сфері.

Використані джерела:

1. Адаптивне навчання студентів професії вчителя: теорія і практика: монографія / В.І.Бондар, І.М.Шапошнікова, Т.Л.Опалюк, Т.Й.Франчук; за заг.ред. В.І.Бондаря. Київ: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2018. 308с.

2. Коханко О.Г. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до реалізації ідей педагогіки партнерства. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря]. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 48. Т. 2. С. 141-146. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/48_2022/part_2/23.pdf

3. Управління підготовкою успішного вчителя: теорія і практика: монографія / В.І.Бондар, І.М.Шапошнікова; за заг.ред. В.І.Бондаря. Київ: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2015. 332 с.

Лисовець Софія Віталіївна
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
УДУ Михайла Драгоманова, Україна
Науковий керівник: канд. пед. наук Григоренко В.Є.

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

На теренах сьогодення педагогіка ставить перед початковою школою амбітне завдання: готувати дітей до життя в сучасному світі, де високий рівень інтелектуального розвитку є ключем до успіху. Продовжуючи дошкільне виховання, початкова школа має забезпечити всебічний розвиток дитини. Щоб навчання було ефективним, необхідно стимулювати пізнавальну активність учнів, розвивати їхнє продуктивне мислення та творчі здібності. Сучасні реалії вимагають від освіти оновлення. Інноваційні методи навчання допоможуть сформувати в учнів компетентності, необхідні для успіху в XXI столітті [3].

Розвиток продуктивного мислення у молодших школярів досліджували такі вчені, як Я. Коменський, Л. Виготський, В. Сухомлинський, К. Ушинський, П. Гальперін, В. Давидов, Д. Ельконін, А. Люблінська, А. Матюшкін, Л.Огерчук та інші. Аспекти розвитку продуктивного мислення в освітньому процесі школярів також відображені в роботах Ю. Бабанського, І.Барташнікової, В. Бєспалька, П. Гальперіна, В. Давидова, Є. Кабанова-Меллера, В. Паламарчук.

Розвиваючи продуктивне мислення, ми допомагаємо учням освоїти цінні навички: аналізувати інформацію, порівнювати різні факти, виділяти головне та робити висновки. Ці вміння необхідні не тільки для успішного навчання, але й для життя в сучасному світі, де постійно потрібно приймати рішення та вирішувати проблеми.

Продуктивне мислення – це здатність знаходити нестандартні рішення, встановлювати нові зв’язки між відомими фактами, створювати оригінальні ідеї. Розвиток цього виду мислення у молодших школярів на уроках математики це не лише підготовка до успішного навчання в майбутньому, а й формування впевненої в собі особистості, здатної до творчості та критичного мислення. Математика – це мова логіки, а логічне мислення – основа продуктивного. Розв’язуючи математичні задачі, діти вчаться бачити зв’язки між різними елементами, що сприяє розвитку системного мислення. Навіть у рамках строгих математичних правил існує простір для творчого підходу до

розв’язання задач. Математика допомагає розвивати абстрактне мислення, яке є необхідним для успішного вирішення складних проблем [1].

Розвиток продуктивного мислення – це процес формування здатності до творчого, оригінального вирішення завдань, що використовує використання набутих знань у нових умовах. Продуктивне мислення охоплює вміння аналізувати ситуацію, знаходити закономірності, вибудовувати причинно-наслідкові зв’язки, висувати гіпотези, шукати альтернативні рішення та приймати обґрунтовані рішення. Це мислення сприяє розвитку критичності та незалежності суджень, гнучкості у підходах і здатності до самостійної розробки ефективних стратегій для досягнення цілей.

Для розвитку продуктивного мислення важливо використовувати методи, що стимулюють активну участь у навчанні, наприклад, інтерактивні завдання, проблемні ситуації, творчі проекти, а також заохочувати дітей до розміщення запитань та обміну ідеями [5].

Розвиток творчих здібностей дитини починається з перших днів її життя. Проте саме в молодшому шкільному віці формуються основи для її подальшого інтелектуального зростання. У цей період закладені риси особистості, характеру, психічних процесів, включаючи різні типи мислення. Основні структури мислення формуються до 10-12 років, і їх пізній розвиток стає менш ефективним. Тому роботу над розвитком продуктивного мислення слід починати якомога раніше.

Процес формування продуктивного мислення починається вже з першого класу і значною мірою залежить від педагога: від того, як він організовує навчання, які методи та засоби він обирає, які завдання пропонують учням і чи сам є творчою особистістю. Слід намагатися навчити дітей спостерігати, порівнювати, виявляти зв'язки між поняттями, міркувати, фантазувати, розуміти закономірності та розв'язувати проблемні ситуації. Досягти цього можна за допомогою засобів, що активізують творчі здібності. Одним із таких засобів є інтерактивні методи навчання, які мають багато переваг: а саме: участь усіх дітей у класі; діти вчаться працювати в групі (команді); формується доброзичливе ставлення до опонентів; кожен учень має можливість висловити свою думку; створення «ситуації успіху»; за короткий час засвоюється значний обсяг матеріалу; розвиваються навички толерантного спілкування, вміння аргументувати свою точку зору та знаходити альтернативне вирішення певної проблематики [2].

В процесі розв'язування математичних задач розвиваються навички логічного і чіткого мислення, свідомого та продуктивного застосування отриманих знань. Проте, не завжди до цього веде велика кількість завдань.

Творча робота над уже розв'язаною задачею або ускладнення логічних зв'язків у ній може значно сприяти розвитку.

Щоб розвинути творчу особистість, педагог повинен вирішити низку важливих завдань; формувати навички ефективного спілкування; розвивати здатність до творчої роботи та рішення; допомогти учням усвідомити себе у взаємозв'язку; сприяти розвитку продуктивного мислення, здатності формувати власну думку та поважати думку інших. Розвиток продуктивного мислення – це набагато більше, ніж просто вміння розв’язувати складні математичні задачі. Це фундамент для успішного життя в сучасному світі, який постійно змінюється і вимагає від нас нестандартних рішень. Завдяки продуктивному мисленню молодші школярі зможуть генерувати нові ідеї, знаходити нестандартні підходи до вирішення проблем, аналізувати інформацію, ставити під сумнів усталені думки, приймати обґрунтовані рішення, розвивати здатність розбивати складні проблеми на менші, знаходити причини проблем і шукати ефективні рішення, стають більш гнучкими і здатними пристосовуватися до змін, вчаться ефективніше спілкуватися, висловлювати свої думки і переконувати інших [3].

Продуктивнемислення допомагає краще засвоювати новий матеріал, знаходити зв’язки між різними предметами, сприяє кар’єрному зростанню, дозволяє ефективніше виконувати завдання і генерувати нові ідеї, допомагає будувати міцніші стосунки, долати життєві труднощі.

Методика розвитку продуктивного мислення молодших школярів на уроках математики орієнтована на формування учнів в умінь використовувати математичні знання творчо й ефективно. Стратегії розвитку продуктивного мислення на уроках математики вбачаємо у наступному: нестандартні задачі, задачі з відкритою відповіддю, логічні задачі, проблемні ситуації. Для розвитку продуктивного мислення у молодших школярів на уроках математики слід використовувати наступні методичні прийоми: мозковий штурм (створення атмосфери, в якій учні можуть вільно висловлювати свої ідеї без страху помилитися), метод аналогій (порівняння нових математичних понять зі знайомими явищами), метод проектів (самостійна робота учнів над проектами, що передбачає пошук інформації, аналіз даних, презентацію результатів), використання ігрових технологій (ігри, що розвивають логічне мислення, пам’ять, увагу), конструювання (створення моделей, що ілюструють математичні поняття), індивідуальний підхід, диференціація завдань, створення ситуації успіх; проблемно-пошуковий метод (створення на уроках математичних проблемних ситуацій, що стимулюють учнів шукати різні способи розв'язання завдань. Це додатково учням формувати вміння аналізувати умови завдання, мати нестандартні рішення та перевіряти свої ідеї);

евристичні запитання та вправи (слід використовувати запит, який спонукає учнів до самостійних висновків, наприклад: «Як ще можна розв'язати цю задачу?», «Які інші способи розв'язання ви можете запропонувати?». такі вправи сприяють розвитку здатності до самостійного мислення); використання життєвих ситуацій та прикладних завдань (завдання, що моделюють реальні ситуації, стимулюють учнів до застосування математичних знань у практичних контекстах, сприяючи розвитку гнучкості та практичності мислення); інтерактивні технології та математичні програми (залучення інтерактивних засобів, таких як освітні програми й добавки, що пропонують цікаві завдання та вправи для розвитку логічного та творчого мислення. Це може включати завдання на тренування швидкості мислення, візуалізації та простору); самоаналіз та рефлексія (залучення учнів до обговорення та аналізу своїх рішень, пошуку помилок і можливостей їх виправлення. Це досягає самосвідомості, сприяє формуванню впевненості у власних силах) [1; 4].

Задачі для розвитку продуктивного мислення молодших школярів спрямовані на те, щоб спонукати дітей до пошуку нестандартних рішень, аналізу, порівняння, використання уяви та логіки. Рекомендуэться використовувати:логічні задачі з кількома можливими розв'язками, задачі на обчислення з нестандартними умовами, завдання на послідовність подій, задачі на створення логічних ланцюжків, математичні загадки, завдання на створення своїх задач, головоломки на комбінування, задачі на аналіз і порівняння, завдання на складання числових виразів, пошук закономірностей

Ці завдання допомагають дітям думати ширше, вчати творчо підходити до проблеми і розвивати навички, які стануть основою для успішного навчання і в подальшому житті.

Приклади завдань для розвитку продуктивного мислення:

1. Знайти зайве число в ряді: 2, 4, 6, 8, 10, 12, 15. Чому?
2. Вигадати свою задачу. Запропонувати учням скласти власну задачу на додавання або віднімання.
3. Розв’язати задачу кількома способами: Показати, що одну і ту ж задачу можна розв’язати різними способами.
4. Створити малюнок за математичним виразом. Наприклад, малюнок до виразу 3 + 2 = 5.

Отже, розвиток продуктивного мислення молодших школярів – це тривалий і систематичний процес. Завдання вчителя – створити умови, в яких учні будуть активно досліджувати математичний світ, шукати нестандартні рішення і отримувати задоволення від процесу навчання. Методика розвитку продуктивного мислення забезпечує активну участь учнів у процесі навчання, стимулювання їхньої допитливості, творчості та критичного підходу до

вирішення математичних завдань. Це дозволяє їм не тільки опанувати математичні навички, а й розвивати здатність мислити гнучко та самостійно.

Використані джерела:

1. Калюжка Наталія. Формування логічного мислення здобувачів початкової освіти у процесі розв'язування математичних задач. *International Science Journal of Education & Linguistics. Vol. 2, No. 1,* 2023, pp. 1–21. Doi: 10.46299/j.isjel.20230201.01.

2. Конопліна, О. С. Задачі на уроках математики в початковій школі. Харків: Орбіта. 2019. 176 с.

3. Парасюк Т. Розвиток продуктивного мислення молодших школярів[текст] : творчі задачі: 3-4 класи. *Початкова освіта.* 2017. №9. С. 38–40.

4. Ящук, О. Формування логічного мислення молодших школярів на уроках математики: проблеми та перспективи. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи.* № 52. 2015. С. 153–157.

5. Inna Marynchenko, Taisiia Gaivoronska, Iryna Barbashova, Viktoria Shchurova, Natalia Skachedub. Methodological principles for ensuring the assessment of educational achievements in higher education under the conditions of distance education. *AD ALTA-Journal of Interdisciplinary Research*. 2024. Vol. 14. Issue 2, Special Issue XLIII. Pp. 120–125. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/140243/papers/A_22.pdf

Литвиненко Олександра Андріївна
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності «Початкова освіта»
Науковий керівник: канд.. філол..наук, доцент Волошина В.В.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ «ФІЛОСОФІЯ ДЛЯ ДІТЕЙ» З МЕТОЮ РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА

Сучасна освіта спрямована на розвиток критичного мислення та навичок співпраці, тому педагогіка партнерства стає ключовим підходом до навчання. Методика "Філософія для дітей" сприяє розвитку таких навичок завдяки особливій організації навчального процесу, що включає філософські діалоги, обговорення ідей, а також стимулювання рефлексії.

Відмовившись від панівних понять про те, що діти не здатні до комплексного мислення, Ліпман поставив за мету дослідити разом із ними можливості їхнього критичного мислення і логіки, виявив не тільки те, що вихованці володіють вродженими можливостями вивчення комплексу філософських концепцій і здатні мислити конкретно й абстрактно, а й народжуються філософами, які могли б завдяки практиці зміцнити і розширити свої можливості, за умов якомога більш раннього освітнього досвіду. Ліпман розробив основу для відновлення, яку назвав «утраченим виміром» освіти й активізував метод сократичного дослідження у класі [1, с. 291].

Прийшов час і українським педагогам підключитися до цього руху, тим більше, що в традиціях української філософської думки і педагогічної практики накопичено багато з того, що використовував професор М. Ліпман і його колеги у процесі розробки нової стратегії. «Практична філософія» завжди мала в Україні високий авторитет, ми можемо по праву пишатися філософами, письменниками і педагогами, які прагнули реалізувати власний світогляд на практиці, використовуючи при цьому художнє слово, притчу, казку, байку, образ, метафору, символ, алегорію [2, с. 11].

Уроки, побудовані за цією методикою, передбачають філософські діалоги, аналіз ідей і рефлексію, що сприяє залученню учнів до спільного обговорення, уміння аргументувати свої думки та слухати інших.

В Україні введення філософських засад у процес навчання і виховання молодого покоління було започатковане В.О. Сухомлинським, який ставив дитину в центр виховного процесу, будував його на довірі та повазі, пробудженні внутрішніх сил і потенцій зростаючої особистості. У роботі «Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості» педагог наголошує, що «кожна людина вже в роки дитинства й особливо в отроцтві й ранній юності

повинна осягти щастя повноти свого духовного життя, радість праці та творчості» [3, с. 23].

«Моральна свобода – велике людське багатство... Але це багатство стає благом, якщо людина усвідомить себе як частину колективу, суспільства, народу, розуміє спільні для всіх людей інтереси й потреби, підкоряється власному почуттю обов'язку і на основі особистого розсуду, особистого бажання, особистої волі робить так, як вважає за потрібне колектив, суспільство, народ» [4, с. 266].

Методика "Філософія для дітей" є ефективним засобом реалізації педагогіки партнерства, оскільки створює умови для активної взаємодії, сприяє довірливим стосункам та розвиває критичне мислення учнів. Упровадження цієї методики в освітній процес дозволяє виховувати дітей, які вміють висловлювати і захищати свою думку, толерантно ставитися до поглядів інших і конструктивно вирішувати суперечливі питання.

Використані джерела:

1. Кравченко Ю. Філософія для дітей: вимога часу. Філософія освіти 1-2(10) / 2011. – 291 с.
2. Наріжний Ю.О. Чи будуть діти в Україні навчатись філософії в школі? / Ю.О. Наріжний. // Постметодика. – 2013. – №6 (115). – 11с.
3. Пікуль Л.В. «Уроки мислення» В. Сухомлинського і «Філософія для дітей» Метью Ліпмана. / Л.В. Пікуль. // Постметодика. – 2013. – №6 (115). – 23с.
4. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину //Вибрані твори У 5 т. – К.: Рад. шк., 1976. – Т. 2. – С. 147–416.

Лук'янченко Ольга Миколаївна,
доцентка, доцентка кафедри початкової освіти
та інноваційної педагогіки,
УДУ імені Михайла Драгоманова

РОЛЬ МУЗИКИ В ПРОЦЕСІ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ

З початком російського повномасштабного вторгнення на територію України у лютому 2022 року мільйони українських людей (в переважній кількості жінки, діти та люди похилого віку) перетнули кордон з європейськими країнами задля збереження життя, у пошуку безпечного місця тимчасового притулку. Третину із кількості вимушених мігрантів складають діти дошкільного та шкільного віку, які є найбільш вразливою категорією населення. Військові події, свідками яких могли бути діти, раптове вимушене покидання домівок, буденного життя, школи, розрив соціальних, сімейних зв'язків, вимушене розділення родинного кола – всі перелічені виклики негативно впливають на стан фізичного та ментального здоров'я дітей та підлітків.

Аналізуючи систему підтримуючих заходів для українських школярів-мігрантів в освітній галузі, Локшина О. із соавторами (2022) вказує, що країнами Європейського союзу було створено безпрецендентні умови, які спрямовані на задоволення навчальних, соціальних та емоційних потреб. Проте, власний досвід та аналіз реалій життя вимушених українських мігрантів засвідчує про неоднозначне ставлення до наших співвітчизників за кордоном та умов їх проживання.

Системи освіти європейських країн не були готові до такої величезної хвилі мігрантів-дітей різного віку та молоді. Як відомо, певні європейські країни (Німеччина, Італія) вже мали попередній досвід врегулювання напливу мігрантів, зокрема на систему освіти. Поряд з тим, такі країни як Польща, Литва, Латвія, Естонія, Чехія, Ірландія та інші зіткнулися з мігрантською кризою вперше, і тому місцеві системи реагували на виклики вже в реальному часі. Про це свідчать нещодавні досідження, які висвітлюють проблеми нових мігрантів та шляхи їх вирішення, питання адаптації до нових умов життя, соціально-культурної інтеграції українських школярів (Sambaraju and Shrikant, 2023; Toros, Kozmenko and Falch-Eriksen, 2024; Gordon, 2023 та інші).

Безперечним фактом є те, що всім дітям була надана можливість здобувати загальну освіту у місцевих школах без зайвих формальних перепон. Поряд з тим, школи не завжди могли задовольнити потреби всіх здобувачів

освіти за місцем проживання, тому багато батьків вимушені шукати місце дитині, де це було можливим. Дослідження Бойченко М. та Губіної О. (2023), яке базується на 437 інтерв'ю серед українських студентів-перселенців за кордоном педагогічних спеціальностей засвідчує, що труднощі адаптації в основному пов'язані з поганими умовами проживання (в одній кімнаті по 4-6 осіб), стресом та значними змінами в умовах навчання та змістом навчальних програм та методами викладання.

З такими типовими труднощами стикаються і українські школярі й дошкільники. Досліджуючи досвід дітей молодшого і середнього шкільного віку, які опинилися в умовах вимушеної міграції можна констатувати, що діти по-різному адаптовуються до нових соціокультурних умов життя у тичасовому перебуванні в хост-країні. Власні спостереження та інтервью із дітьми в українському комьюніті на півдні Ірландії свідчить, що найлегше пристосовуються до нових умов життя діти дошкільного віку, а найбільш важче адаптовуються підлітки. Цей процес може тривати у них не менше року.

Також для українських дітей є викликом навчання у мультікультурній школі, яка як правило, характеризується національним різнобарв'ям і наявністю представників різних релігійних конфесій. Від українських дітей навчання в такому багатонаціональному оточенні вимагає толерантної поведінки і в той же час вміння залишатися собою у сенсі національної ідентичності. Хоча програма Нової української школи передбачає звертання уваги на аспекти толерантності до інших культур та в педагогічних навчальних закладах стали вводитися спецкурси із цієї тематики (досвід реалізації нами був представлений в інших публікаціях Васютіна, Лук'янченко, 2021), для наших співвітчизників такий досвід є новим і потребує певного часі адаптації.

В науковому колі проблеми мігрантів та їх адаптація є предметом досліджень у західній соціології, філософії, психології, арт-педагогіці вже багато років. Доводиться, що наслідком війни є знищення цілих популяцій та регіонів, які руйнуються на особистісному, сімейному та загально-суспільному рівнях через насильство, знищення власності та інфраструктури (Klingman, 2006). Досліджуючи питання адаптації дітей-мігрантів науковці (Heptinstall et all., 2004; Pacione et all., 2013) зазначають, що для дітей мігрантів, які переїхали до безпечної країни постмігрантський досвід залишається на рівні психологічних симптомів. До проявів адаптивної повідінки, як наслідку військових дій, вчені відносять збудження, гіперпильність, дипресивні прояви тощо.

Всі описані вище випробування, які випали на долю сучасних українських дітей і молоді, потребують надання можливості поліпшувати емоційний стан та підтримувати ментальне здоровя. Одним із могутніх засобів

поліпшення емоційного стану, який в свою чергу впливає на фізичний) є музичне мистецтво. Воно містить у собі безліч соціальних значень і діє на всіх рівнях суспільства, від індивідуального до глобального, і відіграє ключову роль у житті багатьох людей (Hallam, 2009). Воно має кілька функцій, про що було зазначено нами раніше (Лук'янченко, 2018, 2020, 2021). Про властивості музики влучно висловився Turino (2008), який наголошував, що музика може дати змогу людям розуміти себе, формувати й підтримувати соціальні групи, відігравати важливу роль в емоційному спілкуванні, а також мобілізуватися в політичних цілях. В аспекті адаптаційного потенціалу музики можна особливо виділи її властивості як то наявність вираженого позитивного впливу на слухачів, їх психологічну стійкість та емоційну стабільність.

Проводячи фокус-інтерв'ю з українськими школярами, які знайшли прихисток в Ірландії можу констатувати, що музика присутня в особистому житті дітей різного шкільного віку, особливо у підлітків. Зокрема підлітки зазначали, що надають перевагу слуханню музики як наодинці в навушниках, або із компанією друзів. Для них вона важлива тим, що через музику діти в новому соцікультурному середовищі можуть знайти спільні інтереси не тільки із дітьми з України, а й з представниками інших національностей, які є в класі або в школі. Це особливо є значущим для них, враховуючи факт мовного бар'єру, особливо у перші часи перебування в хост-країні. В таких умовах музика виступає в ролі безвербального комунікатора у дитячому колі з культурним різноманіттям.

Також з'ясувалося, що український музичний контент є важливим для підтримки емоціного стану дітей. Знаходячись далеко від свого дому дітям важливо чути щось знайоме і рідне, що зберіглося в їх спогадах з «попереднього життя». Так, деякі діти говорили про те, що вони слухають сучасних українських виконавців як то «Один в каное» (У мене несає дому), С. Вакарчука («Обіми», «Це не твоя війна»), BoomBox («Ой, у лузі червона калина»), «Додому» (Kalush) та інші та просто улюблену музику, яку вони слухали до війни. Ця музика їм нагадує про їх рідну домівку, родинне коло, яке тепер розділене, шкільне довоєнне життя, свій досуг та друзів, які у даний час знаходяться на такій далекій відстані. Інші діти наводили приклади, як вони слухають український відеоконтент на YouTube та тихо плачуть насамоті або танцюють (деякі дівчатка даже із матусею).

Таким чином, музика в умовах вимушеної міграції набуває нового сенсу і виступає у ролі одного із найважливіших чинників, який підтримує психічну стабільність і впорядкованість дітей різного віку. На відміну від інших умовно стабілізуючих засобів (смачної їжи, особливо солодкої, шопінгу) музика здатна

запобігати стресових станів та слугує засобом адаптації до нових, сподіваємось тимасових, соціокультурних умов життя.

Використані джерела:

1. Локшина О., Джурило, А., Максименко О., Шпарик О. (2022). Підтримка ЄС інтеграції українських дітей та молоді в системі освіти держав-членів в умовах війни РФ проти України: стратегічні орієнтири та успішні. *Український Педагогічний журнал*, (3), С. 6–19. https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-3-6-19

2. Лук'янченко О. (2018). Формування ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів початкової школи засобами мистецтва. *Освітній простір України*, (14), 190-196. DOI: https://doi.org/10.15330/esu.14.190-196

https://journals.pnu.edu.ua/index.php/esu/article/view/2785/3176

1. Лук`янченко О. М. (2021) Особливості формування ініціативності у молодших школярів на уроках мистецтва. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* 75(2). Запоріжжя, 28-32. DOI: 10.32840/1992-5786.2021.75-2.5. http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2021/75/part_2/75-2.pdf

2. Boichenko, M., & Hubina, O. (2023). Adaptation of internally displaced students to new learning environment through innovative methods of open teacher training in war perspectives. *Revista Eduweb,* 17(4), 96-104. https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2023.17.04.10

3. Klingman A. (2006). Children and war trauma. In Renninger K. A., Sigel I. E., Damon W., Lerner R. M. (Eds.), *Handbook of child psychology: Child psychology in practice* (6th ed., Vol. 4, pp. 619-652). Hoboken, NJ: John Wiley.

4. Hallam, S. (2009). An evaluation of the Social and Emotional Aspects of Learning (SEAL) programme: promoting positive behaviour, effective learning and well-being in primary school children. *Oxford Review of Education*, *35*(3), 313–330. https://doi.org/10.1080/03054980902934597

5. Heptinstall E., Sethna V., Taylor E. (2004). PTSD and depression in refugee children: Associations with pre-migration trauma and post-migration stress. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 13, 373-380. DOI10.1007/s00787-004-0422-y

6. Pacione L., Measham T., Rousseau C. (2013). Refugee children: Mental health and effective interventions. *Current Psychiatry Reports*, 15(2), 1-9. DOI10.1007/s11920-012-0341-4

9.T urino, T. (2008). *Music as Social Life: The Politics of Participation*, Chicago: University of Chicago Press.

Мамчик Вікторія Вікторівна,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
УДУ імені Михайла Драгоманова
Науковий керівник: канд.пед.наук, доц.. Янковська І.М.

ФОРМУВАННЯ ЛОГІЧНОГО СКЛАДНИКА МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ LEGO – КОНСТРУЮВАННЯ

Характерною рисою оновлення освітнього процесу є пошуки інноваційних підходів у навчанні, які б відповідали запитам суспільства і забезпечували їх повноцінну реалізацію. До них належить і компетентнісний підхід, який задекларовано у нормативних документах, що визначають освітній процес у початковій школі.

Сучасна початкова школа не може залишатися осторонь від процесів модернізації освіти, які відбуваються нині в усьому світі, і в Україні зокрема. Початкової ланки освіти стосуються всі світові тенденції та інновації: особистісно-орієнтований підхід, інформатизація, інтеграція, компетентнісний підхід.[2]

Серед предметних компетентностей, якими має оволодіти молодший школяр, виокремлено і математичну компетентність. Математична компетентність – уміння бачити й застосовувати математику в реальному житті, розуміти зміст і метод математичного моделювання, вміння будувати математичну модель, досліджувати її методами математики, використовувати здобуті результати.

Детально визначення поняття математичної компетентності представлено у Державному стандарті початкової освіти : «предметна математична компетентність – це особистісне утворення, що характеризує здатність учня (учениці) створювати математичні моделі процесів навколишнього світу, застосовувати досвід математичної діяльності під час розв'язування навчально-пізнавальних і практично зорієнтованих задач» (п. 12 Загальні положення).[1]

Складовими математичної компетентності вчені називають – обчислювальну, інформаційно-графічну, логічну, геометричну.[1]

Державний стандарт загальної початкової освіти, навчальні програми для початкової школи визначають мету і завдання навчання математики. Серед важливих завдань зазначено і формування здатності логічно міркувати. Втілення цього завдання відбувається через оволодіння учнів логічною

складовою математичної компетентності , що є структурним елементом змісту математичної освіти.

Логічна складова компетентності передбачає здатність учня виконувати логічні операції у процесі розв'язування сюжетних задач, рівнянь, ребусів, головоломок; розрізняти істинні й хибні твердження; розв'язувати задачі з логічним навантаженням; описувати ситуації у навколишньому світі за допомогою взаємопов'язаних величин; працювати з множинами тощо.

В енциклопедичній літературі логічна компетентність – це володіння дедуктивним методом доведення та спростування тверджень: здійснення алгоритмічних обґрунтувань правильності розв'язання задач та пошук логічних помилок у неправильних міркуваннях, використання математичної та логічної символіки на практиці.[3]

Проблема логіко-математичного розвитку молодшого школяра в сучасній школі є предметом наукових пошуків багатьох учених, що відображено в таких напрямах: психолого-педагогічні основи формування логічної компетенції молодшого школяра (М. Богданович, П. Гальперін, Д. Ельконін, О. Митник, З. Слепкань, Н. Тализіна та інші); розробка змісту і напрямів формування логічного складника математичної компетентності (Т. Варламова, В. Кисільова-Біла, Н. Листопад, О. Онопрієнко, С. Скворцова та інші).[3]

При формуванні логічної компетентності використовують методи: евристичний, дослідницький та проблемно-пошуковий.

Евристичний метод допомагає учням залучитися до процесу «відкриття» нових знань, понять, закономірностей, способів.

Дослідницький метод забезпечує оволодіння учнями способами наукового пізнання, формування у них здатності до творчої діяльності та потреби в ній.

Однак основним методом формування логічної компетентності є метод навчання в діяльності (проблемно-пошуковий метод), при якому відбувається поєднання навчальної діяльності учнів з їхньою пізнавальною діяльністю.[4]

Окрім традиційних методик діяльнісного навчання математики останнім часом все ширше використовуються LEGO –технології, зокрема конструювання. «Шість цеглинок» — це технологія навчання, яка допоможе учням тренувати пам'ять, розвивати моторику і творчо мислити. «Методики 6 цеглинок» - це конструктивно- ігровий засіб LEGO DUPLO, що володіє рядом характеристик, які значно відрізняють його від інших конструкторів, насамперед – великим діапазоном можливостей. Вітчизняні та зарубіжні педагоги відзначають, що використання в роботі LEGO дозволяє за більш короткий час досягти стійких позитивних результатів у навчанні та вихованні, зокрема навчанні математики здобувачів освіти 1-4 класів

Сенс LEGO для освіти – у візуалізації багатьох процесів. Це допомагає навчати молодших школярів виконувати логічні операції в ігровій діяльності, яка притаманна їхньому віку.

Під час LEGO-конструювання в школярів формуються процеси мислення: аналіз, синтез, узагальнення; формується критичне мислення. Педагоги-практики НУШ вже 7 рік застосовують в практиці роботи дану технологію і мають свої напрацювання, які висвітлені в даній роботі.[5]

LEGO-конструктор використовується у початкових класах та має ряд переваг у порівнянні з традиційним рахунковим матеріалом. LEGO-цеглини характеризуються яскраво вираженим розміром, кольором, формою, тому їх зручно порівнювати, класифікувати. Увага приділяється формуванню вміння групувати предмети за ознаками (розмір та форма). Завдання спрямовані на розвиток логічного мислення, які формуються при використанні даного методу:

– вміння встановлювати прості закономірності (порядок чергування фігур за розміром, кольором, формою);

– навчитися орієнтуватися у просторі;

– складати плани, маршрути, схеми, карти;

– «читати» просту графічну інформацію, що позначає просторові відносини об'єктів та напрямок їх руху у просторі;

– пластини LEGO можна використовувати як аркуш паперу і вивчати положення предметів у просторі (сонце у верхньому лівому кутку, дерево внизу праворуч, будинок внизу зліва, під деревом гриб, над будинком птах);

– порівнювати предмети: стільки ж, більше, менше;

– навчати дітей бачити рівні частки та виробити вміння самостійно утворювати частки, ділити ціле на частини;

– за допомогою конструктора можна складати та вирішувати завдання,

– тобто він замінює короткий запис у зошиті, допомагає правильно вибрати арифметичну дію;

– вивчати склад числа;

– проводити графічні і математичні диктанти;

– демонструвати відповіді при усному рахунку;

– вивчати геометричний матеріал (периметр, площа, властивість протилежних сторін прямокутника).[5]

Отже, тільки під час знаходження виходу із проблемної ситуації за допомогою LEGO - конструювання відбувається встановлення міжпредметних зв'язків та інтегрування матеріалу із різних змістових ліній, необхідних для розв'язання поставленої задачі; задіяне логічне мислення, яке передбачає вміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати тощо; розвивається інтуїція, яка

допомагає висувати найсміливіші гіпотези і при цьому формуються такі особистісно-цінні якості: розуміння того, що правильну відповідь можна знайти тільки аналізуючи конкретну ситуацію; що кожний має право на помилку; толерантне ставлення до оточуючих.[6]

У ході проведеного нами експерименту було встановлено, що використання в навчальному процесі висвітленої методики є дієвим інструментом формування логічної складової математичної компетентності молодших школярів.

Використання LEGO для освіти — у візуалізації багатьох процесів. Ці заняття можна включати в різні шкільні дисципліни, і таким чином організувати міжпредметний зв'язок. LEGO- технологія цікава тим, що, базуючись на інтегрованих принципах, об'єднує в собі елементи гри та експериментування. Ігри з LEGO виступають засобом дослідження та орієнтації дитини в реальному світі.

Використані джерела:

1. Державний стандарт початкової загальної освіти / Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018р. №688.

2. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. — Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с

3. Онопрієнко О. В. Предметна математична компетентність як дидактична категорія / Оксана Онопрієнко // Початкова школа. - 2010. - № 11.

4. Раков С. А. Математична освіта: компетентнісний підхід з використанням ІКТ / Сергій Раков // Монографія. - Х. : Факт, 2005. 360 с.

1. 5.Формування математичної компетентності засобами лего-технологій : методичний посібник / В. В. Борисов, І. С. Лапшина, С. М. Лупінович, Г. В. Лисенко. – Запоріжжя : Вид-во Хортицької національної академії, 2023. 64 с.

5. Шість цеглинок в освітньому просторі школи. Методичний посібник/ Упорядник О. Рома – The LEGO Foundation. 2018 с. 32.

Мандзюк Ольга,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальність 012 Дошкільна освіта
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка;
Науковий керівник: докт. пед. наук, проф. Ю. Носко

ЛОГОРИТМІКА В УМОВАХ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ІЗ МОВЛИННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ ДО СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

На сучасному етапі розвитку суспільства значно посилилася увага до якості й доступності освіти для дітей з особливими освітніми потребами, зокрема дітей з мовленнєвими порушеннями. Усі учасники освітнього процесу об'єднані однією метою – створення оптимальних умов для повноцінного розвитку дітей та задоволення потреб для їх самореалізації. Процес соціалізації дітей з порушенням звуковимови є дуже актуальним в теоретичному і практичному відношенні, та потребує розв'язання багатьох завдань для ефективної адаптації осіб з особливими освітніми потребами. Однією із складових даного процесу є корекція мовлення дітей засобами логоритміки.

Формування мовленнєвої компетентності є одним із пріоритетних завдань всебічного гармонійного розвитку дитини у закладі дошкільної освіти. На жаль, на сьогоднішній день кількість дітей, які мають мовленнєві порушення, збільшилася порівняно з попереднім десятиліттям і має тенденцію до подальшого зростання. Так, порушення звуковимови спостерігається у 42%
дітей дошкільного віку, причому існує стійка тенденція до збільшення цього показника.

Діти з мовленнєвим порушенням, що становлять наповнюваність логопедичних груп дошкільних освітніх закладів є складною і різнорідною групою як за тяжкістю прояву дефектів, так і за природою його виникнення. Перелік цих факторів, а також знання системи логоритмічної роботи та вміле застосування засобів та методів колекційної роботи сприяють більш швидкому та ефективному подоланню мовленнєвих порушень у дітей.

Логоритміка – це низка вправ, завдань, ігор, що поєднує в собі музику, рухи, музику і слово, музику, слово і рухи. І все це направлене на вирішення корекційних, освітніх, а також оздоровчих задач.

В результаті рішення оздоровчих завдань у дітей з мовленнєвими порушеннями зміцнюється кістково-мязовий апарат, розвиваються дихання, моторні, сенсорні функції, виховується почуття рівноваги, правильна осанка, хода, грація рухів.

Здійснення освітніх завдань сприяє формуванню рухових навичок і умінь, просторовому представленні і здатності довільно пересуватися в просторі відносно інших людей і предметів; розвитку спритності, сили, витривалості, координації рухів.

Корекційні завдання сприяють розвитку мовної моторики для формування артикуляційної бази звуків, фізіологічного і фонаційного дихання; формування і закріплення навику правильного вживання звуків у різних формах і видах мовлення, у всіх ситуаціях спілкування, виховання зв'язку між звуком і його музичним чином, буквеним позначенням; формування, розвиток і корекція слухо-зорово-рухової координації

Логоритміка пов’язана з різними видами музичної діяльності: співи, слухання музики, музично-ритмічні рухи, гра на дитячих музичних інструментах.

Співи – включають в себе вправи та підспівки для тренування периферичного відділу мовного апарату а також вправи для розвитку дрібної моторики, ігри зі співами, координацію співів і рухів.

Сприйняття музики (слухання) – використовується для релаксації для активізації і розвитку слухової уваги а також розвитку вольових рис характеру.

Музично-ритмічні рухи – мають на увазі вправи, ігри зі співами та словом, інструментальні ігри для розвитку уваги, пам’яті, координації рухів, орієнтації у просторі, почуття ритму, тощо.

Гра на музичних інструментах – допомагає розвитку почуття ритму та дрібної моторики. Музичним іграшкам і дитячим інструментам відводиться особлива роль, так як вони втягують дитини в сферу музики, допомагають розвивати його творчі здібності.

Підсумовуючи вище сказане, можемо зробити висновок, що саме логоритміка являє собою один із засобів подолання порушення мовлення у дітей дошкільного віку. Крім того, на сучасному етапі розвитку дошкільної логопедії логоритміка є необхідною для всебічного розвитку дитини, оскільки має великий вплив на її розумовий, фізичний і психічний стан.

Основний принцип побудови вправ з логоритміки – тісний зв’язок рухів з музикою, поєднання ритму з мовним матеріалом. Слово може бути використане у різноманітних формах. Це й тексти пісень, хороводів, драматизації з піснями, інсценування на задану тему. Використання слів дає можливість створювати цікаві логопедичні ігри та забави, які поєднують ритми у віршовані форми. Діти сприймають логоритмічні вправи з емоційним задоволенням.

Отже, ефективність використання новітніх підходів у корекційно-освітньому процесі залежить від якісної взаємодії дорослих, що знаходяться поряд з дітьми. Позитивний емоційний настрій педагогів, уміння створити

атмосферу радості й доброзичливості, радіти разом з дитиною навіть незначному досягненню, дає кожній дитині можливість саморозкриття, самовираження та подолання труднощів.

Використані джерела:

1. Брушневська І. Закономірності розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. Педагогічний часопис Волині. 2016. № 1. 70-75 с.

2. Логопедія: підручник / М. К. Шеремет [та ін.]. Київ : Слово, 2010. 665 с.

3. Рібцун Ю. В. Дитина з порушеннями мовленнєвого розвитку. Харків: Ранок, 2018. 40 с.

4. Садовенко С. Музична логоритміка: практикум для вихователів і музичних керівників. Дошкільне виховання. 2018. № 7. С. 14-18.

5. Тисленко С. Ю. Використання логоритміки у корекційній роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями. Миколаїв, 2022, 1-4 с.

Матвієнко Валерій Олександрович,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності
011 Освітні, педагогічні науки
УДУ імені Михайла Драгоманова
Науковий керівник: докт. пед. наук, проф. Васютіна Т.М.

ПЕДАГОГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ: РОЛЬ АДАПТИВНОГО НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ

Одна з головних освітніх реформ в Україні — впровадження концепції Нової української школи (НУШ), яка розпочалася з метою модернізації освіти, адаптації її до потреб сучасного суспільства та викликів, що постали перед Україною в умовах змін [1]. НУШ прагне створити інноваційне освітнє середовище, засноване на принципах рівності, співпраці та взаємної поваги, щоб забезпечити всебічний розвиток дітей та молоді. Концепція спрямована на формування освіченої, компетентної і відповідальної особистості, здатної до критичного мислення, самостійного вирішення складних завдань, творчої діяльності та конструктивного спілкування з іншими [3].

Важливою частиною НУШ є педагогіка партнерства — модель взаємодії між учнями, вчителями та батьками, яка не лише покращує якість навчання, але й створює основу для соціалізації дітей у дружньому та підтримуючому середовищі [2]. Основна ідея полягає в тому, що діти, педагоги та батьки спільно працюють для досягнення освітніх цілей, обмінюються досвідом та розвивають свої вміння разом. Такий підхід передбачає, що освітнє середовище має бути безпечним, позитивним і сприяти всебічному розвитку особистості, допомагаючи дитині відчути себе потрібною та цінною [4].

Актуальність педагогіки партнерства стала ще більш очевидною в умовах воєнного стану, що вимагає адаптивних підходів у навчанні та особливої уваги до забезпечення стійкості освітнього процесу. Війна не лише створила фізичні перешкоди для навчання, але й посилила емоційне та психологічне навантаження на учнів, студентів, учителів та батьків [5]. Саме тому адаптивне навчання стає не лише засобом підтримки безперервності освіти, але й ключовим інструментом для професійного та особистісного розвитку майбутніх вчителів. В умовах післявоєнного відновлення України ця потреба стає ще більш значущою, адже необхідно буде активно включатися у процеси

відновлення суспільства і формування нових підходів до виховання майбутніх поколінь [2].

Сучасна педагогіка партнерства базується на кількох фундаментальних принципах, що визначають її суть і важливість. Перший з них — це повага до особистості. Кожен учасник освітнього процесу має право на повагу, визнання своїх особистісних якостей та унікальних здібностей [4]. Важливо, щоб у системі освіти не було місця дискримінації, і кожна людина, будь то учень, студент чи вчитель, почувала себе гідно. Наступним принципом є діалог і взаємодія, що передбачає побудову навчального процесу на основі обміну думками, ідеями та активній співпраці між учасниками. Важливо, щоб учні, батьки та вчителі не просто виконували свої ролі, а й стали активними учасниками навчального процесу, де їхні думки мають значення. Ще одним принципом є горизонтальні зв'язки, які відмовляються від суворої ієрархії, що зазвичай притаманна традиційній освітній системі. Замість цього пропонується співпраця на рівних, де кожен учасник процесу має рівні права і можливості [5].

Ці принципи створюють основу для адаптивного навчання, яке враховує індивідуальні особливості учнів і дозволяє формувати індивідуальні освітні траєкторії з урахуванням здібностей, потреб і інтересів кожного. Особливо важливою така модель стає в кризових умовах, коли навчальний процес може бути перерваний або обмежений обставинами, які не залежать від учасників освітнього процесу, такими як воєнні дії чи інші надзвичайні ситуації. Адаптивне навчання дозволяє забезпечити безперервність освіти навіть у таких умовах.

В умовах війни адаптивне навчання виконує кілька критично важливих функцій. По-перше, воно гарантує безперервність освітнього процесу, незалежно від місця перебування студентів або інших обмежень. Завдяки використанню дистанційного та змішаного навчання студенти можуть продовжувати здобувати освіту за допомогою сучасних технологій, навіть якщо не мають можливості бути фізично присутніми в навчальних закладах. По-друге, адаптивне навчання дозволяє враховувати індивідуальні потреби і можливості кожного студента. Це особливо важливо, оскільки кожен студент має свій рівень підготовки та особисті обставини, які впливають на здатність до навчання.

Окрім забезпечення освітніх функцій, в умовах війни важливо також надавати психологічну підтримку студентам та вчителям. Адаптивне навчання дозволяє створити умови для надання такої підтримки через персоналізовані освітні траєкторії, гнучкі навчальні плани та використання елементів

психологічного супроводу. Це може включати регулярні консультації з психологом, організацію підтримуючих груп або заняття з емоційної стійкості, що допомагає учням і студентам справлятися з психічним стресом та негативними емоціями [2].

Підготовка майбутніх вчителів є надзвичайно важливою у контексті адаптивного навчання та педагогіки партнерства. Навчальні програми для педагогів мають враховувати сучасні виклики та нові підходи до освіти, які відповідають нинішнім потребам суспільства. Важливим компонентом у підготовці педагогів є формування професійних компетентностей, зокрема вміння організувати навчальний процес з урахуванням індивідуальних потреб учнів, працювати у команді та підтримувати комунікацію з усіма учасниками освітнього процесу [4]. Педагогіка партнерства допомагає майбутнім учителям не лише опанувати професійні навички, а й розвивати соціальні та комунікативні компетентності, які необхідні для ефективної взаємодії з дітьми, батьками та колегами.

Інноваційні педагогічні технології також стають основним інструментом адаптивного навчання. Вони дозволяють майбутнім вчителям навчатися адаптувати свої методи викладання відповідно до обставин, що змінюються, таких як кризові ситуації або надзвичайні події. Завдяки цьому студенти педагогічних факультетів готуються не лише до стандартних умов роботи, але й до умов, коли навчальний процес потребує значної гнучкості. Такий підхід сприяє професійному зростанню майбутніх вчителів, допомагаючи їм оволодіти навичками роботи в нестандартних ситуаціях, що робить їх більш підготовленими до професійної діяльності в умовах кризи [5].

Водночас післявоєнне відновлення України вимагатиме значних змін у сфері освіти, і адаптивне навчання разом із педагогікою партнерства стануть ключовими інструментами цього процесу. Важливо, щоб усі діти та молодь мали доступ до якісної освіти, а навчальні заклади відновлювалися з урахуванням нових підходів. Міжнародне співробітництво, державні ініціативи та залучення неурядових організацій відіграватимуть важливу роль у цьому процесі, допомагаючи розробляти освітні програми, що відповідають сучасним вимогам і забезпечують підготовку майбутніх педагогів на високому рівні.

Таким чином, адаптивне навчання та педагогіка партнерства є основою нової системи освіти в Україні. Вони не лише допомагають забезпечити безперервність освітнього процесу, але й формують у майбутніх педагогів навички та компетентності, необхідні для ефективної роботи в умовах сучасних викликів.

Використані джерела:

1. Закон України «Про освіту». URL: https://mon.gov.ua/ua/news/prijnyato-novij-zakon-pro-povnu-zagalnu-serednyu-osvitu-za-progolosuvali-450-nardepiv

2. Матвієнко В. Педагогіка партнерства як умова ефективної реалізації завдань Нової української школи. Освітньо-науковий простір. 2024. Т. 2, № 6 (1). С. 15–22. URL: https://doi.org/10.31392/onp.2786-6890.6(1)/2.2024.02

3. Огляд Концепції Нової української школи. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/razdel_1_Oglyad.pdf

4. Педагогіка партнерства – ключовий компонент формули НУШ. URL: https://vseosvita.ua/library/embed/010077i2-8d30.docx.html

5. Matviienko O. Pedagogy of partnership in the process of setting new ukrainian school Challenges and opportunities of scientific thought development: Collection of scientific articles. - GPG Publishing Group, Pretoria, South Africa, 2017. – P. 151-156.

Матвієнко Олена Валеріївна,
докторка педагогічних наук, професорка,
завідувачка кафедри початкової освіти
та інноваційної педагогіки
УДУ імені Михайла Драгоманова

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ЗАСТОСУВАННЯ ТРАВМА-ІНФОРМОВАНОГО ПІДХОДУ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Повномасштабна війна, яка розпочалася через російське вторгнення в Україну, принесла значні випробування для всіх сфер суспільного життя, включно з освітою. Військові дії не лише спричинили фізичні руйнування освітньої інфраструктури, але й негативно вплинули на психологічний стан учасників навчального процесу – студентів, викладачів та адміністрацію закладів освіти. Постійна небезпека, втрата близьких, вимушене переселення, фінансові та соціальні труднощі призводять до емоційного виснаження і стресу. В таких умовах зберігати ефективність освітнього процесу, забезпечувати безпечне та підтримуюче середовище стає критично важливим завданням.

Українська система освіти демонструє значну стійкість та адаптивність в умовах війни. Завдяки гнучкому підходу та впровадженню інноваційних рішень, навчальні заклади змогли швидко перейти на дистанційні та змішані форми навчання. Однак цього недостатньо, адже сучасна ситуація вимагає створення спеціальних умов для підтримки емоційного і психологічного стану студентів і педагогів. Одним із ключових підходів, що допомагає адаптувати освітній процес до викликів війни, є травма-інформоване навчання, яке враховує особисті потреби кожного учасника освітнього процесу та допомагає їм долати наслідки травматичних подій [3].

Військові дії в Україні спричинили масштабні руйнування освітньої інфраструктури. За офіційними даними, понад 2600 закладів освіти були пошкоджені або зруйновані. Це включає школи, університети, коледжі та інші навчальні заклади, які більше не можуть виконувати свою основну функцію – надавати якісну освіту в безпечному середовищі. Найбільше постраждали регіони на сході країни, такі як Донецька, Луганська та Харківська області, де зруйновані заклади освіти становлять понад 40% усієї інфраструктури.

Ці руйнування вплинули не лише на фізичний доступ до освіти, але й на психологічний стан студентів і педагогів. Травматичний досвід війни, пережитий більшістю учасників освітнього процесу, створює передумови для емоційних порушень, стресу, тривожності та депресії [2]. Тому забезпечення не

тільки навчального процесу, але й психосоціальної підтримки стає першочерговим завданням для освітніх закладів.

Травма-інформоване навчання є інноваційним підходом, який спрямований на підтримку всіх учасників освітнього процесу, особливо тих, хто зазнав травматичних подій. Воно ґрунтується на визнанні того, що війна, як і будь-яка інша криза, спричиняє психологічні наслідки, які впливають на здатність людей навчатися та працювати. Травма може проявлятися у вигляді когнітивних порушень, емоційної нестабільності, порушень концентрації уваги та проблем зі взаємодією з іншими людьми. Завдання травма-інформованого навчання полягає в тому, щоб створити безпечне та підтримуюче середовище, де ці наслідки можна мінімізувати [4].

Основні принципи травма-інформованого навчання включають:

1. Безпека. Психологічна та фізична безпека є ключовими умовами для ефективного навчання. Це стосується як організації освітнього процесу, так і безпечної атмосфери в освітніх закладах. Необхідно створювати середовище, де студенти та педагоги можуть почуватися захищеними від фізичної та емоційної загрози.

2. Довіра та прозорість. Для того щоб студенти могли відкрито висловлювати свої емоції та потреби, необхідно встановлювати прозорі та довірливі стосунки між учасниками освітнього процесу. Це допомагає забезпечити психологічну підтримку та сприяти емоційному розвитку.

3. Підтримка за моделлю "рівний — рівному". Важливим аспектом травма-інформованого навчання є підтримка з боку однолітків та взаємодія в колективі. Спільний досвід та емоційна підтримка сприяють подоланню травматичних наслідків.

4. Співпраця та участь. Важливо, щоб студенти та викладачі брали активну участь у створенні та реалізації освітнього процесу. Спільне прийняття рішень допомагає краще враховувати потреби кожного учасника та забезпечувати індивідуальний підхід до навчання.

5. Вибір і контроль. Студенти мають право контролювати власний навчальний процес, обираючи найбільш комфортні для них форми навчання та засоби взаємодії з освітньою системою.

6. Культурні, гендерні та історичні аспекти. Освітній процес повинен враховувати культурні особливості, гендерні аспекти та історичний контекст кожного учасника освітнього процесу. Це забезпечує індивідуалізацію підходу та створення рівних умов для всіх.

Соціально-емоційне навчання є важливою складовою травма-інформованого підходу. Його мета – розвиток емоційної компетентності та соціальних навичок, які допомагають студентам краще розуміти свої емоції,

управляти ними та будувати здорові взаємини з іншими. Особливо важливим це стає в умовах війни, коли емоційне напруження є постійним і може негативно впливати на здатність до навчання та особистісного розвитку [1].

Соціально-емоційне навчання допомагає студентам розвивати такі важливі навички, як:

- Самоусвідомлення. Здатність розуміти власні емоції, вплив травматичних подій на свій стан і навчальний процес.
- Саморегуляція. Управління емоціями та поведінкою, що є важливим для збереження внутрішньої стійкості та ефективної взаємодії з іншими.
- Соціальна усвідомленість. Співпереживання, здатність розуміти емоції інших людей і будувати гармонійні взаємини в колективі.
- Відповідальне прийняття рішень. Здатність приймати обдумані та зважені рішення, враховуючи власні емоційні потреби та потреби оточуючих.

Ці навички є ключовими для того, щоб студенти могли успішно адаптуватися до нових умов навчання та зберігати емоційну стійкість.

Однією з найважливіших умов успішного впровадження травма-інформованого підходу є підготовка педагогічного персоналу. Вчителі та викладачі повинні бути обізнані з принципами роботи з травмованими учасниками освітнього процесу, розуміти, як впливають травматичні події на поведінку та навчальну успішність студентів, і володіти навичками для надання необхідної підтримки.

Не менш важливою є методична підтримка педагогів, забезпечення умов для підвищення кваліфікації та запобігання професійному вигоранню. В умовах війни педагоги самі часто зазнають емоційного виснаження, тому створення комфортного робочого середовища, підтримка ментального здоров'я та запровадження програм з підвищення життєстійкості є необхідними кроками для збереження ефективності їхньої роботи.

Особлива увага також повинна приділятися підготовці майбутніх педагогів. Необхідно впроваджувати спеціальні модулі у програми професійної підготовки, що навчать майбутніх вчителів розпізнавати ознаки травми та надавати підтримку учасникам освітнього процесу. Вони повинні володіти методами роботи у складних умовах та бути готовими створювати безпечне та підтримуюче середовище для своїх учнів.

Війна в Україні поставила перед системою освіти безпрецедентні виклики, пов'язані з фізичним та психологічним впливом на учасників освітнього процесу. Травма-інформоване навчання стало необхідним інструментом для подолання наслідків травматичних подій та забезпечення стабільного навчання навіть в умовах війни. Воно базується на створенні

безпечного, підтримуючого середовища, яке враховує індивідуальні потреби кожного учасника процесу.

Соціально-емоційне навчання є важливою складовою цього підходу, що допомагає студентам розвивати емоційні навички, необхідні для подолання стресу та тривожності. Підготовка педагогів та майбутніх вчителів до роботи з травмованими учасниками освітнього процесу є важливим завданням для закладів освіти, адже це сприяє збереженню ефективності навчання та підтримки емоційного благополуччя всіх його учасників.

Травма-інформоване навчання забезпечує новий погляд на освіту в умовах війни, роблячи акцент на психологічну та емоційну підтримку, що є необхідною умовою для успішної адаптації та стійкості освітньої системи в умовах кризи.

Використані джерела:

1. Дужик Н. Соціально-емоційне навчання в системі сучасних педагогічних знань. Humanities science current issues. 2020. Т. 2, № 27. С. 186–192. URL: https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/27.203552

2. Матвієнко О., Ведмеденко Н., Химич М. Особливості прояву тривожності у дітей молодшого шкільного віку в умовах війни. Освітньо-науковий простір. 2024. № 6 (1). С. 76–85. URL: https://doi.org/10.31392/onp.2786-6890.6(1).2024.08

3. Матвієнко О., Олефіренко Т. Емоційне благополуччя дітей та педагогів: проблеми та практика підтримки в умовах військової агресії. Освітньо-науковий простір. 2023. № 3 (2). С. 71–79. URL: https://doi.org/10.31392/onp.2786-6890.3(2).2022.08

4. Holovatenko T. Trends of teacher training to the implementation of trauma-informed education: experience of developed countries. Osvitolohiya. 2023. № 12. С. 42–54. URL: https://doi.org/10.28925/2226-3012.2023.12.4

Мішина Софія Костянтинівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
УДУ імені Михайла Драгоманова
Науковий керівник: канд..біолог.н., проф. Телецька Л. І.

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ДО ЗВИЧАЇВ І ТРАДИЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

У сучасному стані розвитку інклюзивної освіти в Україні особливого значення набуває формування цінностей українських національних звичаїв і традицій у дітей з особливими потребами. Це сприяє не лише їхній соціальній інтеграції, а й розвитку морально-етичних цінностей, які є важливими для цілісного розвитку особистості.

Національно-патріотичне виховання дітей з особливими потребами включає в себе передачу соціального досвіду, передачу духовних надбань українського народу та формування особистісних характеристик української нації. Важливою складовою цього процесу є організація тематичних заходів, таких як ранкові зустрічі, години спілкування, екскурсії визначними місцями України, зустрічі з видатними особистостями тощо.

Для формування цінностей використовуються інтерактивні вправи, рольові ігри, дискусії та творчі завдання. Наприклад, під час ранкових зустрічей на тему «Україна-моя країна» діти знайомляться з українською національною символікою та виховують гордість за свою державу. Години спілкування на тему «Українці – нація, яка не зламається» допомагають дітям зрозуміти важливість національної єдності та патріотизму.

Окремої уваги заслуговує адаптація навчальних матеріалів та методик викладання до потреб дітей з різними порушеннями. Це дозволить дітям з особливими потребами комфортно брати участь у освітньому процесі та сприятиме їхній соціальній інтеграції.

Щоб допомогти дітям з особливими потребами сформувати ціннісне ставлення до національних традицій, необхідно враховувати їхні психологічні особливості. Важливо надавати психологічну підтримку як дітям, так і їхнім батькам та педагогам. Таким чином можна створити сприятливе середовище для розвитку дитини та її інтеграції в суспільство.

Соціальна інтеграція дітей з особливими потребами є важливим аспектом їхнього розвитку. Важливо організовувати спільні заходи, які дають можливість дітям взаємодіяти з однолітками та брати участь у спільних проєктах і заходах.

Це розвиватиме почуття приналежності до громади та сприятиме формуванню соціальних навичок.

Сучасні мультимедійні технології можуть бути ефективним інструментом у формуванні ціннісного ставлення до національних традицій. Інтерактивні презентації, відео та віртуальні тури можуть зробити процес навчання більш цікавим та доступним для дітей з особливими потребами.

Загалом, успішний розвиток ціннісного ставлення до національних традицій у дітей з особливими потребами потребує співпраці батьків, педагогів та суспільства. Це сприяє гармонійному розвитку особистості та зміцнює національну єдність і соціальну згуртованість.

Використані джерела:

1. Романенко, О. В. (2018). Формування ціннісного ставлення до національних традицій у дітей з особливими потребами. Київ: Науково-методичний центр.

2. Сисоєва, С. О. (2020). Національно-патріотичне виховання в умовах інклюзивної освіти. Харків: Видавництво Харківського національного університету.

3. Обухівська, А. Г. (2017). Психологічний супровід інклюзивної освіти. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи.

4. Сухомлинський, В. О. (2020). Виховання цінностей у дітей з особливими освітніми потребами. Львів: Видавництво Львівського національного університету.

5. Гончаренко, С. У. (2019). Інклюзивна освіта: методичні рекомендації. Київ: Видавництво "Освіта України".

6. Кравченко, Л. М. (2021). Використання мультимедійних технологій у навчанні дітей з особливими потребами. Харків: Видавництво Харківського національного педагогічного університету.

Невойт Дарина Олександрівна
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
УДУ імені Михайла Драгоманова
Науковий керівник: канд.пед.наук, доц. Янковська І.М.

ГЕНДЕРНА ЕКСПРЕСІЯ, ЇЇ РОЛЬ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Гендерна експресія є важливим аспектом розвитку дитини, адже вона формує основи її ідентичності, впливає на взаємодію з іншими та визначає ставлення до себе і світу. У початковій школі, як одному з перших соціальних середовищ дитини, прояви гендерної експресії часто зіштовхуються зі стереотипами та обмеженнями, що можуть негативно впливати на її розвиток.

У сучасному суспільстві, яке все більше орієнтується на принципи рівності, толерантності та визнання індивідуальності, питання гендерної експресії набуває особливого значення. Для дітей молодшого шкільного віку початкова школа є важливим етапом соціалізації, під час якого закладаються основи їхньої ідентичності, самоповаги та сприйняття навколишнього світу. У цей період діти починають усвідомлювати гендерні ролі та очікування, які, на жаль, часто формуються під впливом суспільних стереотипів. Проблема гендерної експресії особливо актуальна через те, що стереотипи щодо "чоловічих" і "жіночих" ролей можуть обмежувати розвиток особистості, впливаючи на інтереси, здібності та впевненість у собі. У шкільному середовищі це може проявлятися у формі обмеження вибору ігор, діяльності чи навіть навчальних предметів, що, у свою чергу, негативно впливає на мотивацію до навчання.

Таким чином, дослідження гендерної експресії в контексті початкової школи є важливим не лише для гармонійного розвитку дітей, але й для впровадження в освітній процес принципів інклюзивності, рівності та взаємоповаги. Це дозволить формувати у дітей цінності, які сприятимуть побудові толерантного та справедливого суспільства в майбутньому.

Гендерна експресія є невід’ємною складовою розвитку особистості дитини, особливо в початковому шкільному віці, коли активно формуються основи самоідентифікації, комунікативних навичок і соціальних зв’язків.

Гендерна експресія дає дитині змогу усвідомити і прийняти власну індивідуальність. Коли дитина має можливість вільно виражати себе через одяг, поведінку чи інтереси, це сприяє її емоційному благополуччю та позитивному ставленню до себе. Навпаки, обмеження чи осуд гендерного самовираження можуть викликати сумніви у власній цінності та знизити рівень самооцінки.

Гендерні стереотипи можуть впливати на вибір дітьми сфер діяльності, наприклад, спорт, науку чи мистецтво. Коли дитина має свободу у самовираженні, вона вільно досліджує власні інтереси та розвиває здібності у тих сферах, які їй дійсно цікаві, а не лише в межах суспільно "дозволеного" для її статі.

Гендерна експресія є важливим інструментом для налагодження стосунків з іншими дітьми. Відкрите й толерантне середовище дозволяє дітям легше знаходити спільну мову, розвивати співчуття та взаємоповагу. Це сприяє формуванню у них цінностей інклюзії й рівності.

У початковій школі гендерна експресія відіграє значну роль у:формуванні самооцінки дитини; соціальній адаптації в колективі однолітків; становленні емоційної стабільності та комунікативних навичок [1, с. 25]. Діти молодшого шкільного віку активно досліджують себе і навколишній світ, тому вони потребують підтримки у вільному вираженні своїх уподобань без страху осуду чи глузувань.

Суспільство часто нав’язує дітям уявлення про "чоловіче" і "жіноче", починаючи з вибору іграшок і закінчуючи професійними орієнтирами. Наприклад, "дівчатка повинні бути спокійними і охайними", а "хлопчики — активними і сміливими". У школі ці стереотипи проявляються через: структуру уроків (акцент на точних науках для хлопчиків і гуманітарних для дівчаток); зміст підручників, де герої часто відповідають гендерним стереотипам; поведінку вчителів, які інколи підсвідомо оцінюють дітей через призму очікуваних ролей [2, с. 34]. Такі підходи можуть обмежувати інтереси дітей, знижувати їхню мотивацію до навчання та негативно впливати на самоповагу.

Для подолання впливу стереотипів на розвиток дітей у початковій школі важливо впроваджувати гендерно-чутливі педагогічні підходи, які включають:

Створення безпечного середовища. Вчителі мають забезпечити дітям свободу у вираженні своїх уподобань і вподобань. Наприклад, не обмежувати вибір іграшок або кольорів для творчих завдань.

Інтеграцію толерантності у навчальний процес. Включення в програму уроків про різноманіття, рівність та повагу до особистості допомагає формувати толерантне ставлення до відмінностей між людьми.

*Розвиток критичного мислення.*_Використання прикладів з підручників для аналізу гендерних стереотипів та їх впливу на суспільство.

Рольові ігри. Інтерактивні заняття, де учні приміряють різні соціальні ролі незалежно від статі, сприяють усвідомленню рівності та знижують бар’єри у сприйнятті гендерної експресії.

*Підвищення обізнаності педагогів.*_Вчителі повинні розуміти природу гендерної експресії та її значення для гармонійного розвитку дітей [3, с. 42].

Сім’я є першою соціальною інституцією, яка впливає на формування гендерної ідентичності. Очікування батьків, їхні установки щодо "правильного" виховання можуть як підтримувати дитину, так і заважати їй вільно виражати себе. Тому співпраця школи і сім’ї є ключовим фактором у забезпеченні гармонійного розвитку дитини.

Завдяки батьківським зборам, тренінгам для батьків і спільним шкільним проектам, спрямованим на підвищення обізнаності про гендерні питання, можна створити єдину платформу для підтримки індивідуальності кожної дитини [4, с. 15].

Гендерна експресія має значний вплив на формування особистості, соціалізацію та загальний розвиток дитини. Водночас вона може мати як позитивні, так і негативні аспекти, які варто враховувати.

Розглянемо позитивні сторони гендерної експресії.

1. Розвиток індивідуальності та самоідентичності. Дитина, яка вільно виражає себе, краще усвідомлює свої бажання, інтереси та здібності. Гендерна експресія допомагає дитині прийняти себе і зберегти почуття самоповаги.

2.Емоційне благополуччя. Свобода у вираженні гендерної ідентичності знижує рівень тривожності та сприяє гармонійному емоційному розвитку. Вільна гендерна експресія створює передумови для формування стійкої самооцінки.

3.Підтримка творчого потенціалу. Свобода самовираження сприяє розвитку уяви, креативності та інноваційного мислення. Діти, які не обмежені гендерними стереотипами, вільно пробують себе у різних видах діяльності, що збагачує їхній досвід.

4.Рівність і толерантність у суспільстві. Підтримка гендерної різноманітності сприяє формуванню толерантного середовища у школі та суспільстві загалом. Діти, які бачать різноманіття, виростають більш відкритими до відмінностей інших людей.

Розглянемо негативні сторони гендерної експресії.

1. Суспільний тиск і дискримінація. У деяких соціальних контекстах діти, які не відповідають "традиційним" уявленням про гендер, можуть стикатися з булінгом або упередженнями з боку однолітків, учителів чи суспільства. Дискримінація може призводити до ізоляції, зниження самооцінки та емоційних травм.

2. Вплив гендерних стереотипів. Навіть якщо дитина прагне самовираження, стереотипи в школі або родині можуть обмежувати її прояви. Наприклад, вибір "нетипових" занять чи ігор може критикуватися. Непорозуміння з батьками чи педагогами. Деякі батьки чи вчителі можуть не

розуміти важливості гендерної експресії, вважаючи її "відхиленням від норми". Це може створювати напруження в стосунках і негативно впливати на дитину.

3. Ризик соціального відторгнення. У більш консервативних громадах діти, які виражають себе "нестандартно", можуть стикатися з неприйняттям, що впливає на їхній емоційний стан і соціальну адаптацію.

4. Непідготовленість шкільної системи. Освітні заклади не завжди готові підтримувати дітей у їхньому гендерному самовираженні через відсутність знань або відповідної політики.

Гендерна експресія має більше позитивних сторін, коли її підтримують і приймають у родині та школі. Проте без належної підтримки з боку дорослих та освітнього середовища вона може стати джерелом проблем для дитини. Тому, важливо створювати сприятливі умови для вільного самовираження дітей, працюючи над усуненням гендерних стереотипів у суспільстві. Питання гендерної експресії є важливим в сучасній школі і теперішньому світі. Вона потребує уваги з боку педагогів, психологів та батьків.

Отже, гендерна експресія у початковій школі є важливим компонентом розвитку дитини, який впливає на її самооцінку, соціалізацію та успіхи у навчанні. Завдання школи — створити умови, за яких кожна дитина зможе вільно виражати свою особистість, не зіштовхуючись із обмеженнями чи упередженнями. Інклюзивне та толерантне середовище допомагає розвивати повагу до себе та інших, критичне мислення і прийняття різноманітності. Школа повинна стати простором, де кожен учень може бути собою без страху осуду, а освітній процес має бути спрямованим на усунення гендерних стереотипів і підтримку кожної дитини у її самовираженні.

Використані джерела:

1. Гендер і освіта: підходи та перспективи / За ред. О. Іванченко. – К.: Освіта, 2020. – 250 с.

2. Смирнова Л. Вплив гендерних стереотипів на формування особистості. – Харків: Освітній центр, 2019. – 180 с.

3. Петренко О. Гендер у сучасній педагогіці. – Львів: Новий Світ, 2021. – 160 с.

4. Ковальчук М. Гендерні аспекти соціалізації дитини. – Одеса: Гуманітарна академія, 2020. – 140 с.

Новікова Анна Максимівна
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
УДУ Михайла Драгоманова, Україна
Науковий керівник: канд..пед.наук, доц. Янковська І.М.

ФОРМУВАННЯ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У сучасних умовах реформування освіти питання формування активності молодших школярів набуває особливої актуальності. Нова українська школа (НУШ) ставить на меті створення умов для розвитку особистісних та соціальних якостей учнів, формування їхньої самостійності, відповідальності та активної участі у навчальному процесі. Це важливо не лише для поліпшення академічних результатів, а й для всебічного розвитку дитини, яка буде здатна ефективно взаємодіяти з оточенням і розвивати критичне мислення [3]. Формування активності учнів пов'язане з їхнім інтересом до навчання, залученням до пізнавальної діяльності, розвитком креативності та здатності до самостійного прийняття рішень. Це є базовою цінністю, яку закладає освітня концепція НУШ, підкреслюючи важливість розвитку особистісних якостей дитини на кожному етапі її навчання.

Активність школярів можна визначити як прагнення до дій, ініціативності та здатності самостійно вирішувати проблеми. У молодшому шкільному віці цей процес підтримується природною цікавістю дитини, її бажанням дізнаватися нове та взаємодіяти з однолітками. Сучасні підходи в педагогіці акцентують увагу на створенні умов, де діти можуть виявляти свою активність, брати участь у різних формах групової роботи та спільних проєктах. Дослідження показують, що ігрові методи, рольові ігри та робота в малих групах допомагають розвивати в учнів уміння взаємодіяти, досягати спільних цілей і приймати відповідальність за свої дії [1]. Під час ігрової діяльності діти засвоюють нові знання в невимушеній формі, що сприяє розвитку їхньої креативності та ініціативності.

Інтерактивні методи навчання, на яких базується НУШ, є важливим інструментом для формування активності. Вони включають проєктну діяльність, інтерактивні вправи та ігри, що стимулюють допитливість, увагу, самоконтроль і бажання дізнатися нове. Наприклад, залучення учнів до проєктних завдань, де вони можуть досліджувати навколишній світ, застосовувати свої знання в реальних ситуаціях, сприяє формуванню в них самостійності та активної життєвої позиції. Проєктна діяльність особливо

ефективна, оскільки вона вимагає від дитини не лише засвоєння інформації, але й пошуку власних шляхів її використання, що підвищує мотивацію до навчання [5].

Формування активності молодших школярів є невід'ємною складовою сучасного освітнього процесу, особливо в умовах змін, які пропонує Нова українська школа. Відповідно до концепції НУШ, розвиток активності учнів стає пріоритетним завданням, що передбачає впровадження інноваційних підходів до навчання та врахування індивідуальних особливостей дітей. Відомо, що активні учні більш охоче залучаються до навчального процесу, демонструють кращі результати у навчанні та розвивають впевненість у собі, що є важливими передумовами для подальшого навчання та соціалізації [2].

Одним із центральних компонентів формування активності є стимулювання пізнавальної мотивації. Дослідження показують, що цікавість до навчання зростає, коли школярі мають можливість самостійно досліджувати матеріал, проводити експерименти та висловлювати свої думки щодо опрацьованої теми. Для досягнення цієї мети в НУШ використовуються такі методи, як інтерактивні ігри, експериментальні заняття, навчальні екскурсії та проєктна діяльність. Наприклад, робота в групах над певною темою дозволяє дітям не лише здобути нові знання, а й вчить їх співпраці, прийняттю рішень та відповідальності за кінцевий результат роботи [4].

Особливе місце у формуванні активності учнів посідають цифрові технології. Використання сучасних навчальних платформ, інтерактивних дошок і планшетів сприяє залученню дітей до процесу навчання, робить його цікавішим і доступнішим. Застосування технологій також дозволяє вчителю варіювати завдання, адаптувати їх під потреби кожного учня та зберігати матеріали для подальшого використання в домашньому середовищі. Діти, які працюють з цифровими ресурсами, навчаються використовувати інтернет як джерело інформації, критично ставитися до змісту та застосовувати здобуті знання для вирішення практичних завдань [1].

Роль учителя залишається визначальною у розвитку активної позиції школярів. Ефективність цього процесу залежить від того, наскільки вчитель спроможний створити навчальне середовище, де кожен учень відчуває себе важливим та здатним. Використання позитивного зворотного зв'язку, заохочення, підтримка ініціатив учнів створюють довіру до вчителя та навчального процесу загалом. Дослідження підкреслюють, що учні, які отримують достатньо підтримки від учителя, демонструють вищий рівень зацікавленості у навчанні та прагнуть до самостійної роботи [3].

Серед інших важливих аспектів, які впливають на формування активності, слід відзначити підтримку з боку батьків. Залучення батьків до

навчального процесу, створення сприятливого домашнього середовища для навчання, спільне виконання завдань і спостереження за успіхами дитини допомагають зміцнити її мотивацію. Крім того, батьки можуть сприяти розвитку самостійності у своїх дітей, навчаючи їх приймати рішення та відповідати за свої дії. Взаємодія вчителів і батьків є важливою умовою гармонійного розвитку активності учнів [6].

Таким чином, формування активності молодших школярів є багатогранним процесом, що охоплює різні педагогічні підходи, засновані на сучасних технологіях, методах інтерактивного навчання та співпраці з батьками. НУШ відкриває можливості для розвитку ініціативних, самостійних і відповідальних особистостей, здатних до критичного мислення та соціальної адаптації. Формування активності є фундаментом для подальшого навчання та становлення компетентного, успішного громадянина [5].

Особлива роль у формуванні активності молодших школярів належить учителю. У НУШ акцент робиться на особистісно-орієнтованому підході, що враховує індивідуальні особливості та потреби кожного учня. Учитель має створювати атмосферу підтримки, довіри та взаєморозуміння, що дає дітям впевненість у собі та заохочує їх до активної участі. Різноманітні методи мотивації, такі як заохочення, похвала та надання учням можливості вибору, сприяють формуванню впевненості у власних силах та готовності брати на себе відповідальність [4]. Учитель також має важливу роль у впровадженні ігрових і проєктних методів навчання, адаптації навчальних матеріалів до інтересів і можливостей дітей.

Практична реалізація формування активності молодших школярів у НУШ охоплює також застосування новітніх педагогічних технологій. Використання цифрових освітніх ресурсів, інтерактивних дошок, навчальних платформ робить процес навчання цікавим і доступним для учнів. Інтеграція різних предметів у рамках однієї теми, що є одним із принципів НУШ, розширює можливості для вивчення матеріалу з різних перспектив і розвиває навички критичного мислення. Інтегровані уроки сприяють кращому засвоєнню знань, оскільки учні бачать зв'язки між різними дисциплінами та реальним життям, що спонукає їх до активної участі в навчальному процесі [2].

Залучення батьків також є важливим фактором для підтримки активності школярів. Батьки можуть допомагати своїм дітям у виконанні завдань, підтримувати інтерес до навчання та створювати вдома умови для самостійного виконання завдань. Співпраця між батьками та вчителями сприяє зміцненню мотивації дитини до навчання, оскільки вона бачить, що її успіхи важливі для найближчого оточення. Таким чином, спільна робота педагогів і батьків

допомагає створити гармонійне освітнє середовище, де дитина почувається підтриманою та впевненою у своїх силах [6].

Отже, формування активності молодших школярів є важливим аспектом освітнього процесу в Новій українській школі. Це досягається за допомогою інтерактивних методів, індивідуального підходу вчителя, впровадження сучасних технологій і тісної співпраці з батьками. Активність школярів не лише сприяє ефективному засвоєнню знань, а й формує особистість, яка здатна самостійно приймати рішення, адаптуватися до нових умов і впевнено взаємодіяти з оточуючими.

Використані джерела:

1. Бондар В. І. Дидактика: підручник. Київ: Либідь, 2005. 432 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. – Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні основи. Київ: Либідь, 2003. 280с.
3. Концепція Нової української школи / Міністерство освіти і науки України. Київ: МОН, 2016. [Електронний ресурс]. URL: https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola
4. Лозова В. І., Ткаченко О. В. Педагогіка: навч. посібник для студ. вищих навч. закл. Харків: ОВС, 2002. 351 с.
5. Ковальчук В. В., Білик Н. І. Технології розвитку творчих здібностей учнів початкової школи/ Київ: Академія, 2009. 256 с.
6. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи/ Київ: Генеза, 2012. 367 с.

Орлова Валерія Олексіївна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
УДУ імені Михайла Драгоманова
Науковий керівник: канд..пед.наук, доц. Янковська І.М.

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ПРОЄКТНОГО НАВЧАННЯ

Дослідницька діяльність - це найбільш розвинена форма самоосвіти учня. Розвиток дослідницьких навичок у дітей являє собою тривалий і складний процес. Учителю слід враховувати, що в сучасних освітніх підходах особлива увага приділяється здібностям дітей до самостійного мислення, набуття та використання знань, обмірковування рішень, планування дій, а також на їхньому вмінні взаємодіяти в різнорідних групах. Таким чином, роль вчителя полягає в тому, щоб поступово і систематично впроваджувати наукові дослідницькі знання. Важливо не обмежувати дитячу ініціативу, а навпаки, заохочувати та підтримувати її. Зараз найефективнішим способом є метод проєктного навчання.

Поняття «проект» не є новим, існує глибоко вкорінена традиція виконання проектів у навчальних закладах, але виконання проектів не є практикою проектного навчання. Аналіз показує, що традиційні проекти розглядаються як ряд короткострокових завдань, які виконуються під керівництвом вчителя, не мають відношення до життя учнів і не нагадують роботу, виконану в реальному світі. У традиційних проектах і учні, і вчителі зосереджені на самому продукті. Вчитель проводить уроки, включаючи планування, дослідження і представлення всієї інформації учням. Потім учні виконують завдання, які вдосконалюються вчителем, який розглядається як джерело знань, і, нарешті, учні представляють свої проекти класу і вчителю. Під час проектного навчання учні залучені до процесу дослідження з самого початку, що стимулює навчання за допомогою запитань, які спонукають до роздумів.

Основними дослідниками та педагогами які розробляли основні теоретичні засоби проєктного навчання є Джон Дьюї, Вільям Г. Кілпатрик та українські педагоги. Одним з них був широковідомий В.О. Сухомлинський. Популярним методом формування дослідницьких умінь засобами проєктного навчання є «Концепція відкриття через відданість» американського філософа і педагога, котрий є одним із засновників проектного навчання - Джон Дьюї. Дьюї вважав важливим, щоб дитина не просто отримувала знання але і могла активно застосовувати їх на практиці. Основними його ідеями були:

орієнтовність на інтереси учнів. За проєктним початком навчання можна обрати ті, які вони виконують, і самостійно спланувати свою роботу. Це викликає велику увагу та активну участь у процесі відкриття. Такої ж думки був і відомий вчений Вільям Г. Кілпатрик. Він наголошував на інтересах дітей а також групову взаємодію між учнями в класі. А ось, наприклад, український педагог В.О. Сухомлинський наголошував на індивідуальному навчанні а також на дотримання локальних тем, а саме акцент робити на розгляді, впливі з-поміж близьких людей, культурі, екології. Тобто те, що допомагає формувати образи з рідкісною крайовою та багатолюдським суверенітетом.

Отже, основною метою проектного навчання є створення середовища, в якому учні, працюючи в робочих групах, чи індивідуально, залучаються до дослідницького процесу, в якому їм надається підтримка у розвитку навичок вирішення проблем, критичного мислення, подолання викликів та визначення власних потреб для проектування кінцевого результату. Протягом усього процесу навчання вони досліджують, що вони знають, чого їм потрібно навчитися, що їм потрібно застосувати, усвідомити, поділитися і, нарешті, виконати для інших. Акцент робиться на весь процес від початку до кінцевого продукту, в якому учні заохочуються до спільної роботи в групах для досягнення поставлених цілей.

Використані джерела:

1. Дьюї, Дж. Демократія та освіта . Нью-Йорк: The Macmillan Company.

2. Кілпатрік, У. Х.Метод проектів . Записи педагогічного коледжу.

3. Шиян, О. В. Проект навчання в початковій школі . Київ: Освіта, 2019.

4. Гончаренко, С. У. Основи педагогічного дослідження . Київ: Вища школа, 2017.

5. Піаже, Ж. Мова та омана дітей . Київ: Освіта, 1999.

6. Виготський, Л. С. Психологія розвитку дитини . Київ: Освіта, 1996.

***Паламарчук Владислав Олегович**,*
аспірант спеціальності «011 Освітні, педагогічні науки
(теорія та методика професійної освіти)»,
УДУ імені Михайла Драгоманова
Науковий керівник: канд.пед.наук, доц.. Янковська І.М.

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СФЕРІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Інформаційно-комунікаційні технології на сьогоднішньому етапі розвитку української освіти стали одним з важливих її компонентів. Вони відіграють значну роль у виконанні завдань освітнього процесу, а саме : у формуванні цілісного світогляду, навчальних, комунікативних та комунікаційних навичок основних психічних якостей учнів. Комп'ютерні технології широко застосовуються в освіті, стають на сучасному етапі навчання однією з важливих деталей навчально-виховного процесу початкової школи.

Відповідно до Закону України «Про освіту», Державної національної доктрини розвитку освіти України в XXI столітті, Концепції загальної середньої освіти, Державного стандарту початкової загальної освіти, вчитель початкових класів маємо здійснити кардинальний перехід від традиційного навчання, спрямованого на передачу готових знань, до розвивального, у якому використовуються інформаційні технології. Сучасна дитина XXI століття знаходиться в світі електронної культури –високих комп'ютерних технологій. Тому і вчитель має володіти інформаційною культурою. Йому необхідно спілкування з здобувачами освіти володіти сучасними методами, прийомами методик разом з освітніми технологіями.

Інформатизація середовища початкової школи відповідно до сучасних умов розвитку суспільства сприяє забезпеченню належного рівня інформаційної культури учня; підвищенню ефективності навчально-виховного процесу за рахунок впровадження нових інформаційних технологій навчання та удосконалення управління дослідницькою, проєктною діяльністю. В освітньому середовищі початкової школи інформаційні технології використовуються як засоби навчання і виховання, інструмент пізнання навколишньої дійсності, засоби комунікації, засоби автоматизації процесу контролю і обробки результатів освітньої діяльності учнів, тестування і діагностики, засоби організації дослідницької роботи.

Висвітлення проблем, пов'язаних із використанням сучасних інформаційних технологій у навчальному процесі початкової школи, розкрито в роботах дослідників В. Андрієвської, В. Андрущенка, В. Бикова, А. Верланя, М. Жалдака, М. Кадемія, В. Кременя, Л. Ілійчука, В. Мельніченка, Н. Морзе, Б.

Павлюка, А. Півторака, зарубіжних дослідників Д. Клементса, К. Хохмана, Т. Оппенхеймера, С. Пейперта та інших.

Під термін «нові інформаційні технології» розуміють впровадження нових підходів до освітнього процесу, що орієнтований на розвиток інтелектуально-творчого потенціалу людини з метою підвищення його ефективності, завдяки застосуванню сучасних технічних засобів. До складу сучасних інформаційних технологій відносяться всесвітня мережа Інтернет її сервіси, як електронна пошта, телекомунікації, що надають широкі можливості. Сучасна комунікація невід'ємна від інформаційних технологій, тому на сучасному етапі розвитку технічних і програмних засобів інформаційні технології називають інформаційно-комунікаційними.

У педагогічних джерелах представленні терміни і поняття «комп'ютерні технології навчання», «нові інформаційні технології», «сучасні інформаційні і комунікаційні технології», «інформаційно-телекомунікаційні технології», «мультимедійні технології». В. Андрущенко, давав акцентував увагу, що інформаційні технології (ІТ, від англ. Information technology) – це галузь діяльності, що належить до технологій управління і характеризується обробкою величезного потоку інформації із застосуванням обчислювальної техніки [1, с. 167].

Поняття «інформаційна технологія» трактується за двома ознаками: педагогічна технологія; застосування електронних засобів навчання. Поняття «інформаційно-комунікаційні технології навчання» (ІКТН), об'єднує ознаки педагогічної технології, застосування комп'ютера та телекомунікаційних мереж, передбачає взаємодію викладачів і студентів, використання спеціальних форм, методів, засобів навчання [2, с. 28].

Електронні засоби навчання – це засобів нового покоління, інформація в яких зберігається на цифрових або аналогових носіях даних і відтворюється на електронному обладнанні. Вони поділяється на різновиди: педагогічні програмні засоби, бібліотека електронної наочності, електронні підручники та посібники, мультимедійні курси, програмно-методичні комплекси, навчальне програмне забезпечення для викладання та вивчення професійно орієнтованих дисциплін.

Інформаційно-комунікаційні технології у освітньому процесі початкової школи направленні на формування вміння працювати з інформацією, розвиток комунікативних здібностей, виховуючи особистість «інформаційного суспільства», поліпшення якості навчання за допомогою більш повного використання доступної інформації, де комп'ютер це засобу, а не суб'єкт навчальної діяльності. Застосування комп'ютерних технологій на уроках освітніх галузей в початковій школі дає можливість використання додаткового матеріалу, підвищує ступінь наочності, посилює мотивація навчання та підвищується інтерес до змісту навчального предмета. Одночасно, таке

застосування інформаційно-комунікаційних технологій сприяє розвитку творчих здібностей школярів.

У психологічних дослідженнях зазначається, що інформаційно-комунікаційні технології впливають на формування теоретичного, творчого та модульно-рефлексивного мислення учнів, що комп'ютерна візуалізація навчальної інформації має суттєвий вплив на формування уявлень, які займають центральне місце в образному мисленні, а образність уявлень тих чи інших явищ і процесів в пам'яті збагачує сприйняття навчального матеріалу, сприяє його науковому розумінню.

Варто зазначити, що вчителі початкових класів використовують інформаційно-комунікаційні технології з метою : 1) індивідуалізації та диференціації процесу навчання за рахунок можливості вивчення з індивідуальною швидкістю засвоєння матеріалу; 2) здійснення контролю зі зворотним зв'язком, з діагностикою помилок і оцінкою результатів навчальної діяльності; 3) здійснення самоконтролю і самокорекції; 4) тренування в процесі засвоєння навчального матеріалу і самопідготовки учнів; 5) проведення практичних робіт в умовах імітації в комп'ютерній програмі; 6) підготовки учасників освітнього процесу до життєдіяльності в умовах інформаційного суспільства.

Застосування самої техніки (комп'ютера) як засобу навчання, спричинює дидактичні можливості у роботі з учнями: формування науковості навчання; інтенсифікація процесу навчання; здійснення активних методів навчання; сприяння мотиваційному аспекту навчання; здійснення систематичного та об'єктивного контролю знань і вмінь тих, хто навчається; звільнення вчителя від чорнової роботи.

Дидактичні можливості комп'ютеризації як використання обчислювальної техніки пов'язують із підвищенням інтенсифікації процесу навчання, але для цього потрібно мати навчальні програми, які б відповідали високим педагогічним вимогам. Ефективним засобом використання комп'ютера в навчальному процесі є його можливість керувати самим процесом тих, хто навчається. При цьому, забезпечуючи індивідуальне навчання, самостійну роботу, допомогти учневі у разі необхідності при розв'язуванні різноманітних задач. Здобувачі освіти застосовуючи персональний комп'ютер (ПК) стають дослідника.

Змінюються і функції вчителя, коли учень використовує персональний комп'ютер у навчальному процесі, оскільки здійснюється перерозподіл між педагогом і ПК. Однак, техніка виконує ті функції, з якими вона може справитися ефективніше, ніж вчитель. Програмна і технічна система ПК допомагають учителю компонувати інформацію, планувати її зміни, видавати креслення, таблиці, графіки на екран дисплея. Подання інформації здійснюється в будь-якому часовому режимі, а наявність дидактичних засобів з

виділенням інформації (наочність, підкреслювання, штрихування, кольорове зображення і т.п.) значно підвищує реалізацію інформаційної функції ПК. Особливої уваги при цьому заслуговує структурування матеріалу, який при навчанні краще сприймається з екрана дисплея.

Можливість індивідуального навчання забезпечує ПК у порівнянні з іншими технічними засобами навчання. За спостереженнями вчителів індивідуалізацію процесу навчання можна здійснювати за послідовністю понять, що вивчаються; рівнем науковості матеріалу; засвоєння, складності і кількості пред'явлених завдань, часу навчання.

Отже, використання інформаційно-комунікаційних технологій вчителем початкових класів в Новій українській школі сприяє осучасненню навчального процесу, кращому сприйняттю й засвоєнню учнями навчального матеріалу, зростанню інтересу до пізнання, індивідуалізації навчання; розвитку творчих здібностей учнів, скороченню видів роботи, що стомлюють дітей, використанню різних аудіовізуальних засобів (музики, графіки, анімації) для збагачення змісту і посилення мотивації навчання, більш динамічній подачі матеріалу, формуванню в учнів адекватної самооцінки та створенню умов для самостійної роботи, самоосвіті й самовдосконаленню особистості учня й учителя, засвоєння нових важливих та сучасних компетентностей.

Інформаційно-комунікаційні технології використовують в урочної і позаурочної діяльності, розширюючи можливості навчально-виховного процесу, забезпечуючи нові шляхи подачі інформації, даючи можливість для випробовування власних ідей під час проєктної діяльності з різних освітніх галузей початкової школи.

Методично правильне використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій на уроках у початковій школі сприяє розвитку особистості дитини, її інтелекту, пам'яті, уваги і багатьом іншим її якостям. Сучасні технології є потужним мотиваційним стимулом. Однак, збільшення часу безпосередньої роботи за комп'ютером здобувача початкової освіти спричинює низку негативних наслідків, таких як: перезбудження нервової системи, втому очей, статистичне напруження м'язів спини і шиї, загальну стомлюваність організму. Наскільки б не було привабливим засобом для навчальної діяльність використанням інформаційно-комунікаційних технологій на уроці, необхідно вчителю наголошувати своїм учням на суворому дотриманню встановлених санітарних норм збереження здоров’я школярів.

Використані джерела:

1. Кремень В. Г. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті і формування інформаційного суспільства. Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. 2006. №6. С. 5–9.

2. Педагогіка вищої школи / за заг. ред. В.Г. Кременя, В.П. Андрущенка, В.І. Лугового. Київ : Педагогічна думка. 2008. 256 с.

Пелех Іванна Богданівна
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
УДУ Михайла Драгоманова, Україна
Науковий керівник: канд. філол. наук, доц. Волошина В. В.

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Використання штучного інтелекту (ШІ) на уроках у початковій школі може істотно змінити освітній процес, створити індивідуальні можливості для навчання, розвинути творчі здібності учнів і підвищити ефективність засвоєння матеріалу. Упровадження ШІ в початкову освіту створить більш інтерактивні, доступні і захоплюючі способи навчання, однак для успіху необхідно враховувати підготовку вчителів та безпеку даних.

Одним з найефективніших способів використання штучного інтелекту в початковій школі є персоналізація навчання. ШІ допомагає викладачам аналізувати індивідуальні особливості кожного учня й адаптувати навчальні матеріали до їхніх потреб [1]. Наприклад, використання платформи Kahoot! або Quizlet дозволяє створювати інтерактивні тести, адаптовані до рівня знань дітей, що робить процес навчання цікавішим та ефективнішим. Це допоможе автоматично оцінювати відповіді учнів та надавати відгуки та рекомендації щодо подальшого навчання.

Вагомим є використання віртуального помічника для підтримки дітей у вивченні мови. Такі програми, як Duolingo, використовують штучний інтелект для адаптації уроків відповідно до рівня знань учня, автоматично регулюють складність завдання, надаючи кожному можливість учитися в певному темпі. Для школярів, яким потрібна додаткова увага, такий інструмент може створювати індивідуальні завдання, що дозволяють краще засвоювати матеріал.

У школах з великою кількістю учнів важливою перевагою є те, що ШІ може автоматизувати такі функції управління, як оцінювання. Чат-бот, що використовує ШІ, автоматично перевіряє тести та домашні завдання, надає миттєвий зворотний зв'язок, дозволяючи вчителям економити час на повсякденних завданнях, не витрачати його на індивідуальну роботу з дітьми, які потребують особливої уваги [2].

Але, незважаючи на очевидні переваги, з упровадженням ШІ в освітній процес виникають певні проблеми. Однією з головних є підготовка вчителів до роботи з новими технологіями. Не кожен володіє достатнім рівнем технічних знань, щоб ефективно використовувати такий інструмент на уроках. Деякі

вчителі можуть відчувати стрес або занепокоєння через необхідність освоювати нове, тому важливо проводити професійну підготовку, що допоможе не лише усвідомити технічні аспекти застосування ШІ, а й дізнатись, як інтегрувати нові технології в педагогічну діяльність, ураховуючи традиційні методи навчання.

Потенціал використання штучного інтелекту в початковій школі величезний – від персоналізованого підходу під час навчання до автоматизації процесів управління. Програми з використанням штучного інтелекту допомагають учням краще засвоювати матеріал, розвивають нові навички, заохочують креативність і критичне мислення.

Таким чином, упровадження штучного інтелекту в початковій школі вимагає комплексного підходу, що включає підготовку вчителів, безпеку даних та підтримку взаємодії в класі, при правильному використанні значно підвищує якість освіти та робить її більш інноваційною та доступною для учнів.

Використані джерела:

1. Кисляков А. Майбутнє освіти у світі штучного інтелекту. *Medium*. URL: https://medium.com/штучноінтелектуально/майбутнє-освіти-у-світі-штучного-інтелекту-1184568cfb07

2. Zilberman A. Як ШІ впливає на систему освіти. *ФЕЙСЕР*. URL: https://www.facerua.com/iak-shi-vplivaie-na-sistiemu-osviti/

Полевик Роман Юрійович,
викладач кафедри технологічної освіти
УДУ імені Михайла Драгоманова

МЕДІАОСВІТА В УКРАЇНІ: ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОГО ПЕДАГОГА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Оновлення системи підготовки майбутніх учителів є одним із найважливіших завдань сучасної вищої освіти, яке потребує комплексного підходу та системних змін. У сучасних умовах, коли швидко зростають вимоги до освітньої системи в контексті глобалізації, цифровізації та інтеграції в інформаційне суспільство, необхідно не лише оновити зміст освіти, а й адаптувати його до нових реалій. Це включає в себе впровадження медіаосвіти, яка стає дедалі важливішою для підготовки педагогів, здатних ефективно працювати в умовах, що швидко змінюються.

Соціально-економічні зміни, що сталися в Україні на межі тисячоліть, зумовили потребу в переосмисленні цінностей, підходів до навчання та перегляді методик, технологій і форм організації освітнього процесу. Відповідно до цих змін, процес професійної підготовки педагогів мусить стати більш адаптованим до сучасних викликів, зокрема, тих, що стосуються розвитку медіакомпетентності, інформаційної грамотності та критичного мислення.

У контексті сучасного інформаційного суспільства, основною метою освіти є розвиток особистості, яка є головною цінністю суспільства. Система освіти повинна не лише формувати базові знання, а й активно сприяти розкриттю талантів, розвитку інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей учнів, а також вихованню високих моральних якостей. Важливою метою є підготовка свідомих громадян, які здатні робити усвідомлений вибір життєвих орієнтирів та активно долучатися до збагачення культурного та інтелектуального потенціалу суспільства. Зміна парадигми в професійній підготовці педагогів у XX–XXI століттях акцентує увагу на нових функціях їхньої діяльності, які враховують вимоги сучасного суспільства [3].

Методологічний підхід до дослідження процесу підготовки майбутніх педагогів відповідає загальним етапам пізнання в науці і охоплює кілька рівнів абстракції. На феноменологічному рівні вивчаються факти та явища, їхні якості та властивості. На аналітико-синтетичному рівні розкриваються сутнісні властивості об’єкта дослідження за допомогою педагогічної термінології. А на аксіоматичному рівні аналізуються ціннісні аспекти об’єкта через міждисциплінарний підхід. Прогностичний рівень, в свою чергу, дозволяє

моделювати процеси та явища, створюючи різноманітні педагогічні моделі, включаючи професійний портрет учителя і структуру педагогічної системи.

Практична реалізація ідей включає експериментальну перевірку теоретичних положень та оцінку результатів навчальної та творчої діяльності студентів. Огляд існуючих підходів до методології педагогічних досліджень показав, що, незважаючи на наявність численних теоретичних основ медіаосвіти, все ще існує брак системи методів для дослідження процесу підготовки педагогів до впровадження медіаосвіти. Це підкреслює актуальність проблеми та відкриває нові перспективи для подальших досліджень у цій галузі.

Концепція в педагогіці визначається як система поглядів на педагогічні явища чи процеси. У контексті підготовки педагогів до організації медіаосвіти, ця концепція спирається на положення численних наукових праць, які висвітлюють соціальні, психологічні та методологічні аспекти освіти. Основним принципом підготовки майбутніх педагогів є системний підхід, що дозволяє врахувати всі компоненти освітньої системи, їхні взаємозв'язки та вплив на формування медіакомпетентності [1].

Ключове завдання концептуальної моделі підготовки педагогів полягає у створенні системи активного навчання, що включає розвиток професійної інтуїції, критичного мислення, творчої уяви та здатності до практичного застосування теоретичних знань. Важливим аспектом є розвиток особистості майбутніх учителів через позааудиторну діяльність, де акцент робиться на діалогічній культурі та творчій співпраці.

Концептуальна модель підготовки педагогів до медіаосвіти передбачає кілька ключових компонентів:

1. Соціальний запит: Вона відповідає на потреби суспільства в фахівцях, здатних впроваджувати медіаосвіту, та сприяє особистісній самореалізації педагогів.
2. Підходи: Включає системний, компетентнісний, діяльнісний, культурологічний і синергетичний підходи.
3. Зміст підготовки: Структурує зміст підготовки, що охоплює професійні знання, технологічні навички та креативні здібності.
4. Методичне забезпечення: Передбачає використання різноманітних методів навчання – від інтерактивних імітацій до творчих майстерень і проєктної діяльності. Форми навчання варіюються від лекцій і семінарів до ситуаційних ігор і дискусійних платформ, що стимулюють креативну активність студентів.

Для забезпечення якісної підготовки педагогів важливими є також діагностично-корекційні заходи, які включають оцінку рівня готовності

студентів до організації медіаосвіти та корекцію педагогічного процесу відповідно до отриманих результатів.

Майбутні педагоги повинні володіти необхідними знаннями і навичками для розуміння складних процесів інформаційного суспільства, аналізу соціальних явищ та створення власних освітніх продуктів. Їхня професійна діяльність має бути спрямована на творчий розвиток, самовдосконалення та здатність вирішувати складні педагогічні завдання [2].

У контексті інформаційного прогресу, яке триває в третьому тисячолітті, учителі повинні мати високий рівень медіакомпетентності, оскільки це безпосередньо впливає на формування громадської думки, культури та моральних цінностей у суспільстві. Підготовка таких педагогів є важливим чинником для майбутнього України, її стабільності та інтеграції у світове інформаційне суспільство.

Процес підготовки майбутніх учителів до медіаосвіти має здійснюватися за допомогою інноваційних навчальних технологій, що забезпечують особистісно орієнтований підхід та створюють сприятливе навчальне середовище. Врахування індивідуальних потреб і запитів студентів, а також постійне оновлення методичних матеріалів, стають запорукою успішної підготовки педагогів нового покоління, здатних відповідати сучасним викликам і вимогам [3].

Отже, в умовах швидкоплинних змін у суспільстві та технологіях, підготовка майбутніх учителів до медіаосвіти є надзвичайно актуальною і важливою. Це потребує спільних зусиль освітніх установ, науковців та практиків для створення ефективних моделей навчання, які не тільки підготують фахівців, але й забезпечать їх успішну діяльність у зміненому інформаційному середовищі. Цей процес потребує уваги до інтеграції знань з різних галузей, розвитку критичного мислення, креативності та професійної готовності, що допоможе формувати нове покоління педагогів, здатних забезпечити високий рівень медіаосвіти у навчальному процесі.

Використані джерела:

1. Ковальчук М. О. Формування готовності майбутніх учителів до застосування мультимедійних навчальних систем у початковій школі: автореф. Thesis. 2017. URL: http://eprints.zu.edu.ua/25836/1/avt_Kovalchuk.pdf

2. Марченко Г. Визначення критеріїв, показників та рівнів розвитку медіаосвіти майбутніх учителів початкових класів. Нові технології навчання. 2022. № 96. С. 138–142. URL: https://doi.org/10.52256/2710-3560.2022.96.19

3. Попов М. О. Медіаосвіта у сучасній педагогічній парадигмі. Інноваційна педагогіка. 2023. Т. 2, № 58. С. 205–209. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/58/part_2/43.pdf.

Попов Микита Олександрович,
доктор філософії в галузі 01 Освіта/Педагогіка,
викладач кафедри педагогіки
УДУ імені Михайла Драгоманова

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК ОСНОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У КОНТЕКСТІ АДАПТИВНОГО НАВЧАННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ

Сучасний світ переживає серйозні випробування, пов’язані з глобальними кризами, які мають багатовимірний характер. Військові конфлікти, економічні потрясіння та інформаційні війни призвели до значних змін у різних сферах життя, включаючи освіту. Особливо це відчутно в Україні, де система освіти, як і все суспільство, опинилася в умовах воєнного стану та переживає складний процес післявоєнного відновлення. В цих умовах традиційні підходи до підготовки педагогів стають неефективними, і постає необхідність їхнього глибокого переосмислення.

Адаптивне навчання, яке стає ключовим інструментом у підготовці майбутніх педагогів, дозволяє створювати індивідуалізовані освітні траєкторії для студентів. Це навчання спрямоване на те, щоб допомогти їм не тільки опанувати необхідні професійні навички, а й розвинути здатність до гнучкості, критичного мислення та самостійного прийняття рішень у швидкозмінному середовищі. У воєнний та післявоєнний період ці компетенції набувають особливої ваги, оскільки майбутні вчителі мають бути підготовлені до викладання в складних та непередбачуваних умовах.

Зокрема, критичне мислення, яке є одним з основних результатів адаптивного навчання, дозволяє студентам аналізувати різні інформаційні потоки, відрізняти правдиву інформацію від дезінформації та фейкових новин, а також робити обґрунтовані висновки. Така здатність є надзвичайно важливою в умовах інформаційних атак, які часто супроводжують військові конфлікти.

Однією з найважливіших компетенцій, яка має формуватися у майбутніх педагогів, є медіаграмотність. У сучасному світі медіа стали основним джерелом інформації для багатьох людей, впливаючи на їхні світоглядні установки, формування культурних цінностей та громадянської позиції. Особливо важливою медіаграмотність є для тих, хто працюватиме з молодшими поколіннями, адже медіа стають все більш значущими в освітньому процесі, впливаючи на свідомість учнів ще з раннього віку [2].

Медіаграмотність включає в себе кілька важливих аспектів. Перш за все, це здатність критично оцінювати інформацію, розпізнавати фейкові новини та

виявляти дезінформацію. Крім того, це вміння аналізувати джерела інформації, розуміти структуру медіаповідомлень та оцінювати їхній вплив на аудиторію. Учителі, які мають ці навички, можуть ефективно навчати своїх учнів критично ставитися до медіа, допомагаючи їм орієнтуватися в сучасних інформаційних викликах.

Війна змінює не лише суспільство, але й систему освіти, ставлячи перед нею нові завдання. Одним із таких завдань є необхідність швидкої адаптації до нових реалій, пов'язаних із психологічними травмами, інформаційними загрозами та дезінформацією. Вчителі, які зараз проходять професійну підготовку, повинні бути готовими допомагати дітям зберігати психічну рівновагу, розвивати стійкість до стресу, а також критично оцінювати навколишню інформацію. Це стає можливим завдяки інтеграції медіаграмотності в освітній процес.

Медіаграмотність в цьому контексті є не лише важливою освітньою компетенцією, але й інструментом виховання свідомого та відповідального громадянина. Учителі, які володіють медіаграмотністю, можуть допомогти дітям не тільки орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі, але й розвивати їхню критичність, навчаючи їх розпізнавати маніпуляції та протистояти їм [4].

Процес професійного становлення вчителів не може відбуватися ізольовано від викликів, які ставить перед ними інформаційне середовище. Однією з ключових функцій адаптивного навчання є підготовка вчителів до роботи в умовах, коли інформаційні загрози мають не менше значення, ніж фізичні. В умовах постійної загрози дезінформації та маніпуляцій у медіапросторі, особливо в час війни, вчитель має бути медіаграмотним, щоб допомогти учням аналізувати інформацію і уникати її шкідливих впливів.

Важливо розвивати у майбутніх педагогів здатність не лише викладати предметні знання, але й створювати інформаційні простори, де діти можуть навчитися розрізняти маніпуляції, розуміти структуру медіатекстів і обирати надійні джерела інформації. Це є важливим елементом професійного становлення вчителя в умовах воєнного стану, коли діти особливо вразливі до інформаційних маніпуляцій [1].

Адаптивне навчання передбачає використання сучасних інформаційних технологій, які дозволяють індивідуалізувати навчальний процес та відповідати на особисті потреби й інтереси учнів. Це особливо важливо в умовах воєнного стану, коли багато учнів стикаються з психологічними травмами, змінами в навчальному процесі та втратою мотивації до навчання. Інформаційні технології, такі як онлайн-платформи, інтерактивні медіа та віртуальні класи,

стають важливим інструментом для збереження інтересу до навчання та підтримки навчального процесу.

Інформаційні технології також стають потужним засобом для розвитку медіаграмотності. Вчителі повинні вміти використовувати ці технології для того, щоб навчати учнів критично працювати з медіатекстами, аналізувати інформацію, виявляти фейкові новини та дезінформацію, а також розуміти механізми функціонування медіа. Усе це сприяє формуванню у молодших школярів стійкості до інформаційних маніпуляцій та допомагає розвивати медіакомпетентність з раннього віку [3].

Для успішної підготовки нових педагогів необхідно враховувати сучасні вимоги до медіаосвіти. Сьогодні вчитель – це не лише фахівець з предмету, він також повинен бути посередником між дітьми та інформаційним простором. Адаптивне навчання в підготовці вчителів повинно включати спеціальні курси та тренінги, присвячені медіаграмотності. Це дає змогу вчителям озброїти своїх учнів навичками роботи з медіаресурсами, аналізу інформації та її оцінки з точки зору правдивості та достовірності.

Одним з ефективних методів впровадження медіаграмотності в освітній процес є проєктне навчання. Воно передбачає активну участь учнів у створенні власних медіапродуктів, аналіз реальних медіаситуацій, участь у медіадебатах. Це дозволяє учням не лише краще розуміти, як функціонують медіа, але й навчитися захищатися від маніпуляцій та дезінформації. Аналіз конкретних медіаприкладів, обговорення реальних подій та критичний розбір новин допомагає учням розвивати свої навички виявлення маніпуляцій.

Отже, в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України роль учителів стає ключовою у формуванні нових поколінь свідомих і критично мислячих громадян. Медіаграмотність стає одним із головних інструментів для підготовки дітей до дорослого життя у світі, де інформація часто є головною зброєю. Адаптивне навчання, яке включає в себе елементи медіаграмотності, дозволяє не лише набути професійні навички, але й розвинути компетенції, які допоможуть майбутнім педагогам працювати у мінливому інформаційному просторі. Інтеграція медіаграмотності у професійну підготовку вчителів є необхідною умовою для успішного подолання викликів сьогодення та забезпечення якісної освіти в умовах відновлення України.

Використані джерела:

1. Марченко Г. Визначення критеріїв, показників та рівнів розвитку медіаосвіти майбутніх учителів початкових класів. Нові технології навчання. 2022. № 96. С. 138–142. URL: https://doi.org/10.52256/2710-3560.2022.96.19

2. Островська М. Формування фахової компетентності майбутніх учителів початкової школи до застосування інноваційних технологій. Наука і техніка сьогодні. 2022. № 6(6). URL: https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-6(6)-234-244

3. Попов М. Особливості організації інтернет орієнтованого освітнього середовища у закладі вищої освіти. Освітньо-науковий простір. 2023. № 4 (1). С. 133–142. URL: https://doi.org/10.31392/onp.2786-6890.4(1).2023.14

4. Pluhina A. Reasoning the pedagogical conditions of the intending primary school teacher training for the media education skills formation. Cherkasy University Bulletin: Pedagogical Sciences. 2019. No. 2. P. 123–128. URL: https://doi.org/10.31651/2524-2660-2019-2-123-128

Попов Олександр Анатолійович,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності
011 Освітні, педагогічні науки
УДУ імені Михайла Драгоманова
Науковий керівник: докт. філософії в галузі Освіта/Педагогіка
Губарєва Д.В.

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ОСНОВА АДАПТИВНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Сьогодні, коли Україна стикається з надзвичайними викликами в умовах воєнного стану, питання формування нової генерації вчителів стає особливо актуальним. Професія вчителя, зокрема в початковій школі, вимагає не лише фахових знань, але й здатності працювати у складних і нестабільних умовах, зберігаючи гуманність, толерантність та здатність до адаптації. У такому контексті толерантність постає як ключова соціальна цінність, на основі якої майбутні вчителі зможуть будувати стосунки з учнями, колегами, батьками та суспільством загалом. В умовах сучасних викликів, таких як війна, міграція, травми та посттравматичні наслідки, адаптивне навчання стає механізмом, що дозволяє підготувати вчителя до роботи в різних, часто складних соціокультурних та психологічних реаліях [2].

Толерантність має набути центрального значення в підготовці вчителів, оскільки вона дозволяє не лише краще розуміти учнів, але й сприяє формуванню безпечного та підтримуючого навчального середовища. Це особливо важливо для дітей, які зазнали впливу військових дій, вимушено покинули свої домівки чи втратили рідних. Для таких учнів школа і вчитель стають не лише місцем отримання знань, але й простором для емоційної підтримки, де толерантність до особливих потреб кожної дитини може стати фундаментом ефективного навчання [5].

Адаптивне навчання передбачає застосування таких методик і технологій, які враховують особисті потреби студентів та виклики, з якими вони можуть стикатися у своїй майбутній професії. В умовах сучасної України, адаптивне навчання є не просто додатковим елементом освітнього процесу, але й необхідністю. Вчителі повинні вміти працювати з дітьми різних культурних та соціальних груп, дітьми, які мають різні психологічні та емоційні потреби, зокрема тими, хто постраждав від війни [3].

Формування толерантності в процесі адаптивного навчання включає кілька важливих аспектів:

1. Інклюзивність та рівність. Адаптивне навчання допомагає розвивати у студентів здатність враховувати різні потреби учнів. Майбутні вчителі вчаться створювати інклюзивне середовище, де кожен учень, незалежно від своєї культури, релігії, національності чи фізичних можливостей, матиме рівні можливості для розвитку. Уміння працювати в такому середовищі вимагає від учителя глибокого розуміння толерантності як базової цінності [4].

2. Культурна різноманітність. В умовах міграційних процесів, які посилилися через війну, багато шкіл зіштовхуються з необхідністю інтеграції учнів із різними культурними та національними традиціями. Толерантність у такому випадку допомагає зберегти повагу до культурних відмінностей і водночас сприяє розвитку єдності серед учнів. Майбутні вчителі мають бути готовими до роботи в таких умовах, забезпечуючи гармонію і порозуміння в класах, де навчаються діти з різним досвідом і світоглядом [1].

3. Емоційна підтримка та психологічна адаптація. Багато учнів у сучасній Україні потребують не лише академічної підтримки, але й емоційної та психологічної допомоги. Толерантність тут відіграє ключову роль, оскільки вчитель повинен бути чуйним до емоційних станів учнів, бути готовим вислухати, зрозуміти та підтримати їх. Адаптивне навчання передбачає підготовку майбутніх учителів до таких викликів, навчаючи їх методам емоційного виховання та роботи з дітьми, які зазнали психологічних травм [5].

4. Взаємодія та колаборація. Толерантність також важлива для побудови ефективної взаємодії між вчителями, учнями та батьками. Адаптивне навчання готує вчителів до того, що кожна дитина, кожна сім'я має свою унікальну історію і потреби, які вимагають індивідуального підходу. Уміння працювати у співпраці з батьками, зберігаючи повагу до їхніх переконань та культурних особливостей, є важливою частиною підготовки сучасного вчителя [3].

Адаптивне навчання неможливе без впровадження інноваційних педагогічних технологій, які дозволяють забезпечити гнучкий підхід до навчання студентів. Однією з ключових цілей адаптивного навчання є розвиток у студентів навичок критичного мислення, соціальної взаємодії та емоційної стійкості, які допоможуть їм не лише стати професіоналами у своїй справі, але й забезпечити якісну підтримку учням у майбутньому.

1. Технології дистанційного та гібридного навчання. В умовах воєнного стану в Україні дистанційне навчання стало основним інструментом

забезпечення освітнього процесу. Майбутні вчителі повинні бути підготовлені до ефективної роботи з учнями у дистанційному форматі, використовуючи сучасні технології для створення інтерактивного навчального середовища [2]. Важливо, щоб ці технології не лише забезпечували академічну складову, але й підтримували толерантне спілкування та взаємодію між учнями.

2. Методи соціально-емоційного навчання (СЕН). Соціально-емоційне навчання стає важливим компонентом адаптивної підготовки вчителів. Цей метод спрямований на розвиток емоційної інтелігентності, навичок самоконтролю та емпатії у майбутніх педагогів. Соціально-емоційна компетентність є фундаментальною для створення толерантного середовища у класі, де учні можуть почуватися безпечно та комфортно [4].

3. Проєктне та проблемне навчання. Проєктні методики дозволяють студентам не лише отримувати знання, але й розвивати навички командної роботи, взаємоповаги та відповідальності. Толерантність проявляється у здатності працювати з різними людьми, обговорювати різні точки зору та спільно вирішувати проблеми. Участь у проєктних групах формує у студентів вміння враховувати інтереси та потреби інших, що є важливою частиною їхньої майбутньої педагогічної діяльності [1].

4. Технології гнучкого навчального планування. Однією з важливих складових адаптивного навчання є індивідуальний підхід до кожного студента. Гнучке навчальне планування дозволяє майбутнім вчителям вчитися адаптувати свої методи та підходи залежно від ситуації в класі та потреб учнів. Це допомагає студентам розвивати навички толерантності, оскільки вони вчаться бути чуйними до різних контекстів та обставин, які можуть впливати на освітній процес.

Отже, толерантність, як соціально значуща цінність, є ключовою для успішного навчання майбутніх учителів в умовах адаптивного навчання. Вона дозволяє майбутнім педагогам створювати інклюзивне, безпечне та підтримуюче навчальне середовище для учнів, які потребують особливої уваги в сучасних реаліях. Адаптивне навчання, з використанням інноваційних технологій, сприяє розвитку навичок толерантності, гнучкості та емпатії, що є необхідними для роботи в умовах війни та відновлення України. Майбутні вчителі повинні бути підготовлені не лише до академічного викладання, але й до ролі соціальних лідерів, які зможуть сприяти гармонійному розвитку учнів у складні часи.

Використані джерела:

1. Балл Г. Актуальні методологічні проблеми дослідження моралі і моральної поведінки. Соціальна психологія. 2007. Спецвипуск. С.14–22.

2. Горват М.В. Педагогічні умови виховання толерантності у молодших школярів. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія “Педагогіка, соціальна робота“. 2014. Випуск 34. С. 57-60.

3. Молчанова А. О. Толерантність як ціннісна основа професійної діяльності педагога: посібник. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України. 2013. 150 с.

4. Попов О. Толерантність у сучасному суспільстві: виклики та педагогічні підходи. Освітньо-науковий простір. 2024. Т. 2, № 6 (1). С. 32–39. URL: https://doi.org/10.31392/onp.2786-6890.6(1)/2.2024.04

5. Предко В.В. Формування фрустраційної толерантності задля зміцнення життєстійкості старшокласників у діяльності працівників психологічної служби: методичні рекомендації. К.: Ніка-Центр, 2022. 108 с.

Рашковська Ілона Владиславівна,
кандидатка психологічних наук, професорка,
доцентка кафедри практичної психології
УДУ імені Михайла Драгоманова
Себало Людмила Ігорівна,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри початкової освіти
та інноваційної педагогіки,
УДУ імені Михайла Драгоманова

ФЕНОМЕН ЩАСТЯ В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОМУ КОНТЕКСТІ

Феномен щастя цікавив людей з давніх давен. В наш час, коли українське суспільство багато років живе в стресовому стані, спричиненого епідемією COVID-19 та життям у воєнному стані, це поняття набуває нового змісту. Здавна предметом філософських пошуків були способи зробити людину щасливою, знайти ті орієнтири в її житті, які вказують їй шлях до благополучного життя. І тут постають питання «Чи можна відчувати себе щасливим під час кризових подій?» «Та як це можна зробити?» Зробимо короткий екскурс в історію по розкриттю цих питань. У той же час, з розвитком наукового знання щастя перестало бути чисто умоглядним, філософським конструктом, але отримало підтвердження в інших галузях, зокрема, у фізіології (через пошук «гормонів щастя» та мозкових структур, які відповідають за їх продукцію та регуляцію емоційного стану людини) та психології. Що ж є щастя в психолого-педагогічному контексті.

Напрям психології, що займається вивченням питань щастя, носить назву позитивної психології. У другій половині ХХ століття дослідження того, що створює основу для людського щастя, стали особливо популярними, і навіть до сьогодні вивчення позитивних аспектів життя людини залишається однією із провідних ланок психології. Попри це, точної відповіді на запитання, що ж таке щастя, годі й шукати. Існує декілька поширених поглядів на нього у сучасній психології.

Згідно з гедоністичною концепцією, суб'єктивне благополуччя – так звикло називають щастя її представники – це наші емоції та ставлення до різних життєвих сфер та до життя в цілому. Професор-емерит університету Іллінойсу та професор університету Юти, «Доктор Щастя» Ед Дінер передбачає, що, якщо попросити Вас оцінити рівень свого щастя за шкалою від 1 до 10, то результат, імовірно, складе близько 7-8 балів – більшість

людей оцінюють себе як «достатньо щасливих». Дослідник зазначає, що кожен із нас має певний «базовий рівень щастя», адже організм має властивість адаптуватися до умов середовища. Майкл Аргайл навіть визначає щастя як особистісну рису, тобто кожен з нас має в собі якість – здатність бути щасливим. Тому, навіть потрапивши у життєві труднощі, з часом емоційний баланс стабілізується і Ви знову вийдете на свій звичний рівень щасливості. Як би не було прикро констатувати, однак у випадку з великим позитивним зарядом – після одруження, народження дитини, отримання бажаної роботи чи виграшу у лотерею – поступово людина також звикне до нового стану і показники її суб'єктивного благополуччя повернуться до вихідного рівня [3].

Основними складовими щастя гедоністичні психологи називають часте переживання позитивних емоцій (перш за все радості), відсутність негативних афектів (суму, пригнічення, розпачу, розчарування), та задоволеність життям як відповідність очікувань людини тому, що вона має.

Еудемонічна теорія вважає, що щасливою є та людина, що має змогу слідувати власному «даймону» – так Аристотель описав внутрішню природу, нахили та здібності людини. Розуміння та володіння благом, та постійне прагнення задоволення власних потреб, яке гедоністи бачать ключовим для щасливої людини, еудемоністи розглядають як надто егоцентричну життєву ціль. Основою переживання щастя вони пропонують вважати уявлення про сенс та самореалізацію, що визначають повноту людського функціонування і тим самим забезпечують благополуччя [4].

Цікаво до вирішення питання, що ж таке щастя, підійшов інший відомий американський дослідник психології щастя Мартін Селігман. Професор Пенсильванського університету вивів «формулу щастя»:

Щастя (С) = індивідуальний діапазон (І) + обставини (О) + воля (В).

Селігман виходить з ідеї, що 50% міри нашої щасливості обумовлені генетично, і саме тому рано чи пізно, що б не відбувалося в житті, ми повертаємося на базовий рівень суб'єктивного благополуччя. Близько 10% щастя людини визначають зовнішні життєві обставини (сім'я, діти, релігія, повсякденна діяльність тощо). І лише на 40% ми здатні вольовим зусиллям та власними стараннями скоригувати своє щастя і визначати його. Тут все залежить від того, який шлях людина для себе обере та чим буде займатися [2].

Отже, майже половину свого щастя, на думку М. Селігмана, людина має змогу створити самостійно. Для цього вона може рухатися одним із трьох напрямів, адже є три шляхи до щастя:

- життя у задоволенні (The Pleasant Life), де щастя отримується через насолоди (pleasures). Такий шлях до щастя пов'язаний із розвитком людиною у собі тих якостей, які допомагають постійному підтриманню у себе великої частоти переживання позитивних емоцій.
- добре життя (Good Life) пов'язане із отриманням щастя через залученість до діяльності, що цікава та відповідає покликанню – у діяльність «потоку», про яку писав американський вчений румунського походження Міхаі Чіксентміхалі (engagement). Селігман пише про Стіва Джобса як про зразок життя в «потоці» (знавцям та любителям української філософії ідея «потоку» напевне перегукується з описуваною Григорієм Сковородою «сродною працею»);
- змістовне життя (Meaningful Life), коли щасливою людина стає, розуміючи свою ціль та вбачаючи сенс життя (meaning). На цьому шляху щастя полягає у можливості використання позитивних рис особистості для вищої, ніж власні, цілей та задумів, у здатності приносити користь іншим і, тим самим, собі, у виході за межі самого себе, у трансцендентності [3].

Представники гуманістичного й екзистенційного напрямів у пошуку складників щастя надають великого значення ступеню задоволеності потреб особистості, особливо потреб найвищого рівня. Близькою до гуманістичної ідеї самоактуалізації і творчості є поняття Г. Сковороди про «сродну працю». Варто нагадати відоме прислів'я, що «тому, хто займається улюбленою справою, не доведеться працювати взагалі», мається на увазі, що такий труд є задоволенням, тобто щастям. На думку Г. Сковороди, «сродна» праця є легкоздійсненною та дарує людині душевний спокій і самовдосконалення. Навпаки, праця без природного споріднення до неї є нещастям.

Український вчений Н. Виничук (2012) виокремлює такі детермінанти щастя, як: 1) об'єктивні – зовнішні життєві обставини (здоров'я, дохід, робота, соціальний статус, дозвілля, освіта, вік, стать, релігія тощо); 2) суб'єктивні (нейротизм, екстраверсія, гумор, радість, любов тощо) – оцінка суб'єктом, відповідно до його магістральних життєвих установок, факторів, які різною мірою впливають на загальний рівень щастя [1].

Сьогодні в сучасній школі українській школі багато уваги приділяється ментальному здоров'ю. Характерною рисою сучасної ситуації в суспільстві є прискорена підготовка вчителів, вихователів до нових змін та вимог МОН України. Серед освітніх змін, що є в новому навчальному році - це є «Уроки щастя», що є адаптацією американського курсу із соціально-емоційного навчання Well-Being («Наука бути щасливими»). Із вересня його запустили для вивчення в українських школах у межах Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?».

Як показали дослідження, студенти – майбутні педагоги готові до змін, що запроваджені в школах з нового навчального року, але багато з цих студентів не зовсім розуміють, чому саме має бути назва «Уроки щастя», а не «Уроки здоров'я», адже і там, і там прослідковується запровадження соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі, де елементами є:

- уміння будувати стосунки з людьми;
- творчість й уміння «бути творцем свого життя»;
- «людинознавство» – розуміння того, що означає бути людиною;
- уміння любити, співчувати, жити гідно й бути вільним;
- мудрість й тому, як зростати в ній, умінню осмислювати життя й досвід;
- цінності й важливість сенсів життя;
- емоційна компетентність – важливість емпатії, емоційного

інтелекту, щоби розуміти емоційні потреби й почуття як власні, так і свого оточення;

- ментальне здоров'я й розуміння того, як дбати про нього.

А те, що стосується вище перерахованих складових можна віднести до ментального здоров'я як учнів так і педагогів, куди входить «щастя» [5].

Чому саме «Уроки щастя»? Відповідь є простою. Треба підтримати дітей, які перебувають у стресових станах, а ще це може бути профілактикою булінгу в закладах освіти та як робота з дітьми, що є внутрішньо переміщеними особами. Також важливим питанням залишається підготовка вихователів закладів дошкільної освіти, практичних психологів, соціальних педагогів та вчителів, зокрема початкових класів щодо запровадження «Уроків щастя» як інтегрованих уроків в початковій школі.

Окремим питанням, що постає перед суспільством та проведенням такого інтегрованого уроку є: стабільний емоційний стан вчителя, створення комфортного емоційного середовища, що дозволяє створити позитивне середовище та покращить психоемоційний стан дітей. Нами було проведене дослідження щодо стабільного емоційного стану вчителів та майбутніх учителів. Виявлено, що серед опитаних цих двох категорій є і «абсолютно щасливі» і «нещасливі». Ті, що вважають себе абсолютно щасливими наголошують на тому, що вони ніби то щасливі на 100 % при цьому додаючи «аби не було війни». Ті, що вважають себе нещасливими акцентують увагу на тому, що до того стану, в якому перебуває країна додаються ще й особисті проблеми або проблеми здоров'я та сім'ї. Так серед 42 опитаних вчителів київських шкіл констатуємо, що 73,4% вважають себе щасливими аби не було війни. Серед студентів – майбутніх учителів початкових класів цей відсоток на 9,1 % вищий і складає 82,5 %.

Але як вчителі так і майбутні вчителі та практичні психологи закладів освіти для кращого розуміння дітьми такого феномену можуть запровадити проєктивну арт-терапевтичну методику «Малюю щастя» або арт-терапевтичну вправу «Багаж щастя» для формування позитивного мислення у дітей та осмислення проблем, розгляд їх під різними кутами, коли дитина навчається думати про хороші речі, які трапляються з нею протягом дня. Вона буде цінувати навіть незначні позитивні речі, які можуть бути непоміченими іншими людьми. Дитина зможе відрізняти невеликі проблеми від дійсно істотних. Також ефективним буде проведення бесід з дітьми для уточнення того, хто і як розуміє та що вкладає в дефініцію «щастя».

Практичний психолог закладу освіти може запропонувати дітям намалювати «Моє різнокольорове щастя», коли буде проведена діагностика емоційного стану дитини та проведена робота над гармонізацією внутрішнього стану та формування позитивної самооцінки учнів.

Отже, важливо підкреслити, що такі уроки та заняття з дітьми є цінними як для дітей так і для вчителів. При потребі та за бажанням можна долучати і батьків.

Використані джерела:

1. Гаврищак Л., Борисенко З. Щастя як психологічна категорія. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.* Серія «Психологія». Випуск 45. С. 39–51

2. Дворніченко Л.Л. Дослідження психологічних особливостей щастя в жінок середнього віку. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* Серія «Психологія». Випуск 5. С.110 – 115

3. https://health.ucu.edu.ua/faculty/science/psyhologiya-pro-shhastya-chy-vono-isnuye-de-jogo-shukaty/

4. https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream

5. https://nus.org.ua/articles/use-pro-uroky-shhastya-zibraly-vidpovidi-na-populyarni-pytannya/

Рогальська Ірина Леонідівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
УДУ Михайла Драгоманова
Науковий керівник: канд. пед. наук, проф. Шапошнікова І. М

ПОКРАЩЕННЯ РОБОЧОЇ ПАМ'ЯТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Формування стійкої пам'яті у молодших школярів є одним із важливих завдань сучасної математичної освіти. Робоча пам'ять дозволяє учням утримувати та обробляти інформацію, необхідну для успішного виконання математичних завдань, що особливо важливо у початковій школі, де учні тільки починають освоювати базові математичні операції [1].

Недостатній розвиток робочої пам'яті може мати значний вплив на успішність учнів у навчанні математики. Складність математичних задач часто вимагає одночасного утримання кількох елементів інформації, а недостатній розвиток пам'яті може призвести до труднощів у їх розв'язанні [2]. Водночас, дослідження показують, що цілеспрямоване використання методів активного навчання сприяє покращенню робочої пам'яті, підвищенню мотивації учнів та їх академічної успішності.

Робоча пам'ять визначається як система, що дозволяє тимчасово зберігати та маніпулювати інформацією для виконання когнітивних завдань. У контексті початкового навчання математики, робоча пам'ять відіграє ключову роль у процесах обчислення, розв'язання задач, вивченні числових рядків та фіксації алгоритмів. Зокрема, важливими компонентами робочої пам'яті є вербальна і візуально-просторова пам'ять, які необхідні для запам'ятовування чисел, математичних формул і моделей.

Розвиток робочої пам'яті є важливим у початковій школі, оскільки саме в цей період відбувається формування базових математичних навичок і відпрацювання вміння зберігати та маніпулювати числами у розумі [3]. Дефіцит робочої пам'яті може призводити до труднощів у навчанні математики, зокрема у розумінні складних математичних конструкцій та багатоетапних задач [4].

Для покращення робочої пам'яті учнів можна використовувати різні методи та технології. Одним із таких методів є використання які включають елементи пам'яті, сприяють розвитку когнітивних здібностей та підвищують зацікавленість учнів у навчанні. Наприклад, гра «Математичні ланцюжки», де кожен наступний учень має додавати новий елемент до попереднього, допомагає покращити пам'ять і логічне мислення [5]. Крім того, корисними є

використання карток із зображенням чисел, математичних символів та формул сприяє запам’ятовуванню матеріалу і розвитку візуальної пам’яті. Це може включати швидкі вправи на запам’ятовування послідовностей чисел або відтворення математичних формул [6].

Робоча пам’ять можна розвивати також через використання інтегрованих підходів. Наприклад, включення елементів логіко-математичних задач у мовні та природничі уроки сприяє покращенню робочої пам’яті завдяки зміні видів діяльності та використанню когнітивних ресурсів на різних рівнях [7]. Такий підхід дозволяє учням активніше використовувати свою робочу пам’ять для зберігання та обробки різнопланової інформації.

Ще одним ефективним методом є поетапне освоєння математичних задач, що розвиває уміння учнів зберігати проміжні результати в процесі вирішення задачі, а також навчає стратегіям розв’язання [8]. Це дає змогу учням структурувати інформацію та використовувати робочу пам’ять більш ефективно, оскільки вона залучається для поетапної обробки [9].

Використання мультимедійних ресурсів також може позитивно вплинути на робочу пам’ять. Наприклад, програми, що візуалізують математичні операції, сприяють більш глибокому засвоєнню інформації завдяки поєднанню візуальної і числової інформації, що покращує запам’ятовування [10].

Ще одним методом який позитивно впливає на розвиток робочої пам’яті на уроках математики в початковій школі, є інтерактивний метод. Ігрові та мнемотехнічні вправи сприяють запам’ятовуванню чисел, формул, послідовностей, полегшуючи обробку інформації та підвищуючи навчальну мотивацію. Рекомендовано активно застосовувати такі методи у навчальному процесі для підвищення ефективності засвоєння математичного матеріалу.

Таким чином, розвиток робочої пам’яті в процесі вивчення математики у початкових класах є важливим аспектом формування математичних компетентностей. Це дозволяє учням не лише краще засвоювати навчальний матеріал, але й полегшує їхню адаптацію до подальшого навчання завдяки здатності утримувати та маніпулювати інформацією в пам’яті.

Використання інтерактивних методів на уроках математики у початковій школі позитивно впливає на розвиток робочої пам’яті. Ігрові та мнемотехнічні вправи сприяють запам’ятовуванню чисел, формул, послідовностей, полегшуючи обробку інформації та підвищуючи навчальну мотивацію. Рекомендовано активно застосовувати такі методи у навчальному процесі для підвищення ефективності засвоєння математичного матеріалу.

Використані джерела:

1. Swanson, H. L., & Jerman, O. (2006). Math disabilities: A selective meta-analysis of the literature. *Review of Educational Research,* 76(2), 249–274.

2. Baddeley, A. (2000). The episodic buffer: a new component of working memory? *Trends in Cognitive Sciences, 4(11),* 417–423.

3. Попова С.М. Математичні вправи для розвитку пам’яті у початкових класах. – Харків: Гриф, 2020. – С. 58-60.

4. Смирнова І.В. Когнітивні основи навчання математики: Методичні рекомендації. *Освіта і сучасність.* 2019. Вип. 2. С. 40-42.

5. Іванченко В.В. Ігрові методи у навчанні математики: Практичний посібник. Львів: Видавництво “Світанок”, 2018. С. 30-33.

6. Петренко О.С., Василенко А.П. Вплив мнемотехніки на робочу пам’ять молодших школярів. Вінниця: Педагогічний вісник, 2020. С. 20-25.

7. Карпенко Н.М. Інтеграція уроків як метод розвитку когнітивних навичок у початковій школі. Одеса: Нове навчання, 2019. С. 12-15.

8. Гончаренко І.О. Поетапний підхід у навчанні математики. Дніпро: Психологічний аспект, 2018. С. 18-22.

9. Лавренко В.К. Стратегії розв’язання математичних задач у молодшому віці. Київ: Видавничий дім “Навчання”, 2019. С. 48-51.

10. Сердюк О.В. Використання мультимедійних ресурсів у початковій освіті. Харків: Освітній вісник, 2021. С. 42-45.

Русин Юрій Юрійович,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
УДУ імені Михайла Драгоманова
Науковий керівник: докт. філософії в галузі 01 Освіта/Педагогіка
Копил-Філатова Т.В.

РЕКРЕАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СФЕРА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МЕНЕДЖЕРІВ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Рекреаційна діяльність є однією з ключових складових соціокультурної сфери, оскільки забезпечує людям можливість відпочинку, відновлення фізичних і психічних сил, задоволення культурних потреб, соціалізації та саморозвитку. В умовах глобалізації та прискорених змін у суспільстві значно зростає роль якісної організації дозвілля, що підвищує важливість професійної підготовки фахівців, здатних ефективно управляти рекреаційними процесами. Менеджери соціокультурної діяльності є центральними фігурами у розробці та реалізації рекреаційних програм, спрямованих на забезпечення фізичного, емоційного і культурного розвитку різних груп населення [2]. Від їхнього рівня професійної компетентності залежить якість та успішність реалізації рекреаційних проектів, а також задоволеність користувачів рекреаційних послуг.

У сучасному контексті, коли рекреаційні потреби населення постійно зростають та урізноманітнюються, особливо актуальним стає питання професійної підготовки менеджерів соціокультурної діяльності, які повинні володіти широким спектром компетентностей для того, щоб створювати і впроваджувати інноваційні, цікаві та ефективні рекреаційні програми. Формування такої компетентності вимагає інтеграції знань у галузі соціології, психології, менеджменту, культурології, екології та інформаційних технологій.

Рекреаційна діяльність охоплює всі форми активного та пасивного відпочинку, що сприяють відновленню людиною її фізичних та духовних сил. Сюди входять спортивно-оздоровчі заходи, культурно-мистецькі події, туристичні поїздки, освітні програми, спрямовані на особистий розвиток, а також різноманітні види дозвілля, які мають на меті задоволення духовних і соціальних потреб. Важливість цієї діяльності полягає у її здатності впливати на загальний рівень якості життя людини, її здатність справлятися зі стресом, підтримувати здоров'я та розширювати світогляд [1].

У контексті соціокультурної діяльності рекреація виконує кілька важливих функцій:

• **Функція відновлення**. Рекреаційна діяльність сприяє фізичному та психологічному відновленню людини, особливо у швидкому темпі сучасного життя. Вона допомагає подолати стрес, емоційну напругу та фізичну втому.

• **Функція соціалізації**. Завдяки участі в рекреаційних заходах люди мають можливість взаємодіяти з іншими, що сприяє соціальній інтеграції, розвитку комунікаційних навичок та міжособистісних стосунків.

• **Функція культурного розвитку**. Участь у культурних подіях та заходах сприяє розвитку особистості, розширенню її світогляду, поглибленню культурної обізнаності.

Професійна компетентність менеджера у сфері рекреаційної діяльності включає в себе кілька ключових елементів, які визначають його здатність ефективно організовувати та управляти процесами, пов'язаними з дозвіллям і відпочинком.

• **Організаційно-управлінські компетентності**. Менеджер повинен володіти знаннями та навичками у сфері організації рекреаційних заходів різного масштабу та формату. Це включає розробку програм відпочинку, планування ресурсів, координацію роботи команди, управління бюджетом та взаємодію з партнерами і спонсорами. Організаторські здібності є ключовими для успішної реалізації будь-якого рекреаційного проекту, від масових культурних заходів до спеціалізованих оздоровчих програм.

• **Соціальні та комунікативні компетентності**. Ефективна взаємодія з різними аудиторіями — від дітей до літніх людей — є критичною для успіху рекреаційної діяльності. Менеджер повинен вміти налагоджувати комунікації як з учасниками заходів, так і з іншими зацікавленими сторонами — владою, спонсорами, громадськими організаціями. Важливо також враховувати інтереси різних соціальних груп і адаптувати програми відповідно до їхніх потреб.

• **Креативність та інноваційність**. Сучасний ринок рекреаційних послуг потребує постійного пошуку нових ідей та підходів. Менеджери повинні вміти генерувати інноваційні рішення, розробляти цікаві та оригінальні програми для різних категорій населення, адаптуючи їх до сучасних тенденцій і технологій.

• **Інформаційно-комунікаційна компетентність**. З огляду на активне використання цифрових технологій у рекреаційній сфері, менеджери повинні володіти сучасними засобами комунікації, такими як соціальні мережі, вебсайти, мобільні додатки для просування своїх програм, а також інструменти моніторингу та зворотного зв'язку.

Сучасний розвиток рекреаційної діяльності визначається низкою тенденцій, що формують нові виклики і можливості для менеджерів соціокультурної діяльності. Основними тенденціями є:

• **Екологічний туризм і стале використання ресурсів**. Сьогодні зростає інтерес до екоорієнтованих форм відпочинку, що передбачають мінімальний вплив на навколишнє середовище. Менеджери повинні враховувати цей попит,

створюючи програми, які сприяють захисту природи та підвищенню екологічної свідомості.

- **Цифровізація рекреаційної діяльності**. Віртуальні тури, онлайн-платформи для організації заходів та використання доповненої реальності — це сучасні технологічні рішення, які змінюють спосіб організації та проведення дозвілля. Менеджери повинні вміти працювати з цими технологіями, забезпечуючи інтерактивність та новизну в своїх програмах.
- **Індивідуалізація послуг**. Сучасний споживач прагне отримати індивідуальні послуги, які відповідають його особистим інтересам та потребам. Це спонукає менеджерів розробляти персоналізовані програми, які можуть включати ексклюзивні тури, спеціалізовані майстер-класи або оздоровчі заходи, адаптовані до особливостей кожного учасника.

Одним із важливих аспектів професійної підготовки менеджерів є необхідність адаптації навчальних програм до сучасних потреб ринку. Важливою складовою є впровадження нових технологій та методик у навчальний процес, а також організація практичної підготовки студентів, зокрема через стажування у рекреаційних компаніях, туристичних фірмах, культурних центрах [3]соц. Також важливою є інтеграція в навчальні програми питань екологічної стійкості, цифрових технологій та управління ризиками в рекреаційній сфері.

Рекреаційна діяльність є важливою складовою соціокультурної сфери, що вимагає високого рівня професійної підготовки менеджерів. Розвиток їхньої компетентності має бути комплексним і враховувати потреби сучасного суспільства, що постійно змінюється. Професійні менеджери повинні мати організаційні, комунікаційні, креативні та інформаційно-технологічні навички для успішного управління рекреаційними проектами. Оскільки ця сфера активно розвивається, важливим є постійний моніторинг нових тенденцій та адаптація підходів до роботи в умовах нових викликів.

Використані джерела:

1. Андрєєва О. Theoretico-methodological bases of recreative activity of different population groups. *Theory and methods of physical education and sports*. 2015. № 2. С. 29–43. URL: https://doi.org/10.32652/tmfvs.2015.2.29-43

2. Волкова Н. В. Соціокультурний контекст професійної підготовки майбутніх педагогів в епоху інформаційної комунікації. *Educational dimension*. 2022. Т. 30. С. 417–422. URL: https://doi.org/10.31812/educdim.4877

3. Любарець В. В. Професійна підготовка майбутніх менеджерів соціокультурної діяльності для індустрії гостинності: теоретичні обґрунтування: монографія. Суми: П.Ф «Видавництво «Університетська книга»», 2018. 382 с.

Силенко Надія Іванівна,
доктор філософії в галузі 01 Освіта/Педагогіка,
вчитель початкових класів
СЗШ №35 м.Києва

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ОСНОВА ВИХОВАННЯ МОЛОДІ: ДОСВІД УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Національно-культурна ідентичність відіграє ключову роль у формуванні особистості, що усвідомлює свою етнічну належність, розуміє історію та культуру своєї нації. У сучасних умовах глобалізації та швидкого поширення інформаційних технологій, які сприяють змішуванню культур, важливо забезпечити цілісність національної ідентичності, особливо серед молодого покоління. Збереження національної самобутності потребує комплексного підходу, який включає виховання дітей у дусі любові до рідної культури, мови та традицій, починаючи з молодшого шкільного віку. Українська система освіти, зокрема Нова українська школа (НУШ), робить значний акцент на патріотичному вихованні та формуванні національно-культурної ідентичності учнів, використовуючи як сучасні, так і традиційні педагогічні методи.

Проблема формування національно-культурної ідентичності є особливо актуальною для українського суспільства, яке пережило багатовікові випробування, пов'язані зі збереженням своєї культури, мови та самобутності. Національна ідентичність, що включає не тільки знання про історію та культуру, але й глибоке внутрішнє відчуття приналежності до своєї нації, є важливим елементом соціальної стабільності та єдності. У процесі виховання дітей молодшого шкільного віку важливо закладати основи патріотизму, національної гордості та поваги до культурної спадщини. Це створює міцний фундамент для подальшого розвитку особистості, її соціальної адаптації та активної громадянської позиції [3].

Збереження національно-культурної ідентичності в умовах глобалізації стає дедалі складнішим завданням. Під впливом міжнародних культурних впливів, зокрема масової культури, втрачається інтерес до національних традицій, зникають рідкісні культурні феномени, а молоде покоління стає менш зацікавленим у своїй етнічній спадщині. Тому освітня система повинна відігравати провідну роль у збереженні та примноженні культурної спадщини, забезпечуючи її передання з покоління в покоління [4].

Для успішного формування національно-культурної ідентичності необхідно використовувати комплексний підхід, що включає:

1. Аксіологічний підхід — орієнтація на виховання духовних та моральних цінностей, які відображають національну культуру, сприяють формуванню особистісних якостей, що відповідають культурним ідеалам українського народу.

2. Особистісно-діяльнісний підхід — активна участь учнів у практичній діяльності, пов'язаній з народними традиціями, ремеслами, мистецтвом. Діти не тільки вивчають теоретичні основи, але й долучаються до творчих проектів, що дозволяють їм глибше зрозуміти та відчути національну культуру.

3. Компетентнісний підхід — розвиток навичок та знань, що дозволяють учням не лише засвоїти теоретичні знання про свою культуру, але й застосовувати їх у реальних життєвих ситуаціях, сприяючи соціальній адаптації та культурному взаєморозумінню.

Українська народна педагогіка має багатовікові традиції виховання, які включають морально-етичні цінності, естетичні та духовні ідеали, що передавалися з покоління в покоління через усну творчість, народні звичаї, обряди та ремесла. Залучення учнів до вивчення народного мистецтва, казок, легенд, пісень та інших елементів фольклору є важливим компонентом формування національно-культурної ідентичності [1].

Особливу увагу слід приділити декоративно-прикладному мистецтву, яке відображає естетичні уподобання нації та її культурні символи. Знайомство з традиційними техніками вишивки, гончарства, різьблення по дереву, писанкарства дозволяє дітям відчути дух народної культури. Наприклад, вивчення символіки в українській вишивці — це не просто оволодіння технікою, але й знайомство з культурними кодами, які несли певний символізм та магічне значення. Через створення власних виробів діти вчаться не лише майстерності, але й розуміють важливість збереження культурної спадщини [2].

Вивчення народних казок, легенд, прислів'їв та пісень допомагає дітям засвоювати основні життєві цінності, формує уявлення про добро і зло, чесність, справедливість, повагу до старших. Казки та легенди є не просто розповідями — вони відображають світогляд народу, його історичний досвід, моральні настанови. Наприклад, українські народні казки часто містять сюжети про боротьбу зі злом, вірність, відвагу, що навчає дітей стійкості перед життєвими труднощами.

Нова українська школа (НУШ) передбачає новий підхід до організації навчально-виховного процесу, де акцент робиться на особистісно-орієнтованому підході. Це означає, що учні активно залучаються до творчих проектів, де вони можуть проявити свої здібності, а вчителі допомагають їм усвідомити важливість національних цінностей через практичну діяльність.

Використання сучасних технологій, інтерактивних методів навчання, мультимедійних презентацій сприяє глибшому засвоєнню матеріалу. Наприклад, віртуальні екскурсії по музеях народного мистецтва, інтерактивні ігри, що розповідають про українську культуру, дозволяють учням побачити народні традиції в новому світлі, викликаючи у них цікавість та бажання вивчати національну спадщину.

Проекти та майстер-класи. Організація майстер-класів, де діти можуть навчитися виготовляти народні ляльки, писанки, ткати килимки або вирізати з дерева, створює умови для розвитку не лише технічних навичок, але й творчого мислення, уяви, комунікативних здібностей. Діти відчувають себе частиною великої культури, яка має глибокі історичні корені, і це сприяє формуванню їхньої національної гордості.

Процес виховання національно-культурної ідентичності неможливий без тісної співпраці школи та сім'ї. Сім'я є першим і головним джерелом виховання, де дитина знайомиться з народними звичаями, традиціями, слухає народні пісні, вчить рідну мову. Важливо, щоб батьки підтримували інтерес дітей до народної культури, брали участь у заходах, організованих школою, залучали дітей до святкувань національних свят, відвідували разом із дітьми музеї народного мистецтва, майстерні ремесел, фольклорні фестивалі.

Така співпраця дозволяє зміцнити зв'язок між поколіннями, забезпечити передачу культурних цінностей, формувати у дітей почуття національної єдності та приналежності. Це особливо важливо в сучасних умовах, коли сім'ї часто живуть далеко одна від одної, і ризик втрати культурних зв'язків зростає.

Збереження національно-культурної ідентичності є важливим завданням сучасної освіти, яке вимагає комплексного підходу та тісної співпраці школи, сім'ї та суспільства. Використання народної педагогіки, інтеграція елементів українознавства в освітній процес, залучення дітей до практичної діяльності, пов'язаної з народними традиціями, сприяють розвитку у них національної свідомості, поваги до рідної культури, готовності зберегти та примножити культурну спадщину [4].

Українська культура багата на традиції, що передавалися з покоління в покоління. Завдання сучасної школи — зберегти ці традиції та адаптувати їх до сучасних умов, щоб молоде покоління могло пишатися своєю національною ідентичністю та розвивати її далі. Це є основою для стабільного розвитку суспільства, яке шанує свої корені та готове до взаємодії з іншими культурами світу.

Використані джерела:

1. Бех І., Журба К. Концепція формування у підлітків національно-культурної ідентичності у загальноосвітніх навчальних закладах. Гірська школа українських Карпат. 2017. № 16. С. 24-33.

2. Бойко С. Формування національно-культурної ідентичності української молоді в умовах російсько-української війни. Українознавчий альманах. 2022. Випуск 30. С. 17-22.

3. Дудник, Н. Шляхи формування національної ідентичності майбутніх педагогів в умовах воєнного стану. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. Вип. 2(8), 2022. С. 91–98. URL: https://doi.org/10.31499/2706-6258.2(8).2022.268059

4. Матвієнко О.В., Силенко Н.І. Вплив української народної педагогіки на формування національно-культурної ідентичності учнів молодшого шкільного віку. http://innovpedagogy.od.ua/archives/2022/44/part_1/36.pdf

Соколова Тетяна Андріївна
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
УДУ Михайла Драгоманова, Україна
Науковий керівник: канд. філол..наук, доц. Волошина В.В.

ФОРМУВАННЯ ОРФОГРАФІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ В УЧНІВ ІЗ ВАДАМИ МОВЛЕННЯ

Формування орфографічної грамотності в учнів із вадами мовлення є однією з ключових проблем сучасної педагогіки. Ураховуючи значний вплив мовленнєвих порушень на навчання, важливо знайти ефективні шляхи та методи, які б полегшували засвоєння правописних норм [2]. Дефекти ускладнюють оволодіння граматичними та орфографічними правилами, що негативно позначається на загальному освітньому розвитку учнів, тому проблема вдосконалення методик викладання актуальна [1].

Важливими є розробки та впровадження сучасних адаптованих методик, що сприятимуть формуванню орфографічної грамотності дітей із мовленнєвими вадами. Ці методики повинні враховувати індивідуальні особливості кожного учня, що забезпечить максимально ефективне засвоєння правописних норм української мови. Такий підхід є необхідним для інтеграції дітей із мовленнєвими порушеннями в загальноосвітню систему [1].

Ключовим є аналіз сучасних підходів до формування орфографічної грамотності, а також перевірка ефективності розроблених методик на практиці. Потрібно звернути увагу на те, що учні з вадами мовлення стикаються зі значними труднощами в засвоєнні правопису, це пов'язано з порушеннями фонетико-фонематичного сприйняття, через що їм складно правильно вимовляти і сприймати звуки, що впливає на написання слів [3].

Особливості дітей із мовленнєвими порушеннями вимагають ретельної уваги з боку вчителів, адже стандартні методи навчання можуть бути менш ефективними [3]. Мовленнєві порушення впливають на всі аспекти мовного розвитку, тому для успішного засвоєння правописних норм необхідно розглянути сучасні педагогічні підходи, що включають використання інтерактивних завдань, мультимедійних ресурсів, а також спеціально розроблених вправ, спрямованих на покращення орфографічних умінь [1].

Використання інтерактивних вправ і мультимедійних засобів можуть виявитись ефективним засобом підвищення зацікавленості учнів і стимулювання їхньої навчальної активності, це дозволить краще сприймати і засвоювати правописні правила, полегшить процес навчання та знизить

мовленнєве навантаження, дозволить учителям індивідуалізувати процес навчання відповідно до потреб кожної дитини, що значно підвищить ефективність навчального процесу [2].

Індивідуалізовані підходи та використання диференційованих методів навчання позитивно впливають на формування орфографічної грамотності в учнів із вадами мовлення. Упровадження інтерактивних технологій і мультимедійних засобів дозволяє дітям легше сприймати правописні правила та ефективніше їх засвоювати.

Використані джерела:

1. Рижих М. Шляхи формування орфографічної грамотності молодших школярів / М. Рижих // Актуальні проблеми навчання і виховання молодших школярів: матеріали І Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. здобувачів вищ. освіти і молод. учених, Харків, 10 трав. 2024 р. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди [та ін. ; за заг. ред. Л.П. Ткаченко]. – Харків, 2024. – С. 93. URL: https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/15424
2. Психолінгвістичні дидактичні технології діагностики і подолання мовленнєвих порушень у молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення: навчально-методичний посібник / Е. Данілавічютє, Л. Трофименко, В. Ільяна, Ю. Рібцун, З. Мартинюк, Г. Грибань. – Інститут спеціальної педагогіки і психології НАПН України, 2022. – 847 с. Петрова, І. С. Актуальні питання спеціальної освіти: логопедичні методики. Львів:, 2021. – 218 с. URL: http://surl.li/xybryu
3. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: вип. 10/ за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. – Кам’янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2017. – 432 с.
URL: https://aqce.com.ua/download/pages/55/289.pdf

Сопова Дана Олегівна,
докторка філософії, викладач циклової комісії
з педагогічної освіти Фахового коледжу "Універсум"
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ СТУДЕНТАМИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ АДАПТИВНОГО НАВЧАННЯ

Популярність штучного інтелекту у 2022 році, спричинена запуском ChatGPT від OpenAI, стала беззаперечним доказом наукового прогресу, якого досягло людство, а також ще однією можливістю суттєво покращити процес адаптивного навчання в умовах сьогодення [1]. Інтенсивне впровадження ШІ в освітній простір викликало не лише позитивні тенденції, пов'язані насамперед із розширенням можливостей його доступності, але й проблему пошуку шляхів підвищення ефективності та результативності навчального процесу в закладах вищої освіти зробило більш актуальною [2].

У цій сфері проблема інтеграції штучного інтелекту в практику викладання іноземних мов студентам при адаптивному навчанні набуває особливого контексту. Адже використання ШІ сприяє змінам традиційних і віртуальних моделей взаємодії в освітньому середовищі та підносить їх на вищий рівень інтерактивної комунікації [5]. Це відкриває нові можливості для студентів в контексті безкоштовного доступу до освітніх ресурсів, збагачення процесу вивчення іноземної мови різними методами і формами, враховуючи особисті потреби та запити кожного окремого студента до адаптивного навчання в умовах сьогодення [4].

Це підтверджується кількісними результатами всеукраїнського дослідження, проведеного у 2023 році Малою академією наук України (МАН) щодо використання штучного інтелекту в українських освітніх закладах [3]. В опитуванні взяли участь 1200 вчителів і 950 студентів. Усього 76% опитаних вчителів використовували штучний інтелект принаймні один раз, і половина з них мали позитивний досвід взаємодії. Проведене дослідження також виявило, що як вчителі точних дисциплін, так і гуманітарних, зокрема викладачі англійської мови, є найбільш активними користувачами інструментів ШІ на своїх заняттях. Водночас ChatGPT, як і очікувалося, став найпопулярнішим інструментом штучного інтелекту, з яким знайомі обидві аудиторії.

Таким чином, впровадження підготовки майбутніх учителів на основі використання штучного інтелекту на практичних заняттях з дисципліни "Практичний курс іноземної мови" сприяє диверсифікації джерел навчання та освітніх потоків шляхом індивідуалізації процесів адаптивного навчання і

моделювання за допомогою інтелектуальних та експертних систем для відбору наукового контенту в інтелектуальних діалогових вікнах.

Масштабне впровадження штучного інтелекту в освітній процес закладів фахової перед вищої освіти призвело до збільшення кількості досліджень, присвячених освітнім можливостям використання ШІ, зокрема у викладанні іноземних мов (К. Бровко, А. Дурдас, О. Костенко, Р. Петелла, Л. Вікторова, Тюркі Рабах, І. Візнюк, М. Кадемія).

М. Цукерберг вважає, що "в найближчі п’ять чи десять років штучний інтелект лише покращить життя" [4]. Важливість інтеграції ШІ в освітню діяльність закладів фахової перед вищої освіти також регулюється численними сучасними нормативними документами, прийнятими державами-членами Європейського Союзу, Радою Європи та Україною протягом останніх кількох років, зокрема: Стратегією Європа 2020 [5], яка має на меті забезпечення сталого економічного зростання в Європейському Союзі і підкреслює важливість розвитку компетенцій у сфері ШІ для забезпечення конкурентоспроможності; Європейською стратегією цифрової освіти (DigCompEdu) (2018) [3], розробленою Європейською Комісією, що містить компетенції, необхідні для педагогів у сфері цифрової освіти та використання ШІ в освітньому процесі; директивою ЄС щодо авторського права на цифровому єдиному ринку (2018) [2], що містить положення, спрямовані на розвиток інфраструктури та послуг у сфері цифрових технологій, які можуть використовуватися в освіті; стратегіями Європейської асоціації університетів (EUA) [3], яка активно працює над розвитком стратегій, спрямованих на підтримку інновацій та використання ШІ у вищій освіті; проектом "Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні" (2020) [5], який визначає стратегічні цілі та завдання для розвитку ШІ в Україні на середньострокову та довгострокову перспективу.

Дослідження полягає у визначенні освітніх та когнітивних можливостей інтеграції штучного інтелекту (ШІ) у практику вивчення іноземних мов (ІМ) студентами університетів на прикладі дисципліни "Практичний курс іноземної мови". Мета дослідження полягає у визначенні ставлення студентів до використання ШІ на заняттях з дисципліни "Практичний курс іноземної мови" з метою формування їхньої мотиваційної компетенції до вивчення ІМ за умов адаптивного навчання. Емпіричне дослідження проводилося з січня 2023 року до квітня 2024 року серед студентів 1-2 курсів спеціальності 013 "Початкова освіта" Фахового коледжу “Універсум” Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Мета цього дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності структурно-функціональної моделі формування мотиваційної компетенції студентів до вивчення іноземної мови під час навчання за курсом "Практичний курс іноземної мови" з використанням

ШІ. Оскільки обсяг нашого наукового дослідження охоплює питання впровадження ШІ як засобу розвитку мотиваційної компетенції студентів університетів до вивчення ІМ під час курсу "Практичний курс іноземної мови", необхідно звернути увагу на теоретичну та методологічну основу дослідження. Таким чином, для виконання завдань були використані такі загальнонаукові методи: аналіз і синтез (для логічного та послідовного наукового обґрунтування закономірностей використання ШІ як засобу розвитку мотиваційної компетенції студентів до вивчення ІМ), наукова абстракція, індукція і дедукція (під час узагальнення українського та зарубіжного досвіду впровадження ШІ у процес вивчення іноземної мови студентами), моделювання, системно-структурний і системно-функціональний аналіз для розробки структурно-функціональної моделі формування мотиваційної компетенції студентів до вивчення ІМ під час курсу "Практичний курс іноземної мови" із використанням ШІ як адаптивного навчання; абстрактно-логічний (для теоретичного узагальнення результатів дослідження та формулювання висновків). Спеціальні методи: статистична обробка результатів дослідження — для аналізу отриманих даних, встановлення кількісних показників результатів дослідження, комп’ютерна обробка експериментальних даних тощо.

Наголошуючи на використанні ШІ як засобу викладання іноземної мови студентам університетів на практичних заняттях курсу "Практичний курс іноземної мови", необхідно підкреслити, що таким чином ефективність навчального процесу покращується завдяки наявності інтелектуального джерела та інструменту для комунікації (вікна для діалогів і дискусій), які генерують тексти для читання та витягують інформацію з окремих матеріалів на основі запитів користувача (персоналізоване навчання). Такий методологічний інструментарій розвиває навички розуміння прочитаного та надає студентам можливість вивчати мову через контент, який є для них цікавим і актуальним для їхньої майбутньої професійної діяльності або корелює з їхніми особистими інтересами.

Отже, ШІ дозволяє використовувати різні методи та техніки для подолання багатьох труднощів у навчанні/вивченні іноземної мови, такі як: методи пошуку інформації для формування здатності розуміти прочитане; автоматичне розпізнавання мовлення для навчання правильній вимові; використання відкритих цифрових мовних словників для збагачення словникового запасу студента; методики оцінювання письма для навчання написанню абзаців і есе.

Дослідження, спрямоване на визначення рівня формування мотиваційної компетенції студентів університетів до вивчення ІМ під час курсу "Практичний курс іноземної мови" з використанням ШІ, проводилося з січня 2023 року до квітня 2024 року. Отримані результати проведеного дослідження свідчать про позитивну динаміку змін, що відбулися в експериментальній групі під час

формувального етапу експерименту завдяки експериментальному впровадженню структурно-функціональної моделі формування мотиваційної компетенції студентів до вивчення ІМ під час навчання за курсом "Практичний курс іноземної мови" з використанням ШІ як адаптивного навчання. Оскільки зазначена модель передбачає циклічний процес формування мотиваційної компетенції студентів університетів, що включає встановлення цілей, створення стимулів, оцінювання результатів і коригування мотиваційних стратегій на основі зворотного зв'язку.

Отже, апробація викладеної структурно-функціональної моделі формування мотиваційної компетенції студентів до вивчення ІМ під час навчання за курсом "Практичний курс іноземної мови" з використанням ШІ доводить, що освітній процес має бути орієнтований на підготовку майбутніх фахівців з урахуванням цифровізації, гейміфікації та використання сучасних технологій і інструментів в освіті за умов адаптивного навчання. Це сприяє стимулюванню когнітивної активності та мотивації студентів; розширює набір педагогічних інструментів, що враховують різні канали сприйняття інформації; досягненню певних освітніх цілей, включаючи освітні, розвиткові та виховні; врахуванню їхніх освітніх потреб; створенню сучасного освітнього середовища та онлайн-простору; організації інноваційного освітнього процесу. Це також робить можливими інтеграцію, диференціацію, індивідуалізацію та розвиток інших педагогічних методів.

Використані джерела:

1. Ahmed, Z., Wan, S., Zhang, F. et al.: Artificial intelligence for omics data analysis. BMC Methods 1, 4 (2024). https://doi.org/10.1186/s44330-024-00004-5. Accessed 29 Apr 2024
2. Araújo, A.: From artificial intelligence to semi-creative inorganic intelligence: a blockchain-based bioethical metamorphosis. AI Ethics (2024). https://doi.org/10.1007/s43681-024-00471-0. Accessed 25 Apr 2024
3. Aghion, P., Jones, B.F., Jones, C.I.: Artificial intelligence and economic growth. Natl Bureau Econ Res (2017). https://doi.org/10.3386/w23928 . Accessed 29 Apr 2024
4. Babcock, J., Kramar, J., Yampolskiy, R.: Guidelines for Artificial Intelligence Containment.arXiv. 170708476v1 (2017). https://doi.org/10.48550/arXiv.1707.08476 . Accessed 25 Apr 2024
5. Buşe, O., Căbulea, M.: Artificial Intelligence – An Ally or a Foe of Foreign Language Teaching?. Land Forces Academy Review. 28. 277-282. (2023). 10.2478/raft-2023-0032. Accessed 27 Apr 2024

***Таляр Олександра Олегівна**,*
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
УДУ імені Михайла Драгоманова
Науковий керівник: канд. пед. н., проф. Шапошнікова І.М.

ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ ДО МАТЕМАТИКИ В РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ШКОЛИ

Формування інтересу до навчання у дітей з особливими освітніми потребами — один із пріоритетів сучасної педагогіки, який відображає розвиток інклюзивної освіти та спрямований на забезпечення рівного доступу до якісної освіти. Серед учнів, які потребують особливого підходу, важливе місце посідають діти з розумовою відсталістю, для яких навчання потребує адаптованих методів та індивідуалізації. Формування інтересу до математики, як базової дисципліни, що розвиває логічне мислення, когнітивні навички та здатність до аналізу, є актуальним завданням, особливо на початковому етапі шкільної освіти.

Особливості когнітивного розвитку дітей з розумовою відсталістю потребують ретельного підбору методів, які сприяють не лише засвоєнню знань, але й пробудженню інтересу до навчання. Згідно з дослідженнями у галузі спеціальної психології, діти з розумовою відсталістю мають труднощі з концентрацією уваги, сприйняттям абстрактних понять, і їм важче засвоювати теоретичний матеріал без конкретного практичного підкріплення. Це зумовлює необхідність використовувати в процесі навчання адаптивні підходи, які включають використання наочності, дидактичних ігор, маніпуляцій з предметами, моделювання реальних ситуацій тощо. Теоретичні основи цього підходу ґрунтуються на концепції адаптивного навчання, згідно з якою особливості розвитку дитини стають орієнтиром у доборі методик і форм навчання. Зокрема, підхід Л.С. Виготського до «зони найближчого розвитку» дозволяє зрозуміти, які завдання дитина може засвоїти за допомогою вчителя або дорослого, а концепція «педагогіки успіху» В.О. Сухомлинського підкреслює важливість створення ситуацій, де учень відчуває задоволення від своїх досягнень [1].

Для ефективного формування інтересу до математики в дітей з розумовою відсталістю важливу роль відіграють ігрові методи. Гра є природною формою діяльності для дітей, і саме через гру діти з особливими потребами можуть залучитися до навчання без примусу. Ігровий метод дозволяє перетворити навчальний процес на захопливу пригоду, де математичні задачі є частиною

цікавих сюжетів, головоломок і навіть театралізованих постановок. Наприклад, у процесі вивчення додавання й віднімання можна використовувати рольові ігри з іграшками або казковими персонажами, які сприяють відтворенню простих математичних дій у контексті сюжетної гри. Це не лише знижує тривожність учня перед математичними труднощами, а й підвищує його мотивацію до подальшого навчання [4].

Оскільки діти з розумовою відсталістю мають кращі результати в навчанні через використання наочності та безпосередньої взаємодії з предметами, метод наочного моделювання є особливо корисним у викладанні математики. Залучення фізичних предметів, таких як кубики, рахівниці, картки з малюнками, дозволяє дитині формувати конкретні уявлення про математичні дії, спираючись на особистий досвід. Наприклад, при навчанні додавання й віднімання корисно використовувати фізичні предмети (іграшки, фрукти), які учень може пересувати, рахувати та віднімати у безпосередній формі, що допомагає кращому розумінню концепцій. Такий підхід дає можливість дітям усвідомити, як відбуваються математичні операції у реальному житті, і закріплює ці знання на практиці, що сприяє розвитку логічного мислення та формуванню базових математичних навичок.

Інший важливий підхід у навчанні дітей з розумовою відсталістю — це застосування практичних ситуацій із повсякденного життя для вивчення математики. Такі ситуації, наприклад, як рахування іграшок, розподіл фруктів чи використання ігрових грошей, допомагають дітям краще зрозуміти, як математика допомагає в реальному житті. Діти починають усвідомлювати, що математичні знання не є абстрактними, а мають конкретне застосування, що підвищує їхню зацікавленість і стимулює бажання вчитися. Наприклад, підрахунок іграшок або грошей може стати захопливою грою, яка поступово ускладнюється, розвиваючи навички лічби, а також підготовлюючи дітей до самостійного життя [3].

Ще одним важливим аспектом ефективного навчання математики є індивідуалізація та диференціація навчання. Діти з розумовою відсталістю мають різні рівні розвитку, тому педагог повинен адаптувати матеріал під індивідуальні можливості кожного учня [2]. Для учнів, які мають труднощі з базовими арифметичними операціями, можна створювати завдання, що поступово зростають у складності, починаючи з елементарних обчислень і закінчуючи задачами на кілька дій. Це дозволяє дітям відчувати успіх у навчанні, що зміцнює їхню впевненість у власних силах і підтримує інтерес до математики. Поступове ускладнення завдань допомагає не лише навчати, а й підтримувати стійкий інтерес до предмета, адже учень бачить свій прогрес і відчуває, що може осягнути більше.

Сучасні інтерактивні технології також є корисним засобом у процесі навчання математики. Використання цифрових додатків і програм, адаптованих до потреб дітей з особливими освітніми потребами, дозволяє зацікавити учнів завдяки можливості взаємодії з матеріалом в інтерактивній формі. Наприклад, спеціальні освітні програми та додатки, які надають зворотний зв'язок, дозволяють дітям одразу побачити результати своїх дій і виправити помилки. Такий підхід не лише покращує розуміння математичних операцій, але й робить навчання привабливішим і цікавішим.

Педагог має відігравати роль наставника та мотиваційного лідера для учня, особливо зважаючи на те, що для дітей з особливими освітніми потребами емоційна підтримка є ключовим елементом навчального процесу. Успішне формування інтересу до математики значною мірою залежить від уміння вчителя підтримати позитивний емоційний настрій учня, проявити терпіння, похвалити навіть за невеликі успіхи, що зменшує страх перед невдачами. Це особливо важливо, оскільки діти з розумовою відсталістю зазвичай відчувають сильний страх перед помилками та складнощами. Навчання має проходити в атмосфері довіри та підтримки, що дозволяє дитині з більшою готовністю включатися в нові завдання й підтримувати інтерес до навчання.

Не менш важливим є залучення батьків до навчального процесу. Батьки можуть грати важливу роль у підтримці інтересу до математики, виконуючи вправи вдома, залучаючи дітей до ігрових ситуацій, що потребують математичних навичок, і забезпечуючи стабільність у навчанні. Співпраця між учителем і батьками сприяє узгодженості навчальних підходів, закріпленню здобутих знань та створенню умов для безперервного розвитку дитини. Така підтримка є основою для формування довготривалого інтересу до навчання.

Отже, формування інтересу до математики у дітей з розумовою відсталістю є складним та багатогранним завданням, яке потребує глибокого розуміння особливостей розвитку дітей, використання спеціальних методів навчання та забезпечення емоційної підтримки. Використання ігрових методів, наочного моделювання, практичних завдань та сучасних інтерактивних технологій сприяє формуванню позитивної мотивації до навчання, підтримує інтерес до математики та допомагає дітям з особливими освітніми потребами адаптуватися до шкільного життя. Перспективні напрями для подальших досліджень включають розробку новітніх адаптивних програм та інноваційних методик, що враховують специфічні потреби таких учнів, а також впровадження підходів, що сприяють формуванню навичок соціальної адаптації та інтеграції в суспільство.

Використані джерела:

1. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посібник. / За ред. О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднічук та ін. – К.: Просвіта, 2001. – 416 с

2. Пєхарєва С. В. Корекційний вплив формування математичних навичок на пізнавальну сферу розумово відсталих школярів / С. В. Пєхарєва, А. С. Пєхарєва // Теорія і практика сучасної психології. – 2018. – № 2. – С. 194–198.

3. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіки, Олігофренопедагогіка: Підручник / В.М. Синьов. – Ч. І. Загальні основи корекційної психопедагогіки (олігофренопедагогіки). – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – 238 с.

4. Шляхи розвитку інтересу до математики у розумово відсталих дітей [Електронний ресурс] // Камянець-подільський багатопрофільний навчально-реабілітаційний центр – Режим доступу до ресурсу: http://bnrc-kam-pod.at.ua/Pedagogu/Syomko/racionalne_zerno_shljakhi_rozvitku_interesu_do_mat.pdf.

Фетісова Вероніка Олександрівна,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
УДУ імені Михайла Драгоманова
Науковий керівник: канд..пед.наук, доц. Янковська І.М.

ВИКОРИСТАННЯ ФІЗИЧНИХ РУХІВ ДЛЯ КРАЩОГО ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Сучасні дослідження доводять, що фізична активність має значний вплив на засвоєння навчального матеріалу, особливо серед учнів початкових класів. Використання фізичних рухів на уроках англійської мови допомагає дітям краще концентруватися, підвищує їхню активність та увагу, знижуючи рівень стресу і сприяючи ефективнішому навчальному процесу [4, с.15]. Ця робота досліджує можливості використання фізичних рухів для покращення засвоєння англійської мови серед учнів початкових класів на прикладі Ліцею №306. Основною метою дослідження є обґрунтування ефективності таких методик, як метод повної фізичної реакції (TPR) та інтеграція рухливих ігор, пісень і медіа-матеріалів, що поєднують активність з навчанням.

У курсовій роботі досліджується застосування фізичних рухів як ефективного засобу засвоєння англійської мови в початковій школі. Розділ 1 зосереджується на теоретичному обґрунтуванні використання фізичної активності в навчальному процесі. Аналізується психолого-педагогічне значення фізичних рухів як важливого компонента навчання, їх вплив на когнітивні процеси та здатність підвищувати увагу, знижувати рівень тривожності та сприяти інтерактивному засвоєнню матеріалу. У цьому розділі також висвітлюються особливості застосування рухових активностей, адаптованих до уроків англійської мови, та розглядається практичний досвід використання рухів для кращого оволодіння іноземними мовами, зокрема методики, які зарекомендували себе в Україні.

Розділ 2 присвячений експериментальному дослідженню, яке було проведене на базі початкових класів Ліцею №306. У цьому розділі описується діагностика початкового рівня лексичних навичок учнів, подається характеристика методів формувального експерименту, що включали інтеграцію фізичних активностей, таких як метод TPR, рухливі ігри та використання навчального медіаконтенту. Аналіз результатів експерименту показав, що учні, які брали участь у заняттях з фізичною активністю, демонстрували кращу здатність до засвоєння лексики та граматики англійської мови, ніж їхні однолітки, які навчалися за традиційними методами.

Фізична активність на уроках англійської мови в початкових класах позитивно впливає на концентрацію та увагу учнів, створюючи оптимальні

умови для засвоєння матеріалу. Рухова активність допомагає знизити рівень стресу, що є надзвичайно важливим для маленьких учнів і стимулює їх до подальшої активної участі у процесі навчання [4, с.15].

Метод "Total Physical Response" (TPR) є надзвичайно ефективним для розвитку іншомовної комунікативної компетенції у молодших школярів. Цей метод передбачає поєднання фізичних дій з мовними конструкціями, що дозволяє дітям краще розуміти, засвоювати і використовувати англійську мову. Такий підхід, за висновками науковців, значно підвищує рівень знань і допомагає закріпити новий матеріал у пам’яті учнів [3, с.23].

Інтеграція пісенного матеріалу та ігор із фізичними рухами на уроках англійської мови сприяє формуванню граматичних навичок учнів, перетворюючи навчання на цікавий і захоплюючий процес. Виконання рухливих вправ під музику допомагає запам’ятати складні граматичні конструкції, спрощуючи засвоєння навчального матеріалу [1, с.42].

Здоров’язбережувальні технології у вигляді медіаконтенту, що містить фізичні вправи та рухові активності, сприяють розвитку інтересу до навчання у початкових класах. Вони дозволяють створити різноманітні види завдань, що відповідають фізіологічним потребам дітей, і забезпечують комфортні умови для навчання. Такі підходи підтримують здоров’я учнів, мотивують їх до активної участі у заняттях і сприяють довготривалому засвоєнню знань [2, с.37].

Використання фізичних рухів під час вивчення англійської лексики та граматики сприяє довготривалому збереженню знань. Поєднання фізичних дій із засвоєнням нової інформації активізує когнітивні процеси, полегшує запам’ятовування та створює інтерактивне середовище для навчання, в якому учні стають активними учасниками процесу [4, с.18].

Використані джерела:

1. Горовенко, О., Мазяж, А. Формування граматичних навичок учнів середнього шкільного віку у процесі використання пісенного матеріалу на уроках англійської мови. 2020.

2. Дабдіна, О. С., Калиниченко, Ю. В., Пронь, І. О. "Створення медіаконтенту для уроків англійської мови в рамках здоров’язбережувальної технології «Навчання в Русі»." Організаційний комітет конференції (2018): 37.

3. Коропатніцька, Т. П., Лабінська, Б. І., Колісниченко, Т. В. Формування іншомовної комунікативної компетентності молодших школярів методом повної фізичної реакції. 2021.

4. Несен, О. О. "Рухова активність учнів під час шкільних уроків англійської мови." 2021.

Харін Іван Іванович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
УДУ імені Михайла Драгоманова

АДАПТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР СТАНОВЛЕННЯ НОВОГО ПОКОЛІННЯ ВЧИТЕЛІВ В УМОВАХ ВОЄННИХ І ПІСЛЯВОЄННИХ РЕАЛІЙ УКРАЇНИ

В умовах воєнного стану в Україні система освіти зазнала значних викликів, які поставили нові вимоги до підготовки педагогічних кадрів. Адаптивне навчання стало одним із ключових підходів, що дозволяє майбутнім вчителям ефективно реагувати на складні та непередбачувані умови. Це навчання не лише сприяє професійному становленню, але й забезпечує гнучкість та стійкість в особистісному розвитку.

Підготовка нового покоління вчителів потребує використання сучасних педагогічних технологій, які забезпечують не лише професійну компетентність, але й здатність до адаптації в умовах кризових ситуацій. Як зазначає українська дослідниця О. Сухомлинська [1], "важливим є не лише навчання за стандартами, але й формування вміння самостійно знаходити рішення у непередбачуваних обставинах" з дослідженнями М. Гончаренко [2], адаптивне навчання дозволяє студентам здобувати гнучкі навички, які допомагають їм швидко змінювати методи роботи залежно від обставин. Це стає особливо важливим в умовах воєнного стану, коли учителі мають працювати у змінених або екстремальних умовах, зокрема під час дистанційного або змішаного навчання .

Окрім професійної підготовки, адаптивне навчання відіграє важливу роль у формуванні психологічної стійкості майбутніх педагогів. Військові дії в Україні створили нові виклики для освітян, серед яких необхідність емоційної підтримки учнів та забезпечення психологічної безпеки у навчальному процесі. Психологічний аспект підготовки вчителів, як наголошує Л. Карамушка [3], є важливим компонентом адаптивного навчання, що дозволяє майбутнім учителям не лише забезпечити свій власний добробут, але й підтримувати учнів у кризових ситуаціях .

Інтеграція сучасних технологій також є важливою складовою адаптивного навчання. Як підкреслює український дослідник І. Зязюн [4], застосування інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє учителям швидко адаптуватися до умов дистанційного навчання, що стало особливо актуальним під час війни. Використання онлайн-платформ, електронних

ресурсів та інтерактивних методів навчання допомагає забезпечити неперервність освітнього процесу та якість підготовки студентів .Відновлення та післявоєнний період адаптивне навчання стане важливим інструментом для відбудови системи освіти. Майбутні вчителі відіграватимуть ключову роль у формуванні нових цінностей та освітніх стандартів в умовах відновлення країни. Адаптивне навчання дозволить їм гнучко реагувати на потреби суспільства, забезпечуючи якісну освіту та розвиток наступних поколінь.

Таким чином, адаптивне навчання виступає не лише інструментом професійного та особистісного розвитку майбутніх вчителів, але й важливою умовою їхнього успіху в умовах воєнних та післявоєнних реалій України. Використання сучасних технологій, увага до психологічної підтримки та готовність до непередбачуваних обставин дозволять новому поколінню вчителів ефективно впоратися з викликами та сприяти відновленню національної системи освіти.

Використані джерела:

1. Сухомлинська О.В. Теоретичні та методологічні засади педагогічної інноватики. *Педагогічна думка*. Київ, 2019. 368 с.

2. Гончаренко С.У. Адаптивне навчання: теоретико-методологічні основи. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. 2021. Вип. 40. С. 12-19.

3. Карамушка Л.М. Психологічні особливості подолання стресу в умовах соціальних потрясінь. *Освіта регіону: політика, економіка, право.* 2020. № 3. С. 27-35.

4. Зязюн І.А. Філософія педагогічної майстерності. *Вища школа.* Київ, 2020. 292 с.

Химич Марта Андріївна,
Здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
УДУ Михайла Драгоманова,
Науковий керівник: докт. пед. наук, проф. Матвієнко О.В.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ТРИВОЖНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ЧИННИКИ, ПРОЯВИ ТА МЕТОДИ ЗНИЖЕННЯ

У молодшому шкільному віці діти стикаються з численними психологічними та емоційними змінами, серед яких особливе місце посідає тривожність. Цей емоційний стан може бути викликаний адаптацією до нових умов навчання, соціальними взаємодіями та внутрішніми конфліктами. Питання тривожності в дитячому віці є важливим для педагогів, психологів та батьків, оскільки воно впливає не лише на академічні успіхи, але й на загальний емоційний розвиток дитини [5].

Тривожність у молодшому шкільному віці є важливою емоційною проблемою, яка може виникати в результаті адаптації до нового навчального середовища, соціальних відносин та внутрішніх конфліктів. Розуміння природи тривожності та її впливу на навчальний процес і психоемоційний стан дітей є важливим для педагогів, батьків та психологів [2].

Тривожність, як реакція на нові умови або діяльність, активно досліджувалася як в українській, так і в закордонній науковій літературі. Дослідники, такі як Ю. Александровський, Ф. Горбов, А. Леонова, К. Сантросян та інші, розглядали тривожність як результат взаємодії соціальних факторів з індивідуальними психофізіологічними характеристиками особистості. Ця емоція також може бути реакцією на зміни в звичному середовищі або психосоматичні захворювання, як досліджували В. Мясищев та Є. Соколов.

Теоретичні аспекти тривожності розглядаються через її зв'язок з мотивацією та поведінковими особливостями людини. Дослідники, такі як Дж. Браун, К. Левін, Ж. Піаже, аналізували феномен тривожності як складний емоційний стан, що супроводжується очікуванням небезпеки або негативних подій [1].

А.М. Прихожан визначає тривожність як емоційний дискомфорт, пов'язаний з передчуттям небезпеки. Вона може бути як тимчасовим станом, так і стійкою характеристикою особистості [5]. Тривожні діти часто переживають емоційні коливання, що впливають на їхні дії і поведінку, що

може проявлятися у вигляді внутрішніх (соматичних) та зовнішніх (поведінкових) симптомів. Соматичні прояви включають підвищене серцебиття, тремтіння, скутість рухів і інші фізіологічні реакції. Поведінкові симптоми можуть варіюватися від байдужості до агресії, коли дитина намагається компенсувати внутрішні страхи через зовнішні дії.

Діти з підвищеною тривожністю часто мають занижену самооцінку, бояться виступати перед публікою, стають замкнутими, а інколи проявляють агресію як захисну реакцію. Вони намагаються приховати свої страхи від батьків і вчителів, що ще більше ускладнює їхнє психоемоційне становище [6]. Їм важко справлятися з тривожністю через недостатньо розвинені навички управління стресом і психічними навантаженнями.

У віці 6-7 років діти особливо схильні до розвитку тривожності через адаптаційні труднощі, пов'язані з переходом до школи. Багато з них відчувають невпевненість у собі, емоційну нестабільність і страхи, пов'язані з навчальним процесом [3]. Чарльз Спілбергер, відомий американський психолог, розрізняє дві форми тривожності: ситуативну та особистісну. Ситуативна тривожність виникає як тимчасова реакція на конкретні обставини, тоді як особистісна є стійкою характеристикою і може бути наслідком негативного впливу сімейного середовища або стилю виховання.

Особистісна тривожність може розвиватися через авторитарне виховання або гіперопіку з боку батьків. Діти, які виховуються в умовах постійного контролю або занадто високих вимог, часто відчувають страх перед невдачами і стикаються з низькою самооцінкою. Вони бояться зробити помилку, що ще більше підсилює їхню тривожність. Постійний стрес може призвести до формування емоційних комплексів, що заважають дитині успішно адаптуватися до шкільного середовища і взаємодіяти з однолітками.

Особливо важко дітям, які стикаються з очікуванням високих результатів від батьків і вчителів. Тиск з боку дорослих може викликати у дитини відчуття страху і неуспішності. Діти починають уникати складних завдань, бояться знову зазнати поразки і не можуть впоратися з емоційним навантаженням. Така поведінка призводить до ще більшого занепокоєння і погіршує їхню здатність до адаптації [4].

У дітей з високим рівнем тривожності можуть розвиватися компенсаторні механізми, такі як фантазування, уникнення активної участі у діяльності або апатія. Це стає додатковою перешкодою для їхнього розвитку і поглиблює соціальну ізоляцію. Внаслідок цього діти починають уникати взаємодії з навколишнім світом, замикаються в собі і втрачають інтерес до навчання та спілкування.

Тривожність може мати серйозні наслідки для розвитку дитини, якщо на неї не звертати належної уваги. Хронічна тривожність може призводити до психосоматичних захворювань і порушень психічного здоров'я. Л.А. Лєпіхова зазначає, що тривожність виникає через недостатню адаптивність психофізіологічних механізмів, що призводить до підвищення активації нервової системи і неадекватних поведінкових реакцій. Це погіршує загальне емоційне самопочуття дитини і обмежує її навчальні можливості.

Шкільна адаптація є важливим процесом у житті кожної дитини, проте діти з високим рівнем тривожності часто стикаються з труднощами у взаємодії з новим середовищем. Якщо базові потреби дитини не задовольняються, може виникати шкільна дезадаптація, що супроводжується емоційними розладами, поведінковими проблемами і уповільненням особистісного розвитку.

Завданням педагогів та батьків є створення підтримувального середовища для дітей з високим рівнем тривожності. Для цього слід використовувати різноманітні підходи, зокрема ігрові методи, арттерапію та розвиток емоційної компетентності дітей [5]. Це включає зниження тиску, уникнення надмірних вимог та критики, забезпечення емоційної підтримки та формування умов для зростання впевненості в собі. Інтервенційні програми, спрямовані на зменшення тривожності, повинні включати розвиток навичок управління стресом, релаксації та ефективної комунікації. Також важливо навчати дітей розумінню власних емоцій і пошуку здорових способів їх вираження.

Тривожність є серйозною проблемою, яка потребує уваги і комплексного підходу з боку педагогів, психологів і батьків. Лише в такому випадку можна запобігти її негативному впливу на навчальний процес і особистісний розвиток дитини.

Отже, тривожність у молодших школярів є багатогранним явищем, що включає як фізіологічні, так і поведінкові прояви. Вона виникає внаслідок адаптації до нових умов навчання, сімейного середовища та соціальних очікувань. Невчасно виявлена або неправильно інтерпретована тривожність може призвести до дезадаптації, зниження самооцінки, агресивної поведінки та інших негативних наслідків. Тому важливо забезпечувати підтримку дітям у цей складний період, звертати увагу на їхні емоційні потреби та створювати комфортне середовище для зниження рівня тривожності. Формування у дітей впевненості у власних силах та розвиток навичок подолання стресу є ключовими умовами успішної адаптації та гармонійного розвитку.

Використані джерела:

1. Аландаренко Ю. Страхи дітей. Шляхи подолання: семінар-тренінг для вчителів молодших класів / Ю. Аландаренко // Шкільному психологу. Усе для роботи: Науково-методичний журнал. 2014. № 9. С. 26-30.

2. Бабарикіна І. В. Психологічні особливості корекційної роботи зі шкільними страхами / І. В. Бабарикіна // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія: Психологія. – Харків: ХНУ, 2011. – Вип. 45. № 937. С. 18-20.

3. Богучарова О.І. Шкільні страхи шестирічок та їх запобігання завдяки поведінці опанування // Практична психологія та соціальна робота. - 2002.- №5. – С. 1 – 3.

4. Карпенко Н. Диференціація та діагностика окремих видів страху у дітей // Початкова школа. 2002. № 3. С. 4–7

5. Матвієнко О.В., Ведмеденко Н.О., Химич М.А. Особливості прояву тривожності у дітей молодшого шкільного віку в умовах війни. ОСВІТНЬО-НАУКОВИЙ ПРОСТІР. 2024. № 6 (1). С. 76–85. URL:https://doi.org/10.31392/onp.2786-6890.6(1).2024.08

6. Поліщук В.М. Вікова та педагогічна психологія: Навчально-методичний посібник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. 3

Цимощук Ілона Миколаївна
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
УДУ імені Михайла Драгоманова
Науковий керівник: канд. пед.наук, доц.Янковська І.М.

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В УМОВАХ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ НУШ

Інтегроване навчання засноване на комплексному підході. Межі між предметами розмиваються, і процес навчання стає частиною загальної картини світу. Викладачі заохочують студентів шукати зв'язки між дисциплінами, спиратися на знання і навички, вже набуті в рамках різних дисциплін. Це допомагає критично мислити, краще розуміти, засвоювати і застосовувати загальноприйняті концепції, терпимо ставитися до різних цінностей і поглядів, приймати рішення, оцінювати інформацію і виконувати нові завдання.

Фінансова грамотність стає важливим аспектом сучасної освіти, особливо в контексті Нової української школи (НУШ), які пропагують цілісний підхід до навчання. У світі, де навички прийняття фінансових рішень та управління фінансами набувають все більшого значення, молодим людям необхідно придбати знання та вміння, необхідні для досягнення успіху у фінансових питаннях, які включають в себе не тільки знання фінансових продуктів, а й розвиток критичного мислення, аналітичних і підприємницьких навичок.

На сьогоднішній день існує величезний розрив у рівні фінансової грамотності населення України. Варто зазначити, що дуже мало людей мають базові знання про фінансовий сектор. Це негативно позначається на їх економічному благополуччі [1]. Це говорить про те, що важливо інтегрувати фінансову освіту в систему початкової та середньої освіти, щоб молоді люди могли набути навичок, необхідних для прийняття обґрунтованих фінансових рішень у майбутньому. Для цього НБУ розробляє освітні продукти з фінансової грамотності, тому що вирішальну роль відіграє не сума, а вміння нею користуватися, і те, як діти використовують ці знання не тільки в теорії, а й на практиці. Їх завдання-навчити їх, як за допомогою простих регулярних дій вони можуть стати фінансово незалежними людьми, які вільно досягають своїх цілей і радіють життю, наприклад, шляхом заощаджень і створення "подушки" фінансової безпеки.

Сучасні діти мають широкий доступ до традиційних цифрових фінансових послуг (інтернет-сервісів). Вони залучені в економічний процес: ходять в магазин разом з батьками, вибирають необхідні речі через Інтернет,

іноді купують їх самі, тим самим підводячи до основного досвіду, тому головне завдання викладача - дати можливість учням не тільки отримати певні знання в області фінансової грамотності, а й а також навчитися застосовувати ці знання на практиці в повсякденному житті. З огляду на накопичений життєвий досвід і розвинену фінансову грамотність, це створює безліч нових проблем і ризиків. На наш погляд, впровадження у вітчизняну освіту таких важливих умінь, як підприємництво і фінансова грамотність, є експериментом, який істотно змінює мислення учнів і є одним з нововведень, що формують основу економіки і соціалізації [1].

Крім того, в останні роки в шкільній освіті були виявлені серйозні прогалини у фінансовій освіті школярів. Така неосвіченість часто проявляється в недбалому ставленні дітей до своїх речей, саме фінансова необізнаність населення тим, що вони замінюють ці речі, пояснює їх батькам численні фінансові проблеми, з якими стикаються жертви мікрокредитування і фінансових пірамід. Неможливість зіставляти витрати і доходи, планувати сімейний бюджет і бажання отримати все і відразу призводить до великої кількості кредитів, які неможливо погасити. Бажання швидко розбагатіти без зусиль призводить до участі населення в різних лотереях.

Суть практико-орієнтованого підходу до навчання фінансової грамотності полягає в придбанні нових фінансових знань і формуванні практичного досвіду у вирішенні важливих завдань і проблем. Емоційне та когнітивне насичення творчого пошуку учня. Використовуючи практико-орієнтований підхід, ми можемо виявити зв'язок між фінансовими знаннями і повсякденним життям людей, проблемами, які виникають в процесі життя.

Інтегративний підхід охоплює освітні установи, всіх учасників освітнього процесу, представників бізнес-спільноти, професійних учасників фінансових ринків, громадських і некомерційних організацій, батьків. Суб'єктивний підхід в процесі формування фінансової грамотності учнів виражається в умінні успішно адаптуватися до постійно мінливих умов. освітня, соціокультурна ситуація, потреби в активності і самостійності, а також почуття відповідальності за їх розвиток. Це передбачає створення умов для їх особистісного розвитку.

Нова українська школа робить упор на інтеграцію знань з різних предметів, що дуже важливо для розвитку фінансової грамотності. Інтеграція фінансової освіти в освітній процес призводить до більш глибокого розуміння фінансових концепцій [2]. Студенти можуть вивчати основи фінансів, аналізуючи реальні економічні дані на уроках математики або вивчаючи соціальні наслідки фінансових рішень на уроках суспільствознавства.

Наприклад, студенти можуть вивчати бюджетування в математичному контексті, використовуючи реальні приклади, які допомагають розвивати критичне мислення та аналітичні навички. Також важливо використовувати кейс-методи, які роблять навчання більш практичним, щоб учні розглядали реальні життєві ситуації, пов'язані з управлінням фінансами.

Розглядаючи способи навчання фінансової грамотності, можна відзначити, що ефективне навчання фінансової грамотності вимагає використання різних методів навчання. Рекомендується зазначити, що активні методи навчання, такі як проектна діяльність, рольові ігри та практичні вправи, можуть значно підвищити інтерес учнів до фінансових концепцій та їх розуміння [3]. Такий підхід забезпечує активну участь студентів у навчальному процесі, що особливо важливо для формування самостійного мислення та навичок прийняття рішень.

Серед ефективних методів, які можуть бути використані, є бізнес, де студенти працюють у групах для створення бізнесу, складання бізнес - плану, планування ресурсів та аналізу фінансових результатів. Це дозволяє студентам отримати практичний досвід управління фінансами та розвинути підприємництво [4].

Діти проводять значну частину свого часу вдома, тому важливо залучати батьків до занять, які відбуваються в класі. Тому, на наш погляд, знання, отримані в школі, набагато краще і ефективніше засвоюються, якщо вони підкріплюються знайомої обстановкою. Для цього необхідно зрозуміти фінансову абетку батькам за допомогою навчання, аналізу застосування фінансових знань, аналізу інформації у фінансовій ситуації, оцінки фінансових проблем, визначення фінансової інформації в соціально-економічній ситуації, участі у вебінарах та обміну досвідом у фінансовій сфері. виховання дітей.

Саме тому однією з перспективних форм реалізації нової парадигми освіти, безсумнівно, є включення школярів в інтегровану діяльність.1 мета даного заняття-придбати функціональні навички дослідника як універсальний спосіб освоєння дійсності, розвинути здатність критично мислити і стати об'єктом освітнього процесу.

Належна підготовка викладачів важлива для успішної фінансової освіти. Слід зазначити, що вчителі повинні не тільки володіти знаннями у фінансовій сфері, а й вміти їх викладати. Курси підвищення кваліфікації для вчителів є необхідними кроками для підвищення якості фінансової освіти в школах.

Також важливо залучати батьків до процесу навчання фінансової грамотності. Слід підкреслити, що співпраця школи та будинку значно підвищує ефективність фінансової освіти. Батьки можуть поділитися своїм

досвідом, обговорити фінансові питання зі своїми сім'ями та взяти участь у заходах, спонсорованих школою.

Важливість фінансової доступності. Фінансова грамотність також тісно пов'язана з розширенням доступу до фінансових послуг, що є ключем до досягнення економічного розвитку [5]. Згідно з дослідженням USAID, фінансова доступність-це забезпечення доступу до фінансових послуг для всіх верств населення, що сприяє добробуту суспільства в цілому. У контексті фінансової освіти Фінансова грамотність повинна бути доступною для всіх студентів незалежно від їх соціально-економічного статусу [6].

Тому розвиток фінансової грамотності в рамках загальноосвітніх вимог благополуччя є важливою складовою освітнього процесу, що вимагає комплексного підходу. Інтеграція фінансової освіти в навчальну програму, використання активних методів навчання, підвищення кваліфікації вчителів, співпраця з батьками та забезпечення доступу до фінансових ресурсів сприяють формуванню відповідальних та економічно активних громадян. Розвиток високого рівня фінансової грамотності серед населення не тільки забезпечує особистісний розвиток молоді, а й сприяє сталому економічному розвитку України в цілому.

Використані джерела:

1. Андрійчук, В. Навчання фінансової грамотності учнів початкової школи: міжнародний досвід. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Вип. №1 (66). 2021. С. 81–87.

2. Бонд Р., Куценко О., Лозинська Н. Фінансова грамотність та обізнаність в Україні: факти та висновки. Проект USAID «Розвиток фінансового сектору» (FINREP). Київ, 2010. 42 с.

3. Довгань А.І. Реалізуємо наскрізну лінію «Підприємливість та фінансова грамотність» / А.І. Довгань, О.В. Часнікова // Економіка в школах України. – 2018. – № 8 (165). – С. 7-19.

4. Романишина Н. Літературна освіта в економічному вимірі /Н. Романишина //Дивослово. – 2020. –№ 12.– С. 52-61.

5. Шпак О. Теоретичні аспекти фінансового виховання, як основи формування соціально та економічно активної особистості /О. Шпак, С. Булавенко, Н. Примаченко //Молодь і ринок. – 2016. –№9 (140). – С. 6-10.

6. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні. Результати дослідження / Проєкт USAID «Трансформація фінансового сектору». Київ, Україна: USAID, 2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://surl.li/icrk.

Черкавська Марія Анатоліївна,
здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
кафедри теорії і методики початкової освіти
Волинського національного університету імені Лесі Українки

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ: ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Кожного дня перед українською освітою постають все нові виклики та бар'єри, а забезпечення доступу до безпечного освітнього середовища у такий непростий час є завданням для кожного педагога. Здоров'язбережувальна освітня галузь зазнала значної дестабілізації, а питання забезпечення доступності освіти стало чи не одним з найголовніших для закладів освіти. Зруйновані та пошкоджені заклади освіти, вимушено покинуті домівки, призводять до втрати фундаментального права українських дітей на освіту. Обмежений доступ до навчальних матеріалів, підручників, спілкування з однокласниками, друзями та педагогами призводять до зниження рівня базових знань учнів, їх соціалізації. Нестабільний інтернет, відключення електроенергії, постійні тривоги змушують освітян шукати нові шляхи подолання розривів в освітньому процесі. Все більше батьків та вчителів погоджуються з думкою про те, що освітній процес сьогодні має багато прогалин, а забезпечення неперервної освіти стає все складнішим завданням як для вчителів, які працюють очно та дистанційно, так і для батьків, які тепер мають більше часу приділяти для домашнього навчання з дітьми, особливо в початковій школі [4].

Виконувати навчальні модельні програми пропри складні безпекові умови, об'єднувати теми, більше використовувати засоби електронної комунікації та відеозаписи уроків, давати більше матеріалу на самостійне опрацювання – все це є реаліями сьогодення, яке на жаль обмежує вчителів та учнів у живому спілкуванні та створює умови для дистанційної освіти. Проте в епоху цифровізації та діджиталізації суспільства зміни, які доводиться запроваджувати в освітньому процесі можуть не тільки оптимізувати здоров'язбережувальну освітню галузь, а й сприяти активній пізнавальній діяльності здобувачів освіти, особливо початкової школи, адже діти молодшого шкільного віку є більш гнучкими до навколишніх змін та здатні швидше адаптуватися в новому середовищі. За оприлюдненими результатами брифінгу «Війна та освіта. Два роки повномасштабного вторгнення», який разом із VoxPopuli Agency за підтримки Програми ULEAD з Європою / ULEAD with Europe та Міністерства освіти і науки України, які детально дослідили вплив війни на освіту в Україні, можна констатувати, що найбільшими бар'єрами для

продовження успішного навчання серед учнів є велика кількість навчальних предметів та їх складність, а також тривожність та брак зосередженості, в той час, коли вчителі головними освітніми перешкодами для учнів також вбачають брак зосередженості, технічних можливостей та постійне відчуття тривоги [1]. Тут і постає проблема забезпечення здоров'язбережувальної освітньої галузі адже державна політика в галузі освіти спрямована на забезпечення здоров'я людини в усіх її складових: духовній, соціальній, психічній, фізичний. В сучасних умовах дотримуватись оптимального розвитку всіх цих складових досить непросто, адже постійне відчуття тривоги має неабиякий вплив на психічне здоров'я людини. Здоров'язбережувальна освітня галузь передбачає збереження власного фізичного, психічного, духовного та соціального здоров'я (раціональне харчування, рухова активність, спілкування, розв'язання конфліктів, поведінка в умовах тиску, самоусвідомлення та самооцінка, аналіз проблем і прийняття рішень, визначення життєвих цілей і програм, самоконтроль, мотивація успіху та тренування волі) [3, с. 46].

Важливо також звернути увагу на те, як війна впливає на зміну освітнього середовища з інфраструктурного погляду та людського потенціалу, адже безпечне освітнє середовище, зокрема наявність надійних місць для навчання відіграють важливу роль у формуванні особистості школярів. Останні роки, на жаль, характеризуються різкою зміною не лише кількості закладів освіти, зокрема загальної середньої освіти, а й чисельністю в них учнів та вчителів – безпосередніх учасників освітнього процесу. Такі зміни передусім пов'язані з організацією безпечного для навчання освітнього середовища. Відповідно змінюються зміст і форма освітнього процесу, адже стверджуючи про доступність освіти під час війни, варто пам'ятати про необхідність достатніх фінансових ресурсів, відповідної інфраструктури та обладнання.

Для того аби простежити динаміку зміни кількості закладів загальної середньої освіти України за останні 10 років, нами було проаналізовано статистичні дані Державної служби статистики України. Згідно оприлюднених даних загальна картина зміни кількості закладів загальної середньої освіти виглядає наступним чином: за період з 2014 до 2023 роки загальна кількість ЗЗСО України значно знизилась (Рис.1), наприклад, у 2014/2015 навчальному році кількість ЗЗСО становила 17604 одиниць, в той час коли в 2022/2023 навчальному році вже 12976 одиниць. Серед них зменшилась частка закладів комунальної власності та збільшилась частка приватних закладів загальної середньої освіти. Досить цікавою є динаміка зміни чисельності учнів та вчителів у цих закладах освіти (Рис.2). Згідно з цими даними за період з 2014 до 2023 навчального року кількість учнів у ЗЗСО України зростала до 2022/2023 навчального року і становила 4 230 358 осіб, проте з початком

2022/2023 навчального року ця кількість знизилась до 4 041 976 осіб, що свідчить про скорочення кількості учнів у зв'язку з війною та перебуванням на навчанні за кордоном.

Рис.1. Динаміка зміни кількості закладів загальної середньої освіти України у 2014-2023 рр. [2].

Щодо зміни кількості вчителів, то можемо спостерігати певні динамічні зміни, а саме до 2019 року – зростання кількості вчителів, а з 2022/2023 навчального року – спад. Зміни хоч і є несуттєвими у порівнянні з кількістю учнів, проте вагомі для майбутнього відновлення української освіти.

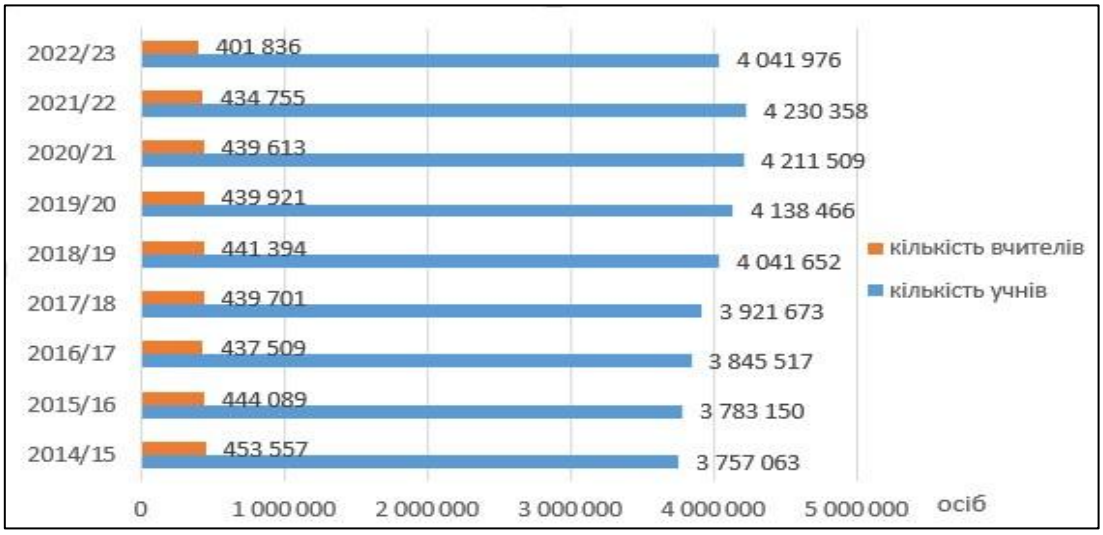

Рис.2. Динаміка зміни кількості учнів та учителів в закладах загальної середньої освіти України за період з 2014 до 2023 рр. [2].

Отже, нині існує безліч проблем, що пов'язані з організацією та забезпеченням освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в Україні, які в свою чергу несуть чималий вплив на рівень освіти школярів. Саме тому учителі, батьки, держава докладають чималих зусиль для відновлення безпечного, інформативного, пізнавального освітнього середовища шляхом навчання під час канікул, надання безкоштовних репетиторів,

створення інтегрованих класів, створення додаткового якісного навчального контенту, підготовки вчителів до роботи з учнями, які мають певні труднощі у навчанні. Вивчення предметів та інтегрованих курсів соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі у закладах загальної середньої освіти спрямоване на реалізацію державної політики у сфері освіти та подолання викликів, зумовлених особливостями освітнього процесу в умовах воєнного стану, зокрема і подолання освітніх втрат.

Використані джерела:

1. Брифінг «Війна та освіта. Два роки повномасштабного вторгнення» Електронний ресурс. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2024/02/10/Bryf.Viyna.ta.osvita.Dva.roky.povnomasshtabnoho.vtorhnennya.2024.ukr-10.02.2024.pdf (Дата звернення: 01.05.2024)
2. Державна служба статистики України. Електронний ресурс. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/ (Дата звернення: 29.04.2024)
3. Родигіна І. В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання / І. В. Родигіна. Х. : Вид.група «Основа», 2005. 96 с.
4. Як змінилась освіта під час війни: думка експерта. Електронний ресурс. URL: https://osvita.ua/school/method/91705/ (Дата звернення: 02.05.2024).

Чжан Мен,
здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
УДУ імені Михайла Драгоманова
Науковий керівник: докт.філософії в галузі 01 Освіта/Педагогіка
Попов М.О.

ТВОРЧИЙ ПІДХІД У ВИКЛАДАННІ МИСТЕЦТВА: ПЕДАГОГІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У сучасному світі, де швидко змінюються умови життя та професійної діяльності, креативність стає однією з ключових компетентностей, необхідних для успішного особистісного та професійного розвитку. Формування креативного мислення повинно починатися ще у шкільні роки, коли діти мають можливість через мистецтво розвивати здатність до самовираження, аналізу, інноваційного підходу до вирішення проблем. Особливої важливості набуває підготовка вчителів початкових класів, які закладають основи для розвитку цих навичок у своїх учнів.

В умовах сучасної початкової школи уроки мистецтва є одним із найпотужніших засобів для розвитку креативності. Мистецтво активізує емоційний інтелект, розвиває уяву та допомагає дітям мислити нестандартно. Проте для ефективного розвитку творчого потенціалу учнів важливо підготувати вчителів до використання сучасних педагогічних інструментів та методів, що сприяють творчій самореалізації дітей [1].

Креативність — це не лише здатність до генерації нових ідей, а й уміння адаптуватися до мінливих обставин, знаходити оригінальні шляхи вирішення проблем та реалізовувати власні ідеї на практиці. Як педагогічна категорія, креативність включає в себе кілька аспектів: індивідуальну креативність (здатність генерувати нові ідеї), соціальну креативність (уміння взаємодіяти з іншими людьми у творчому процесі), а також адаптивну креативність, що відображає здатність людини використовувати власні знання та навички для створення нових продуктів.

У контексті початкової освіти розвиток креативності учнів стає одним із пріоритетних завдань, оскільки на цьому етапі формуються основи критичного мислення, здатності до самовираження та інноваційного підходу до навчання. Однак для досягнення цих цілей важливо забезпечити майбутніх вчителів необхідними знаннями та інструментами.

Підготовка вчителів до роботи з креативними учнями вимагає застосування сучасних педагогічних технологій та методик. Нижче розглянемо основні педагогічні інструменти, які сприяють розвитку творчого мислення учнів на уроках мистецтва [1].

Проектна діяльність є одним із найбільш ефективних засобів розвитку креативності. Вона дозволяє учням розвивати навички співпраці, критичного мислення, самостійного прийняття рішень та самовираження. Вчитель, виступаючи у ролі фасилітатора, допомагає учням формувати проекти, які поєднують художню творчість та практичну діяльність. Для прикладу, створення колективної мозаїки або індивідуальних художніх творів з використанням нетрадиційних матеріалів (наприклад, природних або вторинних матеріалів) сприяє розвитку творчої уяви, а також навичок вирішення проблем [2].

Проекти можуть включати елементи інтеграції з іншими дисциплінами, такими як математика чи природничі науки, що дозволяє учням розвивати міждисциплінарне мислення та бачити творчі рішення в контексті реальних життєвих ситуацій.

Методологія відкритих завдань є важливим інструментом для стимулювання творчого мислення, оскільки такі завдання не мають єдиного правильного рішення. На уроках мистецтва вчитель може запропонувати учням створити художній твір на тему «Мій ідеальний світ» або інше абстрактне завдання, де кожна дитина може вільно інтерпретувати тему згідно зі своїм баченням та уявою.

Ця методика стимулює учнів до експериментування з матеріалами, техніками та ідеями, що сприяє розвитку їхньої уяви та гнучкості мислення. Важливо, щоб вчитель заохочував індивідуальний підхід до виконання завдань, надаючи учням свободу у виборі технік та стилю.

Імпровізація є ще одним ефективним інструментом розвитку креативності. Імпровізаційні вправи на уроках мистецтва допомагають учням розвивати здатність швидко реагувати на змінені умови, пропонувати нові ідеї та адаптувати свої знання до нових ситуацій. Наприклад, учням можна запропонувати намалювати картину, використовуючи лише три кольори або створити скульптуру з обмеженого набору матеріалів.

Впровадження імпровізаційних методів сприяє розвитку адаптивної креативності, коли учні навчаються працювати в умовах обмежень і все ж знаходити нестандартні рішення.

В сучасних умовах широкого впровадження цифрових технологій, важливим інструментом розвитку креативності є використання інтерактивних технологій. Мультимедійні інструменти, такі як графічні редактори, програми

для створення анімацій або 3D-моделювання, надають учням нові можливості для творчого самовираження. За допомогою цифрових інструментів діти можуть створювати інтерактивні мистецькі проекти, досліджувати нові техніки візуалізації своїх ідей та реалізовувати навіть найсміливіші задуми.

Окрім того, цифрові технології сприяють розвитку міждисциплінарної креативності, оскільки поєднують елементи мистецтва, програмування, інженерії та математики, що дозволяє дітям розширювати свої горизонти та розвивати навички крос-дисциплінарного мислення.

Один із важливих аспектів розвитку креативності – це здатність до рефлексії. Учні повинні мати можливість аналізувати власні творчі процеси, виявляти сильні та слабкі сторони своїх робіт, а також планувати подальші шляхи розвитку. Вчителі повинні заохочувати учнів до обговорення своїх робіт у класі, організовувати групові обговорення та індивідуальні рефлексії, що дозволяють кожному учню краще зрозуміти власний творчий процес та знайти нові підходи до вдосконалення своєї роботи.

Одним із ключових аспектів підготовки майбутніх вчителів до розвитку креативності учнів є їхня здатність до творчого підходу у власній педагогічній діяльності. Вчитель, який сам є творчою особистістю, здатен зацікавити учнів мистецтвом, надихати на нові звершення та допомагати їм розвивати свої креативні здібності [3].

В процесі навчання майбутні вчителі повинні самі пройти етапи розвитку власної креативності. Важливо, щоб під час педагогічної підготовки студенти опановували інноваційні методи навчання, брали участь у творчих проектах, інтегрували мистецтво в інші дисципліни. Це дозволить їм у майбутньому реалізовувати креативні підходи в навчальному процесі та сприяти розвитку творчих здібностей у своїх учнів.

Педагогічні університети повинні надавати майбутнім вчителям доступ до сучасних цифрових інструментів та технологій. Навчання використанню цифрових технологій у викладанні мистецтва допоможе вчителям розширювати інструментарій та впроваджувати новітні методики, що сприяють розвитку креативності у дітей.

Педагогічна практика є вирішальним етапом підготовки майбутніх вчителів. Під час практики студенти повинні мати можливість випробувати на практиці різні методи та підходи для розвитку креативності учнів. Це дозволить їм не лише закріпити свої знання, але й отримати цінний досвід, необхідний для їхньої майбутньої професійної діяльності.

Отже, розвиток креативності учнів на уроках мистецтва є надзвичайно важливою складовою сучасного освітнього процесу. Ефективна підготовка майбутніх вчителів до цієї діяльності вимагає використання широкого спектра

педагогічних інструментів, серед яких проектна діяльність, методологія відкритих завдань, інтерактивні технології та рефлексія. Тільки комплексний підхід до підготовки майбутніх педагогів може забезпечити їхню здатність ефективно сприяти розвитку творчих здібностей учнів і виховувати нові покоління інноваторів і мислителів.

Використані джерела:

1. Бойко Н. І. Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами образотворчого мистецтва. Таврійський вісник освіти. 2013. № 4. С. 117-121.

2. Павленко В.В. Розвиток креативності учнів початкової школи засобами образотворчого мистецтва / В.В. Павленко // Проблеми освіти: збірник наукових праць. ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2019. – Вип.92. – С. 106–111.

3. Чорна В., Оліщук Т. Розвиток креативності засобами мистецтва у початковій школі: теоретичний аспект. Молодь і ринок. 2018. № 5 (160). URL: https://doi.org/10.24919/2308-4634.2018.133897

Чжан Цзін,
здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
УДУ імені Михайла Драгоманова
Науковий керівник канд.. пед.. наук, доц. Григоренко В.Є.

АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА АДАПТИВНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У сучасному світі знання іноземних мов стає ключовою складовою професійної та особистісної компетентності. Якісна підготовка майбутніх учителів іноземних мов набуває особливої значущості у зв'язку зі зростаючими вимогами до рівня мовної підготовки в навчальних закладах. Особливої уваги ця проблема набуває в умовах війни та відбудови України, коли потреба в кваліфікованих учителях іноземних мов зростає через збільшення ролі міжнародної співпраці, інтеграції освітніх процесів у глобальні тенденції та необхідність швидкої адаптації до нових реалій.

В цьому контексті акмеологічний підхід, який досліджує шляхи досягнення найвищих рівнів професійного та особистісного розвитку, стає важливим інструментом підвищення якості підготовки майбутніх учителів [2]. Його основна мета полягає у виявленні та розвитку особистісного потенціалу студентів, що дозволяє не лише досягти високого рівня професійної майстерності, але й сприяє формуванню творчих, інтелектуальних та моральних якостей. У цих умовах важливо враховувати адаптивні технології навчання, які можуть ефективно підтримувати та стимулювати цей процес.

Акмеологічний підхід ґрунтується на принципах розвитку особистості, які поєднують як професійні, так і особистісні аспекти. Важливість цього підходу для підготовки майбутніх учителів іноземних мов полягає в тому, що він сприяє не тільки формуванню академічних знань, але й розвитку соціальних, етичних та особистісних компетенцій, необхідних для ефективної педагогічної діяльності. Майбутні вчителі іноземних мов мають бути не тільки кваліфікованими фахівцями з високим рівнем мовної підготовки, але й носіями гуманістичних цінностей, здатними сприяти формуванню особистості учнів [1].

Однак аналіз сучасного стану підготовки майбутніх учителів іноземних мов свідчить про наявність значних викликів. Основна проблема полягає в недостатньому використанні інноваційних підходів, зокрема акмеологічного підходу, який сприяє всебічному розвитку особистості студентів. Більшість освітніх програм орієнтовані на передачу знань і навичок, проте вони не завжди враховують необхідність розвитку таких ключових компетенцій, як критичне

мислення, самостійність, креативність і комунікативність. Крім того, значна частина викладачів не має достатнього рівня підготовки для впровадження акмеологічних методів у навчальний процес, що обмежує можливості для розвитку професійних якостей студентів [3].

У світлі цих викликів актуальним стає питання впровадження адаптивного навчання, яке базується на акмеологічних засадах. Таке навчання має на меті не лише покращення якості професійної підготовки, але й формування особистісної зрілості майбутніх учителів, що є критично важливим для їхньої професійної мобільності та адаптивності у сучасному світі [6].

Технології адаптивного навчання стають ефективним інструментом для підвищення якості підготовки майбутніх учителів іноземних мов. Ці технології дозволяють враховувати індивідуальні особливості кожного студента, його темп навчання, інтереси та здібності, що особливо важливо в умовах змішаного або дистанційного навчання, яке стало необхідністю в сучасних реаліях.

Поєднання акмеологічного підходу з адаптивними технологіями навчання створює умови для більш гнучкого, ефективного та інклюзивного освітнього процесу [4]. Серед найбільш ефективних технологій можна виділити:

1. Персоналізоване навчання. Цей підхід дозволяє кожному студенту обирати свій шлях у навчанні, враховуючи його індивідуальні здібності, рівень підготовки та інтереси. Для майбутніх учителів іноземних мов це означає можливість більш глибокого опрацювання тих аспектів педагогіки або лінгвістики, які є для них найбільш важливими.

2. Інтерактивні онлайн-платформи. Використання цифрових технологій у навчанні дозволяє студентам отримувати доступ до великої кількості навчальних ресурсів, брати участь у дискусіях, виконувати завдання у зручний для них час. Це особливо важливо для майбутніх учителів іноземних мов, адже онлайн-ресурси надають можливість поглибити свої знання з мовної практики, використовувати мультимедійні матеріали для розвитку своїх навичок.

3. Гібридні моделі навчання. Поєднання традиційного та онлайн-навчання дозволяє створити адаптивний освітній простір, де кожен студент може обирати найбільш зручний формат для себе. Це особливо актуально для студентів, які поєднують навчання з роботою або мають інші обмеження в часі та просторі.

4. Проєктно-орієнтоване навчання. Проєктні методи навчання сприяють розвитку самостійного мислення, творчого підходу та комунікативних навичок. Для майбутніх учителів іноземних мов важливо опанувати вміння розробляти та реалізовувати навчальні проєкти, які сприяють

інтеграції різних навчальних дисциплін та формують у студентів здатність до командної роботи.

5. Кейс-метод. Використання реальних ситуацій для аналізу та розв'язання проблем є важливим елементом підготовки майбутніх учителів. Кейс-методи дозволяють студентам застосовувати теоретичні знання на практиці, що значно підвищує їхню готовність до викладання у реальних умовах.

6. Інноваційні педагогічні методики. В умовах швидкої зміни технологій та підходів до освіти, майбутні вчителі іноземних мов повинні бути готовими до впровадження інновацій у свою практику. Це включає використання різних видів онлайн-інструментів, мультимедійних матеріалів, інтерактивних ігор та інших методів, які роблять навчальний процес більш динамічним та цікавим для учнів.

Акмеологічний підхід відіграє важливу роль у формуванні професійної та особистісної зрілості майбутніх учителів іноземних мов. Він спрямований на розкриття потенціалу кожного студента, допомагає їм визначити свої сильні та слабкі сторони, розвивати ті компетенції, які є важливими для їхньої професійної діяльності [5].

Сучасна підготовка вчителів іноземних мов повинна базуватися на поєднанні академічної підготовки з акцентом на практичні навички. Це означає, що студенти мають не лише добре знати теоретичний матеріал, але й бути готовими до роботи в реальних умовах, де вони будуть взаємодіяти з учнями, батьками та колегами.

Акмеологія також передбачає, що майбутні вчителі іноземних мов повинні постійно розвиватися, не обмежуючись лише формальною освітою. Це означає, що студентам необхідно постійно вдосконалювати свої знання, брати участь у семінарах, конференціях, професійних тренінгах, які дозволяють їм залишатися в курсі новітніх тенденцій в освіті та мовній підготовці. Саморозвиток і готовність до безперервного навчання — це ключові складові акмеологічного підходу, який формує успішних та компетентних фахівців.

Важливо зазначити, що акмеологічний підхід сприяє розвитку особистісних якостей, які є важливими для вчителів: емпатії, комунікативних навичок, стресостійкості та здатності до саморефлексії. Ці компетенції допомагають майбутнім учителям краще зрозуміти учнів, побудувати довірчі відносини та створити підтримувальне навчальне середовище. У контексті підготовки вчителів іноземних мов це набуває особливої важливості, адже мовне навчання передбачає постійну взаємодію та комунікацію, що вимагає високого рівня емоційної інтелігентності [2].

Акмеологічний підхід вимагає створення спеціальних умов для розвитку студентів. Викладачі повинні виступати не лише в ролі джерела знань, але й у ролі наставників, які допомагають студентам усвідомити свої професійні амбіції, визначити індивідуальні освітні траєкторії та підтримувати їх у процесі самовдосконалення. Це можна досягти через індивідуальні консультації, регулярні зворотні зв'язки та створення навчальних програм, які дозволяють студентам брати активну участь у плануванні власного навчання.

Окремо варто зупинитися на психологічному аспекті акмеології. Майбутні вчителі іноземних мов мають бути підготовленими до роботи в умовах постійного стресу та швидких змін. Здатність керувати емоціями, долати труднощі та підтримувати високу мотивацію є важливою складовою їх професійного зростання. Для цього до програм підготовки вчителів варто включати елементи психологічної підготовки, тренінги зі стрес-менеджменту та розвитку емоційної стійкості.

Ще одним важливим аспектом акмеологічного підходу є інтеграція освіти і науки. Це означає, що підготовка майбутніх учителів іноземних мов повинна базуватися на передових наукових досягненнях та інноваційних педагогічних методах. Участь студентів у наукових дослідженнях дозволяє їм не лише глибше розуміти теоретичні аспекти своєї професії, але й розвивати навички критичного мислення, аналітичної роботи та пошуку нових рішень у професійній діяльності [4].

Інтеграція наукового підходу також сприяє більшій активності студентів у пошуку нових методик викладання іноземних мов, створенні авторських методичних розробок і впровадженні їх у практику. Така діяльність допомагає майбутнім учителям не лише оволодіти професією, але й стати творцями нового освітнього простору, де вони можуть адаптувати навчальні методики під потреби конкретних учнів.

Застосування акмеологічного підходу також сприяє розвитку творчих здібностей студентів. Важливо, щоб майбутні вчителі іноземних мов не просто відтворювали наявні методики викладання, але й активно створювали нові, базуючись на потребах учнів, освітнього середовища та світових тенденцій. Це включає інтеграцію мультимедійних ресурсів, використання інтерактивних інструментів та впровадження сучасних цифрових технологій у процес навчання.

Акмеологічний підхід у підготовці майбутніх учителів іноземних мов забезпечує всебічний розвиток особистості, сприяючи формуванню висококваліфікованих та мобільних фахівців, здатних ефективно діяти в умовах швидкозмінного освітнього середовища. Адаптивні технології навчання, інтеграція науки та інноваційних методів викладання сприяють створенню умов

для гармонійного поєднання професійної підготовки з особистісним розвитком студентів [1].

Успішна реалізація акмеологічного підходу в навчальному процесі вимагає тісної взаємодії між студентами та викладачами, створення підтримувального освітнього середовища та активного використання інноваційних технологій. Майбутні вчителі іноземних мов, які опановують свою професію через призму акмеології, стають не тільки фахівцями з високим рівнем знань, але й лідерами, здатними мотивувати своїх учнів та сприяти їхньому розвитку.

Подальші дослідження в цій галузі можуть бути спрямовані на вивчення практичного досвіду застосування акмеологічного підходу в різних освітніх контекстах, аналіз ефективності використання адаптивних технологій для підготовки майбутніх учителів та розробку нових методик, які б дозволили ще краще інтегрувати цей підхід в освітню практику.

Таким чином, акмеологічний підхід є важливим інструментом для підвищення якості підготовки майбутніх учителів іноземних мов. Він сприяє розвитку професійних і особистісних якостей студентів, формує у них готовність до постійного саморозвитку та створює умови для успішної реалізації їхнього потенціалу як педагогів.

Використані джерела:

1. Вакуленко В. Педагогічна акмеологія: досягнення і проблеми. Філософія освіти, № 3 (5), 2006. С. 124–133. URL: http://www.philosophy.ua/lib/8vakulenko-fo-3-5-2006.pdf5
2. Драч І. І. Акмеологічний підхід до формування професійної компетентності студентів у вищому навчальному закладі. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_ vydanya/metod_upr_osvit/v_2/8.pdf.
3. Євтух М., Скорик Т. Акмеологічний підхід до становлення професійної успішності майбутнього вчителя. Вісник № 7 (163). Серія: педагогічні науки С. 8–13. URL: https://lib.iitta.gov.ua/720423/1/visnik_163(7)-8-13.pdf.
4. Кошарна Н. В. Акмеологічний підхід у становленні професійної компетентності майбутнього вчителя. URL: psyh.kiev.ua
5. Ніколаєску І. О. Практичні основи акмеологічного розвитку особистості в умовах освітньо-інформаційного простору: навчально-методичний посібник. Черкаси : ОШОПП, 2012. 54 с.
6. Пригодич Л. Л. Практичне застосування акмеологічного підходу під час вивчення іноземної мови. Таврійський вісник освіти. 2014. № 2. С. 22–27.

Чумак Анастасія Олегівна,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 012 Дошкільна освіта
УДУ імені Михайла Драгоманова
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Агіляр Туклер В.В.

ФОРМУВАННЯ ДРУЖНІХ ВІДНОСИН У ДИТЯЧОМУ КОЛЕКТИВІ: ГУМАНІСТИЧНИЙ ПІДХІД У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ

На сучасному етапі розвитку суспільства особливої актуальності набули питання формування культурної, духовно багатої, фізично досконалої особистості. Сьогодні освітня робота з дітьми в закладах освіти спрямована на забезпечення умов, які надають дитині широкі можливості для самостійних дій з освоєння навколишнього світу [2]. З огляду на такий підхід особливого значення набуває проблема взаємодії дітей із ровесниками та дорослими. Відповідно, повноцінному розвитку особистості сприятиме соціум, у якому вона знаходиться. Дитячий колектив є одним з найважливіших мікросоціумів для становлення гуманістично спрямованої людини.

Актуальність теми зумовлена значними змінами, які відбуваються у житті сучасного українського суспільства, та пов’язані з труднощами не лише в економічній, політичній, соціальній сферах, а особливо в сфері виховання підростаючого покоління. У формуванні особистості дитини чільне місце посідають питання взаємин з іншими людьми основані на моральних засадах. Важливим фактором соціалізації дітей є дитяче співтовариство, колектив однолітків, основу якого складає спілкування між дітьми, особливі міжособистісні стосунки, специфічні види діяльності. Для повноцінного розвитку дитини потрібне таке розвивальне середовище, яке має задовольняти прагнення дитини рухатися, гратися, активно проявляти себе, спілкуватися з однолітками. Така спільна діяльність виробляє у дітей необхідні навички соціальної взаємодії, сприяє формуванню уміння підкорюватися колективній дисципліні, відстоювати свої права, співвідносити особисті інтереси із суспільними.

Дитячий колектив викликає інтерес багатьох науковців: О. Залужного, Я. Коломинського, А. Петровського, М. Красовицького, А. Макаренка, Л. Новікової, В. Сухомлинського, О. Сухомлинської, А. Мудрика, С. Шацького та ін. Дитячий колектив виступає соціальною системою, що розвивається. Він покликаний сприяти засвоєнню соціальних норм, традицій, способів співробітництва й ціннісних орієнтацій, що становлять культурне надбання суспільства.

Сучасна теорія і практика виховання підтверджують думку, що перспективним є розумне поєднання індивідуального як інтересу особистості та колективного як інтересу суспільства. Таке поєднання досягається шляхом реалізації принципу «виховання в колективі і через колектив», який сприяє формуванню в особистості вміння сприймати оточуючий світ крізь призму взаємодії з іншими людьми, взаємної відповідальності, розвитку відносин і поваги між людьми.

Людина як особистість не може відбутися без соціального впливу, і чим раніше вона стане об'єктом і суб'єктом соціальних відносин, тим швидше їй вдасться сформувати власний «Я»- образ. На думку В. Луценко, при перших відносинах з однолітками закладаються підвалини дитячої особистості. Вони визначають характер ставлення людини до оточуючого світу в цілому. Варто відмітити, що спілкування з ровесниками неідентичне спілкуванню з дорослими: воно емоційно забарвлене, відкрите, невимушене, нестандартне, позбавлене будь-яких правил і поведінкових норм, завдяки чому подібна свобода дає можливість дошкільникам та дітям молодшого шкільного віку проявити свою ініціативу, оригінальність та самобутнє начало [7].

Функцію регулювання поведінки людей у всіх сферах життя виконує мораль. В основу морального виховання дитини покладений процес передавання моральних норм, правил і принципів поведінки з метою перетворення їх у значущі регулятори її соціальних проявів.

Гармонійно розвинена та людина, за словами К. Ушинського, у якої поєднані розум, моральна досконаліть, фізична і естетична розвиненість. Головним він вважав моральне виховання [6]. В. Сухомлинський визнавав пріоритет морального виховання учнів в багатогранній діяльності педагогічного колективу школи. Цілком зрозуміло, що розумове, трудове і фізичне виховання повинні бути підпорядковані головному – вихованню в дитині людяності, тобто гуманного ставлення до природи, до суспільства, до інших людей і до самої себе [4]. Моральне виховання, виховання у колективі впливає на формування дитини як особистості, становлення її у суспільстві і визначенню її моральних якостей. До морального і колективного виховання належить формування дружби і дружніх стосунків дітей. Проблема міжособистісного спілкування, становлення моральних взаємин між дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку широко досліджувалась ученими Л.Артемовою, Г.Бреслав, В.Киричок, В.Котирло, Ю.Приходьком, А.Рояк, Т.Поніманською, С.Якобсон та іншими.

Дружба - це безкорисна взаємодопомога, вона заснована на щирості, доброзичливості, спільних інтересах. Дружба - особлива форма міжособистісних взаємин, яка характеризується індивідуально вибірковими

відносинами, прихильністю учасників спілкування, високим рівнем задоволеності міжособистісних контактів, взаємними очікуваннями позитивних почуттів [5]. Завдяки дружбі діти засвоюють соціальні поняття, опановують соціальні навички і розвивають самоповагу. Для дітей найбільш розповсюдженою є групова дружба. Вона виконує безліч функцій, головними з який є розвиток самосвідомості і формування почуття причетності, зв'язку із суспільством.

Особливу роль у формуванні якісних стосунків у колективі відіграє педагог. Від умілого керівництва процесом спілкування дітей залежить характер відносин між окремими дітьми й у групі в цілому. Важливо зробити колективне життя дітей активним, насиченим, різноманітним для того, щоб між ними сформувались дружні взаємовідносини.

Керівництво педагога, зміна ним виховних цілей забезпечують розвиток дитячого колективу як соціокультурного середовища життєдіяльності дітей. Дуже влучними, на нашу думку, є слова В. Сухомлинського: «Колектив – велика виховна сила. Образно, це квітуча і зелена крона дерева, яку живлять глибоке й непримітне коріння, і цим корінням є людське багатство вихователя» [4].

Як зазначає О. Кононко, у дитячому колективі кожна дитина виступає суб’єктом взаємовідносин різних рівнів: інформаційного – передбачає обмін інформацією, обговорення проблем, пошук шляхів їх розв’язання, прогнозування і планування майбутнього; діяльнісного – співробітництво дітей в різних видах колективної діяльності за інтересами, розробка й реалізація спільних проектів; емоційного – відображає домінуючий емоційний стан дітей, їх спільні переживання, ставлення симпатій та антипатій між членами колективу. Здійснюючи керівництво дитячим колективом, учитель враховує дві характерні тенденції виховання. По-перше, прагнення підростаючої особистості до самоствердження, до визнання й поваги з боку інших, до виокремлення свого "Я" як автономного суб’єкта колективу. По-друге, це прагнення дитини до досягнення психологічної спільності з іншими, до спільної діяльності й спільних досягнень [1].

Як бачимо, особистісно орієнтований підхід, впроваджуваний у практику діяльності сучасних закладів освіти, передбачає якнайповніше розкриття і розвиток цілісної сукупності якостей особистості дитини, її здібностей, задатків, талантів з урахуванням потенційних можливостей; стимулювання позитивних морально–етичних якостей; повагу і любов до дитини, розуміння її унікальності, її потреб та мотивів поведінки; створення довірливих стосунків з нею, сприятливого психологічного клімату. Це актуалізує потребу у формуванні в особистості вміння сприймати оточуючий світ крізь призму

взаємодії з іншими людьми, взаємної відповідальності, розвитку відносин і поваги між людьми.

Використані джерела:

1. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід): монографія. Київ: Стилос, 2000. 336 с.
2. Піроженко Т. О. Хартман О.Ю. Вчимося жити разом: парціальна програма з розвитку соціальних навичок ефективної взаємодії дітей від 4 до 6–7 років. Київ: Алатон. 2016. 32 с., с. 78.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5-ти т. Київ: Радянська школа, 1976, Т. 2.
4. Сухомлинський В. О. Не бійтесь бути ласкавими. Вибрані пед. твори: у 5-ти т. / Василь Олександрович Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1977. Т.5. 639 с.
5. Титаренко Л. І. Особливості позакласної роботи в класах комплектах. *Початкова школа* 2014. №9. 37-40с., с. 88.
6. Ушинський К.Д. Птитання виховання і навчання в початковій школі/ К.Д. Ушинський // Вибрані педагогічні твори: У2 Т. – Т.І. – 256 с.
7. Якименко Л. Ю., Луценко В. О. Особливості міжособистісних відносин в дитячому колективі. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: збірник наукових праць. 2012. Випуск 16. Книга 1.

Шкурупій Єлизавета Олегівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
УДУ імені Михайла Драгоманова
Науковий керівник: к.п.н., доц. Янковська Інна Миколаївна

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Індивідуалізація оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами (ООП) є важливим аспектом сучасної освіти, адже вона дозволяє враховувати особливості розвитку кожного учня, підвищуючи їх мотивацію та сприяючи самостійності. Такий підхід створює рівноправні умови для навчання, а також значно знижує рівень стресу у дітей з ООП, що є одним із завдань міжнародних освітніх програм (UNESCO, 2020).

У цьому контексті особливе значення має формативне оцінювання, яке дозволяє відстежувати прогрес учнів на основі їхніх особистих досягнень, а не лише за формальними оцінками. Це, зокрема, допомагає педагогам виявляти прогалини у знаннях та адаптувати матеріал відповідно до потреб учня. Дослідження Європейської комісії показують, що такий підхід підтримує залученість дітей з ООП у навчальний процес, допомагаючи їм почуватися частиною колективу, що є важливим елементом соціальної інтеграції (European Commission, 2021).

Серед альтернативних методів оцінювання варто виділити портфоліо, самооцінювання та групове оцінювання, які уникають надмірного стресу та надають дітям можливість демонструвати свої досягнення різноманітними способами. Портфоліо, як один із основних методів, активно впроваджується у межах Нової української школи (НУШ). Такий підхід дозволяє учням з ООП розвивати самооцінку, адже вони можуть краще усвідомлювати власний прогрес, що сприяє їхній мотивації та впевненості (Концепція НУШ, 2017).

Компетентнісне оцінювання, що лежить в основі НУШ, дозволяє педагогам оцінювати не лише знання, але й навички, поведінку та інші індивідуальні особливості кожного учня. Це є особливо важливим для дітей з ООП, оскільки враховуються їхні здібності в різних сферах, що допомагає уникати заниження результатів через суто академічні труднощі. За даними Українського інституту розвитку освіти, компетентнісне оцінювання позитивно впливає на залученість учнів з ООП до навчального процесу, підвищуючи їхню мотивацію та академічну успішність (UIRO, 2023).

Інклюзивне оцінювання у рамках НУШ розглядається не тільки як контроль, але і як засіб підтримки особистісного розвитку учня, що акцентує увагу на процесі, а не на кінцевому результаті. Це допомагає дітям з ООП розвивати впевненість і позитивне ставлення до навчання. Педагогіка партнерства, яка є однією з основ НУШ, передбачає активну співпрацю між учителем, батьками та спеціалістами для створення комфортного навчального середовища, в якому кожен учень почувається підтриманим та захищеним (МОН України, 2018).

Важливу роль у процесі оцінювання учнів з ООП відіграють асистенти вчителів, які допомагають адаптувати навчальні завдання та методи оцінювання відповідно до потреб кожного учня. Завдяки такій співпраці педагогів і асистентів у НУШ створюються умови для ефективного індивідуального підходу, що допомагає дітям з різними потребами краще адаптуватися до навчального процесу та досягати позитивних результатів (МОН України, 2022).

Впровадження цифрових технологій також відкриває нові можливості для інклюзивного оцінювання. Адаптивні платформи, розроблені спеціально для учнів з ООП, дозволяють враховувати індивідуальні потреби кожного, обираючи рівень складності завдань відповідно до їхніх можливостей. Такі технології не лише сприяють залученню учнів до навчального процесу, але й залучають батьків до освітнього процесу, забезпечуючи комплексний підхід до навчання (Національна академія педагогічних наук України, 2021).

Крім того, в оцінюванні учнів з ООП у НУШ враховується ціннісний підхід, орієнтований на формування таких якостей, як повага, толерантність та емпатія. Це дозволяє приділяти увагу соціально-емоційним аспектам розвитку дітей, підтримуючи їхню соціальну інтеграцію і позитивну самооцінку. Інклюзивне оцінювання, побудоване на цінностях, сприяє розвитку в учнів почуття власної значущості, що є необхідним для їхнього особистісного зростання та успішної адаптації в суспільстві (Концепція НУШ, 2017).

Таким чином, індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в умовах НУШ базується на принципах інклюзивності, формативності, компетентнісного підходу та цінностей. Цей підхід допомагає не лише підвищити академічну успішність, але й забезпечити емоційне благополуччя та соціальну інтеграцію дітей, залучаючи їхніх батьків і спеціалістів до комплексної підтримки освітнього процесу.

Індивідуальне оцінювання учнів з особливими освітніми потребами (ООП) у межах інклюзивного освітнього середовища враховує багатовимірність розвитку кожної дитини. Одним із перспективних напрямків такого оцінювання є застосування мультидисциплінарного підходу, який об’єднує зусилля

педагогів, психологів, логопедів, спеціалістів із фізичної реабілітації та інших професіоналів. Спільна розробка плану оцінювання забезпечує більш точне розуміння індивідуальних особливостей учня, його сильних сторін і труднощів. Наприклад, регулярні консультації між педагогом і психологом дозволяють краще оцінити емоційний стан дитини та його вплив на навчальні досягнення (ЮНЕСКО, 2021).

Окрім цього, зростає популярність використання арт-терапевтичних методик в оцінюванні дітей з ООП. Малювання, музика, театр або казкотерапія не тільки допомагають краще зрозуміти дитячі переживання, але й створюють умови для того, щоб учень міг розкрити свої здібності у невимушеній атмосфері. Такі інструменти часто інтегруються в загальний процес навчання, забезпечуючи всебічний розвиток учнів із різними потребами.

У контексті цифрових технологій варто згадати про інструменти для формувального оцінювання, такі як Google Forms, Kahoot чи спеціалізовані адаптивні платформи, створені для інклюзивної освіти. Вони дозволяють учням виконувати завдання в комфортному для них темпі, отримуючи миттєвий зворотний зв'язок. Наприклад, платформи з адаптивними алгоритмами можуть автоматично підбирати завдання відповідно до рівня знань дитини, поступово ускладнюючи їх (Національна академія педагогічних наук України, 2021). Це особливо важливо для учнів, які потребують більше часу для засвоєння матеріалу.

Ще одним важливим елементом індивідуалізованого оцінювання є активна участь батьків. У багатьох країнах, що мають успішний досвід інклюзивної освіти, розроблено спеціальні програми підготовки для батьків, які навчають їх взаємодіяти з педагогами, відстежувати прогрес дітей і допомагати їм удома. В Україні в рамках НУШ такі програми також активно впроваджуються, що сприяє побудові партнерських стосунків між школою та сім’єю.

Не менш важливим є питання етичності підходів до оцінювання. У процесі роботи з дітьми з ООП викладачі мають враховувати потребу в збереженні конфіденційності даних про стан дитини та уникати будь-якої дискримінації. Упровадження етичних принципів сприяє створенню довірливого середовища, де учні почуваються прийнятими та захищеними (Європейська асоціація інклюзивної освіти, 2022).

Крім того, варто зазначити, що індивідуальне оцінювання має базуватися на концепції сталого розвитку. Це означає, що оцінювання не повинно бути разовим процесом, а має забезпечувати постійне вдосконалення навчальних стратегій і планів розвитку дитини. Таким чином, індивідуальне оцінювання

стає інструментом не тільки для аналізу досягнень, але й для прогнозування та планування майбутніх кроків у навчанні.

Індивідуальне оцінювання учнів з особливими освітніми потребами у сучасній освітній системі є невід'ємною частиною забезпечення рівного доступу до якісної освіти. Воно базується на багатогранному підході, який враховує індивідуальні особливості, здібності та потреби кожної дитини. Інноваційні методи, партнерська взаємодія між учасниками освітнього процесу та використання сучасних технологій сприяють створенню комфортного і мотивуючого середовища, яке підтримує дітей з ООП у їхньому особистісному та академічному розвитку.

Використані джерела:

1. UNESCO. (2020). Inclusive Education Global Monitoring Report.
2. European Commission. (2021). Inclusive Education Strategies.
3. National Center on Educational Outcomes. (2022). Inclusive Assessment Guidelines.
4. OECD. (2022). Teacher Training for Inclusive Education.
5. Міністерство освіти і науки України. (2022). Нова українська школа: Концептуальні засади реформування загальної середньої освіти. URL: https://mon.gov.ua/.
6. Український інститут розвитку освіти (UIRO). (2023). Компетентнісне оцінювання та підтримка учнів з особливими освітніми потребами в рамках НУШ.
7. Національна академія педагогічних наук України. (2021). Цифрові інструменти для інклюзивної освіти в умовах НУШ.
8. ЮНЕСКО. (2021). Психолого-педагогічна підтримка учнів з особливими освітніми потребами: Рекомендації.
9. Європейська асоціація інклюзивної освіти. (2022). Інклюзивна освіта та ціннісний підхід.
10. Концепція Нової української школи. (2017). Основні засади і принципи роботи з учнями з особливими освітніми потребами.

Щербатюк Анастасія Дмитрівна,
Здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
УДУ імені Михайла Драгоманова;
Науковий керівник: канд..пед.наук, доц. Тесленко Т.В.

ФОРМУВАННЯ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПРАЦЮВАТИ У ГРУПАХ ЗАСОБАМИ СТРАТЕГІЙ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Школа – це життєвий простір дитини. Тут дитина не просто готується до життя, а живе. Актуальною проблемою в школі є небажання і невміння учнів співпрацювати один з одним та з учителем. Однією з найбільш поширених форм навчання є його групова організація. Саме групове навчання може стати не лише важливим резервом підвищення ефективності навчання, а й сприяти активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів, перетворенню їх із об'єктів у суб'єкти навчання, формуванню у них самостійності, здатності до самоосвіти та самовиховання.

Значний внесок у розробку загальних принципів організації групової роботи дали дослідження В.К. Дяченко, В.В. Котова, Г.О. Цукерман, О.Г. Ярошенко та ін. Цінність колективної діяльності у шкільному середовищі ґрунтовно описав А. С. Макаренко. У своїй педагогічній системі він насамперед виділив основні ознаки колективної роботи: спільна мета, спільна праця, спільна організація цієї праці; органічний зв'язок з іншими групами; наявність органів координування і управління, відносини відповідальної залежності [2].

Зі впровадженням НУШ виникала необхідність в оновленні методів і прийомів навчання, у запровадженні інноваційних технологій у процес формування в учнів предметних і життєвих компетентностей. Сучасному суспільству потрібні громадяни, які здатні орієнтуватися у мінливості життя, приймати нестандартні рішення, творчо підходити до вирішення проблем, самооцінювати результати своєї діяльності, вміти мислити гнучко, динамічно, бути здатним адаптувати своє мислення до мислення інших людей. Ці завдання актуальні на кожному етапі шкільної освіти, а її початкова ланка є фундаментом формування критичного мислення [3]

Освітня технологія розвитку критичного мислення – це сукупність різноманітних педагогічних прийомів та стратегій . В її основу покладено ідеї Ж. Піаже, Л.Виготського та ін. щодо творчої співпраці вчителя та учня. Метою цієї технології є: створювати сприятливі умови для творчого мислення дітей; формувати вміння ставити проблему, приймати самостійні рішення та чітко

аргументувати свої думки; розвивати самостійність і комунікативні навички; виховувати колективізм, поважне ставлення до співрозмовника [4].

Індивідуальній навчальній діяльності не властива пряма взаємодія учнів між собою. В них є можливі прогалини в знаннях, недостатня сформованість умінь самостійної навчальної діяльності. Таку ситуацію вдало компенсує групова діяльність. Саме в групі учень , особливо з початковим чи середнім рівнем знань , почувається комфортніше, спокійніше , отримує позитивний досвід. В групі школярі також спостерігають різноманітні варіанти взаємодії і спілкування, які згодом охоче наслідують. Вдале та доцільне поєднання стратегій критичного мислення та групової форм організації навчання допомагає успішному навчанню дітей, а їх активність та самостійність підвищують ефективність уроку [5].

Результатом цього процесу стає, як сформована в учнів здатність організовувати роботу групи (планувати дії; розподіляти ролі; дотримуючись норм співпраці реалізовувати задумане; представляти свої висновки у вигляді моделі, схеми тощо), так і здатність свідомо обирати зручну й ефективну форму роботи з завданням і, в разі необхідності, ініціювати групову роботу під час виконання проблемних завдань [1].

Отже, групова форма навчальної діяльності найбільш ефективна при застосуванні стратегій критичного мислення в освітньому процесі. Саме така діяльність на заняттях приносить новизну в організацію традиційного процесу навчання, сприяє розвитку соціально значущих відносин між вчителем і групою учнів , учнів між собою.

Використані джерела:

1. Методичний порадник: форми і методи навчання / Автор-укладач Б.О.Житник.-Х.: Вид. група «Основа», 2013

2. Пометун О.І.; Пироженко Л.В. Сучасний урок: Інтерактивні технології навчання.-К.:А.С.К.,2014.-192 С.

3. Савченко О. Ключові компетентності - інноваційний результат шкільної освіти /Рідна шк. - 2011 г. - № 9. - с. 4–8.

4. Уваров А.Ю. Кооперація в навчанні: групова робота: Навчально - методичний посібник. - К., 2011.

Янковський Ілля Дмитрович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник: канд.пед.наук, доц. Янковська І.М.

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Сучасний учень це особистість з гнучким розумом, зі швидкою реакцією на все нове, з повноцінними, розвинутими потребами подальшого пізнання та самостійної дії, з добрими орієнтувальними навичками й творчими здібностями. Наша держава очікує від випускника навчального закладу бути інтелектуально розвинених громадянином, з творчим підходом до діяльності для майбутнього розвитку своєї країни.

Перед ЗЗСО постають завдання направлені на розвиток творчої особистості молодшого школяра. Для здійснення цих завдань адміністрацією закладу створюються умови : для організації навчальної взаємодії вчителя й учнів на основі діалогу; для здійснення самостійної пошуково-творчої роботи школярами, для набуття досвіду роботи з різними джерелами інформації; для ознайомлення та виконання учнями проєктної діяльності та формування дослідницьких умінь; для оволодіння молодшими школярами способами пізнавальної діяльності, самоконтролю та самооцінювання своєї діяльності; для оновлення та розширення розвивального предметного середовища. Реалізація поставлених завдань можлива при широкому запровадженні нових педагогічних технологій, підходів, спрямованих на розвиток творчих здібностей учнів.

Початкова освіта в Новій українській школі забезпечує розвиток учнів, навчаючи їх вмінню читати, писати, здійснювати математичні операції з числами і предметами, розвиває навички користування різними джерелами інформації, здійснює формування загальних уявлень про світ, засвоєння норм загальнолюдської моралі, основ гігієни, розвиває трудові уміння. На початковій ланці освіти формується навчальний творчий потенціал особистості, закладаються духовні та емоційно-вольові якості дитини.

Творчий потенціал, це сукупність творчих здібностей, особливостей творчого мислення та внутрішніх ресурсів людини. Ключовими факторами успіху у сферах науки, філософії, мистецтва є творчість та творчий потенціал особистості.

Розвиток творчого потенціалу молодшого школяра є – це багатогранний, комплексний процес, спрямований на розкриття творчих здібностей молодшого

школяра шляхом створення оптимальних умов для прояву власних індивідуально-типологічних особливостей у навчально-пізнавальній діяльності.

Творчий потенціал вчений В. Моляко розглядає як ресурс творчих можливостей особистості, здатність конкретної людини до творчих дій, творчої діяльності в цілому. Він вважає, що «творча особистість… потенційно здатна до творчості. Інша справа – в яких масштабах, в якому обсязі, на яких часових дистанціях, у яких сферах тощо – це вже потребує окремих уточнень у кожному конкретному випадку» [4, с. 14]. Творчий потенціал закладений у кожній особистості, а це відкриває потенційні можливості для її розвитку. Тому, творчість є цілком природною нормою формування особистості людини.

Дослідження творчості відбувається в різних площинах, оскільки це поняття є багатогранним. Філософія феномен творчості розкриває з точки зору онтологічного змісту та породження чогось нового. Ще Платон зазначав, що плід божої творчості – це світобудова, яка базується на божественному спогляданні, що в свою чергу, в процесі людської творчості виявляється як розумне. Філософи доби Середньовіччя розглядали поняття творчість у двох аспектах: теїстичному та пантеїстичному. В основі теїстичного аспекту лежить розуміння творчості як веління божественної особистості – Бог є творцем світу і людини, крім того, він не тільки створив світ, але й завдяки божественному провидінню керує ним. В основі пантеїстичного аспекту творчості лежить скоріше платонівське розуміння творчості як розуму, що споглядає сам себе.

Творчість виступає соціальним феноменом, оскільки не може існувати без індивіда, який в свою чергу, розкривається саме через творчість, він має певний творчий потенціал, можливості, що встановлюють його здатність до творчості. Творчий потенціал є важливим ресурсом для здійснення творчої діяльності. Творчість може розглядатися у різних масштабах і в різних сферах життєдіяльності людини. Поняття “творча людина” означає не тільки наявність творчого потенціалу, а й здібність використовувати цей потенціал для здійснення творчих задумів. Отже, здатність індивіда до перетворення навколишньої реальності, тобто соціально-культурного середовища, можлива за умови наявності творчого потенціалу.

Дослідження Т. Байбари, Д. Богоявленської, Л. Виготського, Ю. Гільбуха, Л. Лозової доводять, що молодший шкільній вік є найсприятливішим для творчого розвитку. Оскільки, у цей період у молодших школярів активно розвиваються уява, дар фантазувати, творчо мислити, критично оцінювати діяльність. Однак, творчі здібності формуються протягом усього життя людини.

Для розвитку творчих здібностей молодших школярів важливим фактором є сама особистість учителя, яка організовує навчання, підбирає підходи для розвитку мислення, для формування вміння аналізувати, виділяти

основне, порівнювати, узагальнювати. Перед учителем постає завдання – управляти процесами творчого пошуку, йдучи від простого до складного: створювати ситуації, що сприяють творчій активності та спрямованості школяра, розвивати його уяву, асоціативне мислення, здатність розуміти закономірності, прагнення постійно вдосконалюватися, розв'язувати дедалі складніші творчі завдання. Найефективнішим засобом розвитку творчих здібностей молодших школярів на сучасному етапі реформування початкової освіти є STEM–освіта, яка забезпечує позитивну мотивацію здобуття знань, активне функціонування інтелектуальних і вольових сфер, сприяє розвитку творчої особистості.

Школа готує учнів до життям, створюючи інтерактивне середовище навчання, використовуючи парні, групові, колективні форми діяльності. З цією метою в освітньому процесі початкової школи доцільно застосовуються нестандартні уроки, інтерактивні технології, проєктне навчання, ігрові прийомів навчання, та засоби STEM–освіта, які створюють основу для успішної самореалізації особистості і як фахівця, і як громадянина.

STEM-освіта формує особливий стиль мислення у дитини. Такий підхід до навчання сприяє тому, щоб він був послідовним у своїх діях й водночас не боявся бути відкритим до альтернативних варіантів. На уроках роль вчителя зведена до мінімуму, учні самостійно шукають шляхи вирішення завдання. Це тренує самостійність дитини, у разі командної роботи – учні вчаться розділяти завдання між собою, обирати найоптимальніший спосіб вирішення практичного завдання. Метод спроб та помилок сприяє навчанню проведення аналізу отриманої інформації, а також аргументування власної точки зору.

Використання провідного принципу STEM-освіти, а саме інтеграції, дає змогу здійснювати: модернізацію методологічних засад, змісту, обсягу навчального матеріалу предметів природничо-математичного циклу; технологізацію процесу навчання та формування навчальних компетентностей якісно нового рівня; якіснішу підготовку молоді до успішного працевлаштування та подальшої освіти.

Застосовуючи засоби STEM-освіти із молодшими школярами, важливо не обтяжувати їх складними процесами та довгими поняттями. Ціль вчителя у STEM-освіті для школярів початкової школи – продемонструвати та максимально просто пояснити зв'язки між процесами, а також – посприяти самостійності в навчанні. Цим цілям якнайкраще відповідають досліди.

Головна ціль STEM-освіти – виховати учня, здатного самостійно опановувати великі масиви інформації, вміти користуватися новими технологіями та творчо підходити до пошуку рішень. На цьому шляху вчитель може використовувати перевірені формати роботи, а може – покреативити та

придумати власні. У впровадженні методів STEM-освіти в навчальний процес варто вчителю слідкувати за реакцією учнів та збирати і аналізувати свої спостереження.

В. Сухомлинський зазначав : «Може, маленька дитина повторює те, що було вже зроблено, створено іншими людьми, але якщо це діяння – плід її власних зусиль, – вона творець; її розумова діяльність – творчість» [5, с. 481].

Отже, творчість вчителя породжує творчість учня. Готуючи кожний урок учитель має продумати та підібрати види навчальної діяльності та засоби розвитку учнів, які дають можливість для роздумів, для прояву ініціативи і самостійності, винахідливості, творчості. Оскільки, творчість дозволяє відкривати нові можливості та знаходити нестандартні рішення у своєму житті.

Використані джерела:

1. Бублій О. А. Розвиток творчих здібностей учнів. *Нива знань.* 2015. № 3. С. 30–32.

2. Коваль Л. В. Сучасні навчальні технології в початковій школі: навч.-метод. посіб. Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2006. 226 с.

3. Методичні рекомендації щодо розвитку STEM-освіти в закладах загальної середньої та позашкільної освіти у 2019/2020 навчальному році : лист ІМЗО № 22.1/10- 2876 від 22 серп. 2019 р.

4. Моляко, В.О. (ред.) & Музика, О.Л. (ред.) 2006. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень. Колективна монографія, Житомир: Рута, 320 с

5. Сухомлинський В.О. Методика виховання колективу. Вибрані твори: У 5-ти т. Т. 1. Київ: Радянська школа, 1976. С . 401–637.

Ян Цзінвень,
здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
УДУ імені Михайла Драгоманова
Науковий керівник: докт.пед. наук, професор Матвієнко О.В.

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ЯК ОСНОВА УСПІШНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Вирішення складних завдань інтеграції вітчизняної освіти у світовий освітній простір є надзвичайно актуальним у сучасних умовах глобалізації та цифровізації суспільства. Це потребує не лише адаптації освітніх стандартів, але й фундаментального обґрунтування теоретико-методологічних і організаційних концепцій. Саме на цих засадах повинні ґрунтуватися сучасні системи та технології навчання, серед яких особливе місце займають педагогічні технології. Вони покликані не лише забезпечувати засвоєння знань, але й сприяти особистісному розвитку й саморозвитку вчителя, його здатності до адаптації в умовах змін і викликів, що виникають у сучасному освітньому середовищі. У цьому контексті професійна і соціальна мобільність педагога, його конкурентоспроможність на ринку праці, а також адаптаційна гнучкість стають визначальними чинниками успіху в освітній діяльності.

Однак реалізація цих завдань можлива лише за умови, що вчитель володіє високим рівнем розвитку педагогічної майстерності. Саме педагогічна майстерність є найважливішим атрибутивним складником педагогічної дії, що відображає здатність педагога ефективно використовувати наукові знання, практичні навички та особистісні якості для досягнення результатів у навчанні й вихованні учнів. Вона передбачає вміння створювати умови для розвитку кожного учня, спрямовувати його увагу на сфери, де він може максимально реалізувати свої потенційні можливості та досягти успіху. Таким чином, педагогічна майстерність стає ключовим інструментом для побудови гармонійної, багатогранної і неповторної особистості.

У цьому контексті важливою є не лише роль учителя, але й активна участь самих дітей у процесі навчання і виховання. Вчитель, проектуючи процес подолання труднощів, з якими стикаються його вихованці, повинен створювати умови для усвідомлення учнями своїх недоліків і стимулювати їхнє бажання вдосконалюватися. Вихованці мають бути впевненими у доброзичливості, справедливості та правдивості вчителя, що дозволить їм активно долучатися до процесу навчання. Проте часто ці умови не враховуються, що ускладнює досягнення прогнозованого позитивного результату.

Багатогранність педагогічної майстерності вчителя полягає у здатності встановлювати внутрішні зв'язки між різними аспектами педагогічної діяльності. Оволодіння педагогічною майстерністю – це складний і динамічний процес формування системи педагогічних компетенцій, які дозволяють учителям, зокрема майбутнім педагогам, розвивати вміння ефективно поєднувати теорію і практику. Це стосується не тільки студентів педагогічних закладів вищої освіти, а й слухачів післядипломної освіти та педагогів, які займаються професійним саморозвитком. Важливо, щоб цей процес сприяв встановленню внутрішніх зв'язків між фактичними знаннями і практичними діями, що уможливлює інтеграцію цих знань у педагогічну практику [3].

Ефективна педагогічна діяльність вимагає від учителя не лише глибоких знань свого предмета, але й здатності впливати на учнів у процесі спілкування. Вчитель має вміти стимулювати позитивну активність учнів, водночас контролюючи та спрямовуючи їхню негативну активність. Ці педагогічні вміння виходять за межі предметної методики та належать до загальної педагогічної техніки, яка базується на культурі дії та взаємодії. Педагогічна техніка вчителя, у свою чергу, пов'язана із традиціями театрального мистецтва, оскільки вона включає вміння органічно і природно діяти в умовах публічного простору, впливаючи на учнів через мову, жести, міміку та інші невербальні засоби комунікації.

Тут важливим стає опанування вчителем педагогічного мистецтва, що має багато спільного з театральною майстерністю. Наприклад, як і актор на сцені, педагог повинен навчитися органічно й природно реагувати на події, зберігаючи при цьому свій професійний стиль і підхід до роботи. Це вимагає постійної практики і систематичного тренування. Відомі теоретики театральної педагогіки, такі як К. Станіславський, підкреслюють, що дія є основним засобом виразності у сценічному мистецтві. Подібним чином, у педагогіці дія є центральною складовою педагогічної діяльності, яка визначає успіх взаємодії між вчителем і учнями. Саме через активну і цілеспрямовану педагогічну дію вчитель може реалізовувати свої виховні цілі, стимулюючи інтерес і активність учнів [1].

Органічність педагогічної дії, подібно до сценічної дії актора, залежить від здатності вчителя бачити, чути, мислити і відчувати реальні процеси, що відбуваються у класі. Водночас існують певні відмінності між педагогічною та театральною дією: актор діє у художньо узагальненому контексті, тоді як педагог постійно адаптує свої дії до реальних умов навчально-виховного процесу. Проте, як актор, так і вчитель повинні бути природними, уникати штучності й навчитися діяти органічно, використовуючи свої професійні навички для досягнення поставлених завдань.

Педагогічна дія, з філософської точки зору, є основною функціональною одиницею педагогічної діяльності, яка виявляє всі властивості цієї діяльності в єдності мети і змісту. Педагогічна дія має універсальний характер і притаманна всім формам педагогічної діяльності – від уроку до екскурсії чи індивідуальної бесіди. Водночас, вона має свої особливості, які виражають як загальні, так і індивідуальні аспекти педагогічного процесу. Початковою формою педагогічної дії є пізнавальне завдання, яке педагог вирішує, спираючись на набуті знання та педагогічний досвід. Це завдання, вирішене теоретично, переходить у практичну форму, де відбувається взаємодія між учителем і учнями, що в кінцевому підсумку забезпечує досягнення педагогічних результатів [2].

Педагогічна дія, як правило, завершується педагогічною взаємодією, яка передбачає зворотний зв'язок з боку учнів. Цей зворотний зв'язок є важливим критерієм успішності педагогічної дії, оскільки він демонструє, наскільки учні сприйняли і засвоїли матеріал, а також допомагає вчителю коригувати свої подальші педагогічні зусилля. Таким чином, педагогічна дія не є статичною, а постійно змінюється в залежності від реакцій і потреб учнів.

Висновок про спорідненість педагогічної діяльності з театральним мистецтвом має глибоке історичне підґрунтя. У давнину педагогіку розглядали як мистецтво супроводження дитини у процесі її розвитку, і цей підхід залишається актуальним донині. Педагогічна діяльність часто прирівнюється до театру одного актора, де вчитель виступає у ролі режисера, сценариста і виконавця одночасно. Тому знання принципів театральної дії, законів сценічної майстерності стає важливим для кожного вчителя, який прагне успішно реалізувати свої педагогічні функції.

Отже, педагогічна майстерність вчителя включає не лише інтелектуальну і професійну підготовку, але й особистісні якості, що виявляються у його здатності впливати на учнів. Успішне поєднання знань, умінь і особистісних якостей у практичній педагогічній діяльності визначає рівень професіоналізму вчителя та його педагогічну майстерність.

Використані джерела:

1. Педагогічна майстерність: Хрестоматія: [навч. посіб.] / Упоряд.: І.А. Зязюн, Н.Г. Базилевич, Т.Г. Дмитренко та ін.; За ред. І.А. Зязюна. – К. : СПД Богда- нова А.М., 2008. – 462 с.

2. Лавріненко О.А. Історія педагогічної майстерності / О.А. Лавріненко. – СПД Богданова А.М., 2009. – 328 с.

3. Топузов, О. М., Малихін, О. В., Опалюк, Т. Л. Педагогічна майстерність: розвиток професійно-педагогічної адаптивності та соціальної рефлексії майбутнього вчителя. Київ: Педагогічна думка, 2018. – 292 с.

Яценко Тамара Семенівна,
академікиня НАПН України, докторка психологічних наук,
професорка УДУ імені Михайла Драгоманова

НАУКОВА ПОСТАТЬ ВОЛОДИМИРА БОНДАРЯ І ЙОГО ВНЕСОК В РОЗВИТОК ПСИХОДИНАМІЧНОЇ ТЕОРІЇ В УКРАЇНІ

Наша багаторічна співпраця із академіком НАПН України Володимиром Бондарем дала відчутний поштовх для розвитку психодинамічної парадигми, яка ґрунтується на розумінні психіки в її цілісності («свідоме / несвідоме»). Найістотнішим результатом вказаної співпраці була спільна підготовка та публікація монографії «Самодепривація психіки та дезадаптація суб'єкта», як і навчального посібника «Релігійна віра в світлі глибинної психокорекції» [2; 3]. Вказана практика потребувала узагальнення її результатів, спрямованих на оптимізацію процесу підготовки майбутніх практичних психологів та педагогів. П'ятирічна співпраця із В. Бондарем каталізувала підготовку вищевказаних науково-практичних праць. Наші теоретичні та практичні успіхи посприяли відкриттю «Учбово-наукової лабораторії глибинної психокорекції» при Інституті педагогіки і психології в НПУ імені Михайла Драгоманова (рішенням Вченої ради від 26. 12. 2011 року). Функціонуванню Лабораторії сприяла науково-консультативна підтримка ректора у НПУ імені Михайла Драгоманова академіка НАПН України В. Андрущенка, який віддавав належну увагу розвитку глибинної психології в Україні, про що свідчать його публікації в ті роки, що мають значущість до сьогодні [4; 5]. В. Бондарю належить провідна роль у підготовці монографії, котра засвідчує розуміння ним психіки, із врахуванням причин деструкцій, що зумовило пошук шляхів її оптимізації. Вказане доводить факт необхідності врахування того, що крім **об'єктивного (твердого) світу** є **індивідуалізовано-суб'єктивний світ**, який важливо враховувати у процесі особистісної психокорекції (за методом АСПП).

Результати проведених у той час досліджень вказали на неповторність індивідуалізації психіки у кожної людини як і збереженість її універсальності. Дослідження вищевказаних проблем спиралось на впровадження методу «Активного соціально-психологічного пізнання» (скорочено АСПП) у вузівську систему підготовки майбутніх фахівців. Багаторічна практика методу АСПП на факультеті дала змогу встановити той факт, що дослідження психіки не може обмежуватись увагою лише до онтогенетичних процесів. Відкриття нами впливу на психіку філогенетичних чинників архаїчного спадку людства, пояснило нашу увагу до малюнково-тематичних форм об'єктивування психіки. Вищевказані спільні праці з В. Бондарем відображують окреслені вище науково-практичні здобутки. Психодинамічна теорія відзначалась центрованістю на провідній проблемі –пізнання психіки в її цілісності «свідоме

/ несвідоме». Останнє є значущим внеском у розвиток практичної психології в Україні, основи якої розкрито у спільних науково-практичних працях [2; 3].

Зміст монографії «Самодепривація психіки та дезадаптація суб'єкта» об'єктивує відмінності предметного та «іншого» світу, заданого несвідомою сферою. «Інший світ» є результатом психічного відображення особою власного самовідчуття, прояви якого є індивідуалізованими для кожної людини, а значить, не менш емотивно дієвими, аніж чинники об'єктивного, «твердого світу». Мова йде про чинники психіки, котрі каталізують латентну активність некеровану людиною. Психічна реальність є динамічною та рухливою, в якій задіяні архетипні чинники. Монографічна форма презентації теоретичних ідей як і підкріплення емпіричним матеріалом відзначались адекватністю постановки проблем дослідження феноменів психічного, котрим характерна самоплинна природньо сформована сутність.

Глибинний формат розуміння психічного залишається найменш вивченим у *психології*. Тому ми зосередили увагу на розумінні глибинних першооснов психології *як науки про душу*, котра в академічному форматі розуміння «психічного» виявилась «загубленою». Поняття *«душі»* з часом було замінено на поняття *«психіка»* в пізнанні якого виявилась його форматизованість академізмом його розуміння, що зумовило дискретність сутності психічних процесів. Ігнорування цілісності психічного у його функціональній подвійності виявів (свідоме / несвідоме) засвідчувалось академічною психологією. *Щоправда з'явилась у ті часи погоня за об'єктивністю психічного, у спосіб уподібнення його до природничих наук.* Останнє, на жаль, зумовило ситуацію, в академічній психології, коли з поля зору поступово втрачалась людина, як носій цілісної психіки: «свідоме / несвідоме», в їхній функціональній нероздільності.

Книги, підготовлені спільно із В. Бондарем торкались розкриття категорії **«особистісна проблема особи»**, в її зумовленості процесом стабілізації внутрішньої суперечливості психіки, котра об'єктивує наслідки особистісно-індивідуалізованих проблем суб'єкта. Останні виявляються у поведінці через стабілізацію внутрішньої (невидимої особі) суперечливості психіки, що об'єктивується у найбільш виражених формах: мазохізм та самодепривація [3]. Розкриття сутності вищевказаних проблем знаходилось в параметрах уваги Володимира Івановича, який стверджував, що це і є різновиди форм порушення «психологічної захищеності людини». Спільно виявлені нами проблеми, у В. Бондаря породжували ініціативу розуміння їх глибинних витоків, як і сутності, з метою пошуків способів їх нівелювання майбутніми фахівцями-психологами. Такими були першопочатково мотиви створення дослідно-

навчальної платформи для впровадження методу АСПП в практику підготовки практичних психологів.

Підводячи підсумки, відмітимо той факт, що фахівець по «критичному мисленню» В. Бондар, у свій час, зміг, як декан факультету і справжній патріот України, оптимізувати підготовку практичних психологів за рахунок проходження ними груп АСПП. Заняття в групах АСПП керувалися певними прогуманістичними принципами, що об'єднувало провідні лінії педагогіки і психології як науки. Завдяки цьому на очолюваному ним факультеті створювалась специфічна атмосферу гуманізм у взаєминах, що сприяло оптимізації взаємин викладачів зі студентами. Підтвердженням практичної доцільності занять, в групах АСПП, слугувала прогуманістичність взаємин у системі «викладач / студент», а саме: нейтралізація оцінних суджень, забезпечення оптимальності взаємин, як і перспектив фахового самостановлення майбутніх фахівців.

Особисто виражаю безмежну вдячність Володимиру Бондарю за приємність спілкування та результативну наукову співпрацю, яка дала поштовх розвитку глибинної психології як і психокорекційної практики в Україні.

Хто був поряд із Володею Бондарем, впевнена, пам'ятають його неординарну Людяність, як і Мудрість Українця з Великої Літери.

Як жаль, що є Вічна Пам'ять, а не має Вічного Життя!

Використані джерела:

1. Бондар В. І. Критичне мислення в психології та педагогіці: сутність, розвиток, формування: Посібник / В. І. Бондар: Мін-во освіти і науки України, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2015. – 107 с.
2. Бондар В. І., Яценко Т. С., Педченко О. В. Релігійна віра в світлі глибинної психокорекції / В. І. Бондар, Т. С. Яценко, О. В. Педченко ; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – 305 с.
3. Яценко Т. С. , Бондар В. І. , Євтушенко І. В. , Кононова М. М. , Максименко О. Г. Самодепривація психіки та дезадаптація суб'єкта : монографія / Т. С. Яценко, В. І. Бондар, І. В. Євтушенко, М. М. Кононова, О. Г. Максименко. К.: Вид-во НПУ імені М. Драгоманова, 2015. – 280 с.
4. Яценко Т., Андрущенко В. Філософсько-психологічні проблеми методології пізнання психіки / Т. С. Яценко, В. П. Андрущенко // *Психологія і суспільство*. – 2012. – N 3 (49). – С. 63-77. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/28453
5. Yatsenko Tamara, Andruschenko Viktor. A philosophical view on the psychodynamic cognition of the subject's psyche. *Technologies of intellect development* Vol 7, No 1(33) (2023). URL: https://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/615/187

Коханко Оксана Григорівна,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри початкової освіти
та інноваційної педагогіки,
УДУ імені Михайла Драгоманова

ВИХОВАННЯ СТІЙКОСТІ ТА МОРАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: МЕТОДОЛОГІЯ І ПРАКТИКА АДАПТИВНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Сучасна освітня система України перебуває на етапі значних змін, викликаних складною соціальною ситуацією, зокрема воєнним станом, який кардинально змінює багато аспектів життя. В умовах цього трансформаційного етапу особливо важливою є проблема виховання психологічної стійкості та моральної відповідальності молодого покоління. Молодь, як найбільш уразлива група, стає особливо вразливою до стресів і потрясінь, що виникають під час соціальних і політичних криз.

Зміни в суспільстві, які зумовлені війною, мають широкий вплив на психоемоційний стан особистості, а також на її ціннісні орієнтації, соціальні установки та здатність приймати етичні рішення. В умовах турбулентності соціальне середовище, в тому числі освітнє, повинно стати основним інструментом формування внутрішніх опор для молодих людей. Адаптивна педагогіка, яка є науково-практичною концепцією, надає ефективні інструменти для вирішення завдань виховання в умовах змін, невизначеності та стресових факторів, допомагаючи молоді адаптуватися до нових реалій.

Адаптивне навчання передбачає постійне оновлення освітнього процесу, що відповідає реаліям і вимогам сьогодення, використання особистісно орієнтованих методів навчання і виховання. Це сприяє розвитку здатності до рефлексії, критичного мислення, відповідального вибору, що є важливим для розвитку психологічної стійкості у молоді в умовах соціальної нестабільності [4].

Сучасний молодий громадянин, що живе в країні, яка бореться за свою державність, потребує особливого педагогічного супроводу. Виховання молоді не може обмежуватися лише академічною успішністю; воно повинно охоплювати всі сфери, що формують моральну стійкість, відповідальність перед суспільством і відданість демократичним цінностям. Моральна сила молоді повинна бути здатною протистояти викликам, діяти відповідально, підтримувати інших і демонструвати лідерські якості навіть у найскладніших обставинах [1].

Наукові дослідження підтверджують, що стійкість особистості формується не вроджено, а в результаті взаємодії з соціальним середовищем. Так, дослідження Енн Мастен показали, що стійкість — це результат адаптаційних процесів, які можуть бути підтримані через сприятливе освітнє середовище. У цьому контексті школи повинні ставати місцями, де молодь не лише здобуває знання, а й отримує досвід соціальної взаємодії, вчиться долати труднощі та брати відповідальність за свої дії [2].

Серед факторів, що впливають на формування моральної відповідальності, важливим є соціальне оточення, зокрема на підлітковому віці. Роль не тільки родини, а й рівневої групи є значною у формуванні моральних орієнтацій. Тому важливо, щоб школа та освітні інституції створювали спільноти, які підтримують молодь, надихають її на розвиток, формують почуття гідності, довіри та емпатії. В умовах війни особливо важливо підтримувати цінності солідарності, взаємодопомоги, чесності та співчуття, адже саме вони складають основу майбутньої демократичної культури.

Психологічна підтримка, розвиток емоційного інтелекту та формування правильних ціннісних орієнтацій є важливими складовими освітнього процесу в умовах воєнного стану. Український педагогічний досвід демонструє ефективність таких підходів, як шкільне медіаторство, соціально-психологічне супроводження, виховні програми патріотичного спрямування. Волонтерські ініціативи, участь у громадських проєктах, взаємодія з ветеранами та переселенцями сприяють формуванню моральної зрілості та соціальної відповідальності у молоді.

Методики проєктного навчання, що дозволяють учням залучатися до розв'язання реальних соціальних проблем, працювати в команді, брати на себе ініціативу та відповідальність, також є важливими інструментами для розвитку необхідних компетентностей. Ці методики не лише актуалізують навчальний матеріал, але й сприяють формуванню відчуття приналежності до спільноти, зростанню самоповаги та впевненості у власних силах.

Моральна відповідальність, як зазначають вчені, є не лише етичним імперативом, але й соціальною необхідністю. Вона проявляється у готовності діяти згідно з моральними принципами навіть в умовах загрози, в умінні співпереживати, допомагати і захищати гідність інших. Ці якості повинні стати основою громадянської ідентичності молоді, яка формує майбутнє України.

Методологічне переосмислення виховної роботи в умовах війни вимагає інтеграції міждисциплінарних підходів, включаючи психологію, етику, соціологію та педагогіку. Освіта повинна орієнтуватися не тільки на трансляцію знань, а й на формування особистісної стійкості, критичного мислення, здатності до морального вибору [3]. У цьому процесі важливо

використовувати як український досвід, так і міжнародну практику, зокрема досвід Ізраїлю, де вже давно впроваджують «емоційне навчання», спрямоване на розвиток адаптивних механізмів у дітей, що живуть в умовах постійної небезпеки.

Педагогіка адаптації в умовах війни передбачає створення таких умов, де молода людина вчиться не лише виживати, а й зберігати гідність, надію та віру в майбутнє. Освітній процес повинен включати компоненти національно-патріотичного виховання, практики емпатійного слухання, рефлексії та побудови діалогу. Вихователь у такій системі має бути не просто джерелом знань, а й ментором, наставником, моральним авторитетом.

Таким чином, адаптивна педагогіка в умовах воєнного стану стає не просто освітньою методологією, а й засобом соціального згуртування, формування суб'єктної позиції та духовної зрілості. Вона навчає жити зі смислом, відповідальністю та стійкістю до викликів, що неминуче постають перед кожною свідомою людиною в часи кризи.

Використані джерела:

1. Журба К., Зіняк І. Цінності формування моральної стійкості майбутніх офіцерів у військових закладах вищої освіти. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 10(16). URL: https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-10(16)-580-593

2. Masten A. S. Ordinary magic: Resilience in development. New York. Guilford Press. 2014. P. 370.

3. Resilience definitions, theory, and challenges: interdisciplinary perspectives / S. M. Southwick et al. *European journal of psychotraumatology*. 2014. Vol. 5, no. 1. P. 25338. URL: https://doi.org/10.3402/ejpt.v5.25338

4. Tamozhska I. Pedagogical and academic staff, students as subjects of an adaptive pedagogical system. *Pedagogical education: theory and practice*. 2024. Vol. 37. P. 159–179. URL: https://doi.org/10.32626/2309-9763.2024-37-159-179

Нікіфоров Роман Олексійович,
кандидат фізико-математичних наук, доцент,
завідувач кафедри математичного аналізу,
диференціальних рівнянь та теорії ймовірностей
УДУ імені Михайла Драгоманова

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПЛАНУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ З АДАПТИВНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У контексті сучасних соціальних і політичних змін, що відбуваються в Україні через воєнний стан, система вищої освіти стикається з безпрецедентними викликами. Ці умови вимагають гнучкості, адаптивності та постійного вдосконалення методів і підходів до організації навчального процесу. Педагогічна практика в умовах кризових ситуацій, таких як війна, потребує змін не лише на рівні методик і програм, а й у підходах до самих основ педагогічного експерименту.

Адаптивне навчання, як одна з основних складових педагогічного процесу в умовах кризи, стає важливим інструментом для забезпечення продовження освіти, незважаючи на всі труднощі, що виникають у зв'язку з воєнним станом. Адаптивне навчання передбачає максимальну персоналізацію навчального процесу, врахування індивідуальних потреб студентів, а також можливість швидкої зміни методик і підходів залежно від змінюваних обставин. Основним завданням такого навчання є забезпечення того, щоб студенти могли не лише отримувати необхідні знання, але й мати можливість адаптуватися до нових умов, змінювати свої підходи до навчання відповідно до нових реалій.

Адаптивне навчання в умовах воєнного стану вимагає особливого підходу до організації навчального процесу, особливо з огляду на психоемоційний стан студентів. У традиційному освітньому процесі основна увага приділяється академічним досягненням, однак в умовах кризових ситуацій важливо враховувати психологічний аспект, що безпосередньо впливає на здатність студента до навчання. Стрес, переживання, тривога за майбутнє можуть істотно знижувати мотивацію та ефективність навчання. Тому основним завданням педагогічного експерименту є оцінка і корекція впливу цих факторів на здобувачів освіти.

Так, як зазначають науковці, адаптивне навчання в кризових умовах передбачає акцент на індивідуалізацію, де кожен студент має можливість працювати в темпі, який підходить саме йому, а також доступ до необхідних матеріалів, які можуть бути адаптовані до конкретних умов. Це дозволяє зберегти високий рівень освітніх досягнень, а також покращити психоемоційну

стабільність студентів, що є не менш важливим для їхнього подальшого розвитку.

Адаптивне навчання в умовах воєнного стану є необхідним, оскільки воно дає можливість студентам, навіть у таких складних умовах, продовжувати навчання, не знижуючи рівня знань і не відчуваючи надмірного стресу через постійну зміну умов [1]. Це дозволяє створити гнучку модель навчання, де всі компоненти освітнього процесу взаємодіють таким чином, щоб не лише забезпечити академічні досягнення, але й підтримати психічне та емоційне здоров'я студентів.

Педагогічний експеримент є важливим інструментом, що дозволяє дослідити ефективність нових підходів до організації навчання, а також оцінити реакцію студентів на зміни в освітньому процесі. У випадку з адаптивним навчанням, експеримент має на меті не лише тестування нових методик, але й аналіз того, як адаптивні технології можуть бути впроваджені в умовах воєнного стану для забезпечення безперервності освіти.

Планування педагогічного експерименту в таких умовах включає кілька етапів. Перший етап — це діагностика на старті експерименту. Тут важливо зібрати інформацію про психологічний стан студентів, їхнє ставлення до навчання в умовах кризи, а також визначити рівень їхньої готовності до самостійної роботи. На цьому етапі використовуються психологічні методи оцінки, анкетування, інтерв’ю, а також тестування, яке дозволяє з’ясувати рівень знань і готовність до освоєння нових технологій.

Другим етапом є власне формування програми адаптивного навчання. Програма повинна бути максимально гнучкою, з урахуванням специфіки воєнного стану. Важливо, щоб програма дозволяла студентам адаптувати своє навчання до обставин. Це може включати можливість змінювати темп навчання, використання різних формати занять, таких як дистанційні, змішані, а також офлайн-заняття в умовах обмежених ресурсів. Програма має враховувати потреби студентів не тільки в навчальному контексті, але й в психологічному аспекті, пропонуючи підтримку та корекцію в разі стресу чи тривоги.

Третім етапом є оцінка результатів експерименту. Оцінка має здійснюватися на кількох рівнях: оцінка досягнень студентів у навчанні, оцінка їхнього психоемоційного стану, а також ефективності використаних методик і технологій. Це дозволяє визначити, наскільки адаптивне навчання допомогло студентам впоратися зі стресом, зберегти мотивацію до навчання та досягти високих результатів у навчальному процесі.

Вибір методів педагогічного експерименту залежить від цілей і завдань, що стоять перед дослідником. Одним із основних методів є якісне дослідження, яке дозволяє вивчати реакцію студентів на нові умови навчання. Це включає спостереження за поведінкою студентів, аналіз їхніх емоційних реакцій, інтерв’ю, фокус-групи, а також психологічні тестування.

Крім того, важливим методом є кількісне дослідження, яке дозволяє отримати статистичні дані про ефективність адаптивного навчання. Це може включати використання тестів, анкет, а також аналіз навчальних досягнень студентів. Оцінка результатів адаптивного навчання може бути здійснена за допомогою порівняння показників до і після проведення експерименту [3].

Для організації педагогічного експерименту в умовах воєнного стану важливими інструментами є цифрові платформи, інтернет-ресурси, а також онлайн-інструменти для моніторингу прогресу студентів. Використання таких інструментів дає можливість створити інтерактивне середовище для навчання, що дозволяє студентам отримувати необхідну інформацію, комунікувати з викладачами, а також виконувати завдання в будь-який час і в будь-якому місці [2].

Адаптивне навчання є необхідним елементом освітнього процесу в умовах воєнного стану, оскільки дозволяє забезпечити безперервність освіти та підтримку студентів у складних соціальних і психологічних умовах. Педагогічний експеримент є важливим інструментом для тестування нових методик, підходів і технологій адаптивного навчання, а також для оцінки їхньої ефективності.

Успішне впровадження адаптивного навчання в умовах воєнного стану вимагає від педагогів і науковців не лише творчого підходу до вирішення проблем, але й постійного удосконалення методів, що дозволяють забезпечити стабільність освітнього процесу навіть у найскладніших умовах. Подальші дослідження в цій галузі повинні зосереджуватись на глибшому вивченні впливу адаптивного навчання на психологічний стан студентів, а також на ефективності різних методик у кризових умовах.

Використані джерела:

1. Жога Р. Адаптивні технології в педагогічній діяльності суб'єктів управління освітнім процесом. *Adaptive management theory and practice pedagogics*. 2024. Т. 18, № 35. URL: https://doi.org/10.33296/2707-0255-18(35)-02

2. Паламарчук Є., Щиров О. Формування адаптивного контенту в електронних навчальних системах. *Herald of Khmelnytskyi National University. Technical sciences*. 2024. Т. 339, № 4. С. 470–476. URL: https://doi.org/10.31891/2307-5732-2024-339-4-69

3. Петрук В., Семеніхіна О., Сабадош Ю. Нові підходи до статистичного аналізу результатів педагогічного експерименту. *Physical and mathematical education*. 2022. Т. 33, № 1. С. 36–42. URL: https://doi.org/10.31110/2413-1571-2022-033-1-006

Наукове видання

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ПЕДАГОГІВ І ПСИХОЛОГІВ ПОЧАТКОВОЇ, ДОШКІЛЬНОЇ І ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»

КОНТЕКСТИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ВОЛОДИМИРА БОНДАРЯ. АДАПТИВНЕ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

матеріали І Всеукраїнських педагогічних читань пам'яті Володимира Бондаря

3 жовтня 2024 року

Підписано до друку 18.12.2024 р. Формат 60х84/16.
Гарнітура Times. Облік.видав.арк. 12,98
Зам. № 140
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова.
01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію ДК 7896 від 25.07.2023.
(044) 239-30-26.

9 789669 313133

